Madame Bovary

Gustave Flaubert

Gustave Flaubert

Madame Bovary

Scener af det franske provinsliv

eBibliotek 1800

2025

Første del

1

Vi sad inde på læseværelset, da rektoren kom ind, fulgt af en fremmed dreng, som endnu ikke var iført skolens reglementerede dragt, og en elev fra vor klasse, som bar en stor læsepult. De af os, der fik sig en lille lur, vågnede pludselig, og vi rejste os allesammen op, som om vi var blevet forstyrret ved vort arbejde.

Rektoren gav os tegn til, at vi skulle sætte os ned igen, og henvendte derpå halvhøjt følgende ord til læreren:

"Jeg anbefaler Dem denne ny elev, monsieur Roger, han skal ind i femte klasse, hvis han er flittig og opfører sig godt, går han over på øverste parti, som han er jævnaldrende med."

Den fremmede dreng, der var blevet stående i krogen henne bag døren, så man næppe lagde mærke til ham, var en landsbyknøs, der vel kunne være en femten år. Han var højere end alle os andre og havde kortklippet hår ligesom en landsbydegn. Der var et ganske fornuftigt udtryk i ansigtet, men han så grumme forlegen ud. Skønt han ikke var bredskuldret, generede vist hans grønne klædestrøje med de sorte knapper ham i ærmegabene, og gennem åbningen på opslagene skimtede man et par røde håndled, der var vant til at være blottede, hans blå strømper stak frem neden under de gule benklæder, som var trukket højt op af selerne, og han havde klodsede, dårligt børstede sko på.

Læreren begyndte at eksaminere os. Han hørte andægtigt efter, som om han var i kirke, han vovede ikke engang at lægge benene overkors eller at støtte sig på albuen, og da det ringede

klokken to, blev læreren nødt til at fortælle ham, at han gerne måtte forlade stuen sammen med de andre.

Vi plejede, når vi kom ind i klassen, at kaste vore kasketter på gulvet, for at vi kunne have hænderne mere fri. Henne fra dørtærsklen slængte vi dem ind under bænken mod muren, så der stod hele støvskyer af det. Det var nu engang den gængse skik.

Men hvad enten den nye dreng ikke havde bemærket denne manøvre, eller han ikke dristede sig til at udføre den, – nok er det, at da bønnen var endt, sad han endnu med kasketten foran sig på sine knæ. Det var en af disse hoveddækninger, som ved deres blandede natur bringe en til at tænke på den høje bjørneskindshue, chakoten, den runde hat, pels- og nathuen, kort sagt en af disse stakkels tingester, hvis tavse grimhed har et dybt udtryk, ligesom et fæhoveds ansigt. Den havde form som et æg, var spændt ud med fiskeben og begyndte med tre pølseformede kranse; oven på kom så skiftevis rhomber af fløjl og kaninskind, der var skilt ad ved røde snore, og øverst oppe endelig tårnede der sig en sæk, som løb ud i en kartonneret, med broderede snirkler rigt forsiret mangekant, hvorfra der i en meget tynd lille snor hang en smule guldtresse, ligesom en slags kvast. Huen var ny, skyggen skinnede.

"Rejs dig," sagde læreren.

Han rejste sig, og kasketten faldt på gulvet. Hele klassen gav sig til at le. Han bukkede sig ned for at tage den op. Hans sidemand puffede til ham med albuen, så han tabte den igen. Han tog den atter op.

"Men så skil dig dog af med den hjelm," sagde læreren, der var et vittigt hoved.

Drengene brast i en skingrende latter, som bragte den stakkels fyr i den grad ud af fatningen, at han ikke vidste, om han skulle beholde kasketten i hånden, lade den blive liggende på gulvet, eller sætte den på hovedet. Han satte sig igen og blev ved at holde den på knæene.

"Rejs dig," vedblev læreren; "og sig mig, hvad du hedder."

Den nye dreng fremstammede et uforståeligt navn.

"Sig det igen!"

Den samme stammen som før, overdøvet af klassens hujen.

"Højere!" råbte læreren; "højere!"

Den nye dreng fattede en afgørende beslutning; han spærrede munden på vid gav og udstødte med sine lungers fulde kraft, ligesom om han ville kalde på nogen, ordet Charbovari.

Der blev et gyseligt spektakel. Det rejste sig med ét og tiltog crescendo med gennemtrængende hvin, man brølede, gøede, stampede og vedblev at råbe: "Charbovari, Charbovari!" Lidt efter lidt sank det ned til enkelte hyl, men lagde sig kun langsomt og nødigt fuldstændigt, og kunne pludselig atter rejse sig henne fra en bænk, hvor en kvalt latter spruttede op ligesom en dårligt slukket raket.

Imidlertid fik dog læreren ordenen genoprettet ved hjælp af en regn af ekstraarbejder, og da han ved at lade den nye dreng diktere og stave navnet for sig, endelig havde opnået at udfinde ordene Charles Bovary, befalede han pludselig den stakkels djævel at sætte sig hen på de "dovnes bænk" ved katederet. Drengen satte sig i bevægelse, men nølede dog lidt med at forlade sin plads.

"Hvad leder du efter?" spurgte læreren.

"Min kas...," sagde den nye dreng frygtsomt og skævede uroligt til alle sider.

"Fem hundrede ekstravers til hele klassen!" udstødt med en tordenstemme, standsede et nyt udbrud. "Så sid dog roligt," vedblev læreren harmfuldt og tørrede sin pande med et lommetørklæde, han tog frem af sin filthat. "Og du, nye dreng, skriver nu tyve gange *ridiculus sum* [Note 1)]. Din kasket," tilføjede han i en blidere tone: "finder du nok, der er ingen, der har stjålet den."

Alt blev atter roligt, hovederne bøjede sig ned over mapperne, og den nye dreng blev siddende to timer i træk i en eksemplarisk stilling, skønt han fra tid til anden fik sendt papirskugler lige i ansigtet fra forskellige pennespidser; han tørrede dem imidlertid af med hånden og sad ganske stille med nedslagne øjne og passede sig selv.

Om aftenen tog han armene fra pulten, pakkede sine småting sammen og ordnede sine papirer omhyggeligt. Vi kunne se, at han arbejdede samvittighedsfuldt, slog alle gloserne op i sit leksikon og gjorde sig megen ulejlighed. Den gode vilje, han aflagde bevis på, var utvivlsomt skyld i, at han slap for at komme ned i en lavere klasse, for skønt han havde et tåleligt kendskab til de grammatikalske regler, var han just ikke mester i at anvende de eleganteste vendinger i sine stile. Det var præsten i den landsby, hvor han boede, som havde begyndt at læse latin med ham, da hans forældre af sparsommelighedshensyn først havde sendt ham så sent som muligt i skole.

Hans fader, monsieur Charles Denis Bartholomée Bovary, forhenværende under-regimentskirurg, var omkring 1812 blevet

kompromitteret i nogle udskrivningssager. Han så sig som følge deraf nødsaget til at træde ud af tjenesten, men havde imidlertid benyttet sig af sine personlige fortrin til i forbigående at opsnappe en medgift på tres tusinde francs, der tilbød sig for ham i skikkelse af en kasketmagerdatter, som var blevet forelsket i hans holdning. Den smukke stortalende og højrøstede mand med den sammenvoksede moustache og bakkenbart, som havde fingrene næsten oversået med ringe, og som stadig gik klædt i iøjnefaldende farver, tog sig ud som en helt, og var udrustet med en handelsrejsendes talegaver. Da han var blevet gift, levede han i en to-tre år fuldstændig af sin kones formue, spiste godt, stod sent op, røg af store porcelænspiber, kom først hjem om aftenen efter teatret, og var stamgæst på caféerne. Så døde svigerfaderen og efterlod kun ganske lidt; han blev rasende over det, kastede sig på forskellige fabrikationer, tabte en del penge og trak sig endelig tilbage på landet, hvor han håbede at kunne gøre sine talenter gældende. Men da han ikke forstod sig mere på agerbrug end på klædesstoffer, da han red sine heste i stedet for at sende dem for ploven, drak sin most i flasker i stedet for at sælge den i fade, spiste sit bedste fjerkræ og smurte sine jagtstøvler med sit svinefedt, varede det ikke længe, før han opdagede, at det var bedst at opgive alle spekulationer.

For to hundrede francs årligt lejede han sig i en landsby på grænsen af Caux og Picardiet en slags bolig, der halvt var en forpagtergård, halvt en herskabelig bolig, og bedrøvet, fortæret af sorger, anklagende Himlen og skinsyg på alverden, indespærrede han sig der, fem og fyrre år gammel, efter hans eget sigende ked af menneskene og opsat på at leve i ro.

Hans hustru havde tidligere været lidenskabeligt forelsket i ham, hun havde tilbedt ham med en slavisk ærbødighed, der kun havde bidraget til at fjerne ham fra hende. Fordum munter, meddelsom og elskværdig, var det nu, da hun var blevet ældre, gået hende som den dovne vin, der bliver til eddike; hun var blevet sær, klynkevorn og nervøs. Hun havde i førstningen lidt frygteligt, uden at beklage sig, ved at se ham løbe efter alle landsbyens rendetøse og komme hjem hver aften træt og beruset fra alle mulige knejper; men senere havde hendes stolthed oprørt sig mod det. Hun tav og skjulte sin harme under en stum stoicisme, som hun bevarede lige til sin død. Hun var uophørligt ude i forretningssager. Hun gik til sagførere, hun huskede på, når vekslerne forfaldt og skaffede udsættelser; i hjemmet strøg, syede og vaskede hun, passede på arbejdsfolkene og betalte regninger, mens hendes mand, der ikke bekymrede sig om det ringeste og stadig var hensunket i en surmulende dvaskhed, han kun vågnede af for at sige hende ubehageligheder, sad og røg henne i kakkelovnskrogen og spyttede i asken.

Da hun fik et barn, kom det først i pleje hos en amme. Senere, da rollingen kom hjem, blev han forkælet som en prins. Moderen proppede ham med slikkerier, faderen lod ham løbe barbenet omkring og sagde endog, for at agere filosof, at han gerne måtte gå nøgen om ligesom dyrenes unger.

I modsætning til konens forkælelse af barnet bar han på et vist ideal om en mandig børneopdragelse, han søgte at danne sin søn efter. Han ville have, at drengen skulle opdrages hårdt på spartansk vis, for at han kunne få en stærk konstitution. Han lod ham sove i et koldt værelse, lærte ham at drikke store slurke

rom og at skælde ud på de gejstlige processioner. Men den lille dreng, der af naturen var fredsommelig, lønnede ham kun dårligt for al hans ulejlighed. Han løb stadig i hælene på moderen, hun klippede billeder ud til ham, fortalte ham historier og underholdt sig med ham i endeløse monologer, der var fulde af melankolsk munterhed og snaksomme kærtegn. I sit ensomme liv overførte hun al sin adsplittede, knuste stolthed på dette barns hoved. Hun drømte om en stor stilling for ham, i tanken så hun ham allerede voksen, smuk og intelligent, ansat som ingeniør eller øvrighedsperson. Hun lærte ham at læse og at synge et par småromancer ved et gammelt klaver, hun ejede. Men om alt dette sagde monsieur Bovary, der ikke nærede synderlig stor interesse for kunst og videnskab, "at det ikke var umagen værd. Kunne de måske nogensinde få råd til at holde ham i regeringsskolerne, til at købe en notarstue eller en forretning til ham? Desuden kommer jo en mand altid frem i verden med frækhed." Madame Bovary bed sig i læberne, og barnet strejfede om i landsbyen.

Han fulgte med markarbejderne og kastede med tørveklumper efter ravnene. Han plukkede morbær henne på grøfterne, passede kalkunerne med en ridepisk, vendte høet, flakkede om i skovene, spillede klink under kirkehvælvingen, når det var regnvejr, og på de store højtider tiggede han sakristanen, om han måtte få lov til at ringe med klokkerne, for at han så kunne hænge sig med hele sin vægt til det store tov og blive svinget op og ned af det.

Således skød han op som en eg. Han fik en sund teint og store hænder.

Da han var tolv år gammel, satte hans moder endelig igennem, at der blev taget fat på hans undervisning. Man overdrog den til præsten. Men timerne var så korte og blev givet så uregelmæssigt, så de ikke nyttede stort. Præsten gav ham dem i ledige øjeblikke nede i sakristiet, i største il mellem en dåb og en begravelse, eller også lod han gå bud efter sin elev, når han havde forrettet aftengudstjenesten, og ikke skulle ud mere. De gik så op på præstens værelse og satte sig der; myg og natsværmere flagrede omkring lyset. Det var i reglen varmt, drengen faldt i søvn, og det varede ikke ret længe, før den gamle sank hen med hænderne over maven og gav sig til at snorke med åben mund. Atter andre gange, når præsten havde bragt den sidste olie til en syg i omegnen og opdagede Charles strejfende om på markerne, kaldte han på ham, formanede ham et kvarters tid og benyttede sig af lejligheden til at lade ham bøje et verbum henne ved foden af et træ; enten blev de så afbrudt af regnen eller af en forbigående bekendt. For resten var præsten altid tilfreds med sin elev og fandt endog, "at det unge menneske havde en god hukommelse."

På den måde kunne det imidlertid ikke blive ved at gå. Fruen var energisk. Af skamfuldhed eller snarere af træthed blev herren endelig ked af at gøre modstand og gav efter, og man ventede så blot på, at fyren skulle have været første gang til alters.

Således gik der endnu et halvt års tid, hvorefter Charles endelig blev sendt til skolen i Rouen. Faderen fulgte ham selv, hen imod slutningen af oktober, derind.

Det ville være aldeles umuligt for nogen som helst af os at huske noget som helst særligt om ham. Det var en ganske

almindelig dreng, der legede i fritiden, læste på sine lektier i arbejdstiden, var opmærksom under overhøringerne og sov og spiste upåklageligt. En isenkræmmer i Ganteriegaden var den eneste af hans forældres bekendte, der tog sig lidt af ham. Han kom nemlig en søndag i hver måned, når han havde lukket sin butik og hentede ham, sendte ham derpå ned til havnen, for at han kunne se på bådene og bragte ham endelig klokken syv, før der skulle spises til aften, tilbage til skolen. Hver torsdagaften skrev drengen et langt brev med rødt blæk og tre oblater for, til sin moder; derpå satte han sig til at repetere sine optegnelser til verdenshistorien, eller han læste i en gammel *Anacharsis*, som lå og fløď i skolestuen. På spadsereturene passiarede han med karlen, der var fra landet ligesom han selv.

Ved altid at være flittig holdt han sig stadig midt i klassen og opnåede endogså en gang at få en lille præmie i naturhistorie. Hen imod slutningen af det tredje år tog hans forældre ham imidlertid ud af skolen for at lade ham studere medicin, idet de var overbevist om, at han kunne læse til eksamen på egen hånd.

Hans moder fandt et værelse til ham på en fjerde sal i Robecgaden, hos en farver af hendes bekendtskab. Hun akkorderede om, hvad han skulle give i leje, anskaffede møbler til ham, nemlig et bord og to stole, sendte ham en gammel kirsebærtræseng hjemme fra og købte desuden en kakkelovn med det nødvendige brændsel, for at hendes stakkels barn ikke skulle fryse. En uge efter rejste hun så sin vej igen, efter at hun vel de tusinde gange havde anbefalet ham at opføre sig ordentligt, da han jo nu var overladt til sig selv.

Programmet over forelæsningerne gjorde ham formelig svimmel. Kursus i anatomi, patologi, farmaci, kemi, botanik,

klinik og terapeutik for ikke at tale om hygiejne og medicinlære, lutter navne, hvis etymologi han ikke kendte, og som var lige så mange døre til helligdomme, der lå indhyllet i et ærefrygtindgydende mørke.

Han forstod ikke et ord af det alt sammen; hvor meget han så end hørte efter, så opfattede han dog ikke det mindste. Men han arbejdede, han havde indbundne kollegiehæfter, han fulgte hvert kursus og forsømte ikke en time. Han udrettede sin lille daglige dont ligesom hesten på en karusselbane, der drejer rundt på samme plads med tilbundne øjne og ikke engang ved, hvad det er for et arbejde, den udfører.

For at spare ham for udgifter sendte moderen ham hver uge med fragtmanden et stykke kogt kalvekød; det udgjorde hans frokost, som han nød i en glubende fart, når han kom fra hospitalet. Derefter måtte han løbe på forelæsninger, på anatomisalen, igen på hospitalet og til sidst atter den lange vej hjem. Efter at have nydt et tarveligt middagsmåltid hos sin vært, gik han op på sit værelse og satte sig til at arbejde i de drivvåde klæder, der dampede på hans krop, hele aftenen ved den ophedede kakkelovn.

På smukke sommeraftener, når de lumre gader blev tomme, og tjenestepigerne spillede fjerbold uden for husene, lukkede han sit vindue op og lænede sig ud ad det. Floden, som gør dette kvarter af Rouen til en lille tarvelig kopi af Venedig, løb gul, violet og blå forbi neden under ham. Arbejdsmænd lå på knæ ved bredden og vaskede deres arme i vandet. På stænger, der ragede ud fra kornlofterne, hang bomuldsbundter og tørrede i den fri luft. Overfor, højt oppe over tagene, havde han den rene, klare himmel med den nedgående sol. Hvor det måtte

være dejligt derude, hvor det måtte være køligt ude under bøgenes løv! Og han spilede sine næsebor op for at indånde den milde luft fra landet, der dog ikke nåede over til ham.

Han blev mager og højere, og der kom i hans ansigt et lidende udtryk, som næsten gjorde det interessant.

Af ligegyldighed slap han efterhånden alle de beslutninger, han havde taget. En dag lod han være at gå på hospitalet, næste dag forsømte han en forelæsning, han fik smag for dovenskab og blev til sidst en ren driver.

Han vænnede sig til at gå på kaffehusene og blev en lidenskabelig dominospiller. Sådan hver aften at lukke sig inde i et smudsigt offentligt lokale og sidde og klapre på marmorborde med små fåreben, der var mærkede med sorte prikker, – det forekom ham at være et kosteligt bevis på selvstændighed og forøgede i høj grad hans selvagtelse. Det var ligesom en indvielse til det selskabelige liv, en adgang til forbudte glæder, og når han gik ind, lagde han hånden på låsen med en næsten sanselig fryd. Så udfoldede mange hidtil forkuede følelser sig i ham, han lærte viser udenad, som han sang ved soldene, blev en entusiastisk beundrer af Béranger, lærte at lave punch og gjorde sluttelig bekendtskab med kærlighedens glæder.

Takket være disse forberedende studier faldt han igennem til sin eksamen som *officier de santé*. Man ventede ham hjem samme aften til et lille gilde i anledning af det heldige resultat.

Han gik hjem, men blev stående ved indgangen til landsbyen og sendte bud efter sin moder, som han så betroede det hele. Hun undskyldte ham, skød skylden for hans uheld over på uretfærdige overhørere og satte så nogenlunde mod i ham ved

at påtage sig at arrangere sagerne. Først fem år efter fik monsieur Bovary den fulde sandhed at vide. Dengang var den gammel, og så accepterede han den, især da han ikke kunne tænke sig, at et menneske, han var fader til, kunne være en dumrian.

Charles gav sig så igen til at arbejde og forberedte sig denne gang uden afbrydelse til eksamenen, som han i forvejen havde lært svarene udenad til. Han tog den med en meget god karakter. Hvor det var en mageløs dag for hans moder! Man fejrede den med en stor middag.

Men hvor skulle han nu praktisere? I Tostes; der var der nemlig kun én læge, og han var grumme gammel, madame Bovary havde allerede længe gået og luret på hans død, men den gamle havde dog endnu ikke strakt gevær, da Charles allerede havde fået installeret sig overfor som hans efterfølger.

Det var hende dog ikke nok at have opdraget sin søn, at have ladet ham studere medicin og at have skaffet ham Tostes at praktisere i; han behøvede også en kone. Hun fandt en til ham, – enke efter en retsbetjent i Dieppe, der var fem og fyrre år og ejede 1200 francs i rentepenge.

Skønt madame Duboc var grim, stiv som en pind og så fuld af knopper som selve foråret, havde hun dog friere nok. For at nå sit mål, var madame Bovary nødt til at slå dem alle af marken, og det lykkedes hende endog at besejre en intrigant spækhøker, der støttedes af gejstligheden. Charles havde tænkt sig, at et giftermål ville forbedre hans stilling; han mente, at han på den måde ville få større frihed og fuldstændig rådighed over sin person og sine penge. Men den kone, han fik, var selv herre i sit hus; når der var folk til stede, skulle han sige dit og

undgå at sige dat, han måtte undvære kødspiser om fredagen, klæde sig efter hendes smag og på hendes befaling sejpine de klienter, som ikke betalte. Hun åbnede hans breve, udspejdede alle hans skridt og lyttede ved bræddevæggen, når hans kvindelige patienter besøgte ham i hans kabinet.

Hun måtte have sin chokolade hver morgen, og der måtte tages en uendelig mængde hensyn til hende. Hun klagede uophørligt over sine nerver, over sit bryst og over humørsyge. Hun kunne ikke tåle at høre nogen gå. Gik man fra hende, fandt hun det utåleligt at skulle være alene, kom man tilbage til hende, så var det rimeligvis blot for at se hende dø. Om aftenen, når Charles kom hjem, stak hun sine lange magre arme frem af dynerne og lagde dem om halsen på ham, og når hun så havde fået ham til at sætte sig ned på sengekanten, gav hun sig til at diske op med sine sorger: Han glemte hende, fordi han elskede en anden, det var jo det, man havde sagt hende, at hun ville blive ulykkelig, – og stadig endte hun med at bede ham om en ny mikstur og en smule mere kærlighed.

2

En nat hen imod klokken elleve blev de vækket ved hestetrin, der standsede lige uden for deres hus. Pigen åbnede loftslugen og parlamenterede i en tidlang med en mand, som stod udenfor på gaden. Han kom efter lægen, han havde et brev med til ham. Anastasie gik, rystende af kulde, ned ad trapperne, lukkede op og trak slåen fra. Manden lod sin hest blive stående og gik lige bag efter pigen ind i herskabets soveværelse. Han trak et i en lap papir indsvøbt brev frem af sin uldne, gråkvastede hue og rakte det sirligt til Charles, der støttede sig på puden for at læse det. Anastasie stod ved sengen og holdt lyset, mens fruen undseligt havde vendt sig om mod væggen.

I brevet, der var forseglet med en lille klat blåt lak, bønfaldt man monsieur Bovary om ufortøvet at begive sig til forpagtergården Bertaux for at se til et brækket ben. Men der var fulde tre mil fra Tostes til Bertaux, og det var bælgmørk nat. Madame Bovary den første var angst for sin mand. Det blev derfor bestemt, at karlen skulle ride i forvejen, og at Charles skulle tage afsted om tre timer, når månen var stået op. Man skulle imidlertid sende ham en lille dreng i møde, som kunne vise ham vej til forpagtergården og åbne leddene for ham.

Hen imod klokken fire om morgenen begav Charles, indsvøbt i sin kappe, sig på vej til Bertaux. Han havde søvnen i øjnene og sengevarmen i kroppen og sad og lod sig vugge af sin hests fredelige trav. Da den af sig selv blev stående foran et af disse huller omgivet med tjørne, som man graver i udkanten af pløjemarkerne, blev Charles pludselig vækket. Han kom til at huske på det knækkede ben og søgte at genkalde sig i

erindringen alle de brud, han havde set. Det regnede ikke længere, det begyndte at gry ad dag, og på de bladløse æbletræers grene sad fuglene ganske stille og rejste deres små fjer i den kolde morgenluft. Så langt øjet kunne række, var der flad mark; trægrupperne om forpagtergårdene aftegnede sig, spredt, som sortviolette pletter, mod den store grå overflade, der ude i horisonten gled over i og gik i et med den disede morgentåge. Fra tid til anden lukkede Charles øjnene op, men han følte sig hurtigt træt, blev atter søvnig og faldt hen i en døs. Hans seneste indtryk blandedes sammen med hans erindringer; han så sig selv dobbelt, på engang som ung student og som gift mand, liggende i sin seng som for ganske nylig og gående igennem en operationsstue som i gamle dage. Lugten af varme omslag flød sammen med duften af den nyfaldne dug; han hørte jernringene rasle på sengestængerne og sin kone sove. Da han passerede Vassonville, fik han øje på en lille dreng, der sad på en grøftekant.

"Er det doktoren?" spurgte den lille fyr.

Og på Charles' bekræftende svar tog han sine træsko i hånden og gav sig til at løbe foran.

Af den lille førers ytringer kunne lægen slutte sig til, at gårdejeren, monsieur Théodore Rouault matte være en meget velhavende landmand. Han havde brækket benet den foregående aften på vejen hjem fra et helligtrekongersgilde hos sin nabo; for to år siden havde han mistet sin kone og havde ikke andre børn end en datter, som førte hus for ham.

Hjulsporene blev dybere, alt som man kom nærmere hen imod Bertaux. Den lille dreng dukkede ind under et hul i hækken og forsvandt, men kom straks efter atter frem for

enden af en gårdsplads og åbnede leddet. Hesten gled på det våde græs, Charles bøjede sig ned for at ride under grenene, lænkehundene gøede og sled i deres lænker. Idet han red ind i forpagtergården, blev hans hest sky og gjorde et stort spring til siden.

Gården gav indtryk af en vis velstand. Halvdøren ind til stalden stod åben, så man kunne se de svære arbejdsheste stå og æde af deres nye krybber. Langs bygningerne strakte der sig en stor, dampende mødding, hvor fem-seks påfugle, en luksus for hønsegårde der på egnen, spankulerede om mellem høns og kalkuner. Fårefolden var lang og laden høj med glatte mure. Henne under skuret stod der to store kærrer og fire plove og hang der piske, kobler og seletøj, hvis blå uldne skind sværtedes af det fine støv, som dryssede ned fra kornlofterne. Gårdspladsen, der skrånede nedad til den ene side, var beplantet med en række træer, og henne i kæret kunne man høre en flok gæs gække muntert.

En ung pige, i en blå merinoskjole med tre garneringer, kom frem på dørtærsklen for at tage imod monsieur Bovary, som hun så lod træde ind i et køkken, hvor der flammede en munter ild. Folkenes frokost kogte rundt omkring i små og store gryder og potter, fugtige klæder hang til tørring i skorstenen, kulskuffen, ildtængerne og pusteren, alle af kolossal størrelse, skinnede som blankt stål, og langs muren strakte der sig en mægtig opstilling af kobber og messingtøj, hvorpå den klare skorstensild og de første solstråler, som netop faldt ind gennem vinduerne, kastede et usikkert skær.

Charles gik op på første sal for at se til patienten. Han fandt ham liggende til sengs, svedende under puderne og med

bomuldsnathuen slængt langt bort fra sig. Det var en lille tyk mand omtrent på en halvtredsindstyve år; han havde en hvid hud, blå øjne, skaldet forhoved og ringe i ørene. På en stol ved siden af ham stod en karaffel med brændevin, som han engang imellem skænkede sig et glas af for at få mod i kroppen. Da han fik øje på lægen, forjog imidlertid hans hidsighed sig, og i stedet for at bande, som han havde gjort de sidste tolv timer, gav han sig til at stønne sagte.

Det var et ganske almindeligt brud uden spor af noget som helst indviklet, Charles turde aldrig have ønsket sig noget lettere. Han huskede på, hvordan hans lærere havde båret sig ad ved en sygeseng og styrkede patienten ved alle slags venlige talemåder, kirurgiske kærtegn, der er ligesom den olie, man smører knivene med. For at skaffe sig skinner hentede man et bundt vidjer fra vognskuret. Charles valgte en, skar den i stykker og skrællede den, til den blev så blank som glas, mens pigen rev lagener itu for at lave bandager, og mademoiselle Emma prøvede på at sy små puder. Da hun var længe om at finde sit syskrin, blev hendes fader utålmodig, hun svarede ikke, men mens hun syede, stak hun sig i fingrene og holdt dem så op til munden for at suge blodet ud.

Charles havde aldrig før set så kønne, blanke og mandelformede negle. Hendes hånd var dog ikke smuk; den var måske ikke hvid nok og lidt kantet ved knoerne, den var desuden alt for lang og havde ikke bløde omrids. Det smukkeste ved hende var øjnene; skønt de af naturen var brune, gjorde de mørke øjenvipper dem næsten sorte, og hendes blik stirrede frimodigt på en med en vis åbenhjertig dristighed. Da Charles

havde forbundet monsieur Rouault, indbød denne ham til at "tage sig en bid brød", før han tog bort.

Han gik derfor ned i stuen. På et lille bord henne ved en himmelseng med et sirtsesbetræk, hvorpå der var trykt nogle figurer, som skulle forestille tyrkere, stod der to kuverter med et sølvbæger ved siden. Der kom en lugt af violrod og klamme lagener fra det høje egetræsskab, som stod lige over for vinduet. I hjørnerne havde man opstillet de kornsække, hvortil der ikke var plads på det nærliggende loft. På et søm midt på væggen, hvis grønne maling afblegedes under den frempippende salpeter, hang der et med sortkridt tegnet minervahoved i en forgyldt ramme; forneden stod der skrevet med gotiske bogstaver: "Til min kære fader".

Først passiarede man om patienten, så om vejret, om den stærke kulde og om ulvene, der ved nattetid strejfede om på markerne. Mademoiselle Rouault syntes ikke videre godt om landlivet, især nu, da hele byrden hvilede på hende. Det var køligt i værelset, og hendes tænder kom til at klapre, hvorved hun blottede sine kødfulde læber, som hun plejede at bide sig i, når hun tav stille.

Hendes hals trådte frem af den hvide, ombøjede strimmel. Hendes forhår, hvis to sorte fletninger så ud, som om de var af ét eneste stykke, så glatte var de, skiltes midt på hovedet af en sin skilning; de blottede næppe nok øreflippen og gik sammen bagtil i en fyldig knude, idet de hen mod tindingerne gjorde en let krusning, som landsbylægen så for første gang i sit liv. Hun havde rødmossede kinder, og ligesom en herre gik hun med en skildpaddes-lorgnet, der var stukket ind mellem to af knapperne på livet af kjolen.

Da Charles havde været oppe at sige farvel til monsieur Rouault og kom ned igen, stod hun med panden imod ruden og så ud i haven, hvor blæsten havde revet bønnestagerne omkuld. Hun vendte sig om.

"Leder De efter noget?" spurgte hun.

"Ja, efter min ridepisk."

Og han gav sig til at lede på sengen, bag dørene, under stolene. Den var faldet ned på gulvet mellem sækkene og væggen. Mademoiselle Emma opdagede den og bøjede sig ind over kornsækkene. Af galanteri styrtede Charles frem, og da han strakte armen ud i samme retning som hun, følte han sit bryst strejfe den unge piges ryg, der bøjede sig ned under ham. Hun rejste sig blussende rød og skottede hen over skulderen på ham, idet hun rakte ham pisken.

I stedet for at komme igen om tre dage, som han havde lovet, kom han næste dag, og derpå regelmæssigt to gange om ugen – for ikke at tale om de uventede besøg, han tid efter anden og ligesom tilfældigvis aflagde.

Alt gik for resten godt, helbredelsen besørgedes efter alle kunstens regler, og da man efter seks og fyrre dages forløb så fatter Rouault forsøge på at gå alene om i sin "hule", begyndte man at anse Bovary for en meget duelig mand.

Fatter Rouault sagde, at han ikke kunne være blevet bedre kureret af de bedste læger i Yvetot, ja ikke engang i Rouen.

Hvad Charles angik, søgte han slet ikke at spørge sig selv om, hvorfor det voldte ham glæde at komme til Bertaux. Havde han tænkt over det, havde han uden tvivl tilskrevet sagens vigtighed det eller den fordel, han håbede sig af det. Men var det derfor, at hans besøg i forpagtergården dannede en så behagelig

undtagelse mellem hans kedelige beskæftigelser? På de dage stod han tidligt op og fo'r afsted i galop, han sprang af hesten for at aftørre fødderne i græsset og tog sorte handsker på, før han trådte ind i stuen. Han holdt af at se sig selv ride ind i gården, at føle leddet dreje sig mod hans skulder, at høre hanen, der galede på muren og karlene, der kom ham i møde. Han holdt af laden og staldene, han holdt af fatter Rouault, der modtog ham med et djærvt håndslag og kaldte ham hans redningsmand, han holdt af at se Emma bevæge sig hen ad køkkengulvets skurede fliser på sine små trætøfler, hvis høje hæle gjorde hende lidt større og høre tøflernes klaprende lyd mod læderet på halvstøvlen, når hun gik foran ham.

Hun fulgte ham altid ud til det øverste trappetrin. Hvis karlen endnu ikke havde ført hans hest frem, blev hun stående der. De havde sagt hinanden farvel og talte ikke mere sammen, den friske vind bevægede hendes nakkehår og pustede til hendes forklædebånd, så at de vajede som vimpler. En tøvejrsdag, da vandet drev ned ad barken på træerne, og sneen smeltede på tagene, stod hun i døren, men gik ind for at hente sin parasol. Hun slog den op; den spraglede silkeparasol, som solen skinnede igennem, kastede vekslende skær på hendes hvide teint. Hun smilede den milde luft i møde, og man hørte vanddråberne en for en dryppe ned på det udspændte moiré.

I den første tid Charles kom på Bertaux, forhørte hans kone sig jævnligt til patientens befindende, og i hovedbogen, som hun førte med dobbelt bogholderi, havde hun endog udsøgt en smuk ren side til monsieur Rouault. Men da hun fik at vide, at han havde en datter, spurgte hun sig for og erfarede da, at mademoiselle Rouault, der var blevet opdraget i et kloster hos

ursulinderne, havde fået hvad man kalder en god opdragelse, hun havde følgelig lært geografi, kunne danse, tegne, brodere og spille klaver. Det satte kronen på værket.

"Altså er det derfor, at han ser så strålende ud, når han skal til dem," tænkte hun, "og at han tager sin nye vest på selv med fare for at få den spoleret af regnen. Oh den tøjte! Den tøjte!"

Hun afskyede hende instinktivt. Først lettede hun sit hjerte ved hentydninger, men Charles kunne ikke forstå dem, senere ved almindelige bemærkninger, som han lod drive forbi sig af frygt for et uvejr og endelig ved direkte uartigheder, som han ikke vidste, hvad han skulle svare på. Hvorfor blev han ved med at tage til Bertaux, skønt monsieur Rouault jo var kureret, og uagtet disse folk endnu ikke havde betalt? Det var nok, fordi der var en "dame", han kunne passiare med; én der kunne brodere, en skønånd. Det holdt han af, han trængte til "fine frøkener"! og hun vedblev: "Er fatter Rouaults datter da en fin frøken? Nej det er dog for galt, deres bedstefader var fårehyrde, og de har en fætter, der nær var kommet galt afsted for en kindhest, han havde givet under et skænderi. Det var da ikke umagen værd at gøre så megen blæst og at møde om søndagen i kirken med en silkekjole som en grevinde. Uden rapshøsten fra i fjor havde det nok knebet stærkt for den gamle med at betale sine afgifter."

Træt af disse plagerier ophørte da Charles med at tage til Bertaux til sine nye venner. Heloise havde fået ham til at sværge med hånden på bønnebogen, at han ikke mere ville tage derhen, efter megen hulken og under mangfoldige kys i en stor kærlighedsscene. Han adlød altså, men hans dristige længsler protesterede mod hans slaviske opførsel, og ved en slags naivt

hykleri fandt han, at dette forbud mod at se hende ligesom gav ham ret til at elske hende.

Og kunne samlivet med enken udslette det billede, som havde fæstnet sig i hendes ægtefælles hjerte? Enken var mager og havde lange, grimme fødder tænder og store fødder. Hele året igennem gik hun med et lille, sort sjal, hvis snip hang ned mellem skulderbladene, hendes stive figur var indsnøret i alt for korte kjoler, der sluttede om hende som skeder og blottede anklerne med krydsbåndene op ad de grå strømper.

Charles' moder besøgte dem af og til, men efter nogle dages forløb syntes svigerdatteren at smitte hende, og de prikkede ham da ligesom to syle med deres bemærkninger og forestillinger. Det var urigtigt af ham at spise så meget. Hvorfor tilbød han alle mulige en snaps? Hvor det var stivsindet af ham ikke at ville gå med flonelstrøjer!

Men i begyndelsen af foråret hændte det en smuk morgen, at den notar i Ingouville, som enken efter Duboc havde anbetroet sin formue, smurte haser og tog alle de penge med, der stod hos ham. Rigtignok ejede Heloïse endnu en andel i et fartøj, som hun vurderede til seks tusind francs og sit hus i Françoisgaden, men af hele den formue, hun havde pukket så meget på, havde der kun vist sig en smule møbler og lidt nipssager i deres husholdning. Der blev da anstillet et nøjere eftersyn. Huset i Dieppe var ormstukkent af prioriteter lige fra grunden, hvad hun havde anbragt hos notaren, vidste kun Gud, og hendes andel i fartøjet oversteg ikke tusind daler. Den gode tante havde altså løjet. Den ældre monsieur Bovary knuste i raseri en stol mod gulvet og anklagede sin hustru for at have gjort deres søn ulykkelig ved at koble ham til sådan en ussel

gammel krikke. De tog til Tostes, det kom til en forklaring og til scener. Heloïse kastede sig grædende i sin mands arme og bønfaldt ham om at forsvare hende mod hans forældre. Charles ville tale hendes sag. De gamle blev vrede og tog bort.

Men hun havde fået sit knæk. Otte dage efter, da hun stod og tørrede tøj i gården, fik hun et anfald af blodstyrtning, og den næste dag, mens Charles just vendte hende ryggen for at lukke gardinet for vinduet, råbte hun pludselig: "Ak, min Gud!" – udstødte et suk og besvimede. Hun var død med det samme. Der blev en almindelig forbavselse!

Da det var forbi på kirkegården, gik Charles hjem. Han fandt ingen nede og gik op på første sal, hendes kjole hang endnu i alkoven, han støttede sig mod sekretæren og stod lige til om aftenen hensunket i smertelige drømmerier. Når alt kom til alt, havde hun dog holdt af ham.

3

En morgenstund kom fatter Rouault selv for at bringe Charles hans salær for det kurerede ben, det bestod i halvfjerds francs i fire- og to-francs mønter og en kalkun. Han havde erfaret ulykken og søgte at trøste ham, så godt han formåede.

"Jeg ved, hvad det har at betyde," sagde han og slog ham på skulderen. "Jeg har selv været akkurat ligesom De. Da jeg havde mistet min salig kone, gik jeg ud på markerne for at være ganske ene, jeg kastede mig ned ved foden af et træ og græd, jeg kaldte på den gode Gud, jeg sagde dumheder til ham, jeg misundte minsandten de dræbte muldvarpe, der hang og rådnede på grenene, kort sagt jeg ønskede mig kreperet. Og når jeg så tænkte på, at så mange andre i selvsamme øjeblik sad og omfavnede deres rare små koner, så huggede jeg i jorden med min stok og var nær ved at blive gal, jeg havde ingen lyst til at spise, og blot tanken om at gå ind på kroen væmmede mig, det skulle De vel næppe tro. Men den ene dag gik efter den anden, det blev forår efter vinteren og høst efter sommeren, og ganske sagte lidt efter lidt svandt det hen, det fortog sig, eller jeg skulle nok rettere sige, det satte sig, for der bliver dog altid lidt tilbage, – sådan en løjerlig klemmen for brystet. Men vi skal jo alle den vej, så det er da ikke værd at lade sig tære hen for det ... De skal ryste det af Dem, monsieur Bovary, så går det nok over. Kom og besøg os, min datter tænker af og til på Dem, skal De vide, og hun siger, at De har skrevet os i glemmebogen. Nu bliver det snart sommer, så skal De få lov til at skyde en af mine kaniner, for at adsprede Dem lidt."

Charles fulgte hans råd. Han tog atter til Bertaux og genfandt alt som den foregående dag, det vil sige som for fem måneder siden; pæretræerne stod allerede i blomst og den gamle, som nu var oppe, gik ud og ind, hvorved det hele fik et livligere præg.

Da forpagteren anså det for sin pligt at vise lægen så megen forekommenhed som muligt på grund af hans sørgelige tab, bad han ham om at beholde hatten på hovedet, talte ganske sagte til ham, som om han havde været syg og lod endog som han blev vred, fordi man ikke havde lavet nogle lettere retter for hans skyld, som flødekager eller kogte pærer. Han fortalte historier. Charles greb sig selv i at le, men mindet om hans kone gjorde ham pludselig forstemt. Kaffen kom ind, og så tænkte han ikke mere på hende.

Efterhånden som han vænnede sig til at leve alene, tænkte han mindre på hende; den hidtil ukendte behagelighed ved at føle sig uafhængig gjorde ham ensomheden langt mere tålelig. Nu kunne han forandre sine spisetider, gå ud og komme hjem uden at aflægge regnskab for det, og når han var dygtig træt, kunne han strække sig i al magelighed i sin seng. Han gjorde sig det bekvemt, hyggede om sig og modtog al den trøst, man gav ham. På den anden side havde hans kones død slet ikke skadet hans praksis, idet man nemlig en hel måned var blevet ved at gentage: "Hvilken ulykke for den stakkels unge mand", havde hans navn fået udbredelse, hans søgning var tiltaget, og nu kunne han med let hjerte besøge Rouaults. Han nærede et håb uden noget vist mål, han nød en ubestemt lykke; når han redte sine bakkenbarter foran spejlet, syntes han, at han var kommet til at se bedre ud.

Han kom en dag hen imod klokken tre; de var alle ude i markerne, han gik ind i køkkenet, men fik ikke straks øje på Emma. Skodderne var lukket for vinduerne, men gennem revnerne faldt solen ind i lange striber på stengulvet, brødes mod kanterne af møblerne og gav genskin i loftet. Langs ad de brugte glas, der stod på bordet, krøb fluerne op og ned og druknede summende i den tiloversblevne most. Dagskæret, der faldt ned igennem skorstenen, gav soden et fløjlsagtigt skær og spredte en blå tone over den kolde aske. Emma sad og syede mellem vinduet og arnestedet, hun havde taget sit halstørklæde af, og på hendes blottede skuldre piblede små sveddråber.

Efter egnens skik bød hun ham noget at drikke. Han afslog det, men hun gav ikke fortabt og tilbød ham endelig leende at drikke et glas likør med hende. Hun tog en flaske curaçao og to glas ud af skabet, fyldte det ene til randen, skænkede en dråbe i det andet og førte det til munden efter at have klinket med ham. Da det næsten var tomt, bøjede hun sig bagover for at drikke, og med hovedet kastet tilbage, med fremrakte læber og strakt hals lo hun over ikke at kunne mærke noget, mens spidsen af hendes tunge kom frem mellem de smukke tænder og slikkede bunden af glasset.

Hun satte sig ned igen og tog atter fat på sit arbejde, en hvid uldstrømpe, som hun stoppede, hun arbejdede tavst med bøjet hoved. Charles tav ligeledes stille, luften, som strøg ind langs gulvet, pustede lidt støv hen på fliserne, han så det hvirvle langsomt afsted, og han hørte kun en indvendig banken i sit hoved og langt borte en høne, der kaglede på sine æg ude i gården. Emma kølede af og til sine brændende kinder ved at

lægge sin flade hånd på dem, derefter afkølede hun den på knoppen af de store ildbukke.

Hun beklagede sig over svimmelhed, som hun havde lidt af lige fra begyndelsen af sommeren og spurgte om søbade kunne være hende gavnligt; hun gav sig til at tale om sit liv i klostret, Charles om sin skoletid, samtalen blev efterhånden livligere, de gik op på hendes værelse. Hun viste ham sine gamle noder, de små bøger, hun havde fået som præmier og egekransene, der lå glemte på bunden af et skab. Hun talte om sin moder, om kirkegården og viste ham det bed i haven, hvor hun plukkede blomster den første fredag i hver måned for at lægge dem på hendes grav. Men den gartner, de havde, var meget uduelig, man havde så dårlige folk! Hun ønskede så inderligt, navnlig om vinteren at bo i byen, omendskønt de lange sommerdage måske gjorde opholdet på landet endnu mere kedeligt på denne årstid; – og efterhånden som hun talte, skiftede hendes stemme og fysiognomi. Det klare organ var pludselig blevet smægtende og tabte sig stundom i en hvisken, som om hun talte med sig selv. Snart var hun fornøjet og så troskyldigt på ham, og kort efter lukkede hendes øjenlåg sig halvt, hendes blik syntes badet i kedsomhed, som om hendes tanker strejfede om.

Om aftenen på hjemvejen gentog Charles en efter en de ytringer, hun var fremkommet med, idet han bestræbte sig for at mindes dem, at tydeliggøre sig dem, for at danne sig en klar idé om den tilværelse, hun havde ført i den tid, da han endnu ikke kendte hende. Men han kunne aldrig se hende anderledes for sig, end som han havde set hende for første gang, eller således som han nylig havde forladt hende. Derpå spurgte han sig selv, hvad der skulle blive af hende, hvis hun giftede sig og

med – hvem? Ak, fatter Rouault havde mange penge, og hun var så smuk! Men Emmas ansigt vedblev at svæve for hans øjne, og det vedblev at summe for hans øren som en snurrende top: "Hvis du nu giftede dig igen! Hvis du nu giftede dig igen!" Om natten kunne han ikke sove, struben snørede sig sammen, og han blev tørstig, han rejste sig for at drikke af sin vandkrukke og åbnede vinduet. Himlen var stjerneklar, en varm luftning slog ham i møde, i det fjerne hørte han hundeglam. Han vendte hovedet mod Bertaux.

Ved tanken om, at man jo, når alt kom til alt, ikke risikerede noget ved det, lovede Charles sig selv at fri, når lejligheden tilbød sig, men hver gang dette skete, fik frygten for ikke at finde de passende ord hans læber til at klæbe sig sammen.

Fatter Rouault ville slet ikke være vred, hvis nogen skilte ham af med hans datter, der ikke var ham til nogen videre nytte i huset. I sit inderste undskyldte han hende, han fandt hende nemlig alt for "dannet" til landvæsenet, en forbandet håndtering, da man aldrig kunne blive millionær ved det. Langt fra at have skabt sig en formue, satte den gamle tværtimod til for hvert år, der gik, for gjorde han end gode forretninger på markederne, hvor han morede sig med at spille de gængse fif, passede til gengæld det egentlige agerbrug og driften af en forpagtergård aldeles ikke for ham. Han greb nødigt i lommen, men sparede ikke på udgifter til sin egen person, han gjorde krav på god mad, godt brændsel og en god seng. Han holdt af kraftig most, dampende bedekøller og stærk kaffepunch. Han indtog sine måltider ganske ene i køkkenet henne ved ilden på et lille bord, der blev bragt ham fuldstændigt opdækket som på et teater.

Da han opdagede, at Charles var rød i hovedet, hver gang han talte med hans datter, hvilket vel betød, at han ville forlange hende til ægte en af de allernærmeste dage, så tyggede han først drøv på sagen. Han syntes nok, at Charles var noget uanselig af ydre, og det var just ikke en svigersøn, som han egentlig havde ønsket sig ham, men han havde ord for at opføre sig godt, for at være sparsommelig og dygtig og ville sandsynligvis ikke gøre synderlig store fordringer angående medgiften. Og da nu fatter Rouault snart så sig nødsaget til at sælge to og tyve tønder land af sin ejendom, da han skyldte meget til murer og sadelmager, og hans vinperse skulle gøres i stand, sagde han til sig selv: "Hvis han frier til hende, så får han hende."

Hen imod Mikkelsdag tilbragte Charles tre dage på Bertaux. Den sidste dag var gået ligesom de to foregående med at udsætte frieriet fra det ene kvarter til det andet. Fatter Rouault gjorde ham følgeskab, de gik på en hulvej og skulle til at skilles, nu var øjeblikket kommet. Charles vred sig langs hele hækken, og da man endelig var kommet forbi den, mumlede han:

"Jeg ville så gerne bede Dem om noget, monsieur Rouault."

De standsede, Charles var gået i stå.

"Men så kom dog frem med Deres bøn! Tror De ikke, at jeg ved alt?" sagde fatter Rouault og lo så smått.

"Kære Rouault ... kære Rouault ..." stammede Charles.

"Ja, jeg ønskede intet hellere," vedblev forpagteren. "Men skønt den lille uden tvivl nærer samme tanker som jeg, må jeg dog først spørge hende. Forføj De Dem nu bort, så går jeg hjem. Forstå mig nu vel, hvis det er Ja, så behøver De ikke at komme tilbage, for folkenes skyld, og desuden ville det også gribe hende for stærkt. Men for at De nu ikke skal gå rent ud af Dem

selv af utålmodighed, så smælder jeg skodden op mod muren; når De hælder Dem hen over hækken, kan De se det." Og han fjernede sig.

Charles bandt sin hest til et træ, han løb ind på stien og ventede. Der forløb en halv time, og derpå talte han nitten minutter på sit ur. Pludselig hørtes en lyd mod muren, skodden blev slået tilbage med et smæld, klinken rystede endnu.

Næste dag klokken ni stod han i forpagtergården. Emma rødmede, da han trådte ind, men bestræbte sig for at smile, for at bevare sin fatning. Fatter Rouault omfavnede sin tilkommende svigersøn. Man opsatte at ordne pengespørgsmålet, da man jo havde tiden for sig, brylluppet kunne nemlig ikke passende fejres, før Charles' sørgetid var omme, det vil sige hen imod det næste forår.

Vinteren gik hen med denne ventetid. Mademoiselle Rouault beskæftigede sig med sit udstyr. En del af den blev bestilt i Rouen, og hun syede sig selv chemiser og natkapper efter modejournaler, hun lånte. Ved de besøg, Charles aflagde i forpagtergården, passiarede man om forberedelserne til brylluppet, man talte om, i hvilket værelse der skulle spises og drøftede, hvor mange retter der skulle være, og hvilke der skulle være begyndelsen.

Emma havde ønsket at gifte sig om natten ved fakkelskin, men fatter Rouault kunne ikke forlige sig med denne tanke. Det blev altså et bryllupsgilde, hvortil der var indbudt tre og fyrre mennesker, hvor man sad seksten timer til bords, begyndte forfra den næste dag og endda holdt lidt ud de påfølgende dage.

4

Gæsterne kom tidligt i alle slags køretøjer, karrioler med én hest, tohjulede char-à-bancs, gammeldags cabrioleter uden kaleche og arbejdsvogne med agestole af læder; fra de nærmeste landsbyer kom unge mennesker i kærrer, hvori de stod oprejst i en række og holdt sig i fjælene for ikke at falde ud af de skumplende køretøjer. De kom ti mile borte fra, lige fra Goderville, Normanville og Cany. Man havde indbudt hver eneste slægtning af begge familier, man havde forsonet sig med venner, som man var raget uklar med, man havde skrevet til bekendtskaber, der for lang tid siden var tabt af syne.

Hvert øjeblik hørte man piskesmæld bag hækken, og ledet åbnede sig for et køretøj, der fo'r ind mod trappen, hvor det standsede med et ryk og tømte sin besætning, der spredte sig til alle kanter, idet den gned sig på knæene og strakte armene. Damerne havde huer på, men var for øvrigt købstadsklædte med store guldkæder, med peleriner, hvis krydsende snipper blev holdt fast af bæltet og med kulørte tørklæder, hæftet sammen i ryggen med en knappenål, hvorved deres hals blottedes bagtil. Drengene, der var klædt ligesom deres fædre, følte sig øjensynligt generet af deres nye klæder, (adskillige af dem indviede den dag det første par støvler, de nogensinde havde båret) og ved siden af dem så man en eller anden stor pige på fjorten til seksten år, der ikke mælede et ord, i sin hvide konfirmationskjole, der i dagens anledning var øget et godt stykke. Formodentlig deres ældste søster eller kusine, rød i hovedet, dygtig forlegen, med håret fedtet af rosenrød pomade og frygtelig angst for at smudse de rene handsker. Da der ikke

var karle nok til at spænde alle vognene fra, smøgede herrerne selv deres ærmer op og gav sig til arbejdet. Ifølge deres forskellige samfundsstilling bar de kjoler, frakker, trøjer og pjækkerter – gode gammeldags kjoler, omfattet af en hel families agtelse, og som kun kom frem af skabene ved højtidelige lejligheder, frakker med store skøder, der flagrede for vinden, med cylindrisk krave og med lommer så vide som sække, svære klædestrøjer, sædvanligvis i forbindelse med en kasket med kobberrand om skyggen, meget korte pjækkerter med to knapper i ryggen som et par øjne, og hvis snipper stod så stive, som om tømmermandens økse havde hugget dem ud af træet. Nogle af dem (men disse skulle sandsynligvis spise ved den nederste bordende) havde stadsbluser på, det vil sige bluser, hvis krave var bøjet ned over skulderen, ryggen rynket i små læg og et syet bælte om livet.

Og hvor skjorterne stod ud fra brystet ligesom kyrasser! Alle havde ladet sig klippe i dagens anledning, ørene stod ud fra hovedet, og man var aldeles glatraget. Nogle af dem, der var stået op ved daggry og havde barberet sig i halvmørket, havde skåret sig diagonale striber under næsen eller brede rifter langs kinderne, så store som femfrancsmønter, den friske luft havde fået dem til at svulme op, hvorved alle disse grove fornøjede ansigtet blev marmoreret med rosenrøde pletter.

Da mairens kontor kun lå en halv mils vej fra forpagtergården, begav man sig derhen til fods og gik tilbage på samme måde, efter at ceremonien i kirken var forbi. Skaren bevægede sig først samlet som et eneste broget skærf, der bølgede hen ad markerne langs den snævre sti, som bugtede sig mellem det grønne korn, men snart blev den tyndere og delte

sig i forskellige grupper, der blev stående og passiarede. Først kom spillemanden med sin violin, omsnoet af brogede bånd, derpå brudeparret, så slægt og venner blandet mellem hinanden og allerbagest børnene, der morede sig med at pille toppen af havren eller med at lege indbyrdes, når man ikke gav agt på dem. Emmas kjole, der var alt for lang, slæbte lidt forneden, af og til standsede hun for at hæfte den op og borttog sirligt burrerne med de behandskede fingre, mens Charles stod og ventede, til hun var færdig. Fatter Rouault med en ny silkehat på hovedet og med kjoleopslagene til ud på fingerspidserne havde den ældre madame Bovary under armen. Monsieur Bovary senior, der indvendigt nærede en dyb foragt for hele dette selskab, var kommet ganske uceremonielt i en frakke med én rad knapper og af et militært snit og opvartede en ung, blond bondepige med sine værtshusgalanterier. Hun nejede, blev rød i hovedet og vidste slet ikke, hvad hun skulle svare. De andre indbudte passiarede om deres affærer eller gjorde løjer bag hinandens ryg for straks at tilvejebringe en gemytlig stemning, og havde man øre for det, kunne man hele tiden høre bierfiedlerens violin. Da han opdagede, at selskabet var langt bag ved ham, standsede han for at trække vejret og strøg buen med harpiks, for at strengene kunne hvine bedre, derpå begav han sig atter på vej, skiftevis hævende og sænkende halsen på violinen for at angive sig selv takten. Støjen af instrumentet fik småfuglene til at fare langt afsted.

Bordet var dækket under vognskuret. Der stod fire oksemørbrade, seks fade med kyllinger i frikassé, kogt kalvekød, tre bedekøller og på midten en velstegt pattegris, omgivet af fire medisterpølser med syre. I hjørnerne var der

opstillet karafler med brændevin. Den søde most skummede om flaskepropperne, og alle glassene var i forvejen fyldt med vin til randen. Store fade med stift flødeskum, der rystede ved det mindste stød til bordet, bar på deres jævne overflade det unge ægtepars navn i slyngninger af sukkerkugler. Man havde forskrevet en konditor fra Yvetot for tærternes og mandelkagernes skyld. Da det var hans debut der på egnen, havde han gjort sig megen umage og kom selv ind ved desserten med en opsats, der fik selskabet til at udstøde beundringsråb. Fodstykket var en firkant af blåt pap i form af et hvælvet tempel med søjlegange og små gipsfigurer rundt om i nicher, oversåede med stjerner af guldpapir, oven på det knejsede et kagetårn, omgivet af forskansninger af rosiner, mandler og appelsinskiver, og endelig så man på den øverste terrasse, der forestillede en grøn eng med klipper, søer af syltetøj og både af nøddeskaller en lille Amor, der vuggede sig i en chokoladegynge, hvis to pæle endte i to levende rosenknopper.

Man holdt ud ved bordet lige til det blev mørkt. Da man var blevet træt af at sidde så længe, gik man ud og spadserede i gårdene eller gav sig til at spille et parti *bouchon* i laden, derpå satte man sig atter til bords. Til sidst faldt nogle i søvn og snorkede, men ved kaffen kom der atter liv i det hele, man gav sig til at istemme sange, man gjorde kraftkunster, man bar vægte, man gik under sin tommelfinger, man prøvede på at løfte kærrerne på skulderen, man sagde vittigheder og omfavnede damerne. Om aftenen, da man skulle afsted, havde man stort besvær med at få hestene, der var proppet med havre ligetil næseborene, spændt i skaglerne, de stejlede, slog ud og

sprængte linerne under mændenes latter og banden, og i den månelyse nat så man langs landevejen køretøjer, der fløj afsted i galop, snart mod afviserstene, snart hængende fast ved skrænterne, mens kvinderne bøjede sig ud over fjælene for at gribe linerne. De, der blev på Bertaux, tilbragte natten med at drikke i køkkenet. Børnene var faldet i søvn under bænkene.

Bruden havde bønfaldet sin fader om at måtte blive forskånet for de almindelige løjer. En fiskepranger – en af deres fætre (som endog havde medbragt et par tunger i brudegave) – var imidlertid begyndt at sprøjte vand ind af nøglehullet til de nygifte, da fatter Rouault kom betids nok til at forhindre ham i det og forestillede ham, at hans svigersøns ansvarsfulde livsstilling gjorde en sådan spøg upassende. Det var kun nødigt, at fætteren gav efter for hans forestillinger. I sit indre anklagede han fatter Rouault for at være stolt og satte sig hen til fire-fem af de andre gæster, der følte sig forurettede, fordi de tilfældigvis flere gange havde fået de dårligste stykker ved bordet. Man gav sig til at skumle over værten og ønskede i forblommede talemåder hans ruin.

Den ældre madame Bovary havde ikke sagt et muk hele dagen. Man havde hverken taget hende med på råd angående hendes svigerdatters toilette eller om arrangementet af gildet, hun trak sig derfor tidligt tilbage. Hendes ægtefælle gjorde hende ikke følgeskab, men sendte tværtimod bud efter cigarer, som han røg til den lyse dag, sammen med at drikke grog af kirsebærbrændevin, en for selskabet ukendt sammensætning, der endnu yderligere forøgede dets agtelse for ham.

Da Charles ikke var noget vittigt hoved, havde han ikke glimret ved bordet. Han havde kun givet tarvelige svar på de

spidser, brandere, tvetydigheder, komplimenter og løjer, som man havde gjort sig til pligt at bombardere ham med lige fra suppen.

Til gengæld syntes han den næste dag at være blevet et ganske andet menneske. Man skulle snarere have antaget ham for gårsdagens brud, mens den unge kone ikke røbede noget usædvanligt. De mest drevne vidste ikke rigtigt, hvad de skulle tro og betragtede hende med inderlig forbavselse. Men Charles kaldte hende "lille kone", sagde "du" til hende, talte med alle om hende, søgte hende over alt og drog hende tit med ned i gårdene, hvorfra man kunne se ham gå langt borte mellem træerne med sin arm om hendes liv, halvt bøjet ned over hende, så at han krøllede hendes halstørklæde med sit hoved.

To dage efter brylluppet tog det unge ægtepar bort, da Charles ikke kunne være længere borte for sine patienters skyld. Fatter Rouault lod dem befordre hjem i sin egen vogn og ledsagede dem selv til Vassonville. Her omfavnede han sin datter for sidste gang, steg ned og begav sig på hjemvejen. Da han var gået omtrent hundrede skridt, standsede han, og idet han så efter vognen, hvis hjul drejede rundt i støvet, udstødte han et dybt suk. Derpå mindedes han sit eget bryllup, sine egne hvedebrødsdage og sin kones første svangerskab. Han var også nok så fornøjet den dag, da han førte hende hjem til sig fra hendes fader, og da han travede hen over sneen med hende bag på hesten, for det var hen imod jul, og landskabet var aldeles hvidt. Hun holdt på ham med den ene arm, på den anden hang hendes store kurv, vinden tog i de lange kniplinger på hendes hovedtøj, der undertiden blæste hende ned om munden, og når han drejede hovedet, så han hendes lille glade ansigt smile

under guldstadset på huen. For at varme sine hænder stak hun dem af og til ind på hans bryst. Hvor det dog allerede var længe siden! Nu kunne deres søn have været tredive år. Så kastede han et blik bag ved sig men så ikke noget mere på vejen. Han følte sig melankolsk som et tomt hus, og de ømme erindringer, der blandede sig med de triste tanker i hans af efterveerne fra sviren lidt omtågede hjerne, gav ham et øjeblik lyst til at gå en lille omvej hen ad kirkegården til. Men da han dog frygtede for, at dette syn skulle gøre ham endnu mere melankolsk, gik han lige hjem.

Det unge par kom til Tostes hen imod klokken seks. Naboerne gik til vinduerne for at se deres læges anden hustru.

Den gamle pige kom ind, hilste på dem, undskyldte, at maden endnu ikke var færdig og bad imidlertid fruen om at gøre sig bekendt med huset.

5

Husets murstensfacade lå parallelt med gaden eller rettere med landevejen. Bag døren hang en chenille med et lille slag, en tømme og en sort læderkasket, og i en krog på gulvet lå et par gamacher, hvorpå der endnu sad tørt smuds. Til højre var "dagligstuen", nemlig det værelse, hvori man spiste og opholdt sig. Det gyldengule, slet ophængte tapetpapir, foroven garneret med blege guirlander, hang og skælvede på væggene; hvide bomuldsgardiner, kantede med røde borter, var ophæftet korsvis langs vinduerne, og på den smalle kamingesims strålede et taffelur med et Hippokrates' hoved mellem et par pletterede stager under ovale kupler. På den anden side af korridoren lå Charles' arbejdsværelse, seks fod langt med et bord, en kontorstol og tre mindre stole. De uopskårne bind af "Medicinsk Leksikon", hvis hæftning bar tydelige spor af de successive salg, de havde gennemgået, udfyldte næsten ganske alene de seks hylder i fyrretræsbogskabet. I konsulationstiderne trængte stegelugten gennem væggene, ligesom man fra køkkenet kunne høre patienterne hoste inde i kabinettet og fortælle alt, hvad de fejlede. Derpå kom, med direkte udgang til gården, et stort forfaldent værelse med en ovn, og som nu brugtes til brændeskur, kælder og pulterkammer, opfyldt af gammelt jernskrammel, tomme tønder, opslidte agerbrugsredskaber og en mængde andre støvede ting, hvis brug det var umuligt at gætte sig til.

Haven, der strakte sig mere i længden end i bredden, gik mellem to mure af stampet ler, dækkede med et espalier abrikoser, lige indtil en tjørnehæk, der skilte den fra markerne.

I midten stod en solskive af skifersten på en muret piedestal, fire bede med opløbne vilde rosenbuske omsluttede symmetrisk et mere prosaisk bed med køkkenurter. Allerbagest mellem nogle små fyrretræer læste en præst af gips sit breviar.

Emma gik op ovenpå. Det første værelse var umøbleret, men i det andet, der skulle være ægteparrets sovekammer, stod en mahognitræsseng i en alkove med rødt draperi. En konkylieæske var stillet til pynt på kommoden, og på sekretæren ved vinduet stod en karaffel med en buket orangeblomster, sammenhæftet med hvide atlaskes bånd. Det var en brudebuket, hans første kones. Hun betragtede den, Charles lagde mærke til det, han tog den og bar den op på loftet. Emma sad i en lænestol, mens pigen ordnede hendes sager, og tænkte på sin egen brudebuket, der lå indpakket i en æske, drømmende spurgte hun sig selv, hvad man vel ville gøre med den, hvis hun nu døde.

De første dage var hun aldeles optaget af de forandringer, hun ville gøre i huset. Hun tog kuplerne af stagerne, lod sætte nyt betræk på væggene, lod trappegangen male og anbragte bænke nede i haven rundt omkring solskiven, hun spekulerede også på, hvorledes hun skulle bære sig ad med at få et bassin med springvand og fisk. Hendes mand, der vidste, at hun holdt af at køre, fik fat på en hengemt cabriolet, der med sine nye lygter og hjulskærme af stukket læder næsten lignede en tilbury.

Han var lykkelig og ubekymret, et måltid ene med hende, en spadseretur om aftenen på landevejen, en bevægelse med hånden hen over hendes mørke fletninger, synet af hendes stråhat, hængende ved vindueskrogen og meget andet, som

Charles aldrig før havde tænkt kunne volde glæde, forskaffede ham nu en uafbrudt lykkelig tilværelse. Når han om morgenen hvilede sit hoved ved siden af hendes på puden, glædede han sig ved sollyset, der fo'r hen over de lyse dun på hendes kind, der halvt skjultes af kappens duftende bånd. Set så nær ved forekom hendes øjne ham større, især når hun flere gange i træk åbnede øjenlågene, idet hun vågnede. Mørkeblå ved dagslyset og sorte i mørke, var der ligesom forskellige lag af farver i disse øjne. Hans blik sænkede sig i disse dybder, og hans eget billede afspejlede sig i dem en miniature til skuldrene med tørklædet, han havde om hovedet og den åbne skjortelinning. Han rejste sig. Hun gik til vinduet for at se ham tage afsted og støttede sig til karmen, mellem et par geranier, i sin morgenkjole, der hang løst om hende. Charles spændte sine sporer mod afviserstenen, og hun vedblev at tale med ham fra vinduet, idet hun rev en stump blomst eller grønt af og pustede ned på ham, svævende beskrev det halvkredse i luften ligesom en fugl, før det dryssede ned i den uredte manke på den gamle hvide hoppe, der stod ganske stille uden for porten. Charles sendte hende et kys til hest, hun besvarede det med et nik og lukkede vinduet, han tog bort. Og hen ad landevejen, der stivede sit lange støvbånd i det uendelige, på hulvejene, hvor træerne dannede buegange, på markstierne, hvor kornet nåede ham op til knæene, med solen brændende på sine skuldre og indsugende den friske morgenluft, med hjertet opfyldt af nattens lyksaligheder, glad og tilfreds på sjæl og legeme, drog han afsted, tyggende drøv på sin lykke, ligesom de mennesker, der endnu længe efter dineren har trøffelsmagen i munden.

Og hvad glædeligt havde der hidtil været i hans tilværelse? Var det hans skoletid, da han sad indespærret mellem høje mure, alene mellem kammerater, som var rigere eller stærkere end han, der lo ad hans accent, gjorde nar ad hans klæder, og hvis mødre besøgte dem med slikkerier i muffen? Var det senere, da han studerede medicin og aldrig havde råd til at unde sig en dans med en lille sypige, som han tilfældigvis var blevet gode venner med? Senere havde han levet fjorten måneder med enken, hvis fødder var kolde som istapper i sengen. Men nu ejede han for hele livet denne skønne kvinde, som han tilbad. Uden for hende strakte verden sig ikke for ham, og han bebrejdede sig selv, at han ikke elskede hende højt nok, han følte en brændende lyst til at gense hende, han red hurtigt tilbage og fo'r op ad trappen med bankende hjerte. Emma klædte sig på, han listede sig bag på hende med sagte fjed og kyssede hende på ryggen, hun udstødte et skrig.

Han kunne ikke lade være med idelig at røre ved hendes kam, hendes ringe og sjal, undertiden trykkede han lange, heftige kys på hendes kinder, snart små kys op ad hendes blottede arme fra fingerspidserne til skulderen, og hun stødte ham fra sig, halvt smilende og halvt træt af det, ligesom man gør ved et barn, der klamrer sig fast til en.

Før sit ægteskab troede hun at have været forelsket; men da den lykke, der burde have fulgt af denne kærlighed, ikke havde indfundet sig, tænkte hun, at hun rimeligvis havde taget fejl. Og Emma søgte at erfare, hvad man egentlig forstod ved ordene "lykke", "lidenskab" og "rus", der i romanerne havde forekommet hende så skønne.

6

Hun havde læst *Paul og Virginie* og drømt om det lille hus af bambusrør, om negeren Domingo og den trofaste hund, men især om et idyllisk venskab med en eller anden god lille broder, der henter røde frugter til en fra store træer, som rager højere i vejret end klokketårne, eller løber barbenet om på sandet for at bringe én en fuglerede.

Da hun var tretten år, kørte hendes fader selv med hende til byen for at sætte hende i pension i klostret. De steg af i et gæstgiversted i kvarteret Saint-Gervais, hvor deres aftensmad blev anrettet på tallerkener, på hvilke mlle. de la Vallières historie var afmalet. De ledsagende forklaringer, som hist og her var afslidt af knivenes ridsen, priste alle religionen, kærligheden og hoffets pomp.

Langt fra den første tid at kede sig i klostret, fandt hun tværtimod behag i de gode søstres selskab, der for at more hende tog hende med ind i kapellet, hvortil en lang korridor førte fra refektoriet. Hun legede ikke synderligt i fritiden, forstod godt sin katekismus, og det var altid hende, der svarede vikaren på de vanskelige spørgsmål. Idet hun således uophørligt færdedes i skolestuens lumre atmosfære, mellem disse blege kvinder med deres rosenkranse og kobberkors, fik hun lidt efter lidt smag for den mystiske smægten, der svæver frem af alterets duft, af vievandskarrenes kølighed og af vokskerternes skær. I stedet for at følge messen stirrede hun på vignetterne i bønnebogen, der trådte frem af en azurblå grund, og hun elskede det syge lam, det hellige hjerte, gennemboret af spidse pile og den stakkels Jesus, der segner under sit kors. For

at spæge sig forsøgte hun at faste en hel dag. Hun attråede at kunne opfylde et eller andet helligt løfte.

Når hun gik til skrifte, opfandt hun småsynder for at kunne blive liggende så længe som muligt på knæ i mørke med foldede hænder og ansigtet mod gitteret under præstens hvisken. Sammenligningerne med en brudgom, en ægtefælle, en himmelsk elsker og et evigt ægteskab, der ofte forekommer i talerne, vakte hidtil ukendte, blide følelser i hendes indre.

Om aftenen før bønnen holdt man gerne en religiøs oplæsning i læsestuen. Om hverdagen var det udtog af bibelhistorien eller af fader Frayssinous' taler, og om søndagen til rekreation udvalgte steder af Chateaubriands *Génie du Christianisme*. Hvor hun lyttede de første gange til den melankolske romantiks velklingende klagesang, der søger genlyd hos himmel og jord! Hvis hun havde henlevet sin barndom i et mørkt butiksrum i et handelskvarter, var hun da sandsynligvis blevet betaget af sværmeri for naturen, som vi i reglen først lærer at kende gennem digternes opfattelse. Men hun var alt for fortrolig med landlivet, hun kendte kun alt for godt hjordenes brægen, mælkeretterne og plovene. Hun, der var vant til rolige skuespil, vendte sig netop mod det afvekslende. Hun elskede kun havet for stormenes skyld og holdt kun af grønsværen, når den viste sig sparsomt mellem ruiner. Hun fordrede en slags personligt udbytte af tingene og bortstødte alt det som unyttigt, der ikke bidrog til hendes hjertes øjeblikkelige forbrug – da hendes temperament var mere lidenskabeligt end artistisk, søgte det sindsbevægelser, ikke landskaber.

Der var en gammel jomfru, der hver måned arbejdede en otte dages tid i klostrets systue. Protegeret af stiftets gejstlighed som hørende til en gammel adelig familie, der var blevet ruineret under revolutionen, spiste hun i refektoriet ved samme bord som søstrene og passiarede lidt med dem efter måltidet, før hun atter gik op til sit arbejde. Pensionærerne smuttede ofte ud af læsestuen for at løbe op til hende. Hun kunne kærlighedssange fra det attende århundrede udenad og nynnede dem dæmpet, mens hun bevægede nålen. Hun fortalte historier, vidste nyheder, udrettede ens byærinder og lånte de voksne i smug en eller anden roman, som hun altid gik med i forklædelommen, og som den gode jomfru selv slugte store mundfulde af i de pusterum, hun tog sig. Her var kun tale om elskovseventyr, elskere og elskerinder, forfulgte damer, der besvimer i ensomme pavilloner, postilloner, der myrdes mellem hver station, heste, der rides ihjel på hver eneste side, mørke skove, hjertekvaler, eder, hulken, tårer, sejlture i måneskin, nattergale i løvet, riddere så tapre som løver, så blide som lam og utroligt dydige, altid pragtfuldt klædte og sande tåreperser. I sit femtende år smudsede Emma et halvt års tid sine fingre med gammelt lejebiblioteksstøv. Senere blev hun med Walter Scott indtaget i historiske skildringer, hun drømte om udskårne dragkister, livvagtssale og minnesangere. Hun ønskede sig at leve på et gammelt slot som borgfruerne, der under buernes kløversirat med albuen på karmen og hånden under kinden tilbringer dagen med at spejde efter en rytter med hvid fjerbusk, der kommer galoperende fra det fjerne på en sort ganger. På den tid nærede hun en sand kultus for Maria Stuart og følte en entusiastisk beundring for berømte eller

ulykkelige kvinder. Jeanne d'Arc, Heloïse, Agnes Sorel, la belle Ferronnière og Clémence Isaure stod for hende som kometer i historiens uendelige nat, hvorfra hist og her trådte frem, men langt mere tilbage i skyggen og uden nogen indbyrdes forbindelse, den hellige Ludvig med sin eg, den døende Bayard, nogle af Ludvig den Ellevtes grusomheder, lidt af St. Bartholomæus-natten, beárnerens hjelmbusk og stadig mindet om de malede tallerkener, hvorpå Ludvig den Fjortende blev forherliget.

I de romancer, hun sang i musiktimerne, var der kun tale om små engle med gyldne vinger, madonnaer, laguner og gondolierer, idylliske bagateller, gennem hvis fade stil og musik hun dog skimtede den virkelige følelses tillokkende fantasmagori. Nogle af hendes kammerater bragte fine engelske almanakker, som de havde fået i nytårsgave, med til klostret. Det var af vigtighed at skjule dem omhyggeligt, derfor læste man dem på sovestuen. Emma greb med let hånd om deres smukke atlaskesindbinding, og fæstede sit blændede blik på de ukendte forfatteres navne, der oftest havde tegnet sig som grever eller baroner under deres bidrag.

Hun gøs ligefrem af bevægelse, når hun pustede silkepapiret fra billederne, halvt sammenbøjet rejste det sig og faldt sagte ned mod siden. Snart så hun en yngling i en kort kappe trykke en hvidklædt ung pige med en pung i bæltet til sit bryst bag et balkongitter, snart var det billeder af unge engelske lyslokkede ladies, som fra deres runde stråhatte stirre på en med store klare øjne. Man så dem henstrakt i deres vogne køre gennem parker, mens en mynde sprang foran ekvipagen, der kørtes i trav af to små postilloner i hvide knæbenklæder. Andre lå

drømmende på en sofa med et åbent brev i hånden og betragtede månen gennem det på klem stående vindue, der halvt skjultes af et mørkt gardin. De uskyldige kyssede med en tåre på kinden en turteldue gennem tremmerne af et gotisk bur eller sønderplukkede smilende med hovedet over skulderen en gåseurt med fingre så spidse som snabelsko. Også var der sultaner med lange piber, henslængte under kiosker i en bajaderes arme, giaourer, tyrkiske sabler, græske huer og fremfor alt blege dityrambiske landskaber, hvor man ofte samtidig ser palmetræer og graner, tigre til højre og en løve til venstre, tatariske minareter i horisonten og romerske ruiner i forgrunden med knælende kameler – alt sammen i ramme af en pæn urskov med en stor, lodret solstråle skælvende i vandet, hvor der langt borte som hvide rifter på en stålgrå bund aftegnede sig nogle svømmende svaner.

Og under olielampens skærm, der hang på muren over Emmas hoved, fo'r alle disse billeder forbi hende, et for et i den tavse stue, hvis ro kun forstyrredes, når en forsinket hyrevogn rullede ned ad boulevarderne.

Da hendes moder døde, græd hun meget de første dage. Hun lod sig lave en sort broche med den afdødes hår, og i et brev fuldt af melankolske betragtninger over livet, som hun sendte til sin fader, bad hun om engang at måtte blive jordet i samme grav. Den gamle troede, at hun var blevet syg og kom for at se til hende. I sit inderste var Emma tilfreds over så hurtigt at have nået idealet for en lidende tilværelse, hvilket hverdagssjæle aldrig opnår. Hun lod sig da glide ned ad de Lamartine'ske floder, lyttede til harperne på søerne, til svanesange og løvfald, til de uskyldige møer, der farer til himmels og til den eviges

røst, der genlyder i dalene. Hun blev træt af det, men ville ikke tilstå det, fortsatte af vane og senere af forfængelighed og blev endelig overrasket ved at føle sig lindret og med lige så lidt sorg i hjertet som rynker i panden.

De gode nonner, der havde ventet sig så meget af hende, opdagede med dyb forundring, at mademoiselle Rouault syntes at glide ud af hænderne på dem. De havde ladet hende døje så megen bøn, faste og afholdenhed, så tit præket for hende om den ærbødighed, man skylder helgener og martyrer og givet hende så mange gode råd om at agte mindre på sit legeme og have mere øje for sin sjæls velfærd, at hun bar sig ad ligesom de heste, man kører i for stram tømme. Hun standsede lige med ét, og bidslet gled hende ud af munden. Dette i al dets entusiasme så positive gemyt, der kun havde elsket kirken for dens blomster, musikken for dens romancetekst og litteraturen for dens lidenskabelige ophidselser, blev oprørsk mod troens mysterier, ligesom det stadig harmedes mere og mere ved disciplinen som noget, der stred mod dets konstitution. Da hendes fader tog hende hjem, var man derfor ikke bedrøvet over, at hun forlod klostret. Priorinden fandt endog, at hun i den sidste tid havde vist en høj grad af mangel på agtelse over for nonnerne.

Da Emma var kommet hjem, fandt hun den første tid meget behag i at befale over tyendet, men snart blev hun ked af landet og savnede klostret. Da Charles første gang kom til Bertaux, anså hun sig selv for at have mistet alle illusioner, for hende var der intet mere at lære, intet mere at føle.

Men længslen efter noget nyt eller måske den sansepirring, som denne mands nærværelse voldte hende, havde været

tilstrækkelig for hende til at tro, at hun nu endelig besad denne vidunderlige lidenskab, der indtil da havde holdt sig svævende som en stor fugl med rosenrøde fjer i en poetisk himmels glans – og nu kunne hun ikke tænke sig, at den ro, hun levede i, var den lykke, hun havde drømt om.

7

Hun tænkte undertiden, at hvedebrødsdagene dog var den skønneste tid i livet. Men for rigtigt at nyde deres poesi, måtte man uden tvivl være draget til landet med de velklingende navne, hvor man så poetisk kan hendovne den nærmeste tid efter brylluppet. Under postvognens blå silkegardiner kører man skridt for skridt op ad de stejle veje, lyttende til postillonens sang, der genlyder mellem bjergene sammen med gedernes klokker og vandfaldets brusen. Når solen går ned, indånder man citrontræernes duft ved Golfens bred, og om aftenen beskuer han og hun hånd i hånd stjernehimlen fra villaernes terrasse og lægger planer for fremtiden. Det forekom hende, at visse steder på jorden måtte frembringe lykken ligesom en plante, der er særegen for jordbunden, og som kun trives dårligt på hvert andet sted. Hvorfor kunne hun ikke læne sig ud over en schweizerhyttes balkon eller indeslutte sin melankoli i en skotsk cottage sammen med en mand i en langskødet sort fløjlsfrakke med ridestøvler, spids hat og store manchetter?

Måske havde hun ønsket sig en fortrolig, hun kunne tale om alt dette med. Men hvorledes kunne man beskrive et ufatteligt ildebefindende, der skifter udseende som skyerne, der hvirvler hen som vinden? Hun manglede ord, en passende lejlighed og mod.

Hvis Charles blot havde villet, hvis han havde haft mindste anelse om det, hvis hans blik blot en eneste gang var kommet hendes tanker i møde, forekom det hende, at hendes hjerte pludselig ville have strømmet over som frugten falder fra

espalieret, når man blot rører ved den. Men efterhånden som deres samliv skred frem, foregik der en indre adskillelse, der løsnede hende fra ham.

Charles' konversation var flad som en fortovsflise, og hverdagsfraserne defilerede forbi i den i deres sædvanlige dragt, uden at fremkalde et indtryk, et smil, et drømmeri. Han fortalte selv, at dengang han boede i Rouen, havde han ikke brudt sig det ringeste om at gå i teatret eller om at se skuespillerne fra Paris. Han kunne hverken svømme, hugge eller skyde, og en dag kunne han ikke engang forklare hende et udtryk fra ryttersproget, som hun var stødt på i en roman.

Burde en mand ikke kende alt, udmærke sig ved mangesidighed, indvie én i lidenskabens ubændighed og livets forfinelser, i ethvert mysterium? Men denne mand kunne ikke lære én noget, han kendte intet, han ønskede intet. Han troede hende lykkelig, og hun harmedes ved denne urokkelige ro, denne trygge tunghed, ja selv ved den lykke, hun skænkede ham.

Undertiden tegnede hun, og for Charles var det en stor fornøjelse at stå og se hende bøjet over hendes mappe, mens han kneb øjnene sammen for bedre at kunne betragte hendes arbejde, eller rullede brødkrummer på sin tommelfinger. Jo hurtigere hendes fingre løb hen over klaveret, når hun spillede, jo gladere var han. Hun slog heftigt i tangenterne og gennemløb hele klaviaturet uden afbrydelse; således rystet kunne det gamle klirrende instrument høres over hele landsbyen, når vinduet stod åbent, og undertiden standsede retsskriveren, som barhovedet og i filtsko kom forbi på landevejen og lyttede til det med sit blad papir i hånden.

For øvrigt havde Emma greb på at bestyre sit hus. Hun sendte patienterne regninger for lægebesøg i breve, der ikke var affattet i den almindelige forretningsstil. Når de om søndagen havde en nabo til gæst vidste hun altid råd for at sætte en lækker ret på bordet, hun forstod at ordne stabler af reineclauder på vinløv, anrettede marmeladerne hældt ud på tallerkener, og hun talte endog om at købe skylleskåle til brug ved desserten. Alt dette kastede en vis glans tilbage på Bovary.

Det endte med, at Charles kom til at sætte endnu mere pris på sig selv, fordi han besad en slig kone. Med stolthed fremviste han to små blyantsskitser af hende, som han havde ladet sætte i meget store rammer og ophængt i dagligstuen. Når man kom fra messen, så man ham stå i døren med smukke broderede morgensko.

Han kom sent hjem om aftenen, i reglen klokken ti, undertiden først klokken tolv. Han forlangte da sin mad, og da pigen sædvanligvis var i seng, opvartede Emma ham. Han tog sin frakke af, for at kunne spise mere mageligt. Han opregnede for hende alle de folk, han havde truffet på i dagens løb, alle de landsbyer, hvori han havde været, de recepter han havde skrevet, og veltilfreds med sig selv spiste han levningerne af ragouten, skrællede sin ost, gnaskede et æble, tømte karaflen og gik derpå til sengs, lagde sig på ryggen og begyndte at snorke. Da han længe havde været vant til at sove med nathue, gled tørklædet stadig ned fra ørene, derfor hang håret ham om morgenen helt ned i ansigtet og var hvidt af dunene fra puden, der krøb ud af betrækket. Han gik altid med lange støvler, fra hvis vrist to tykke folder gik skråt hen til anklerne, mens resten

af overlæderet gik ud i en lige linje, så stift som på et træben. Han syntes, "at de var gode nok til at gå på landet med."

Hans moder bifaldt denne sparsommelighed, for hun aflagde ham stundom besøg ligesom fordum, når der havde været en noget heftigere scene i hjemmet end sædvanligt, og dog syntes hun at have noget imod sin svigerdatter. Hun fandt hende alt for flot i forhold til deres indtægter, "brænde, sukker og lys gik med som i et stort hus, og den masse kul, der blev brændt i køkkenet, havde været nok til femogtyve retter." Hun ordnede hendes linned i skabene og lærte hende at se slagteren på fingrene, når han bragte kødet. Emma modtog hendes lektioner, og svigermoderen sparede sandelig ikke på dem, hele den udslagne dag hørte man ordene "kære moder" og "kære datter" udtalt med dirrende læber, begge fremførte nemlig deres venligheder med en af harme skælvende stemme.

I enkens tid havde den gamle dame følt sig som den foretrukne; men nu forekom Charles' kærlighed til Emma hende at være en flugt fra hendes ømhed, et ran af noget, der tilhørte hende, og hun iagttog sin søns lykke med en melankolsk tavshed ligesom den ruinerede, som gennem ruderne stirrer ind på folk, der sidder til bords i hans tidligere hjem. I form af minder genkaldte hun ham hendes sorger og ofre, og idet hun sammenlignede dem med Emmas skødesløshed, drog hun den slutning, at det var ufornuftigt af ham at tilbede hende på en så urimelig måde.

Charles vidste ikke, hvad han skulle svare, han agtede sin moder, men elskede sin kone så inderligt, han anså den enes dom for ufejlbarlig, og dog syntes han, at den anden ikke havde noget at bebrejde sig. Når hans moder var rejst, dristede han

sig frygtsomt til at gentage et par af de tammeste bemærkninger, han havde hørt hende gøre; men med ét ord overbeviste Emma ham om, at han havde taget fejl og bad ham passe sine patienter.

Imidlertid søgte hun at skabe sig kærlighed efter teorier, der forekom hende rigtige. I måneskin deklamerede hun nede i haven alle de lidenskabelige digte, hun kunne udenad, og sukkende sang hun smeltende adagioer for ham, men det forekom hende, at hun selv var bagefter lige så rolig som før, og Charles lod heller ikke til at blive mere forelsket eller bevæget.

Da hun således havde søgt at slå ild mod hans hjerte uden at have fået en eneste gnist til at springe frem af det, og da hun for øvrigt lige så lidt var i stand til at forstå, hvad hun ikke følte, som til at tro på noget, der ikke ytrede sig under de vedtagne former, overbeviste hun sig uden videre besvær om, at Charles' lidenskab ikke mere var synderlig kraftig. Hans kærlighedsudbrud var blevet regelmæssige, han kyssede hende til bestemte tider. Det var en vane blandt alle hans øvrige, og ligesom en dessert, man i forvejen ved danner slutningen på det monotone måltid.

En jagtbetjent, der engang var blevet kureret af herren for en brystbetændelse, havde foræret fruen en lille italiensk mynde, som hun medtog på sine spadsereture, for hun gik undertiden ud for at være lidt alene og slippe den evindelige have og den støvede landevej af syne.

Hun gik til bøgekrattet ved Banneville hen til en forfalden pavillon, der ligger ved et hjørne mod en mur og nogle marker. I grøften mellem græsset stod lange siv med skarpe blade.

Først så hun sig om for at opdage, om intet havde forandret sig, siden hun havde været der sidst. Hun genfandt fingerbølblomsterne og de gule levkøjer på de samme steder, de store stene hegnede af nælder og mospletter langs de tre vinduer, hvis skodder rådnede hen på deres rustne hængsler. Hendes tanker strejfede først om uden noget bestemt mål, ligesom hendes mynde, der beskrev kredse i græsset, gøede ad de gule sommerfugle, jagede efter markmusene eller bed i valmuerne langs kornmarkerne. Lidt efter lidt fæstnede hendes tanker sig dog, og siddende på græsset gentog Emma: "Hvorfor har jeg dog giftet mig?" Hun spurgte sig selv, om skæbnen ikke kunne have ladet hende møde en anden mand, og hun søgte at forestille sig de begivenheder, der da kunne være indtruffet, dette forskellige liv, denne mand, hun ikke kendte. Alle lignede dog ikke Charles! Han havde kunnet være smuk, åndrig, elegant, tiltrækkende, slige mænd havde vel hendes gamle skoleveninder ægtet. Hvad foretog de sig nu? Inde i byen med dens larmende gader, dens oplyste teatre og strålende baller førte de tilværelser, hvorved hjertet udvides og sanserne henrykkes. Men hendes liv var koldt som et loft, hvis luge vender mod nord, og ligesom en stille edderkop spandt kedsomheden sit væv langs hendes hjertes kroge. Hun mindedes de dage, da præmieuddelingen fandt sted, og da hun steg op på estraden for at modtage sine små kranse. Med sit flettede hår, sin hvide kjole og sine åbne brunelssko så hun så nydelig ud, og når hun gik tilbage til sin plads, bøjede herrerne sig hen imod hende for at sige hende komplimenter. Gården var fuld af køretøjer, man råbte farvel til hende fra vogndørene,

musiklæreren gik forbi med sin violinkasse og hilste. Hvor det allerede lå langt tilbage! hvor det dog var længe siden!

Hun kaldte på Djali, tog den mellem sine knæ, strøg med fingrene hen over dens spidse, fine hoved og sagde til den: "Kys din frue, du har ingen sorger!" men ved at betragte det slanke dyr, der gabede langsomt med et melankolsk udtryk, blev hun bevæget, og idet hun sammenlignede den med sig selv, gav hun sig til at tale højt til den ligesom til en bedrøvet, man trøster.

Stundom hævede der sig vindstød, havbriser, der pludselig fo'r hen over sletten og førte en saltagtig friskhed langt ind i landet. Sivene bøjede sig hvislende hen ad jorden, og bøgenes blade gav en kort, raslende lyd fra sig, mens de gyngende toppe vedblev deres høje susen. Emma hyllede sig tættere ind i sit sjal og rejste sig.

I den store allé faldt et grønt lys fra løvet hen ad det bløde mos, der sagte knagede under hendes fod. Solen gik ned, himlen lyste rød mellem grenene, og den lige linje af træstammer syntes hende en mørk søjlegang, der aftegnede sig på en gylden grund, hun blev angst, kaldte på Djali, gik hurtig tilbage til Tostes ad landevejen, sank sammen i en lænestol og mælede ikke et ord hele aftenen.

Men hen imod enden af september indtraf der en ganske overordentlig begivenhed: de blev indbudt til Vaubyessard af marquis d'Andervilliers.

Marquien, som havde været minister under restaurationen, søgte atter at indtræde i det politiske liv og havde allerede længe forberedt sin kandidatur til Deputeretkammeret. Om vinteren foranstaltede han talrige brændeuddelinger, og i generalrådet forlangte han stadig med stor begejstring nye veje

til sit arrondissement. I hundedagene havde han fået en byld i munden, som Charles næsten mirakuløst havde befriet ham for ved i rette tid at give den et stik med sin lancet. Efter at have været i Tostes for at betale operationen, fortalte marquiens forretningsmand om aftenen, at han havde set ypperlige kirsebær i lægens have. Kirsebærtræerne trivedes netop dårligt på Vaubyessard. Marquien lod Bovary bede om nogle aflæggere, han gjorde sig til pligt selv at takke ham for dem, fik øje på Emma, fandt, at hun havde en køn figur, og at hendes hilsen ikke var kejtet; som følge heraf troede man ikke på slottet at overskride artighedens grænser eller på den anden side at gøre sig skyldig i et misgreb ved at invitere det unge ægtepar.

En onsdag klokken tre tog da monsieur og madame Bovary til Vaubyessard i deres cabriolet med en stor kuffert fastgjort bag på vognen og en hatteæske foran forlæderet. Desuden havde Charles fået en æske mellem fødderne.

De kom i mørkningen, ligesom man begyndte at tænde lampetter i parken for vognenes skyld.

8

Slottet, der var bygget i italiensk stil med to fremspringende fløje og tre trapper, bredte sig bag ved en meget stor plæne, hvor nogle køer gik på græs mellem grupper af store træer, mens mindre buskvækster som rododendron, jasmin og snebolle hældede sig med deres uensartede løv hen over den krumme sandede vej. Under en bro løb en lille strøm, gennem tågen skimtede man stråtækte bygninger, spredt om på marken, der begrænsedes af to skovklædte, jævntskrånende høje, og bagved i krattet lå i to parallelle linjer staldene og vognskurene, levninger fra det gamle nedrevne slot.

Charles' køretøj holdt foran midtertrappen, nogle tjenere viste sig, og kort derefter kom marquien selv, bød den unge kone armen og førte hende ind i vestibulen.

Den var høj og belagt med marmorfliser, skridt og stemmer gav genlyd som i en kirke. Lige overfor var der en trappe, og op til venstre førte et galleri med udgang til haven ind til en billardsal, udenfor hvis dør man kunne høre elfenbenskuglerne karambolere. Da Emma passerede den på vejen ind til salonen, så hun mænd med alvorlige ansigter, med hagen hvilende i stive halsbind, og alle dekorerede stå foran billardet og støde deres baller med et tavst smil. På det mørke træpanel hang store familieportrætter i forgyldte rammer hvor navnene var skrevet med sorte bogstaver ved foden af billederne. Hun læste: "Jean Antoine d'Andervilliers d'Yverbonville, greve til Vaubyessard og baron til La Fresnaye, faldet i slaget ved Coutras 20. oktober 1587", og på en anden: "Jean Antoine Henry Guy d'Andervilliers de la Vaubyessard, fransk admiral og ridder af St. Michaels-

ordenen, såret i kampen ved La Hougue Saint-Vaast 29. maj 1692, død på Vaubyessard 23. januar 1693". De følgende billeder kunne man næppe skelne, for lampeskæret faldt kun ned på det grønne billardtæppe, lod det øvrige værelse ligge i halvmørke og brødes i fine striber mod den blanke fernis på de store flader. Fra alle disse mørke guldindfattede firkanter trådte hist og her et lysere sted af maleriet frem, en hvid pande, et par stirrende øjne, en pudderparyk der faldt ned på skulderen af en rød frakke eller strømpebåndsspændet på en svulmende læg.

Marquien åbnede døren til salonen, en af damerne rejste sig, (det var marquisen selv), gik Emma i møde og bad hende tage plads ved siden af sig på kanapéen, hvor hun gav sig til at tale venskabeligt med hende, som om hun havde kendt hende længe. Det var en dame på henved fyrre år med smukke skuldre, kroget næse og slæbende stemme; den aften bar hun på sit kastanjebrune hår et tarveligt kniplingstørklæde, der faldt ned i en snip bagtil. Ved siden af hende sad en ung, blond dame i en højrygget stol, og herrer med en lille blomst i knaphullet passiarede med damerne henne ved kaminen.

Klokken syv serveredes dineren. Det talrige herreselskab satte sig i vestibulen om det første bord, mens damerne tog plads sammen med marquien og marquisen i spisesalen.

En varm luft slog Emma i møde, en blanding af duften fra blomsterne og det smukke dækketøj, af de rygende stege og de vellugtende trøfler. Kandelabrenes lys lod deres flammer spille på sølvklokkerne, de beduggede krystalprismer udsendte en mat glans, der stod vaser med blomster langs hele bordet, og på de bredkantede tallerkener var servietterne opstillet i form af bispehuer med et lille rundt brød mellem deres gabende folder.

De røde hummerkløer stak ud af fadene, og store frugter i gennemsigtige kurve lå opstablet på mos, vagtlerne havde beholdt deres fjer, dampen hvirvlede, og i silkestrømper med knæbenklæder, hvidt halstørklæde og kalvekrøs, så alvorlig som en dommer, rakte en hushovmester fadene hen over gæsternes skuldre og skubbede det stykke, man valgte, ned på ens tallerken med sin ske. Fra den store porcelænskamin med kobberringene betragtede en statue af en indtil hagen indhyllet kvinde i tavshed den menneskefyldte sal.

Madame Bovary lagde mærke til, at flere af damerne ikke havde lagt deres handsker i glassene.

Ene mellem damerne for den øverste bordende, bøjet over sin fyldte tallerken og med servietten bundet om halsen som et barn, spiste en olding, mens dråber af sauce dryppede ned fra hans mund. Hans øjne var furede af røde striber, og han bar en lille pisk med et sort bånd om. Det var marquiens svigerfader, den gamle hertug de Laverdière, en forhenværende yndling af greven af Artois, og som, efter hvad man fortalte, havde været Marie Antoinettes elsker mellem monsieur de Coigny og monsieur de Lauzun. Han havde ført et larmende og udsvævende liv, fuldt af dueller, væddemål og bortførte kvinder, han havde fortæret hele sin formue og været en skræk for sin familie. En tjener stod bag ved hans stol og råbte de retters navne, han stammende pegede på, ind i øret på ham. Uophørligt vendte Emmas øjne ligesom af sig selv tilbage til denne gamle mand med de hængende læber ligesom til noget overordentligt og ophøjet. Han havde levet ved hoffet og hvilet i dronningens arme.

Man skænkede champagne, som havde stået i is. Emma gøs over hele kroppen ved at fornemme denne kulde i munden. Hun havde aldrig før set granatæbler eller spist ananas. Om det så var det stødte sukker, forekom det hende hvidere og finere end andetsteds.

Efter bordet gik damerne op på deres værelser for at klæde sig om til ballet.

Emma holdt toilette med en debutantindes ængstelige omhyggelighed. Hun satte sit hår efter frisørens anvisning og iførte sig den lette musselinskjole, der lå på sengen. Charles' benklæder strammede ham om maven.

"Stropperne vil genere mig, når jeg danser," bemærkede han.

"Vil du danse?" udbrød Emma.

"Ja."

"Men er du gået fra forstanden? Du vil jo blive til nar, bliv bare siddende – desuden passer det sig også bedre for en læge," tilføjede hun. Charles tav stille. Han gik op og ned i værelset og ventede, til Emma var påklædt.

Han så hende fra ryggen i spejlet. Hendes mørke øjne syntes endnu mørkere, hendes fletninger bøjede sig med et blåligt skær hen mod ørene, og i hendes nakkehår skælvede en rose på en bevægelig stilk med kunstige vanddråber på spidsen af bladene. Hendes safrangule kjole var ophæftet med tre rosenbuketter.

Charles trykkede et kys på hendes skulder.

"Lad mig være, du krøller mig," sagde hun.

Man hørte en violinritornelle og toner fra et valdhorn. Hun gik ned af trappen, hun måtte lægge bånd på sig for ikke at give sig til at løbe.

Selskabet begyndte at komme ned, parrene stillede sig op til kvadrille, man stødte til hinanden. Emma satte sig på en stol henne ved døren.

Da kvadrillen var forbi, blev der plads på gulvet for grupper af herrer, der passiarede stående, og for liberiklædte tjenere, som kom med store bakker. Langs de siddende damers række bevægede de malede vifter sig, buketterne skjulte halvt de smilende ansigter, og de guldproppede flakoner drejedes i de halvtåbne hænder, hvis hvide handsker angav neglenes form og trykkede kødet ved håndleddet. Kniplingsbesætninger, diamantbrocher og armbånd sitrede på kjolerne, funklede på brysterne og raslede på de blottede arme. På håret, der lå glat hen over tindingerne og var snoet sammen i nakken, sad forglemmigejer, jasminer, aks og kornblomster i form af grene, klaser og kranse. Ældre damer med gnavne ansigter og røde turbaner sad fredeligt på deres pladser og så til.

Emma var ikke fri for lidt hjertebanken, da hun stillede sig hen i rækken ved sin kavalers fingerspidser og kun ventede på det første buestrøg for at begynde, men snart svandt hendes befippelse, og vuggende sig efter orkestrets rytmer svævede hun frem med lette halsbøjninger. Et smil fo'r hen over hendes læber ved enkelte fine violinstrøg, når dette instrument stundom spillede alene, mens de andre tav, man hørte louisdorernes raslen henad spillebordene i det tilstødende værelse; men pludselig tog hele orkestret atter fat, trompeten udsendte en gennemtrængende tone, fødderne faldt tilbage i takten, skørterne rejste sig og strejfede hinanden, hænderne greb og slap hinanden, de samme øjne, der for få minutter siden sænkede sig, fæstede sig nu atter på én.

Nogle af herrerne (vel en snes stykker) i en alder fra fire og tyve til fyrre år, som var spredt mellem de dansende eller passiarede i dørene, udmærkede sig frem for det øvrige selskab ved deres ugenerte væsen, hvor megen forskel der end kunne være på ansigt, alder eller påklædning.

Deres dragt sad bedre, klædet syntes bøjeligere, og deres hår, der var krøllet mod tindingerne, skinnede af finere pomader. De havde rigdommens teint, denne hvide teint, der fremhæves af det matte porcelæn, det glinsende atlask og de lakerede møbler, og som vedligeholdes ved en fornuftig anvendelse af udsøgte næringsmidler. Deres hals drejede sig bekvemt i lave halsbind, deres lange bakkenbarter faldt ned på de ombøjede frakkekraver, de tørrede sig om munden med broderede, fint parfumerede lommetørklæder med store navnetræk. De af dem, der begyndte at ældes, så ungdommelige ud, og der lå et modent udtryk i de unges ansigter. I deres ligegyldige blik læste man den ro, som et dagligt velvære giver sindet, og gennem deres slebne væsen stak den brutalitet frem, som erhverves under dressur af raceheste og selskab med demimonder, beskæftigelser, der uden alt for meget besvær holder styrken og forfængeligheden i ånde.

Tre skridt fra Emma passiarede en kavaler i blå livkjole med en ung bleg dame, der bar et perlesmykke. De priste Peterskirkens svære piller, Tivoli, Vesuv, Castellamare og Caccini, Genuas roser og Colosseum i måneskin. Med det andet øre hørte Emma en samtale, der var fuld af ord, hvis betydning hun ikke forstod. Man slog nemlig kreds om en ganske ung mand, der forleden uge havde slået *Miss Arabella* og *Romulus* og vundet to tusind louisdorer ved at sætte over en grøft i England.

Én beklagede sig over, at hans væddeløbere blev for svære, en anden over trykfejl, der havde forvansket navnet på hans hest.

Luften blev tung, lampeskæret mattere; selskabet strømmede ind i billardsalen. En tjener stod op på en stol og slog et par ruder itu, ved glassets klirren drejede Emma hovedet og fik øje på bondeansigter, der fra haven kiggede ind af vinduerne. Da mindedes hun pludselig Bertaux. Hun genså forpagtergården, det sumpede kær, hendes fader i bluse nede under æbletræerne, og hun så sig selv som fordum, da hun skummede fløden i mælkestuen. Men det blændende nu fik hendes forbigangne liv, der hidtil havde stået så klart for hende, til at svinde aldeles hen, og hun betvivlede næsten at have levet det. Hun sad her, med undtagelse af ballet lå alt det øvrige i et tæt mørke. Hun gav sig til at spise en portion maraschino-is af en sølvforgyldt muslingeskal og lukkede halvt øjnene med skeen mellem tænderne.

Ved siden af hende tabte en dame sin vifte. En herre kom forbi.

"Vil De ikke være så venlig at tage min vifte op, den faldt ned bag kanapéen," bemærkede damen til ham.

Han bukkede sig ned, og idet han strakte armen frem, så Emma den unge dame kaste noget hvidt sammenfoldet ned i hans hat. Herren tog viften op og rakte den ærbødigt til damen. Hun takkede ham med et nik og gav sig til at lugte til sin buket.

Efter souperen, hvor der serveredes forskellige slags spanske vine og rhinskvine, krebsesupper og mandelmælkssupper, buddinger og flere slags kolde stege med geleer, der rystede i fadene, begyndte vognene en for en at køre bort. Ved at trække musselinsgardinet lidt til side så man skinnet af deres lygter

glide forbi i mørket. Efterhånden blev stolene tomme, enkelte herrer sad endnu ved spillebordene, musikanterne vædede fingerspidserne med tungen, Charles halvsov med ryggen støttet mod en dør.

Klokken tre om morgenen begyndte kotillonen. Emma kunne ikke valse, alle de øvrige deltog i valsen, selv mademoiselle d'Andervilliers og marquisen. Der var ikke andre tilbage end de gæster, der skulle overnatte på slottet, omtrent et dusin mennesker.

Imidlertid kom en af de dansende herrer, som man intimt kaldte "vicomte", og hvis dybt udskårne vest sad som om den var støbt om hans bryst, hen til madame Bovary for at engagere hende for anden gang med forsikring om, at han nok skulle føre hende, og at hun skulle komme godt fra det.

De begyndte langsomt, men efterhånden tiltog det i hurtighed. De drejede sig rundt, og alt drejede sig omkring dem, lamperne, møblerne, væggene og gulvet som en skive på en tap. Ved at passere forbi døren, lagde Emmas kjole sig fast om hans benklæder, deres ben rørte ved hinanden, han sænkede sit blik ned på hende, hun hævede sit imod ham, hun blev grebet af svimmelhed og standsede. De begyndte atter, hurtigere drog vicomten hende med sig og forsvandt med hende ved enden af galleriet, hvor hun nær stønnende var segnet om og et øjeblik støttede sit hoved mod hans bryst. Stadig drejende rundt, men langsommere førte han hende til hendes plads. Hun kastede sig tilbage mod væggen og holdt hånden for øjnene.

Da hun atter åbnede dem, sad en dame midt i salen på en taburet med tre herrer på knæ foran sig. Hun valgte vicomten,

og violinen begyndte igen.

Man så på dem. De dansede frem og tilbage, hun uden at bevæge legemet og med bøjet hoved, han stadig i samme stilling med krummet overkrop, rundet albue og fremstrakt mund. Hun kunne valse! De holdt længe ud og trættede alle de øvrige.

Man passiarede endnu nogle øjeblikke, og efter at have ønsket hinanden godnat eller rettere godmorgen, gik slottets gæster til ro.

Charles slæbte sig op ad trappen, hans knæ vaklede under ham. Han havde stået fem timer ved whistbordene, uden at forstå en smule af spillet. Derfor udstødte han også et suk af lettelse, da han havde trukket støvlerne af.

Emma tog et sjal om skuldrene, åbnede vinduet og lænede sig ud af det.

Det var mørk nat, der faldt nogle regndråber. Hun indåndede den fugtige vind, der kølede hendes øjenlåg. Balmusikken summede endnu for hendes øren, og hun gjorde sig umage for at holde sig vågen, for at forlænge illusionen om dette luksuriøse liv, som hun snart igen var nødt til at forlade. Det gryede ad dag. Hun beskuede længe slottets vinduer, idet hun søgte at gætte, hvor alle de, hun havde lagt mærke til den foregående dag, havde deres værelser. Hun ønskede at kende deres tilværelse, at trænge ind i den og smelte sammen med den.

Men hun rystede af kulde. Hun klædte sig af og krøb ned under dynerne ved siden af den sovende Charles.

Der var mange ved morgenbordet. Måltidet varede kun i ti minutter, og der serveredes ingen drikkevarer, hvilket

forbavsede lægen. Mademoiselle d'Andervilliers samlede kagesmuler i en lille kurv for, at bringe dem til svanerne i parken, og man gik ind i det hede drivhus, hvor forunderlige planter med skarpe pigge var opstablet i pyramider under ophængte skåle, fra hvis rande ligesom fra fulde slangereder lange, grønne, sammenslyngede snore bølgede ned. Orangeriet, der lå for enden af det, førte med en dækket gang til slottets tjenerlejligheder. For at fornøje den unge kone førte marquien hende ind i staldene. Oven over de kurveformede krybber stod hestenes navne med sorte bogstaver på hvide porcelænsplader. Dyrene bevægede sig i deres båse og smækkede med tungen, idet man gik forbi dem. Gulvet i sadelkammeret var så skinnende som et salongulv. Seletøjet hang midt i kammeret på to bevægelige stativer, og bidsler, piske, stigbøjler og skumkæder var opstillet i en række langs muren.

Imidlertid bad Charles en tjener om at spænde for hans vogn. Den blev kørt hen foran trappen, og da man havde puttet alle pakkerne ned i den, tog ægteparret afsked med marquien og marquisen og tog tilbage til Tostes.

Emma stirrede tavst ned på hjulene. Charles sad på yderkanten af sædet og kørte med udstrakte arme, og den lille hest travede i skridtgang i skaglerne, der var alt for store til den. De bløde liner, der slog mod krydset, vædedes med skum, og kufferten, der var spændt bag på vognen, slog regelmæssigt op til den.

De var på bakkerne ved Thibourville, da pludselig nogle ryttere fo'r leende forbi dem med cigarer i munden. Emma troede at genkende vicomten, hun vendte sig om, men

opdagede kun i horisonten en bevægelse af hovederne, der hævede og sænkede sig, eftersom ridtet var trav eller galop.

Lidt længere borte måtte de holde for at bøde på kobbelremmen, der var gået itu.

Men idet Charles kastede et sidste blik på seletøjet, så han noget ligge på jorden mellem hestens fødder. Han tog det op, det var et cigarfutteral, broderet med grøn silke og med et våben på midten ligesom på en vogndør.

"Der er endda to cigarer i," sagde han, "det kan være til i aften, når jeg har spist."

"Ryger du?" spurgte hun.

"Undertiden, når der tilbyder sig en lejlighed."

Han puttede sit fund i lommen og piskede på klepperten.

Da de kom hjem, var maden endnu ikke færdig. Fruen blev vred, Anastasie svarede næsvist.

"Tør du understå dig at svare mig igen," udbrød Emma. "Gå din vej, jeg jager dig på døren."

Måltidet bestod af løgsuppe og et stykke kalvekød med syre. Charles sad ved Emmas side, og idet han gned sine hænder med et fornøjet udtryk, sagde han: "Hvor det dog gør godt at komme hjem igen til sig selv."

De kunne høre Anastasie græde ude i køkkenet. Charles havde lidt til overs for den stakkels pige, hun havde mangen aften efter hans første kones død holdt ham med selskab. Det var hans første patient, hans ældste bekendtskab der på egnen.

"Er det dit ramme alvor, at hun skal bort?" sagde han endelig.

"Ja. Hvem vil vel forbyde mig det?" svarede hun.

De gik ned i køkkenet for at varme sig, mens deres værelse blev bragt i orden. Charles gav sig til at ryge, han røg med

fremstrakte læber, hvert øjeblik spyttede han og trådte et skridt tilbage for hvert drag.

"Det vil bekomme dig ilde," bemærkede hun hånligt.

Han lagde cigaren fra sig og løb ud ved posten for at skylle et glas koldt vand i sig. Emma tog hurtigt futteralet og kastede det ned på bunden af et skab.

Hvor den næste dag forekom hende lang! Hun spadserede i sin lille have, gik frem og tilbage i de samme alleer, standsede ved bedene, ved espalieret, ved gipspræsten og betragtede med forundring alle disse genstande, som hun dog kendte så nøje. Hvor dog ballet syntes hende at ligge langt tilbage! Hvoraf kom denne uendelige afstand mellem forgårsdagens morgen og denne aften? Hendes besøg på Vaubyessard havde skabt et hul i hendes liv ligesom de store revner, som uvejret undertiden på en eneste nat slår i bjergene. Hun resignerede dog, hun gemte omhyggeligt sin smukke dragt i kommoden, ja lige til sine atlaskessko, hvis såler var blevet gule af gulvets boning. Det gik hendes hjerte ligesom dem; ved berøring med rigdommen havde der sat sig noget på det, der ikke kunne udslettes.

At mindes dette bal blev ligesom en beskæftigelse for Emma. Hver gang onsdagen vendte tilbage, sagde hun til sig selv, når hun vågnede: "I dag er det otte dage, fjorten dage ... tre uger siden, at jeg var der." Men lidt efter lidt blandede fysiognomierne sig sammen i hendes hukommelse, hun glemte dansemelodierne, hun kunne ikke se værelserne og livréerne så tydeligt for sig. Nogle af enkelthederne svandt bort; men sorgen blev tilbage.

9

Når Charles var ude, tog hun ofte det grønne silkefutteral frem af skabet, hvor hun havde gemt det mellem linnedet.

Hun betragtede det, åbnede det og indåndede med velbehag forets duft, en blanding af verbena og tobak. Hvem havde det tilhørt? Var det vicomten? Måske var det en foræring fra hans elskerinde. Man havde broderet det på en palisanderramme, et nydeligt lille møbel, som man skjulte omhyggeligt for alles blik. Det havde optaget mangen en time, og tankefuld havde en ung piges lokkede hoved bøjet sig hen over det. Et kærlighedspust var faret mellem kanvassets tråde, hvert sting havde afsat et håb eller et minde, og alle de sammenslyngede silketråde var kun en fortsættelse af samme tavse lidenskab. Og så havde vicomten en morgenstund taget det med sig. Hvad havde man talt om, mens det stod på de bredgesimsede kaminer mellem blomstervaser og taffelure? Hun var i Tostes; nu var han dernede i Paris. Hvorledes så dog Paris ud? Hvilket vidunderligt navn! Det blev hende en fornøjelse at gentage det halvt sagte for sig selv, det ringede for hendes øren som en klokkeknebel, det flammede for hendes øjne lige til etiketten på hendes pomadekrukker.

Om natten når fiskeprangerne syngende kom forbi hendes vindue i deres kærrer, vågnede hun, og ved lyden af de jernbeslåede hjul, der hurtigt døde hen ved udkanten af landsbyen, sagde hun ved sig selv: "I morgen er de der." Og hun fulgte dem i tankerne, op og ned ad bakker, gennem landsbyer, langs landevejen i den stjerneklare nat; men et stykke frem af vejen kom der stadig et eller andet tåget sted, hvor hendes drøm døde hen.

Hun købte sig et kort over Paris, og med fingerspidsen på kortet foretog hun udflugter i hovedstaden. Hun gik frem og tilbage på boulevarderne, standsede ved hvert hjørne mellem gadelinjerne og foran de hvide firkanter, der forestillede huse. Til sidst blev hendes øjne trætte, hun lukkede dem, og i mørket så hun gaslygter svaje for vinden og hørte vogntrin bragende blive slået ned foran indgangene til teatrene.

Hun blev abonnent på damebladet *Kurven* og på *Salonernes Sylfe*. Uden at springe noget over, slugte hun teaterkritikker, referater om væddeløb og soiréer, interesserede sig for en sangerindes debut, for åbningen af et nyt magasin. Hun kendte de nye moder, vidste adressen på de bedste skræddere og var nøje underrettet om de dage, det toneangivende Paris tog i Boulogneskoven og den store opera. I Eugène Sue studerede hun beskrivelser af møblementer, hun læste Balzac og George Sand for at søge mættelse for sine egne lyster. Selv ved bordet havde hun sin bog med, og hun vendte bladene, mens Charles spiste samtidig med at han talte til hende. Mindet om vicomten vendte stadig tilbage under hendes læsning. Mellem ham og de opdigtede personer anstillede hun sammenligninger; men den kreds, han var centrum i, udvidede sig lidt efter lidt om ham, og den glorie, der omsvævede hans hoved, trak sig fjernere tilbage for at belyse andre drømme.

Mere vagt end oceanet spejlede da Paris sig for Emmas øjne ligesom i en sølvtåge; men livet, der førtes i denne larmende stimmel, faldt i forskellige partier, delte sig i vekslende billeder for hende. Emma havde kun øje for to eller tre, der skjulte alt det øvrige og repræsenterede hele menneskeheden for hende. Gesandternes verden færdedes på bonede gulve i sale med

spejle fra loft til gulv og med ovale borde, dækkede af fløjlstæpper med guldborter, her var slæbkjoler, dybe hemmeligheder, og under smilet skjulte sig ofte dødelig angst. Så kom hertugindernes kredse, her var man bleg, man stod først op klokken fire, kvinderne, stakkels engle! gik med kniplingskantede skørter, og mændene var miskendte genier under hverdagsydrer, red deres heste sønder og sammen i lystpartier, tilbragte sommersæsonen i Baden og ægtede rige arvinger henimod deres fyrretyvende år. I restaurationskabinetterne, hvor der souperes efter midnat, morede en broget skare af digtere, kunstnere og skuespillerinder sig ved lysenes skær, ødsle som konger, og opfyldte af ideal higen og begejstring. Det var en tilværelse, der stod over de andres, svævende mellem himmel og jord i lyn og torden, noget sublimt. Den øvrige del af menneskeheden tabte sig uden nogen bestemt plads, den eksisterede ligesom ikke. Jo nærmere for øvrigt tingene stod hende, desto længere fjernede hendes tanker sig fra dem. Alt, hvad der umiddelbart omgav hende, det kedelige landliv, de intetsigende småborgere, hendes tarvelige tilværelse forekom hende en undtagelse, et særligt tilfælde, hvori hun befandt sig, mens hinsides dette så langt, man kunne øjne, strakte sig lykkens og lidenskabens uendelige land. I sin higen sammenblandede hun luksussens sansenydelser med hjertets glæder, elegante vaner med ædle følelser. Behøvede kærligheden ikke ligesom visse indiske planter et séregent jordsmon og en særlig temperatur? Sværmerier i måneskin, uendelige omfavnelser, tårer, der fældes på den elskedes hånd i skilsmissens øjeblik, alle legemets febre og sindets melankolske smægten var i hendes

tanker inderligt forbundet med et stort slot og dets evindelige lediggang, med et rigt boudoir og dets silkegardiner, dets svære tæpper, dets idelig fyldte blomstertrapper og dets imponerende tronseng, med juvelernes funklen og livréernes saloner.

Postkarlen kom hver morgen for at strigle hoppen og gik gennem korridoren med sine plumpe træsko, der var huller i hans bluse, og han gik barbenet i skoene. Det var den groom, hun måtte tage til takke med! Efter udført arbejde kom han ikke mere igen om dagen, for når Charles kom hjem, stillede han selv hesten ind i stalden, tog sadlen af og gav den grimen på, mens pigen bragte et knippe hø og kastede det i krybben.

I stedet for Anastasie, der endelig forlod Tostes under en strøm af tårer, antog Emma i sin tjeneste en ung pige på fjorten år, der var forældreløs og havde et blidt ydre. Hun forbød hende at bære bomuldshuer, lærte hende at tiltale folk i tredje person, bringe et glas vand på en bakke, banke på døren, før hun trådte ind og at stryge, stive og klæde hende på, kort sagt hun ville gøre hende til sin kammerpige. Den nye pige adlød uden at kny for ikke at blive jaget på porten, og da fruen plejede at lade nøglen sidde i buffeten, tog Félicité hver aften en lille portion sukker, som hun spiste i sengen efter at have bedt sin aftenbøn.

Om eftermiddagen gik hun undertiden overfor og passiarede med postillonerne. Fruen holdt sig ovenpå i sit værelse.

Hun bar en åbentstående morgenkjole, og gennem opslagene på korsettet så man den rynkede chemisette med tre guldknapper. Hun bar et bælte med store kvaster om livet, og på hendes små, højrøde morgensko sad en roset af brede bånd, der gik højt op på vristen. Hun havde købt sig en mappe, brevpapir, en penneholder og konvolutter, skønt hun ikke havde

nogen at skrive til, hun aftørrede sin etagère, så sig i spejlet, tog en bog, faldt i tanker og lod den synke ned på knæet. Hun havde lyst til at rejse eller til at tage tilbage til sit kloster. Hun ønskede både at dø og at bo i Paris.

Imidlertid kørte Charles gennem regn og sne ad vej og sti. Han spiste æggekager ved forpagternes borde, stak sin arm ind i klamme senge og fik de åreladtes hede blod lige i ansigtet, han hørte de døendes rallen, han undersøgte bækkener og opsmøgede meget smudsigt linned, men hver aften, når han kom hjem, ventede ham en flammende ild, et dækket bord, skinnende møbler, og hans yndige, elegant klædte hustru, der duftede så frisk, at han ikke kunne begribe, hvor den duft kom fra, om det ikke var hendes hud, der parfumerede hendes linned.

Hun henrev ham ved talrige småbagateller, snart var det en ny måde at lave lysepiber til stagerne, snart en garnering, hun forandrede på sin kjole, snart et ualmindeligt navn på en ganske simpel ret, som pigen havde forfejlet, men som Charles spiste rub og stub af med stor fornøjelse. Hun havde i Rouen set damerne gå med berlokker ved deres ure, hun købte sig derfor også berlokker. Hun ville have to store blå glasvaser på kammen og nogen tid senere et elfenbensskrin med et sølvfingerbøl. Jo mindre Charles forstod sig på disse elegancer, desto større fortryllelse udøvede de på ham. De bidrog til at fryde hans sanser og til at gøre hans hjem hyggeligere. Det var ligesom et gyldent støv, strøet langs hans lille livssti.

Han befandt sig vel, så godt ud og havde erhvervet sig et vist navn. Bønderne holdt af ham, fordi han ikke var stolt. Han kærtegnede børnene, gik aldrig på kroerne og indgød dem

agtelse ved sin moralske vandel. Han havde særligt held med brystsygdomme og forkølelser. Da han nemlig var meget bange for at slå folk ihjel, forordnede Charles ikke synderligt andet end beroligende mikstur, undertiden et brækmiddel, et fodbad eller igler. Det var ikke, fordi kirurgien indjog ham skræk, han årelod tværtimod mennesker lige så kraftigt som heste, og til at trække tænder ud havde han en "pokkers næve".

For "at følge med tiden" blev han abonnent på *Den medicinske Kube*, et nyt organ, han havde fået en subskriptionsindbydelse til. Han læste lidt i det efter middagen; men det varme værelse bevirkede i forening med fordøjelsen, at han faldt i søvn efter fem minutters forløb, og så lå han over bordet med hagen på hænderne og håret strittende ud som en manke. Emma betragtede ham med et skuldertræk. Hvorfor havde hun da ikke i det mindste fået en af disse udholdende, tavse mænd, der arbejder til langt ud på natten i deres bøger og endelig i deres tresindstyvende år, når gigtsmerterne begynder at indfinde sig, bærer en række ordener på deres simple, sorte frakke? Hun havde ønsket navnet Bovary, der nu var hendes, berømt, udstillet hos boghandlerne, gentaget i aviserne, bekendt over hele Frankrig. Men Charles havde ingen ærgerrighed! En læge fra Yvetot, som han forleden havde befundet sig sammen med ved en konsultation, havde ikke så ganske lidt ydmyget ham ved selve sygesengen i hele den forsamlede families påhør. Da Charles om aftenen fortalte hende denne historie, følte Emma sig i høj grad opbragt på hans kollega. Charles blev rørt over det og kyssede hende på panden med en tåre. Men hun var fortvivlet af skam, hun havde lyst til at banke ham, hun gik ud i korridoren, åbnede vinduet og indsugede den friske luft, for at

berolige sig. "Hvilken ynkelig mand, hvilken ynkelig mand," hviskede hun sagte og bed sig i læben.

Hun følte sig forresten stadig mere harmfuld på ham. Efterhånden fik han simple vaner, ved desserten skar han i flaskepropperne, efter måltidet rensede han sine tænder med tungen, han slugte sin suppe med en slubrende lyd ved hver skefuld, og da han begyndte at lægge sig ud, syntes hans i forvejen små øjne at presse sig op mod tindingerne ved hans svulmende kinder.

Undertiden syede Emma det røde foer i hans vest fast, rettede på hans halstørklæde eller kastede de falmede handsker til side, som han skulle til at trække på, men det var ikke, som han troede det for hans skyld, men for hendes egen skyld af en egoistisk følelse eller nervøs irritation. Undertiden talte hun også med ham om ting, hun havde læst, om et sted i en roman, om et nyt stykke, om en anekdote fra "den fornemme verden", som man fortalte i føljetonen, for Charles var dog nogen, et stadigt åbent øre, et stadigt rede bifald. Hun betroede sin mynde en hel del, hun kunne have gjort det samme med brændet i kammen og perpendiklen på uret.

I sit inderste ventede hun imidlertid på, at der skulle ske noget. Ligesom matrosen i havsnød kastede hun et fortvivlet blik hen over sit ensomme liv og ledte i det fjerne efter et hvidt sejl i horisontens tåger. Hun vidste ikke, hvad denne hændelse skulle være, hun anede ikke, hvilken vind der ville drive den hen imod hende, mod hvilken bred den ville føre hende, om det var en chalup eller linjeskib, ladet med angst eller fuld af lyksalighed lige til stykportene. Men hver morgen, når hun vågnede, håbede hun den for den kommende dag, og hun

lyttede til hver lyd, fo'r op med et sæt, undrede sig over, at den ikke indfandt sig, og ved solnedgang længtes hun stedse mere sørgmodig efter den næste dag.

Det blev atter forår. Hun led af stakåndethed i de første varme dage, da pæretræerne stod i blomst.

Fra begyndelsen af juli regnede hun efter på fingrene, hvor mange uger der var til oktober i den tanke, at marquis d'Andervilliers måske ville give et bal på Vaubyessard. Men hele september gik hen uden besøg eller brev.

Efter denne skuffelse følte hendes hjerte sig atter tomt, og da begyndte atter en række af de samme dage.

Således skulle de nu følge på rad, stadig ens uden at få ende og uden at bringe noget med sig. Hvor platte end andres tilværelser kunne være, var der dog i det mindste chance for en begivenhed. En uventet hændelse medførte undertiden nye situationer i en uendelig rækkefølge. Men for hende ville der ikke ske noget, Gud havde jo villet det således. Fremtiden var en bælgmørk korridor med en fastlukket dør for enden.

Hun opgav musikken. Hvorfor skulle hun spille? Hvem hørte på hende? Da hun jo dog aldrig kunne opnå ved en koncert, i fløjlskjole og med korte ærmer, at lade de lette fingre fare hen over elfenbenstangenterne på et klaver fra Erard og mærke en begejstret mumlen fare forbi sig som en brise, var det jo ikke umagen værd at kede sig med øvelser. Hun lod sin tegnemappe og sine broderier ligge i skabet. Hvad nyttede det til? Hvad nyttede det til? At sy irriterede hende. "Jeg har læst alt," sagde hun til sig selv, mens hun sad og gjorde ildtængerne glødende i kaminen eller så regnen styrte ned.

Hvor hun var bedrøvet om søndagen, når det ringede til vesper. Med sløv opmærksomhed lyttede hun til klokkens sprukne slag, et for et. En kat spadserede langsomt hen ad tagene og skød ryg i solens blege stråler. Vinden pustede støvskyer hen ad landevejen. I det fjerne hylede en hund, og klokken vedblev regelmæssigt med sin ensformige kimen, der tabte sig ude i landet.

Imidlertid kom folk fra kirke. Bønderne i nye bluser, fruentimmerne i blanke træsko, småbørn sprang barhovedede foran, alle gik hjem. Og lige til mørket faldt på, blev fem til seks mænd, stadig de samme, ved med at spille bouchon foran den store krodør.

Det blev en kold vinter. Hver morgen var vinduerne tilfrosset, og lyset, der faldt som gennem matte ruder, forandrede sig undertiden ikke hele dagen igennem. Fra klokken fire om eftermiddagen måtte man tænde lampen.

Når det var smukt vejr, gik hun ned i haven. Duggen havde afsat ligesom sølvkniplinger på kålbladene med lange, tynde snore, der slyngede sig over i hinanden. Man hørte ikke en fugl, alt syntes at slumre, det stråbeviklede espalier og vinløvet, som en stor syg slange under tagskægget, hen ad hvilket man så bænkebiderne krybe langsomt afsted. Henne under fyrretræerne ved hækken havde præsten med abbate-hatten, der læste sit breviar, mistet den højre fod, og frosten, der fik gipsen til at skalle af, dannede hvide pletter på hans ansigt.

Derpå gik hun op igen, lukkede døren, ragede op i kullene, og mattet af kakkelovnsvarmen følte hun kedsomheden tynge sig endnu stærkere. Hun havde gerne gået ned og passiaret med pigen, men hun generede sig for det.

Hver dag til samme tid trak skolelæreren iført sort silkekalot skodderne fra sine vinduer, og markvogteren gik forbi med sablen om sin bluse. Aften og morgen passerede posthestene tre og fire gaden, for at vandes i kæret. Fra tid til anden ringede klokken på en krodør, og når det blæste, kunne man høre de små kobberbækkener, der tjente frisøren til skilt, klirre på deres stænger. Hans stue var pyntet med et gammelt stålstik af en modejournal, der var klæbet mod vinduet og en kvindefigur af voks med gult hår. Også frisøren klagede over et forfejlet kald, over en forspildt fremtid, og mens han drømte om en butik i en stor by, som for eksempel i Rouen ved havnen eller nær ved teatret, vedblev han hele den udslagne dag med mørkt udseende at vandre op og ned fra mairens bolig og til kirken og ventede på søgning. Når Emma slog øjet op, så hun ham stadig ligesom en skildvagt på post med hans fez og lastingstrøje.

Om eftermiddagen viste sig stundom et mandshoved uden for hendes vinduer, et solbrændt hoved med mørke bakkenbarter og med et bredt mildt smil, når han blottede de hvide tænder. Straks begyndte en vals, og i den lille dukkestue oven på lirekassen viste sig dansere, der ikke var større end en finger, damer med rosenrøde turbaner, tyrolere i jakke, aber med sort frakke og herrer i knæbenklæder drejede og drejede sig rundt mellem lænestole, kanapéer og konsoller og gentog sig i spejlstumper, der var hæftet fast på væggene med strimler af guldpapir. Manden drejede på grebet med blikke til højre og venstre og op til vinduerne. Af og til hævede han, idet han slyngede en stråle brunt spyt mod afviserstenen, sit instrument op imod knæet, fordi den hårde sele besværede hans skulder, og snart sørgmodig og drævende, snart munter og livlig summede

melodien ud af det rosenrøde taftesgardin under det slyngede messinggitter. Det var melodier fra teatrene, som man sang i salonerne, og dansede til dem om aftenen under de tændte lysekroner, ekkoer fra Verden, der nåede ud til Emma. Uendelige sarabander hvirvlede frem i hendes hoved, og ligesom en bajadere på et blomstertæppe vuggede hendes tanke sig på noderne og gyngede fra drøm til drøm, fra den ene melankolske stemning til den anden. Når manden havde fået sin almisse kastet ned i kasketten, slog han et gammelt blåt uldent dække over lirekassen, tog den på ryggen og fjernede sig med tunge skridt. Hun så længe efter ham.

Men det var især ved spisetiderne, at hun ikke kunne udholde det i den lille dagligstue med dens rygende ovn, dens knirkende dør, dens klamme vægge og fugtige gulv. Hele tilværelsens bitterhed forekom hende anrettet på hendes tallerken, og sammen med kødets røg opsteg fra hendes sjæl ligesom andre dampskyer af lede. Charles var længe om at spise, hun gnavede nogle nødder, eller støttet på albuen morede hun sig med at ridse på voksdugen med spidsen af sin kniv.

Nu lod hun alt gå, som det kunne bedst i husholdningen, og hendes svigermoder, der tilbragte en del af fasten hos dem, undrede sig højligt over denne forandring. Hun, der før havde været så sirlig og pillen, sad hele dagen i negligé, gik med grå uldstrømper og brændte tællelys. Hun gentog, at de måtte være sparsommelige, da de ikke var rige og tilføjede, at hun var meget fornøjet, meget lykkelig, at Tostes behagede hende særdeles og andre ytringer, der lukkede munden på hendes svigermoder. Alligevel var Emma ikke mere tilbøjelig end tidligere til at følge hendes råd; da den gamle dame en dag var

fremkommet med den påstand, at herskaberne burde våge over deres tjenestefolks religiøsitet, svarede hun hende med et så vredt blik og et så koldt smil, at den gamle dame ikke mere kom tilbage til emnet.

Emma blev vanskelig og lunefuld. Hun lod lave særlige retter til sig og rørte så slet ikke ved dem. Én dag drak hun kun mælk og den næste den ene kop te efter den anden. Ofte vægrede hun sig ved at gå ud, så kvaltes hun af heden, åbnede vinduerne og tog en let kjole på. Når hun havde skændt alvorligt på sin tjenestepige, gav hun hende foræringer eller tillod hende at gå på besøg hos naboerne, ligesom hun undertiden kastede alle sine småpenge til de fattige, skønt hun dog hverken var videre blød af sig eller let følte for andre. Som de fleste mennesker, der stammer fra bønder, havde hun bevaret noget af sine forfædres hårdhudethed i hjertet.

Til minde om sin helbredelse bragte fatter Rouault selv hen imod slutningen af februar en fed kalkun til sin svigersøn og blev tre dage i Tostes. Da Charles var hos sine patienter, holdt Emma ham med selskab. Han røg i værelserne, spyttede i kaminen, passiarede om agerbrug, kalve, køer, fjerkræ og sit sogneråd, så at hun, da han vel var rejst, lukkede døren efter ham med en tilfredshed, der overraskede hende selv.

Forresten skjulte hun ikke længere sin foragt for nogen eller noget, og hun gav sig undertiden til at udtrykke besynderlige meninger, dadlede, hvad man i almindelighed bifaldt og roste fordærvede eller umoralske ting, hvilket fik hendes mand til at gøre store øjne.

Skulle denne ulyksalige tilstand altid vare ved? Skulle hun aldrig komme ud af den? Hun var dog lige så god som de, der

levede i lykke og herlighed. På Vaubyessard havde hun set hertuginder, der hverken havde hendes figur eller væsen, og hun forbandede Guds uretfærdighed, hun støttede hovedet mod væggen og græd hede tårer over dette liv i sus og dus, maskeballerne, de skamløse glæder med al den beruselse, de måtte give, og som hun ikke kendte.

Hun blev bleg og led af hjertebanken, Charles forordnede nervestyrkende midler og kamferbade, men alt, hvad man prøvede på, syntes kun yderligere at irritere hende.

Enkelte dage kunne hun passiare med en febrilsk iver, men efter disse eksalterede udbrud fulgte så pludselige sløvhedsperioder, hvor hun sad, uden at mæle et eneste ord og uden at røre sig. Hvad der da oplivede hende var at hælde sig en flaske eau de cologne over armene.

Da hun stadig beklagede sig over Tostes, tænkte Charles, at grunden til hendes sygdom uden tvivl lå i en eller anden lokal indflydelse, og grebet af denne idé tænkte han for alvor på at bryde op og bosætte sig et andet sted.

Fra dette øjeblik af drak hun eddike for at blive mere mager, samlede en kort, tør hoste og mistede appetitten.

Det kostede Charles overvindelse at forlade Tostes efter fire års ophold og i et øjeblik, hvor han begyndte at få et navn der. Men når det skulle være! Han tog hende med til Rouen til hans gamle lærer. Det var nervøsitet, han rådede til forandring af luft.

Efter at have vendt sig til forskellige sider, erfarede Charles, at der i arrondissementet Neufchâtel var en meget stor flække ved navn Yonville l'Abbaye, hvis læge, en polsk flygtning var løbet sin vej den foregående uge. Han skrev da til stedets

apoteker for at erfare, hvor stor befolkningen var, hvor langt den lå fra den nærmeste læge, og hvor meget hans forgænger tjente om året osv., og da svarene var tilfredsstillende, besluttede han sig til at flytte hen imod foråret, hvis Emmas helbred ikke blev bedre.

Da hun en dag i anledning af sin forestående rejse ryddede op i en skuffe, stak hun sine fingre på noget. Det var en ståltråd af hendes brudebuket. Orangeknopperne var gule af støv, og atlaskesbåndene med sølvlidserne trevlede op i kanterne. Hun kastede den på ilden. Den flammede hurtigere end tørt strå. På asken så den ud som en rød busk, der langsomt fortæredes. Hun iagttog den, mens den brændte. De små papbær sprang, ståltråden krummede sig, guldstadsen smeltede, og de indskrumpede papirskroner, der gyngede sig langs pladen som sorte sommerfugle, fløj til sidst bort gennem kaminen.

Da de tog fra Tostes i marts måned, var Emma frugtsommelig.

Anden del

1

Yonville l'Abbaye, som har navn efter et gammelt kapucinerabbedi, hvoraf ikke engang ruinerne eksisterer længere, er en flække, som ligger fire mil fra Rouen i hjertet af en dal, der vandes af Rieule, en lille flod, der falder ud i Andelle efter at have drevet tre møller før sit udløb, og hvori der er nogle foreller, som drengene om søndagen morer sig med at fange med snører.

Man forlader hovedlandevejen ved La Boissière og har den lige landevej for sig, indtil man kommer til bakkerne ved Leux, hvorfra man får øje på dalen. Strømmen, der gennemskærer den, danner ligesom to egne af forskelligt udseende, alt hvad der ligger til højre er pløjeland, alt, hvad der ligger til venstre er græsgange. Engene snor sig langs en række lave høje og forbinder sig i det fjerne med græsgangene ved Bray, mens den jævntskrånende slette udvider sig og udfolder sine lyse kornmarker, så langt øjet kan række. Vandet, der løber mellem græsset, adskiller engenes og plovfurernes farve ved en bugtet hvid stribe, og landskabet ligner således en stor udfoldet kappe med en grøn fløjlskrave og en sølvsnors kant.

Ved ankomsten har man foran sig i horisonten egeskovene ved Argueil tilligemed St. Jean-bakkerne, der fra øverst til nederst gennemfures af lange, røde uensartede striber, det er vandløbene fra regntiden, og disse teglstensfarver, der afsætter sig som tynde striber mod bjergets grå farve, hidrører fra de mange jernholdige kilder, der findes rundt om i egnen.

Her er man på grænsen af Normandiet, Picardiet og Ile de France, i en bastardegn, hvor sproget mangler accent ligesom

landskabet karakter. Her laves de dårligste oste i hele arrondissementet, og samtidig er agerbruget meget bekosteligt, fordi der behøves megen gødning til disse løse jorder, der er fulde af sand og sten.

Lige indtil 1835 var der ingen farbar kørevej til Yonville, men omkring den tid lavede man en genvej, der forbinder vejene fra Abbeville og Amiens og undertiden benyttes af fragtmændene på rejsen fra Rouen til Flandern. Trods dens "nye tilgange" er Yonville l'Abbaye dog ikke gået fremad. I stedet for at forbedre agerbruget hænger man endnu hårdnakket fast ved græsgangene, hvor lavt de end står i værdi, og den dovne flække fortsætter at udvide sig bort fra sletten og hen imod strømmen. Man øjner den fra det fjerne, strækkende sig langs med bredden ligesom en hyrde, der holder siesta ved en bæk.

Neden for skrænten ved broen begynder en med unge espe beplantet chaussé, der i en lige linje fører til de første huse. Omsluttede af hække ligger de midt i gårde, der opfyldes af adspredte bygninger; vinperser, vognskure og brænderier ligger spredt under de tætløvede træer, i hvis grene der er hængt stiger, ridepiske og leer op. Ligesom pelshuer, der er slået ned over øjnene, dækker de stråtækte tage omtrent en tredjedel af de lave vinduer, hvis svære, udbuede glas er forsynet med en knude i midten ligesom en flaskebund. Til kalkmuren, der diagonalt gennemskæres af sorte bjælker, hager sig undertiden et usselt pæretræ, og foran stuedørene er der et lille bevægeligt stakit for at forhindre kyllingerne, som tripper rundt og opvikler de i most vædede brødsmuler, fra at træde ind over tærsklen. Imidlertid bliver gårdene efterhånden snævrere, husene nærmer sig hinanden, hækkene forsvinder. Hist ligger

en smedje, og her har en vognmand stillet to eller tre nye køretøjer uden for på vejen. Gennem et ståltrådsgitter ser man et hvidt hus med en grøn plæne foran, prydet af en Amor med fingeren på munden. To støbte vaser står på hver sin side af trappen, et notarskilt pranger på døren; det er notarens hus og det kønneste på stedet.

På den anden side af gaden ligger kirken tyve skridt længere borte ved indgangen til torvet. Den lille kirkegård, der omgiver den, hegnet af en tre fod høj mur, er så opfyldt af gravsteder, at de gamle gravsten danner en fortsat flisebelægning hen ad jorden, hvor græsset af sig selv har tegnet grønne regelmæssige firkanter. Kirken er blevet fuldstændig ombygget i de sidste år af Charles den Tiendes regering. Træhvælvingen begynder at rådne hen foroven, og hist og her viser sig mørke fordybninger i den blå farve. Oven over døren, hvor orglet skulle være, er et pulpitur for mændene med en vindeltrappe, der knirker under træskoene.

Sollyset, der falder ind ad de glatte ruder, kaster et skråt skær hen ad de langs muren opstillede bænke, som hist og her beklædes med en tilsømmet stråhynde, hvorunder med plumpe bogstaver står skrevet: Hr. den og dens bænk. Længere henne på det sted, hvor kirkeskibet trækker sig sammen, står skriftestolen over for en statue af den hellige jomfru, klædt i en atlaskeskjole med et tylsslør, oversået med sølvstjerner om hovedet og så purpurrød på kinderne som et afgudsbillede fra Sandwichøerne. Endelig afsluttes perspektivet af en kopi af "den hellige familie" en gave fra Hs. Excellence indenrigsministeren, der behersker hovedalteret med de fire

store lysestager. Fyrretræsstolene i koret har man ladet henstå umalede.

"Hallerne", det vil sige et teglstenstag, båret af en snes pæle, optager alene omtrent halvdelen af Yonvilles store torv. Mairens bolig "opført efter tegning af en arkitekt fra Paris" er en slags græsk tempel, der danner et hjørne ved siden af apotekerens hus. I stueetagen har den tre joniske søjler og på første sal et lavt galleri, mens gavlspidsen udfyldes af den galliske hane, der støtter den ene klo på grundloven og hæver retfærdighedens vægtskål i den anden.

Men hvad der dog fængsler blikket mest, er monsieur Homais' apotek overfor gæstgiverstedet *Den forgyldte Løve*. Om aftenen, når hans olielampe er tændt, og de røde og grønne krukker, der forskønner hans store vindue, sender deres to slags farver hen ad brostenene, skimter man mellem dem ligesom i bengalsk belysning apotekerens skygge lænet mod hans skrivepult. Huset er fra øverst til nederst oversmurt med inskriptioner med engelsk, rund og støbt skrift: "Vichy-, Seltser- og Berrègesvand, blodrensende mikstur, raspailske medikamenter, arabisk racahout, Darcets pastiller, Regnaults brystsukker, bandager, badevand, sundhedschokolader" osv. På skiltet, der strækker sig langs hele butikken, står med store forgyldte bogstaver "Homais, Apoteker". Bagest i butikken bag de store justerede vægtskåle på disken træder ordet "Laboratorium" frem over en glasdør, på hvis midte endnu engang navnet Homais gentages med forgyldte bogstaver på mørk grund.

Andre mærkværdigheder findes der ikke i Yonville. Gaden, (der er nemlig kun én), er et bøsseskud lang, forsynet med

nogle butikker og standser brat ved en svingning af landevejen. Hvis man lader den ligge til højre og vandrer langs St. Jean-skrænten, kommer man snart til kirkegården.

For at udvide den havde man i koleratiden nedrevet et stykke af muren og købt tre tønder land ved siden af, men hele denne nye del er næsten tom, da man ligesom af gammel vane bliver ved at bunke gravene sammen i den ældre del. Opsynsmanden, der samtidig er graver og klokker, og således nyder dobbelt indtægt af sognets lig, har benyttet det tomme stykke til at lægge kartofler i. Imidlertid indsnævres hans lille mark år for år, og når der udbryder en epidemi, ved han ikke rigtig, om han skal være glad ved dødsfaldene eller blive bedrøvet over gravstederne.

"De lever af de døde, Lestiboudois," havde præsten en dag sagt til ham.

Disse melankolske ord gjorde ham eftertænksom, han holdt inde i nogen tid, men nu vedbliver han atter med at dyrke sine knolde og påstår endog med overbevisning, at de gror ganske af sig selv.

Siden de begivenheder, der nu skal fortælles, har i virkeligheden intet forandret sig i Yonville. Blik-tricoloren bliver ved at dreje sig på spidsen af kirketårnet, de to sirtsesvimpler uden for manufakturistens butik svajer stadig for vinden. Apotekerens fostre i vinduet rådner mere og mere hen i den uklare spiritus som store stykker hvid fyrsvamp, og oven over den store krodør viser stadig den gamle forgyldte løve, hvis farve er gået af i regnen, de forbigående sin pudelmanke.

Samme aften ægteparret Bovary skulle komme til Yonville, havde krokonen, enkemadam Lefrançois så travlt, at hun svedte store dråber, mens hun tumlede med sine kasseroller. Næste dag skulle der være marked i flækken, der måtte altså skæres kød, renses kyllinger og laves suppe og kaffe, desuden skulle hun sørge for mad til sine kostgængere og til lægen, hans kone og pige. Fra billardstuen lød skingrende latterudbrud, fra den lille sal råbte tre møllere på brændevin. Ilden knitrede, kullene knagede, og på det lange køkkenbord mellem de store stykker råt bedekød rystede tallerkenstablerne for hvert stød til blokken, hvorpå der hakkedes spinat. Fra hønsegården hørtes fjerkræenes skrig, idet pigen løb efter dem for at skære halsen over på dem.

En mand i grønne klædesmorgensko, lidt koparret og med en fløjlshue med guldkvast på hovedet lænede sig op til ovnen. Hans ansigt udtrykte ikke andet end selvtilfredshed, og han så lige så ubekymret ud som stillidsen, der hang over hans hoved i et vidjebur; det var apotekeren.

"Artémise," råbte krokonen, "hug lidt brænde, fyld karaflerne og bring så brændevinen ind, men skynd dig. Når jeg blot vidste, hvad dessert jeg skulle byde de mennesker, jeg venter. Du milde Gud! Nu begynder flyttefolkene igen på deres alarm ved billardet. Og deres vogn, som står under porten! Sæt nu, at *Svalen* kørte den itu. Kald på Polyte, at han kan trække den ind i skuret. Tænk Dem blot, monsieur Homais, siden i morges har de spillet femten partier og drukket otte potter most … Men de spolerer jo mit tæppe," vedblev hun og så ind til dem med skumskeen i hånden.

"Ja, den ulykke var da ikke så stor," bemærkede Homais, "så kunne De jo købe Dem et nyt billard."

"Et nyt billard!" råbte enken.

"Ja, siden dette her ikke duer mere, madam Lefrançois. Jeg må gentage det for Dem, De gør Dem selv skade: De gør Dem selv skade. Desuden ønsker amatørerne nu snævre huller og tunge køer, alt er forandret, man må holde skridt med sin tid. Se til Tellier!"

Krokonen blev rød af ærgrelse, men apotekeren vedblev:

"Ja, hvad De så end siger, er hans billard kønnere end Deres, og han har dog engang imellem den takt at holde en patriotisk pulje for Polen eller for de vandlidte i Lyon ..."

"Nej, sådan en stodder som han skal aldrig gøre mig angst," afbrød værtinden ham og trak på sine svære skuldre, "nej, nej, monsieur Homais, så længe *Den forgyldte Løve* består, kommer man dér. Vi har vort på det tørre, ja det har vi, men en skøn morgen skal De nok se *Café Français* lukket og med en smuk plakat på skodderne ... Jeg skulle udskifte mit billard," vedblev hun ligesom hun talte med sig selv, "det, som er mig så bekvemt at ordne min vask på, og som jeg i jagtens tid har redet seng på for helt op til seks rejsende ... Men hvor det dovendyr til Hivert dog bliver længe borte."

"De venter vel på ham for madens skyld?" spurgte apotekeren.

"Om jeg venter på ham? Og Binet! På slaget seks skal De se ham træde ind, han har ikke sin lige i punktlighed. Han må stadig sidde i den lille sal, han lod sig hellere slå ihjel, end han spiste i et andet værelse, og så mange ophævelser han gør, især er han så vanskelig med mosten. Nej, så er monsieur Léon

ganske anderledes, han kommer undertiden klokken syv, ofte først halv otte, han lægger såmænd ikke mærke til, hvad han får. Det er en prægtig ung mand, aldrig et højt ord!"

"Jamen, der er også stor forskel på et menneske, der har fået en god opdragelse, og en gammel karabiniere, der er blevet skattekræver."

Klokken slog seks, Binet trådte ind i stuen.

Han havde en blå bluse på, der hang lige ned om hans magre krop, og hans læderkasket med klapperne bundet oven på hovedet viste under den hævede skygge en lav pande, som de mange års vane med at bære hjelm havde sammentrykt endnu mere. Han bar en sort klædesvest, hestehårshalsbind, grå benklæder og gik hele året igennem med blankt børstede støvler, hvorpå hans fremspringende knyster dannede ligesom to parallelle knuder. Hans lyse skæg, hvoraf ikke et hår gik ud på halsen, dannede en ramme om hans sløve ansigt med de små øjne og den krogede næse. Han var en ivrig kortspiller, en dygtig jæger og skrev en smuk hånd. I sit hjem ejede han en drejebænk, som han morede sig med at lave servietringe på, og som han overfyldte sit hus med en kunstners forfængelighed og en spidsborgers egoisme.

Binet rettede sine skridt hen imod den lille sal, men først måtte man fordrive de to møllere fra det, og mens man dækkede bord til ham, sad Binet tavs henne ved ovnen. Derpå lukkede han døren og tog sin kasket af, som han plejede.

"Han slider da ikke tungen op med høfligheder," bemærkede apotekeren, så snart han var blevet ene med enken.

"Han siger aldrig mere," svarede hun, "forleden uge var her et par handelsrejsende, to muntre fyre, der hele aftenen igennem

fortalte en mængde gemytlige historier, så jeg var nær ved at sprække af latter, men han sad så tør som en klipfisk, uden at mæle et eneste ord."

"Ingen fantasi, intet vid!" bemærkede apotekeren. "Intet af det, der skaber en selskabsmand."

"Man siger dog, at han har evner," indvendte værtinden.

"Evner!" udbrød Homais, "han evner, ja måske for sin stand, det kan være," tilføjede han roligere. "Jeg kan forstå, at en købmand, der har udstrakte forbindelser, at en retslærd, en læge, en apoteker har så meget at tænke på, at de bliver gnavne og lunefulde, man anfører endogså eksempler på det i verdenshistorien; men så har de dog i det mindste noget at spekulere på. Hvor mange gange er det ikke hændet mig selv, at jeg har ledt efter min pen på mit skrivebord for at skrive en etiket, og at jeg endelig har opdaget, at den sad bag mit øre."

Imidlertid var madam Lefrançois gået ud i døren for at se, om *Svalen* ikke kom. Hun skælvede af utålmodighed. Pludselig trådte en sortklædt mand ind i køkkenet, i tusmørkets sidste skær skimtede man, at han havde rødmossede kinder og var atletisk bygget.

"Hvad står til tjeneste, fader?" spurgte krokonen og rakte efter en af kobberstagerne, der stod på kaminen med lys i, "vil De nyde noget? Et fingerbøl solbærlikør, et glas vin?"

Den gejstlige afslog det meget høfligt. Han kom efter en paraply, som han forleden dag havde glemt i klostret Ernemont, og efter have bedt madam Lefrançois om hen ad aften at sende ham den op i præstegården, gik han hen imod kirken, hvor der ringedes til messe.

Da apotekeren ikke længere hørte lyden af præstens skridt, bemærkede han, at han fandt hans opførsel højst upassende. Hans vægring ved at modtage en forfriskning forekom ham en modbydelig skinhellighed, alle præster pimpede, når ingen så det, og søgte at genindføre tiendetiden.

Gæstgiversken tog sin præst i forsvar.

"Han kunne da forresten bukke begge ender sammen på fire som Dem, i fjor hjalp han vore folk med at få høet ind, han bar lige til seks knipper på engang, så stærk er han."

"Bravo!" råbte apotekeren. "Og til karle med et sådant temperament skal man sende sine døtre til skrifte. Hvis jeg var i regeringens sted, skulle præsterne årelades én gang hver måned. Ja, madam Lefrançois, hver måned en dygtig åreladning i politiets og sædelighedens interesse."

"Så ti dog stille, monsieur Homais, De er ugudelig, De har ingen religion."

"Jo, jeg har en religion," udbrød apotekeren, "min egen religion, og den er bedre end alle deres abekattestreger og fiksfakserier. Jeg tilbeder netop Gud, jeg tror på et højeste væsen, på en skaber, hvem det så er, det er mig ligegyldigt, som har sat os hernede, for at vi kan opfylde vore pligter som borgere og familiefædre, men jeg behøver ikke at gå i kirke, kysse sølvfade og fede en skare bajadser, der lever bedre end vi andre. Man kan hædre ham lige så godt i en skov, på en mark eller blot ved at betragte æterens hvælving som de folk i oldtiden. Min Gud er Sokrates', Franklins, Voltaires og Bérangers Gud. Jeg holder på "savoyardpræstens trosbekendelse" hos Rousseau, og på de udødelige principper fra '89. Derfor kan jeg ikke tro på en skikkelig spidsborgergud,

der spadserer om i sin have med en stok i hånden, indlogerer sine venner i hvalfisks bug, dør med et skrig og står op igen efter tre dages forløb. Ting, som i og for sig er absurde og for øvrigt strider mod alle fysikkens love, hvad der i øvrigt blot er ét af mange beviser på, at præsterne stadig har sølet sig i en skammelig uvidenhed, som de bestræber sig for at drage folkene med ned i."

Apotekeren tav, idet hans blik søgte efter et publikum, for i sin begejstring havde apotekeren troet sig midt i sognerådet. Men krokonen hørte slet ikke på ham, hun havde kun øre for en fjern rullen. Man skelnede endelig lyden af en vogn, blandet med en klasken af løse hestesko, der slog mod jorden, og *Svalen* holdt endelig foran porten.

Det var en gul kasse, båret af to store hjul, som, da de nåede lige op til sejldugskalechen, berøvede de rejsende udsigten og stænkede dem op til skuldrene. De små glas i dens snævre vinduer rystede i deres indfatning, når vognen var lukket, de var hist og her tilsølet af smudspletter mellem det gamle støvlag, som ikke engang regnskyllene formåede at få bugt med. Den var forspændt med tre heste, hvoraf den ene var forløber, og når man kørte ned ad bakke, stødte den idelig mod jorden.

Nogle af Yonvilles indbyggere viste sig på torvet, de talte alle i munden på hinanden, en spurgte om nyheder, en anden om en besked, en tredje om sine kurve, Hivert vidste ikke, hvem han først skulle svare. Det var ham, der udrettede folks ærinder i byen. Han gik i butikkerne, bragte ruller af læder til skomageren, jerngenstande til smeden, en tønde sild til sin frue, kapper fra modehandlerinden, parykker fra frisøren, og

på hjemvejen fordelte han sine pakker, idet han kastede dem over hegnene ind i gårdene, mens han stod på bukken og råbte af fuld hals, og hestene gik af sig selv.

Et uheld havde forsinket ham. Madame Bovarys mynde var løbet bort over markerne. Først havde man fløjtet et godt kvarter efter den, Hivert var endog kørt et par kilometer tilbage, idet han hvert øjeblik syntes at se den, men til sidst havde de alligevel måttet fortsætte deres vej uden den. Emma havde grædt, var blevet vred og havde beskyldt Charles for dette uheld. Købmanden monsieur Lheureux, der var sammen med dem i vognen, havde forsøgt at trøste hende med en mængde eksempler på bortkomne hunde, der havde genkendt deres herrer efter mange års forløb. Der var en, sagde han, der var kommet tilbage til Paris fra Konstantinopel. En anden havde tilbagelagt fem og tyve mil i lige linje og svømmet over fire floder, og hans egen fader havde ejet en puddel, der efter tolv års fraværelse pludselig var sprunget op på ryggen af ham midt på gaden, da han en aftenstund skulle til selskab.

2

Emma steg først ud, derpå Félicité, monsieur Lheureux og en amme; man blev nødsaget til at vække Charles henne i en krog, hvor han var faldet i en dyb søvn, så snart det var blevet mørkt.

Homais præsenterede sig selv, han hilste ærbødigt på fruen og venskabeligt på herren, ytrede sin glæde over at have kunnet bevise ham en tjeneste og tilføjede med et hjerteligt udtryk, at han gerne selv havde dristet sig til at indbyde dem, men at hans kone for øjeblikket var fraværende.

Da madame Bovary var kommet ind i køkkenet, gik hun hen ved skorstenen. Med to af fingerspidserne hævede hun sin kjole til anklerne og rakte sin lille fod i den sorte halvstøvle hen imod flammen. Ilden belyste hende fuldstændigt, dens skarpe skær trængte gennem islætten på hendes kjole, gennem porerne i hendes hvide hud, ja selv gennem øjenlågene, som hun af og til kneb sammen. Et svært, rødt skær fo'r hen over hende, alt som blæsten susede ind ad døren, der stod på klem.

Fra den modsatte side af skorstenen betragtede en ung lyshåret mand hende i tavshed. Da monsieur Léon Dupuis (det var nemlig ham, *Den forgyldte Løve*s anden stamgæst) kedede sig inderligt i Yonville, hvor han var skriver hos notaren monsieur Guillaumin, opsatte han ofte sin spisetid så længe som muligt i håb om, at der kunne komme en eller anden rejsende, han kunne passiare aftenen bort med. Efter endt dagværk måtte han nemlig af mangel på noget som helst andet nøjes med Binets selskab fra suppen til desserten; det var altså med glæde, at han havde modtaget værtindens tilbud om at spise sammen med de fremmede, og man gik ind i den store sal, hvor madam

Lefrançois for at give det et festligt præg havde dækket til de fire.

Homais bad om forlov til at beholde sin fez på af frygt for snue, idet han derpå henvendte sig til sin borddame, bemærkede han:

"Fruen er formodentlig træt, man bliver skumplet så slemt i vor *Svale*."

"Ja, det er ganske sandt," svarede Emma, "men at flytte morer mig, jeg holder af at forandre opholdssted."

"Det er så kedeligt at leve fastnaglet til samme plet," sukkede skriveren.

"Sæt Dem så i mit sted, der stadig er tvunget til at være til hest ..." bemærkede Charles.

"Men det må jo være overordentlig behageligt, forekommer det mig," sagde Léon til Emma, "naturligvis når man kan ride," tilføjede han.

"Forresten," sagde apotekeren, "er lægepraksis ikke videre besværlig her på egnen, for vore landevejes tilstand tillader brugen af en cabriolet, og i almindelighed betaler den sig godt, da vore landmænd er velhavende. Hvad sundhedstilstanden angår, har vi foruden de almindelige tilfælde af tarmbetændelse, bronkitis, galdesygdomme osv., fra tid til anden nogle sporadiske febere i høstens tid, men hovedsagelig kun få farlige sygdomme, intet specielt at bemærke undtagen en del kirtelsvaghed, der uden al tvivl stammer fra de mislige hygiejniske forhold i vore bønderhytter. Åh, De vil finde mange fordomme at bekæmpe, monsieur Bovary, megen indgroet stædighed, som Deres videnskab daglig vil komme til at strides med, for man tager endnu sin tilflugt til faster, til relikvier, til

præsten hellere end ganske naturligt at henvende sig til lægen og apotekeren. Klimaet er dog sandt at sige ikke slet, vi har endog nogle halvfemsårige i vor kommune. Termometret (jeg har selv gjort iagttagelserne) går om vinteren ned til fire grader, og i den varme årstid når den fem og tyve, højst tredive grader celsius, hvilket giver fire og tyve grader reaumur maksimum eller fire og halvtreds fahrenheit – engelsk mål – ikke mere. Vi beskyttes virkelig også mod nordenvindene af Argueilskoven til den ene side, og mod vestenvinden af St. Jean-bakkerne til den anden, men dog kunne denne varme på grund af de vanddampe, der stiger op af floden og den betydelige mængde kvæg, der græsser på markerne, og som De ved udånder meget ammoniak, det vil sige kvælstof, ilt og brint – nej forresten, kun kvælstof og brint. Men da varmen jo suger alle jordens væsker til sig, blander alle disse forskellige uddunstninger, forener dem så at sige i en samlet masse og af sig selv forbinder sig med den i atmosfæren udbredte elektricitet, hvis der er noget, kan den jo, ligesom i de tropiske lande, fremkalde farlige epidemier. Heldigvis bliver denne varme imidlertid tempereret fra den side, hvor den kommer, eller rettere hvorfra den skulle komme, det vil sige fra sydsiden af sydøstvindene, som efter at have afkølet sig over Seinen pludselig kommer til os som sande russiske briser."

"Her er vel nogle promenader i omegnen?" spurgte madame Bovary den unge mand.

"Kun meget få," svarede han. "Der er et sted ved navn "Fælleden" på toppen af bakken ved udkanten af skoven; undertiden går jeg derhen om søndagen med en bog og bliver der for at se solen gå ned."

"Jeg synes, at der er ikke noget så dejligt som en solnedgang," svarede hun, "men helst ved havets bred."

"Jeg tilbeder havet," udbrød Léon.

"Og forekommer det Dem ikke," vedblev Emma, idet hun ophørte med at spise, "at tanken svæver friere hen over denne ubegrænsede flade, hvis beskuelse opløfter sjælen og indgyder den tanker om uendeligheden, om idealet?"

"Det forholder sig på samme måde med bjerglandskaber," svarede Léon. "Jeg har en fætter, som rejste i fjor i Schweiz, og som fortalte mig, at man ikke kan forestille sig søernes poesi, vandfaldenes skønhed og gletsjernes mægtige virkning. Man ser fyrretræer af en utrolig størrelse ligge hen ad strømmene, hytter svævende over afgrundene og tusind fod under sig hele dale, når skyerne åbner sig lidt. Disse skuespil må entusiasmere, stemme til bøn og ekstase. Derfor forundrer jeg mig ikke længere over den berømte musiker, der for at bringe sin fantasi i stemning, plejede at sætte sig til klaveret foran en imponerende udsigt."

"Spiller De?" spurgte hun.

"Nej, men jeg holder meget af musik," svarede han.

"De skal ikke tro ham, frue," afbrød Homais ham, "det er den rene beskedenhed. Hvad behager min herre? Forleden dag sang De jo ganske dejligt *Smilende Håb* inde på Deres værelse. Jeg hørte det fra laboratoriet, De skilte Dem ved det som en operasanger."

Léon boede virkelig hos apotekeren, hvor han havde et lille værelse på anden sal ud i mod torvet. Ved denne kompliment af hans vært blev Léon rød, men Homais havde allerede vendt sig om mod lægen og optegnede en for en de betydeligste borgere i

Yonville for ham. Han fortalte historier og gav oplysninger, "man vidste ikke så nøje, hvor stor en formue notaren havde, og angående huset Tuvache vidste man ikke rigtig, hvad man skulle tænke."

"Hvilken musik foretrækker De?" vedblev Emma.

"Den tyske, den stemmer til drømmerier."

"Har De hørt italienerne?"

"Ikke endnu, men næste år får jeg Dem at høre, når jeg skal til Paris for at fuldende mine juridiske studier."

"Som jeg havde den ære at fortælle Deres hr. mand," bemærkede Homais, "angående stakkels doktor Yanoda, som er løbet bort, kommer De, takket være de dumheder, han har gjort, i besiddelse af et af de komfortableste huse i Yonville. Hvad der særlig er bekvemt for en læge, er at den har en udgang til "alleen", som man uden at blive bemærket kan passere ud og ind igennem. Forresten er den forsynet med alt, hvad der er bekvemt i en husholdning, vaskestue, køkken med spisekammer, rummelig dagligstue, frugtkælder osv. Den fyr så ikke på skillingen, for enden af haven hen imod vandet havde han ladet opføre et lysthus alene for at drikke øl om sommeren, og hvis fruen holder af havevæsen, kan De ..."

"Min kone har ikke synderlig interesse for den slags," sagde Charles, "skønt der er anbefalet hende motion, foretrækker hun at sidde på sit værelse og læse."

"Det er ligesom jeg," bemærkede Léon, "men hvad er også bedre end at sidde om aftenen med sin bog ved lampens skin, mens vinden pisker på ruderne?"

"Ja, ikke sandt," sagde hun og fæstede sine mørke øjne på ham.

"Man er aldeles fraværende," vedblev han, "tiden går. Tavst færdes man i egne, som man tror at se for sig, snart fordyber tanken sig i digtningens enkeltheder, snart følger den med spænding handlingens gang. Man blander sig mellem personerne, det forekommer én, at det er én selv, der bevæger sig under deres dragter."

"Ja, De har ret, De har ret," udbrød hun.

"Er det ikke undertiden hændet Dem," vedblev Léon, "at De i en bog har truffet en ubestemt tanke, som De synes at have haft før, et dunkelt billede, der vender tilbage fra det fjerne og ligesom forklarer Deres sarteste følelser?"

"Jo, det har jeg også følt," svarede hun.

"Derfor holder jeg mest af vers," sagde han. "Jeg finder dem inderligere end prosa, de bringer en lettere til at græde."

"Imidlertid trætter de dog i længden," svarede Emma, "for øjeblikket tilbeder jeg historier, hvor handlingen går slag i slag, og som man bliver angst ved. Jeg afskyr hverdagshelte og tamme følelser, som de findes i livet."

"Da den slags arbejder ikke rører hjertet, forekommer det mig dog, at de fjerner sig fra kunstens sande mål," bemærkede skriveren. "Det er så dejligt mellem ens røvede illusioner at føre tanken hen på ædle karakterer, rene følelser og lykkelige billeder. Hvad mig angår, der lever her fjernt fra verden, er det min eneste adspredelse, men Yonville tilbyder så få hjælpekilder."

"Uden tvivl ligesom Tostes," svarede Emma, "derfor fik jeg også bøger fra et lejebibliotek."

"Hvis fruen vil gøre mig den ære at benytte det," sagde apotekeren, der havde hørt de sidste ord, "kan jeg stille et

bibliotek, der er sammensat af de bedste forfatteres værker, til Deres disposition: Voltaire, Rousseau, Delille, Walter Scott, *Feuilletonernes Ekko* osv., og jeg modtager desforuden forskellige tidsskrifter og blade, hvoriblandt dagligt *Rouens Fakkel*, da jeg har den fornøjelse at være dens korrespondent for distrikterne Buchy, Forges, Neufchâtel, Yonville og omegn."

De havde siddet to og en halv time til bords, for opvartningspigen bevægede sig ikke alene trevent hen over gulvet i sine slæbere, men bragte tallerkenerne en for en, glemte alt, kunne ikke forstå det ringeste og lod uophørligt døren til billardstuen stå åben, som derfor ideligt klaprede mod muren.

Uden at han selv lagde mærke til det, havde Léon under samtalen støttet sin fod mod en af stolens tremmer, hvorpå Emma sad. Hun havde et lille blåt silketørklæde om halsen, hvortil der var hæftet en pibet batistes krave; når hun bevægede hovedet, dukkede underdelen af ansigtet ned i den, eller skød sig langsomt op fra den. Mens apotekeren og Charles passiarede sammen, sad de således ved hinandens side og fordybede sig i en af disse vage samtaler, hvor en fælles sympati stadig fører tilbage til samme faste centrum. Pariserteatrene, titler på romaner, nye danse og den verden, de ikke kendte, Tostes, hvor hun havde levet, Yonville, hvor de nu befandt sig, de drøftede alt lige til måltidets slutning.

Da kaffen var serveret, gik Félicité for at gøre deres værelse i orden i deres nye hjem, og gæsterne rejste sig snart fra bordet. Madam Lefrançois sov ved den kolde skorsten, mens karlen med en lygte i hånden ventede på monsieur og madame Bovary for at følge dem hjem, hans røde hår var indfiltret med

halmstrå, og han haltede på det venstre ben. Da han havde taget præstens paraply i den anden hånd, begav han sig afsted.

Flækken slumrede, "Hallerne"s piller kastede store skygger, jorden var ganske grå som på en sommernat.

Men da lægens hus kun lå halvtreds skridt fra kroen, måtte man næsten straks sige hinanden godnat, og selskabet skiltes.

Allerede i trappegangen følte Emma den kolde kalklugt lægge sig på hendes skuldre som et fugtigt klæde. Murene var klamme, trappetrinene knirkede. I soveværelset på første sal faldt et hvidligt lys ind igennem de gardinløse vinduer. Hun skimtede træernes toppe og længere henne den i tågen halvt skjulte eng, som dampede i måneskinnet langs flodens løb. Midt i værelset lå hulter til bulter kommodeskuffer, flasker, gardinstænger, forgyldte lister. Madrasser var anbragt på stolene, vandfade på gulvet. De to flyttemænd, der havde bragt det, havde slængt det hele skødesløst fra sig.

Det var fjerde gang, hun nu skulle sove på et fremmed sted. Den første gang var ved hendes indtrædelse i klostret, den anden ved hendes ankomst til Tostes, den tredje på Vaubyessard, den fjerde her, og hver af dem havde været ligesom indvielsen til en ny fase i hendes liv. Hun troede ikke, at tingene kunne foregå ens på forskellige steder, og da det, hun hidtil havde oplevet, havde været dårligt, var der uden tvivl noget bedre i vente.

3

Da hun vågnede næste dag fik hun øje på skriveren ude på torvet, hun var i morgenkjole. Han så op og hilste, hun gjorde en let bøjning og forsvandt.

Léon ventede hele dagen på, at klokken skulle blive seks, men da han trådte ind i kroen, fandt han kun Binet ved bordet.

Måltidet den foregående dag havde været en betydelig begivenhed i hans liv, han havde aldrig før talt to timer i træk med "en dame". Hvorledes var det da gået til, at han, tilmed i et så udsøgt sprog, havde kunnet udvikle en mængde ting for hende, som han aldrig før havde udtrykt så veltalende? Sædvanligvis var han sky og havde dette tilbageholdne væsen, der samtidig udspringer af undseelse og forstillelse. I Yonville fandt man, at han havde "et distingveret væsen". Han hørte på ældre folks ræsonnementer og syntes ikke at være nogen lidenskabelig politiker, noget mærkværdigt for et ungt menneske. Desuden havde han adskillige talenter, han malede akvareller, kunne læse noder fra bladet og beskæftigede sig gerne med skønlitteratur efter bordet, når han da ikke spillede kort. Monsieur Homais agtede ham for hans dannelse, madame Homais holdt af ham for hans venlighed, for han spadserede undertiden i haven med hendes små rollinger på fem-seks år, inderligt uopdragne, altid snavsede og noget kirtelsvage ligesom moderen. Foruden en pige havde de til at passe sig apotekerlærlingen Justin, en fjerntbeslægtet af Homais, som man havde taget i huset af godhed, og som samtidig benyttedes som tjener.

Apotekeren viste sig som den forbindtligste nabo. Han gav Emma oplysninger angående kræmmerne, sendte hende sin egen mosthandler, smagte selv på drikken og sørgede for, at den fik en god plads i kælderen, han fortalte hende, hvordan hun kunne anskaffe sig et parti smør for godt køb og indgik et arrangement med sakristanen Lestiboudois, der foruden sine andre funktioner også passede de største haver i Yonville mod betaling pr. time eller pr. år alt efter ejerens eget forgodtbefindende.

Imidlertid var det dog ikke blot trangen til at beskæftige sig med andres anliggender, der drev apotekeren til at vise dem så megen overvættes hjertelighed, nej, han havde en bihensigt med det.

Han havde nemlig overskredet loven af 19. Ventôse år XI, første artikel, der forbyder enhver person uden diplom at praktisere, således at Homais endog efter hemmelige angivelser engang var blevet stævnet til Rouen for den kongelige prokurør. Denne øvrighedsperson havde modtaget ham i sit private kabinet, stående i sin kjole med hermelinet om skulderen og huen på hovedet, det var om morgenen før retsmøderne. I gangen hørte han gendarmernes tunge skridt og i det fjerne lyden af svære låse, der lukkedes. Det susede for apotekerens øren, så han frygtede for at blive ramt af et apoplektisk anfald, i fantasien så han underjordiske fængsler, sin familie badet i tårer, apoteket solgt, krukkerne spredt for alle vinde, og han blev nødt til at gå ind på en café og drikke et glas seltservand med rom for atter at komme til sig selv.

Imidlertid svækkedes efterhånden mindet om denne advarsel, og han vedblev ligesom tidligere med at give

konsultationer i lukafet bag butikken. Men mairen havde et horn i siden på ham, hans kollegaer var skinsyge, han kunne frygte for alt; ved at gøre sig Bovary forbunden, opnåede man hans taknemmelighed og forhindrede ham i senere at tale, hvis han lagde mærke til noget. Derfor bragte også Homais ham hver morgen avisen, og om eftermiddagen forlod han tit apoteket for at gå over og passiare lidt med lægen.

Charles var bedrøvet, han fik ingen patienter. Han kunne sidde i hele timer uden at sige et eneste ord, ofte slog han tiden ihjel med at sove i sit kontor eller med at se på, at hans kone syede. For at adsprede sig gjorde han karlearbejde og forsøgte endog at male loftet med en slump farve, som malerne havde ladet blive stående. Men navnlig forvoldte pengespørgsmålene ham bryderi. Han havde givet så meget ud til reparationerne i Tostes, til sin kones toilette og til flytningen, at hele medgiften, mere end tre tusind daler, var gået med på to år. Desuden var så meget blevet beskadiget eller gået tabt på transporten fra Tostes til Yonville, for slet ikke at tale om, at gipspræsten efter et alt for voldsomt stød var faldet ned fra kærren og var blevet knust i tusind stumper mod stenbroen.

Imidlertid fik han snart vigtigere ting at tænke på, nemlig sin kones svangerskab. Jo længere tiden rykkede frem, desto højere elskede han hende. Det var et nyt bånd imellem dem og ligesom en følelse af en endnu inderligere forening. Når han langt borte fra betragtede hendes lade gang og overkroppens bløde bøjninger, eller når de sad overfor hinanden og han stirrede på hende i ro og mag, mens hun indtog magelige stillinger i lænestolen, da overvældede hans lykke ham, han rejste sig, kyssede hende, fo'r med hånden hen over hendes ansigt, kaldte

hende "lillemor", ville få hende til at danse og fremførte halvt leende, halvt grædende alskens spøgefuldheder og kærlige ytringer. Den tanke, at have avlet, frydede ham. Nu manglede han intet, han kendte den menneskelige tilværelse helt igennem og støttede oprømt hovedet mellem hænderne.

Først følte Emma en dyb forbavselse, derpå længtes hun efter at blive forløst, for at erfare hvad det egentlig var at være moder. Men da hun ikke kunne bestride de udgifter, det ville kræver at anskaffe en kurveformet vugge med rosenrøde silkegardiner og broderede barnehuer, gav hun i et anfald af bitterhed afkald på selv at sy børnetøjet og bestilte det hele hos en syerske i landsbyen uden at vælge noget eller tinge om prisen. Hun syslede altså ikke med disse forberedelser, der giver moderømheden appetit, og derved svækkedes måske hendes følelser for barnet allerede fra begyndelsen.

Da Charles imidlertid ved hvert måltid talte om den lille, gav hun sig snart til at tænke oftere på den.

Hun ønskede sig en søn; han skulle være stærk og mørk, han skulle hedde Georges, og denne tanke om at blive moder til en dreng var ligesom en forhåbentlig gengæld for al hendes afmagt. En mand er dog i det mindste fri, han kan tilfredsstille sine lidenskaber og drage, hvorhen han vil, overvinde hver modstand og gribe selv den fjerneste lykke. Men for kvinden er der stadig hindringer. Både sløv og bøjelig har hun legemets svaghed og lovens bud imod sig; hendes vilje svajer for alle vinde ligesom sløret på hendes hat, der er stadig et ønske, som river hende med, og noget vedtaget, der holder hende tilbage.

Hun nedkom en søndag hen imod klokken seks om morgenen.

"Det er en datter," sagde Charles. Hun vendte sig om og faldt i besvimelse.

Madame Homais kom straks løbende og omfavnede hende, ligeledes madam Lefrançois fra *Den forgyldte Løve*. Som diskret mand henvendte kun apotekeren nogle foreløbige lykønskninger til hende fra den halvt åbne dør; han ønskede at se barnet og erklærede, at det var velskabt.

Under sin rekonvalescens var hun ivrigt beskæftiget med at søge et navn til sin datter. Først lod hun alle dem med italienske endelser som Clara, Louisa, Amanda, Atala, passere revy for sig, hun syntes godt om Galsuinde, dog endnu bedre om Yseult og Léocadie. Charles ønskede, at barnet skulle have samme navn som moderen, men Emma satte sig imod. Man gennemløb kalenderen fra ende til anden og rådførte sig med fremmede.

"Monsieur Léon," sagde apotekeren, "som jeg talte med om det forleden dag, undrede sig over, at De ikke vælger Madeleine, som for øjeblikket er så grumme meget på mode."

Men den ældre madame Bovary satte sig med hænder og fødder mod dette synderindenavn. Hvad Homais angik nærede han forkærlighed for alle dem, der mindede om en stor mand, en berømt bedrift eller en ædel undfangelse; og efter dette system havde han opkaldt sine fire børn. Således repræsenterede Napoléon hæderen og Franklin friheden, Irma var måske en indrømmelse til romantikken, mens Athalie var en hyldest til den franske scenes udødeligste arbejde, for hans filosofiske overbevisning trådte ikke i vejen for hans artistiske beundringer, tænkeren i ham kvalte ikke følelsesmennesket, han forstod at gøre forskel, at indrømme fantasien og

fanatismen hver sin del. I denne tragedie dadlede han nu for eksempel tankerne, men beundrede stilen, han bandede planen, men bifaldt alle detaljerne og harmedes på personerne, idet han blev grebet af entusiasme over deres taler; når han læste de lange tirader, var han henrykt, men når han så tænkte på, at præsteskabet tog sig dem til indtægt, var han fortvivlet, og under disse modstridende følelser, hvori han løb vild, havde han ønsket samtidigt at bekranse Racine og at diskutere med ham et godt kvarters tid.

Endelig mindedes Emma, at hun på Vaubyessard havde hørt marquisen kalde en ung dame Berthe, fra dette øjeblik valgte hun dette navn, og da Rouault ikke kunne komme, bad man monsieur Homais om at stå fadder. Han gav lutter apotekersager i faddergave, nemlig seks æsker karameller, en hel krukke racahout og tre flasker althæasaft foruden seks stænger kandissukker, som han havde fundet i et skab. Om aftenen holdt de et stort gilde, som præsten var indbudt til. De talte sig hede. Ved likørerne istemmede Homais *De gode Folks Gud*, Léon sang en barcarole og Emmas svigermoder, der var gudmoder, en romance fra kejserdømmets tid, endelig forlangte monsieur Bovary senior, at barnet skulle bringes ned og gav sig til at døbe det med et glas champagne, som han hældte det over hovedet. Denne spot over det første sakramente harmede fader Bournisien, den ældre monsieur Bovary svarede med et citat af Parnys blasfemiske digtning *Gudernes Krig*. Præsten ville gå sin vej, damerne bønfaldt ham om at blive, Homais mæglede forlig, og man opnåede endelig at bevæge den gejstlige til at sætte sig ned igen og roligt vedblive med at drikke sin kaffe af underkoppen.

Charles' fader blev endnu en måned i Yonville, hvis indbyggere han blændede med en prægtig militærhue med sølvsnor, som han gik med om morgenen, når han røg sin pibe på torvet. Da han også havde den vane at drikke meget brændevin, sendte han ofte pigen hen i *Den forgyldte Løve* for at hente ham en flaske, som man skrev på hans søns regning, og til at parfumere sine lommetørklæder, brugte han al sin svigerdatters eau de cologne.

Denne kedede sig slet ikke i hans selskab. Han havde set sig om i verden, han talte om Berlin, Wien, Strasbourg, om den tid, han var officer, om de elskerinder, han havde haft, om de store frokoster han havde givet. Så viste han sig elskværdig, og undertiden på trappen eller i haven tog han hende om livet og råbte: "Charles, tag dig i agt". Da følte moderen sig angst for sin søns lykke og af frygt for, at hendes ægtefælle i længden kunne øve en umoralsk indflydelse på den unge kone, fremskyndede hun afrejsen. Måske nærede hun alvorligere uroligheder, hendes ægtefælle var mand for ikke at respektere noget.

En dag blev Emma pludselig grebet af trang til at se til sin lille datter, som var i pleje hos snedkerens kone. Hun begav sig derfor på vej til Rollets hus, der lå i udkanten af landsbyen.

Klokken var tolv. Der var skodder for alle vinduerne, og skiferstenstagene, der strålede under det skarpe lys fra den blå himmel, syntes at udspy gnister fra deres flader. Det blæste trykkende. Emma følte sig svag under gangen, stenene sårede hendes fødder, hun betænkte sig på, om hun ikke skulle vende hjem eller gå ind et sted for at hvile sig.

I samme øjeblik kom Léon ud fra en port ved siden af med en bunke papirer under armen. Han hilste på hende og stillede sig

hen i skyggen foran Lheureux' butik under det fremspringende grå tag.

Madame Bovary sagde, at hun ville hen og se til sit barn, men at hun begyndte at føle sig træt.

"Hvis jeg ..." stammede Léon, men vovede ikke at fortsætte.

"Har De noget at bestille?" spurgte hun.

Og på skriverens benægtende svar bad hun ham om at følge sig.

Om aftenen var det bekendt over hele Yonville, og mairens kone erklærede i sin tjenestepiges påhør, at madame Bovary kompromitterede sig.

For at komme til ammen måtte man ved gadens ophør svinge til venstre, ligesom man ville ud til kirkegården, og følge en lille sti mellem huse og gårde, som hegnedes af liguster, der stod i blomst tilligemed ærenpris, vilde roser, nælder og brombær, der skød sig frem af buskene; gennem hækkenes åbninger så man ind i småhusene, hvor et svin solede sig på sin mødding, eller tøjrede køer gned deres horn op ad træstammerne. De gik begge to langsomt ved siden af hinanden, hun støttede sig til ham, og han afmålte sine skridt efter hendes. En fluesværm summede foran dem i den varme luft.

De kunne kende stedet på det gamle nøddetræ, i hvis skygge det lå. En krans af løg slyngede sig langs loftsvinduet på det lave hus med dets mørke teglstenstag. Nogle brændestykker lå opstablet langs hækken. Foran den var et firkantet bed salat, en strimmel lavendler og lidt ærteris. Smudsigt vand løb ud og tabte sig i græsset, og rundt omkring lå flere ubestemmelige pjalter, strømper og et rødt sirtses livstykke, mens et groft lærredslagen var bredt ud over hækken. Da leddet drejede sig,

kom ammen ud med et diende barn på armen, ved den anden hånd holdt hun en stakkels lille kirtelsvag purk, søn af en kasketmager i Rouen, som hans forældre, der havde alt for meget at tage vare på i deres forretning, lod blive på landet.

"Kom kun ind, Deres barn sover," sagde hun.

I værelset i stueetagen, der for øvrigt var det eneste i huset, stod i baggrunden op til muren en stor seng uden gardiner, mens dejtruget optog vinduessiden, hvis ene rude var udbedret med et ark blåt papir. I krogen bag døren under vasken stod noget fodtøj med skinnende pløkker ved siden af en olieflaske, i hvis hals der stak en pen, en gammel almanak fløđ om på den støvede kakkelovn mellem et fyrtøj, lysepråse og stumper af fyrsvamp. Dette værelses sidste luksusartikel var en fama, der blæste i trompet, et billede, der uden tvivl var klippet ud af et eller andet gammelt parfumeriprospekt, og som var naglet til muren med seks træskosøm.

Emmas barn sov i en flettet kurvevugge. Hun tog det i tæppet, hvori det var indsvøbt og gav sig sagte til at nynne, mens hun vuggede det frem og tilbage.

Léon gik op og ned i stuen, det forekom ham besynderligt at se denne smukke dame i en elegant nankingskjole midt i al denne elendighed. Emma blev rød, han vendte sig om i den tanke, at hans blik måske havde begået en eller anden næsvished. Derpå lagde hun atter den lille ned, da den gav sig til at savle på sin krave, ammen tørrede det straks af, idet hun påstod, at det slet ikke ville kunne ses.

"Hun gør såmænd ganske andre ting," sagde hun, "og jeg kan ikke bestille andet end uafladeligt at holde hende ren. Hvis De ville være så god at sige urtekræmmer Camus, at han skal give

mig lidt sæbe, når jeg har brug for det, ville det jo være Dem bekvemmere, end hvis De selv skal have ulejlighed af mig."

"Det skal jeg nok! Det skal jeg nok!" sagde Emma. "Farvel, madam Rollet." Hun tørrede sine fødder af på tærsklen og gik.

Konen fulgte hende lige til udgangen, idet hun talte om alt det besvær, hun havde med at stå op om natten.

"Jeg er undertiden så mat, at jeg falder i søvn på en stol, derfor burde De også i det mindste hver måned give mig et lille pund malet kaffe, som jeg kunne drikke om morgenen."

Efter at have døjet hendes taksigelser slap da Emma endelig afsted, men næppe var hun kommet et godt stykke hen ad stien, før lyden af træsko fik hende til at vende sig om. Det var ammen.

"Hvad er der nu i vejen?"

Konen trak hende til side bag ved et elmetræ og begyndte at tale om sin mand, der med sit håndværk og de seks francs, han årlig fik af kaptajnen ...

"Fat Dem endelig i korthed!" afbrød Emma hende.

"Ja vel, lille frue," svarede ammen med dybe suk mellem hvert ord, "jeg er angst for at han skal blive traurig ved at se mig drikke min kaffe alene, De kender jo nok mandfolkene ..."

"Men hvad vil De? Jeg har jo lovet Dem kaffebønner," svarede Emma. "De keder mig."

"Ja men kære gode frue, hans sår har givet ham sådan en skrækkelig brystkrampe. Han påstår, at mosten svækker ham."

"Men så skynd Dem dog at blive færdig, madam Rollet."

"Ja," sagde hun og nejede dybt, "hvis det ikke var en stor skam at bede Dem om det ..." hun nejede endnu en gang "... hvis De ville" – hendes blik var så inderligt bønfaldende – "sende os en

krukke brændevin, så kan vi gnide den lilles fødder med det, de er så ømme, så ømme."

Efter endelig at være blevet ammen kvit, tog Emma atter Léons arm. I nogen tid gik hun hurtigt, men derpå sagtnede hun sin gang, og hendes blik faldt på den unge mands sorte fløjls frakkekrave, hans glatfriserede, kastanjebrune hår faldt ned på den. Hun lagde mærke til hans negle, der var længere end man ellers plejede at bruge det i Yonville; det var en af skriverens hovedbeskæftigelser at pleje dem, og alene til dette brug havde han altid en pennekniv gemt i sin pult.

De gik tilbage til Yonville på den smalle gangsti langs flodbredden. Da vandstanden på grund af den varme årstid var ringere, lå havemurenes fod blottet, hvorfra nogle trappetrin førte ned til vandet; floden løb lydløst, hurtig og kold at se til, de store tynde græsstrå, der bøjede sig ud over strømmen, hang ligesom grønne flagrende hår ned i de klare bølger. På spidsen af sivene eller på åkandebladene bevægede stundom et insekt sig eller hvilede sig på dem. Solen spillede på de små, blå bølger, der brødes mod hinanden, og de gamle, stynede piletræer spejlede deres grå bark i vandet. Der var ikke en levende sjæl at se, det var nemlig lige i middagsstunden, og på hele vejen hørte den unge kone og hendes ledsager ikke andet end takten af deres egne skridt på stien, de ord, de sagde hinanden og lyden af Emmas kjole, der raslede om hende.

Havemurene, der foroven var besat med flaskeskår, var lige så hede som drivhusvinduer. I sprækkerne skød de gule levkøjer sig frem, og med kanten af sin udspændte parasol fik Emma i forbigående lidt af deres visne blomster til at smuldre hen til et gult støv, undertiden slæbte en gren klematis eller gedeblad,

der hang udenfor, sig hen ad silken, idet den hagede sig fast i de fine tråde.

De passiarede om et selskab spanske dansere, som man snart ventede til Rouens teater. "Tager De ind for at se dem?" spurgte hun.

"Ja, hvis jeg får tid," var hans svar.

Havde de intet andet at tale om? Der stod dog noget alvorligere at læse i deres blikke, og mens de gjorde sig umage for at fremføre de forslidte hverdagsfraser, følte de sig begge betaget af samme længselsfulde stemning. Det var ligesom en dyb, vedvarende tone fra sjælen, der overdøvede deres stemmer. Overraskede over denne ukendte, milde følelse, tænkte de ikke på at skildre hinanden denne stemning eller søge efter årsagen til den. Som tropernes kyst mærkes langt borte fra ved duften, den sender ud over havet, således går det også med fremtidens lykke. Anelsen om den fylder sindet med velvære, uden at man føler trang til at undersøge, hvor det stammer fra.

Et sted var jorden trådt ned af kvæget. De måtte gå over store, grønne stene, der lå spredt i snavset. Af og til standsede hun et øjeblik, for at se, hvor hun skulle stille foden, og vaklende på de rystende stene med hævede albuer, bøjet krop og rådvildt blik lo hun af angst for at falde i pytterne.

Da de kom uden for hendes have, stødte Emma lågen op, løb op ad trapperne og forsvandt.

Léon gik hen på kontoret, hans principal var ude, han kastede et blik på akterne, skar sig en pen, tog så sin hat og gik.

Han gik op på "Fælleden" på Argueilbakken ved indgangen til skoven, lagde sig ned på jorden under granerne og stirrede op på himlen gennem fingrene.

"Hvor jeg keder mig! Hvor jeg dog keder mig!" sagde han til sig selv.

Han mente at have årsag til at beklage sig over at leve i denne landsby med Homais til ven og Guillaumin til principal. Denne sidste, som var forretningsmand fra top til tå, og bar guldbriller og røde bakkenbarter hen over det hvide halstørklæde, havde slet ingen sans for åndsnydelser, skønt han optrådte på en stiv, engelsk maner, som i den første tid havde imponeret skriveren. Hvad apotekerens hustru angik, var hun den bedste kone i hele Normandiet, hun var så from som et lam, elskede sine børn, sine forældre og slægtninge, græd over andres ulykker, lod alt gå som det bedst kunne i husholdningen og havde en sand afsky for korsetter – men så langsom i sine bevægelser, så kedelig at høre på, så simpel af udseende og så indskrænket i en samtale, at han, skønt hun kun var tredive år og han tyve, skønt de sov dør om dør og hver dag talte med hinanden, aldrig havde tænkt sig, at hun kunne være en kvinde for nogen som helst, eller at hun besad andet af sit køn end kjolen.

Og hvem var der ellers? Binet, nogle købmænd, to eller tre kroværter, præsten og endelig mairen, monsieur Tuvache med hans to sønner, velhavende, gnavne og afstumpede mennesker, der selv dyrkede deres jorder, holdt gilder for sig selv, forresten "hellige" og aldeles utålelige i omgang.

Mellem alle disse fysiognomier trådte Emmas ansigt frem, men ensomt og i det fjerne, for mellem hende og sig følte han ligesom en afgrund.

I begyndelsen havde han besøgt dem flere gange med apotekeren. Charles syntes ikke at sætte overvættes stor pris på hans selskab, og Léon vidste ikke, hvorledes han skulle bære sig

ad mellem frygten for at være påtrængende og ønsket om et intimere forhold, som han næsten anså for umuligt.

4

Lige fra de første kolde dage opholdt Emma sig mest i dagligstuen, en stor, lav stue, fra hvis kakkelovn en busket koralplante strakte sig hen imod spejlet. Når hun sad i lænestolen ved vinduet, kunne hun se landsbyfolkene gå forbi på fortovet.

To gange om dagen gik Léon fra sit kontor til *Den forgyldte Løve*. Langt borte fra kunne Emma høre ham komme, lyttende hældede hun sig frem, og den unge mand gled forbi gardinet, stadig ens klædt og uden at vende sig om; men i tusmørket, når hun med hånden under kinden havde ladet sit påbegyndte broderi synke ned på skødet, gøs hun ofte ved synet af denne skygge, der pludselig strøg forbi. Hun rejste sig og lod pigen dække bord.

Mens de spiste, kom Homais. Med sin fez i hånden trådte han lydløst ind for ikke at forstyrre og altid med den samme frase: "God aften, mit herskab". Når han derpå havde sat sig ned ved bordet på sin vante plads mellem ægteparret, spurgte han lægen om hans patienter, og denne rådførte sig med ham angående de eventuelle salærer. Så passiarede man om, hvad der stod i "Bladet"; på denne tid af dagen kunne Homais det næsten udenad, og han gengav det helt og holdent lige fra redaktørens personlige mening i den ledende artikel indtil beretningerne om det i Frankrig og udlandet senest passerede. Men når dette emne var udtømt, fremkom han med bemærkninger angående de retter, der stod på bordet. Undertiden rejste han sig halvt op og udpegede galant de lækreste stykker til fruen, eller vendte sig til pigen og gav hende

gode råd angående måden at tillave en ragout på og de større eller mindre fordele ved de forskellige krydderier, han konverserede om aromaer, essenser, geléer og saucer på en aldeles blændende måde. Da hans hoved for øvrigt var fuldere af opskrifter end hans apotek af krukker, excellerede Homais i at lave en mængde syltetøjer, eddiker og likører, og han var fuldstændigt inde i alle de nye opfindelser på de økonomiske fyrfades område, for ikke at tale om kunsten at konservere ost og pleje syge vinstokke.

Klokken otte kom Justin for at hente ham, da apoteket skulle lukkes. Homais tilkastede ham et skælmsk sideblik, især hvis Félicité var i stuen, han havde nemlig opdaget, at hans elev nærede forkærlighed for lægens hus.

"Den lille fyr begynder at ville være med," sagde han, "og jeg tror sandt for dyden, at han har et godt øje til Deres tjenestepige."

Men en alvorlig fejl, som Justin idelig fik skænd for, var at han altid lyttede til, hvad der blev talt om. Om søndagen var det f. eks. umuligt at få ham ud fra dagligstuen, hvor madame Homais havde kaldt ham ind for at hente børnene, der faldt i søvn i lænestolene, hvor de med ryggen trak de alt for store bomuldsbetræk ned.

Der kom ikke ret mange til apotekerens soiréer, da hans bagtalelser og hans politiske anskuelser efterhånden havde fjernet forskellige respektable personer fra ham. Léon forsømte aldrig at indfinde sig, så snart som han hørte klokken, løb han madame Bovary i møde, tog hendes sjal og stillede de svære galocher, hun gik med, når det var snevejr, ind under apoteksdisken.

Først fik man sig nogle partier vingt-et-un, derpå spillede Homais ecarté med Emma, Léon stod bag ved hendes stol og gav hende råd. Med hænderne på hendes stoleryg betragtede han tænderne i hendes kam, der borede sig ned i nakkehåret. Ved hver bevægelse hun gjorde for at spille sine kort ud, hævede hendes kjole sig op på højre side. Så faldt den igen tilbage på begge sider af stolen og slæbte langt hen ad gulvet med mange rynker og folder. Når Léon undertiden følte sin støvlesål på den, trak han den hastigt til sig, som om han havde trådt på noget levende.

Når ecartéen var ude, spillede apotekeren og lægen domino, Emma skiftede plads og gennembladede "Illustration" med albuen støttet på bordet. Hun havde taget sin modejournal med. Léon satte sig hen ved siden af hende, de så sammen på billederne og ventede på hinanden neden for siderne. Ofte bad hun ham om at læse versene for hende, Léon deklamerede dem med en slæbende stemme, som han omhyggeligt lod være hendøende på kærlighedsstederne. Men dominobrikkernes raslen forstyrrede ham, Homais var en dygtig spiller, han overgik langt Charles. Efter at have nået tre hundrede points, strakte de sig begge to hen ved kakkelovnen og faldt snart i søvn. Ilden døde hen i asken, tepotten var tom, Léon vedblev at læse, og Emma lyttede til ham, idet hun mekanisk drejede lampeskærmen, på hvis stof der var afmalet bajadser i vogne og linedanserinder med balancerstænger. Léon holdt op, idet han pegede på det indslumrede auditorium, derpå talte de sagte med hinanden, og den samtale, de således førte, forekom dem mere intim, fordi den ikke havde tilhørere.

Således opstod en art forbindelse mellem dem, en stadig udveksling af bøger og romancer; Charles, der ikke kendte til skinsyge, blev ikke urolig over det.

Til sin fødselsdag fik han et smukt frenologisk hoved, mærket med tal lige til brystet og blåmalet; det var en opmærksomhed fra skriveren. Han viste ham mange andre, ja besørgede endog hans ærinder i Rouen, og da en ny roman havde bragt kaktusser på mode, købte Léon nogle til fruen, som han bragte med sig på skødet i *Svalen*, hvor han stak sine fingre på deres hårde pigge.

Op imod sit vindue lod hun sig lave en lille hylde med et gitter om til sine urtepotter. Skriveren havde også sine "hængende haver", når de passede deres blomster, kunne de se hinanden fra vinduet.

Blandt landsbyens vinduer var der et, som endnu oftere var optaget; for om søndagen lige fra morgenstunden, indtil det blev mørkt, og hver eftermiddag, når det var klart vejr, kunne man i en loftsluge se Binets magre profil bøjet over drejebænken, hvis monotone snurren kunne høres lige til *Den forgyldte Løve*.

En aften da Léon kom hjem, fandt han et broderet tæppe på sit værelse, han kaldte på monsieur og madame Homais, Justin, børnene, kokkepigen, han talte om det til sin principal, alle ønskede at se dette tæppe. Hvorfor gav lægens kone skriveren præsenter? Det forekom folk besynderligt, og man tænkte endelig, at hun vel var "hans gode veninde".

Han gav selv anledning til at tro det, i den grad underholdt han uafladeligt alle mulige om hendes ynde og ånd, så at han engang pådrog sig det brutale svar af Binet: "Ja, hvad vedkommer det mig, jeg omgås jo ikke med hende."

Han pinte sig selv med at pønse på, hvorledes han skulle gøre hende en erklæring, og stadig vaklende mellem frygt for at mishage hende og undseelse over at være så fej, fældede han tårer af modløshed og begær. Så fattede han energiske beslutninger, skrev breve, som han atter sønderrev, skød det ud til tider, som han stadig rykkede videre frem. Ofte begav han sig derhen i den hensigt at vove alt, men dette mod forlod ham snart i Emmas nærværelse, og når Charles så kom og indbød ham til at køre med ham ud at se til en patient i omegnen, tog han straks imod det, bukkede for fruen og gik bort. Var hendes mand ikke lidt af hende selv?

Hvad Emma angik, udspurgte hun sig ikke selv for at erfare, om hun elskede. Efter hendes tro, måtte kærligheden indfinde sig pludselig med store udbrud og blændende lynglimt, en orkan, der styrter løs på livet, kaster det overende, bøjer viljen som et siv og styrter hjertet i en afgrund. Hun vidste ikke, at regnen danner søer på husenes tage, når renderne er stoppet til, og hun ville således have vedblevet at være tryg, hvis hun ikke pludselig havde opdaget en revne i sin mur.

5

Det var en søndageftermiddag i februar måned, og det sneede.

Charles og Emma, Homais og Léon var taget ud sammen, for at bese et hørspinderi, som man byggede en lidt uden for Yonville. Apotekeren havde taget Napoléon og Athalie med sig for motionens skyld, og Justin fulgte dem med paraplyer over skulderen.

Og dog kunne man ikke tænke sig noget mindre interessant end denne seværdighed. En stor øde plads, hvor nogle allerede rustne tandhjul lå mellem dynger af sand og sten, omgav en lang, firkantet bygning med en mængde små vinduer. Den var ikke bygget færdig, og gennem spærrene så man himlen. Befæstet til gavlbjælken svajede en med trefarvede bånd omvundet stråvisk for vinden.

Homais talte. Han forklarede selskabet dette etablissements fremtidige vigtighed, beregnede plankernes styrke, murenes tykkelse og beklagede meget, at han ikke altid havde en tommestok hos sig som Binet.

Emma, der holdt ham under armen, lænede sig lidt til hans skulder og betragtede solen, der viste sig som en mat skive i den fjerne tåge. Hun vendte sig om, Charles stod foran hende. Kasketten faldt ham ned over øjnene, og hans tykke læber skælvede, hvorved hans ansigt antog et stupidt udtryk. Selv hans ryg, hans rolige ryg var irriterende at se på, og selv på hans frakke syntes hun at se hele hans kedsommelighed aftegnet.

Mens den harme, hun følte ved at beskue ham, ligesom indgød hende en slags pervers vellyst, nærmede Léon sig hende.

Kulden, der gjorde ham bleg, syntes at give hans ansigt et endnu mildere og mere smægtende udtryk. Den noget vide skjortekrave blottede hans hals, øreflippen tittede frem under en lok hår, og hans store blå øjne, der var hævet mod skyerne, forekom Emma klarere og skønnere end de bjergsøer, himlen spejler sig i.

"Ulykkelige!" råbte pludselig apotekeren.

Og han løb hen til sin søn, der var faldet i en kalkdynge, da han ville male sine sko hvide. Ved de bebrejdelser, man overvældede ham med, gav Napoléon sig til at hyle, mens Justin tørrede hans fødder med en halmvisk; der blev imidlertid brug for en kniv, og Charles tilbød sin.

"Han går med en kniv i lommen ligesom en bonde," tænkte hun ved sig selv.

Det gav sig til at sne stærkere, og de fik tilbage til Yonville.

Den aften gik Emma ikke med ind til deres nabo, og da Charles var gået, og hun var alene, begyndte hun atter sine sammenligninger med endnu større anskuelighed end ellers, fordi hun først lige for nylig havde følt forskellen så stærkt. Hun lå i sengen og stirrede hen på den blussende ild, atter så hun Léon stå ligesom derude og bøje sin spadserestok med den ene hånd, mens han med den anden holdt Athalie, som stod og sugede på en istap. Hun fandt ham henrivende, hun kunne ikke løsrive sig fra synet af ham, hun mindedes hans stillinger ved andre lejligheder, de ord, han havde ytret, lyden af hans stemme, hele hans skikkelse, og hun gentog, idet hun rakte læberne frem som til et kys:

"Ja yndig, smuk ... Er han ikke forelsket? Men i hvem? Det må jo være i mig."

Alle beviserne stod pludselig for hende, hendes hjerte svulmede. Flammerne fra kaminen fik et muntert skær til at lyse i loftet, hun lagde sig på ryggen og strakte sig.

Og atter begyndte den evindelige klagesang: Hvis Himlen havde villet det!

Hvorfor er det ikke sket? Hvad var til hinder for det?

Da Charles kom hjem hen imod midnat, lod hun, som om hun vågnede, og da han gjorde støj ved afklædningen, klagede hun over hovedpine og spurgte derpå, ligesom tilfældigt, om hvad der havde tildraget sig i aftenens løb.

"Monsieur Léon trak sig tidligt tilbage," sagde han.

Hun kunne ikke tilbageholde et smil og faldt i søvn, med sjælen opfyldt af en ny glæde.

Den næste dag i mørkningen fik hun besøg af kræmmeren monsieur Lheureux. Det var en dygtig forretningsmand, denne monsieur Lheureux.

Vel var han født gascogner, men hans lange ophold i Normandiet havde givet sydboens snaksomhed en god tilsætning af den berygtede normandiske snuhed. Hans fede, slappe, skægløse ansigt syntes farvet af et afkog lakridssaft, og hans hvide hår fremhævede endnu yderligere den stærke glans i de små sorte øjne. Man vidste ikke, hvad han tidligere havde været, nogle sagde bissekræmmer, andre bankier i Routot. Men hvad der var vist, var, at han kunne gøre indviklede beregninger i hovedet, der tog vejret fra selv Binet. Høflig lige til det krybende, holdt han stadig ryggen halvt bøjet i samme stilling som én, der hilser eller indbyder nogen.

Efter at have ladet sin floromvundne hat blive ved døren, stillede han en grøn æske op på bordet og begyndte med mange

høflige udtryk at beklage sig over, at han endnu ikke havde formået at vinde fruens søgning. En ringe butik som hans var ikke skikket til at friste en "elegant dame" – han betonede disse sidste ord. Hun behøvede dog kun at gøre bestillinger, og han ville påtage sig at forsyne hende med alt, hvad hun ville have, såvel af manufakturvarer som linned og modesager, da han regelmæssigt fire gange om måneden tog til byen. Han stod i forbindelse med de største huse. Man vidste god besked om ham i *De tre Brødre*, *Det forgyldte Skæg*, *Den store Vildmand*, alle disse huse havde kendt ham i lange tider. Han var gået herind i dag i forbigående, for at vise fruen forskellige sager, som han ved et ganske ualmindeligt held var kommet i besiddelse af, og han tog et halvt dusin broderede kraver op af æsken.

Madame Bovary så på dem. "Tak, jeg er forsynet."

Så fremtog monsieur Lheureux med stor varsomhed tre algierske skærf, nogle pakker engelske synåle, et par stråsko og til sidst fire gennemsigtige æggebægre af kokosnødder, udskåret af galejslaver. Med begge hænder på bordet, med fremstrakt hals og bøjet krop, fulgte han med åben mund Emmas blik, der rådvildt vankede om mellem varerne. Af og til, ligesom for at børste støvet af, knipsede han med nøglen hen ad de udstrakte silkeskærf, de raslede let, idet de indvirkede guldpailletter i tusmørkets grønlige skær funklede som små stjerner.

"Hvor meget koster de?"

"En bagatel, en sand bagatel," svarede han, "men det haster slet ikke – når De selv har lyst, vi er ingen jøder."

Hun betænkte sig et par minutter, men bad til sidst monsieur Lheureux undskylde, at hun ikke købte noget. Denne

svarede aldeles roligt:

"Ja, ja, vi kommer nok til at handle sammen en anden gang, jeg er altid kommet godt ud af det med damerne, – når jeg undtager min egen kone."

Emma smilede.

"Ja, jeg ville blot sige Dem," vedblev han med en godmodig mine, "at det slet ikke er pengene, det kommer an på ... hvis det behøvedes, var jeg mand for at skaffe Dem nogle."

Hun gjorde en overrasket bevægelse.

"Å!" tilføjede han dæmpet, men livligt, "jeg behøver da ikke at gå langt for det, det kan De være vis på." Og han gav sig til at spørge til fatter Tellier, ejeren af *Café Français*, som Charles netop dengang havde under behandling. – "Ja, hvad fejler fatter Tellier? ... Han hoster, så hele huset ryster ved det, og jeg er grumme angst for, at han snart kommer til at trænge mere til en fyrretræsdyne, end til en flonelstrøje. Han har moret sig for meget i sine unge dage, og har heller aldrig senere passet på sig selv. Han har ødelagt sig med brændevin. Men det er dog kedeligt for én at se sine bekendte gå bort." Og mens han spændte æsken til, udbredte han sig angående lægens praksis. – "Det er formodentlig vejret," sagde han og så med et gnavent udtryk hen til vinduerne, "der er årsag til al den sygdom. Jeg selv er heller ikke rigtig i mit es, jeg må nok en af disse dage hen til Deres hr. mand, for at tale med ham om nogle smerter, jeg føler i ryggen. Ja, farvel da frue! Ærbødige tjener." – Og han lukkede sagte døren efter sig.

Emma lod dække til sig i sit værelse ved kakkelovnen på en bakke, hun var længe om at spise, alt forekom hende godt.

"Hvor jeg dog har været fornuftig," sagde hun til sig selv ved tanken om skærfene.

Hun hørte skridt på trappen, det var Léon. Hun rejste sig og tog et viskestykke, det øverste af stablen på kommoden, for at sømme det. Da han trådte ind, syntes hun at være ivrigt beskæftiget.

Samtalen ville ikke rigtig komme i gang, hvert øjeblik lod Emma den falde, så at han blev helt forlegen ved det. Siddende på en lav stol ved kakkelovnen drejede han et elfenbensetui mellem sine fingre, hun syede ivrigt eller glattede af og til rynkerne på lærredet med neglen. Hun talte ikke, han tav, fængslet af hendes stilhed, ligesom han ville have været det af hendes ord.

"Stakkels fyr!" tænkte hun.

"Hvad mishager jeg hende i?" spurgte han sig selv.

Imidlertid sagde dog Léon til sidst, at han en af dagene skulle til Rouen i en forretningssag, og tilføjede: "Deres musikabonnement er udløbet, skal jeg forny det?"

"Nej."

"Hvorfor ikke?"

"Fordi ..." og med sammenknebne læber trak hun langsomt en lang ende grå tråd til sig.

Dette sytøj irriterede Léon. Emmas fingre syntes at blive skrabet på spidserne ved det. Der faldt ham en galant ytring ind, men han vovede ikke at komme frem med den.

"Opgiver De det altså?" spurgte han.

"Hvilket?" udbrød hun livligt. "Musikken? Ak ja, min Gud, har jeg ikke et hus at bestyre, min mand at passe, kort sagt tusind pligter, mange ting der går forud for at spille."

Hun så hen på uret, Charles blev længere borte end sædvanlig. Hun anstillede sig bekymret, hun gentog endog to eller tre gange: "Han er så god!"

Skriveren kunne godt lide monsieur Bovary; men denne ømhed forbavsede ham dog på en mindre behagelig måde. Ikke desto mindre gav han sig til at istemme denne lovtale, og tilføjede desuden at alle, der kendte ham, satte stor pris på ham, men da navnlig apotekeren.

"Han er også en brav mand," ytrede Emma.

"Det har De ret i," svarede skriveren.

Og han gav sig til at tale om madame Homais, hvis negligerede påklædning så ofte havde givet dem anledning til latter.

"Hvad gør det?" afbrød Emma ham. "En god familiemoder bekymrer sig ikke om sit toilette." Derpå faldt hun atter tilbage til sin tavshed.

Det gik på samme måde de følgende dage, hendes tale, hendes væsen, alt forandredes. Man så hende blive omhyggelig for sit hus, atter regelmæssigt besøge kirken og holde sin tjenestepige med større strenghed.

Hun tog Berthe bort fra ammen. Félicité bragte barnet ind, når der kom besøg, og Emma klædte det af for at fremvise dets små lemmer. Hun erklærede, at hun tilbad børn, det var hendes trøst, hendes glæde, hendes sværmeri, og hun ledsagede sine kærtegn med lyriske udgydelser, der ville have mindet mere belæste folk end Yonvilles indbyggere vel meget om tiraderne i Victor Hugos *Notre Dame de Paris*.

Når Charles kom hjem, fandt han stadig sine tøfler ved ilden. Nu manglede aldrig foer i hans vest eller knapper i hans skjorte,

og det var også en sand fornøjelse at se, hvor omhyggeligt alle hans nathuer var ordnet i skabet i lige store bunker. Hun vægrede sig aldrig mere som tidligere ved at gå ture i haven, hvad han foreslog, gav hun stadig sit samtykke til, selv om hun ikke altid gættede den vilje, hun så blindt føjede sig efter – og når Léon efter måltidet så ham sidde i kakkelovnskrogen med hænderne over maven og fødderne på ildbukkene, med røde kinder af fordøjelsen og med tårer i øjnene af lykke, med barnet, der krøb om på tæppet og med denne slanke kvinde, der bøjede sig over ryggen af lænestolen for at kysse ham på panden, sagde han til sig selv: "Hvilket vanvid! Hvorledes skulle jeg nå op til hende?"

Hun forekom ham så dydig og så uantastelig, at ethvert håb, selv det svageste forlod ham.

Men følgen af dette afkald var, at hun kom til at stå for ham som noget ganske ualmindeligt. Hendes legemlige fortrin, som han dog aldrig kunne komme til at nyde, trådte i baggrunden, og hun drog ind i hans hjerte, for siden at løsrive sig derfra som en prægtigt strålende, opadstigende apoteose. Det var en af disse rene følelser, der ikke træder forstyrrende i vejen for livets daglige dont, som man plejer på grund af deres sjældenhed, og hvis tab ville gøre én mere bedrøvet, end man ville glæde sig over at besidde den tilbedte.

Emma blev mager, hendes kinder tabte deres sunde farve, hendes ansigt blev spidst. Med sine mørke fletninger, sine store øjne og lige næse, sin svævende gang og sin stadige ordknaphed, syntes hun at skride gennem livet, næsten uden at berøre det og på sin pande at bære er vagt indtryk af en eller anden sublim forudbestemmelse. Hun var så melankolsk og så

rolig, samtidig så blid og så tilbageholdende, at man i hendes selskab følte sig betaget af en isnende fortryllelse; ligesom man gyser i en kirke ved blomsterduften, der blander sig med marmorets kølighed; selv fremmede var denne trolddom undergivne. Apotekeren fandt, at det var en kone med store gaver, der ikke ville være på urette plads i et underpræfektur. – Damerne beundrede hendes sparsommelighed, klienterne hendes høflighed, de fattige hendes godgørenhed.

Men dog var hun opfyldt af begær, af raseri, af had. Denne kjoles glatte folder skjulte et forstyrret hjerte, og disse så kyske læber fortalte ikke hendes pinsler. Hun var forelsket i Léon og søgte ensomheden for i ro og mag at kunne frydes ved hans billede. Synet af ham forstyrrede det vellystige i disse betragtninger. Emma gøs ved lyden af hans skridt, men i hans nærværelse svandt bevægelsen, og der blev kun en dyb forundring tilbage, der endte i melankoli.

Léon anede ikke, når han fortvivlet forlod hende, at hun rejste sig bag ved ham for at se efter ham på gaden. Hun var ængstelig for hvad han foretog sig, hun udspejdede hans ansigt, hun opfandt en hel historie for at finde på et påskud til at bese hans værelse. Apotekerens kone forekom hende lykkelig, fordi hun sov under samme tag, og stadig slog hendes tanker ned på dette hus, ligesom duerne fra *Den forgyldte Løve*, der dyppede deres rosenrøde fødder og hvide vinger i dets tagrender. Men jo mere Emma følte sin kærlighed, desto længere trængte hun den tilbage, for at den ikke skulle komme til syne, og for at formindske den. Hun havde ønsket, at Léon havde anet den, og hun udtænkte tilfældigheder, katastrofer, der kunne have begunstiget det. Hvad der uden tvivl holdt hende tilbage, var

ladhed, angst, måske også en vis undseelse. Hun tænkte, at hun havde stødt ham for langt tilbage, at der ikke længere var tid til det, at alt var fortabt. Stolthed og glæde over at kunne sige til sig selv, "jeg er dydig", og at kunne se sig i spejlet med resignerede miner, trøstede hende desuden lidt for det offer, hun troede at gøre.

Så smeltede alt sammen til én stor lidelse, kødets lyst, begærlighed efter penge og lidenskabens melankoli, og i stedet for at vende sine tanker bort fra det, knyttede hun sig tværtimod endnu fastere til det, ophidsede selv sin sorg og søgte overalt kun anledning til den. Hun blev irriteret over en slet anretning, over en åbenstående dør, sukkede efter det fløjl, hun ikke havde, over den lykke, hun manglede, over sine alt for stolte drømme, over sit alt for trange hjem.

Til hendes fortvivlelse syntes Charles slet ikke at ane hendes lidelser. Den overbevisning han nærede om at gøre hende lykkelig, forekom hende at være en idiotisk fornærmelse, og hans tryghed syntes hende at være utaknemmelighed. Hvorfor var hun dydig? Var han ikke en hindring for hendes lykke, årsagen til al hendes elendighed og ligesom det spidse spænde på den stramme rem, der omsluttede hende til alle sider?

På ham overførte hun da alt det had, der fulgte af hendes kedsomhed, og enhver bestræbelse for at formindske det bidrog kun til at forøge det, for denne spildte umage føjede sig til de andre grunde, hun havde til at være fortvivlet og bidrog endnu mere til at fjerne hende fra ham. Hendes sorg gjorde hende oprørsk, hjemmets tarvelighed drev hende til luksuriøse ønsker, moderkærligheden til utugtige lyster. Hun havde gerne set, at Charles havde banket hende, for at hun med større ret

kunne afsky ham og hævne sig på ham. Hun forundredes stundom over de grusomme slutninger hun drog, og dog måtte hun vedblive at smile, høre gentaget, at hun var lykkelig, foregive at hun var det og lade folk forblive i troen.

Og dog væmmedes hun undertiden over denne forstillelse. Hun følte sig fristet til at flygte bort med Léon, langt bort for at friste en anden skæbne, men straks åbnede der sig i hendes sjæl et dunkelt, mørkt svælg. Han elsker mig jo ikke, tænkte hun, hvad skal der blive af mig? Hvad hjælp, hvad trøst, hvad lindring kan jeg vente? Hun stod sønderknust, stønnende, sløv og brast i en sagte hulken.

"Hvorfor taler De ikke om det med herren?" spurgte pigen hende, når hun kom ind i stuen under et sådant udbrud.

"Det er nervøsitet," svarede Emma, "tal endelig ikke til ham om det, det ville kun gøre ham bedrøvet."

"Fruen har det akkurat ligesom fatter Guérins datter, fiskeren nede i Pôlet, som jeg kendte, før jeg kom til Dem," bemærkede pigen. "Hun var så trist og kummerfuld, at når man så hende stå i døren, var det akkurat, som om den var betrukket med et liglagen. Hendes ulykke var nok, at hun havde ligesom en slags tåge i hovedet. Lægerne kunne ikke gøre noget ved det og heller ikke præsten. Når det blev alt for galt, gik hun ene ned ved strandbredden hvor toldbetjenten, når han gjorde sin runde, tit fandt hende liggende plat ned på de flade sten og græde; men efter hendes bryllup, siger man, at det skal være gået over."

"Det er det modsatte med mig," sagde Emma, "jeg har først fået det efter mit bryllup."

6

En aftenstund, da hun havde siddet lidt ved det åbne vindue og set på Lestiboudois, der klippede buksbomhækken, hørte hun det pludselig ringe til Angelus.

Det var i begyndelsen af april, på den tid da primulaerne er sprunget ud, en mild vind farer hen over de pløjede bede, og haverne synes ligesom kvinder at gøre deres toilette til sommerens fester. Gennem lysthusets tremmer kunne man se strømmen bugte sig gennem engene. Aftentågen lagde sig over de bladløse popler, der indhyllede i et blegt gennemsigtigt slør, viste sig i violette, halvt utydelige konturer. I det fjerne græssede kvæget, men man kunne hverken høre lyden af dets skridt eller dets brølen, og luften genlød stadig af klokkens fredelige kimen.

Ved denne idelige klokkeklang fordybede den unge kones tanker sig i gamle minder fra hendes ungdoms- og pensionstid. Hun mindedes de store lysestager på alteret, blomstervaserne og monstransen. Gerne havde hun som fordum blandet sig i den lange lige række af hvidslørede kvinder, der kun blev afbrudt, når en af de gode søstre bøjede sin stive, sorte kutte ned over bedepulten. Når hun om søndagen under messen løftede sit hoved, opdagede hun den hellige jomfrus milde ansigt mellem de blålige virakskyer, der steg i vejret. Da følte hun sig grebet af en rørt stemning, hun følte sig blød og aldeles forladt, som et dun der vejres hen af stormen, og uden at have nogen egentlig bevidsthed om det, gik hun hen imod kirken, stemt til ligemeget hvilken andagt, forudsat blot at den fyldte hendes sjæl, og at hele hendes tilværelse forsvandt ved den.

På torvet mødte hun Lestiboudois, der kom fra kirken. For ikke at spilde tid, foretrak han nemlig at afbryde sit arbejde og derpå atter at tage fat, således at han ringede til Angelus, når det var ham belejligt. Den ringen, hun nylig havde hørt, kaldte blot drengene sammen til konfirmationsundervisningen.

Nogle af dem, der allerede var kommet, spillede kugler på kirkegårdens fliser, andre sad overskrævs på muren og svingede med benene, idet de med deres træsko afmejede de store nælder, der skød sig op mellem det lille hegn og de sidste grave. Det var det eneste sted, der var grønt, alt det øvrige var kun sten og altid dækket med et fint støv trods sakristiets kost.

Børnene løb om på deres listesko som på et gulv, der var lavet til dette brug, og trods klokkens kimen kunne man høre deres råb. Lyden tog mere og mere af, efterhånden som det tunge tovs svingninger, idet det slæbte hen ad jorden, blev svagere.

Svalerne fløj forbi med små skrig, de skar luften, idet de snappede deres bytte og vendte hurtigt tilbage til deres gule reder under tagskægget. I baggrunden af kirken brændte en lampe, det vil sige en lampevæge i et ophængt glas. Langt borte fra tog dens lys sig ud som et hvidligt skær, der skælvede på olien. En lang solstribe strøg ind gennem kirkeskibet og gjorde kun kroge og hjørner endnu mørkere.

"Hvor er præsten?" spurgte Emma en ung fyr, der morede sig med at åbne og lukke leddet.

"Han kommer lige straks."

Præsteboligens dør knirkede på sine hængsler, og fader Bournisien kom til syne. Børnene styrtede ind i kirken.

"Disse slubberter bliver sig dog altid selv lig," mumlede den gejstlige, idet han tog en pjaltet katekismus op, som han var

kommet til at støde til med foden, "de har ikke respekt for noget som helst." – I det samme fik han øje på Emma. – "Undskyld mig, frue," udbrød han, "jeg så Dem ikke." Efter at have puttet katekismus'en i sin lomme, blev han stående og vedblev at dreje den tunge nøgle til sakristiet mellem sine to fingre.

Den nedgående sol faldt lige i ansigtet på ham, den blegede stoffet på hans kappe, der skinnede under albuerne og trevlede op for neden. Pletter af fedt og tobak sad langs hele rækken af de små knapper på hans brede bryst, og de blev talrigere, jo længere de fjernede sig fra kraveopslaget, som hans røde foldede hud hvilede på; den var oversået af gule pletter, der forsvandt i det grånende skægs stive hår. Han havde netop spist og trak vejret tungt.

"Hvordan har De det?" spurgte han.

"Kun dårligt, jeg lider."

"Det gør jeg min tro også," svarede den gejstlige. "Det er den første varme, ikke sandt, den trætter ganske grueligt. Men hvad skal man gøre ved det? Vi er jo født til at lide, siger St. Paul. Hvad mener monsieur Bovary om det?"

"Han!" udbrød hun med en foragtelig gestus.

"Hvad for noget?" udbrød den gamle mand, aldeles forbavset: "Giver han Dem ikke noget for det?"

"Ak!" svarede Emma. "Det er ikke jordiske lægemidler, jeg trænger til."

Men præsten vedblev af og til at se ind i kirken, hvor de knælende drenge skubbede til hinanden med albuerne og væltede om på gulvet.

"Jeg ville gerne vide ..." begyndte hun atter.

"Ja, vent du bare, Riboudet," råbte præsten harmfuld, "jeg skal komme ind og varme ørene på dig, din slyngel." – Idet han vendte sig om mod Emma, bemærkede han: "Det er en søn af tømrermester Boudet, hans forældre står sig godt og lader ham få sin vilje i alting. Ingen kunne hurtigere lære sine ting, hvis han blot ville, for han har et ypperligt nemme. Jeg kalder ham for spøg Riboudet, ligesom den bakke, De jo nok ved, man skal forbi, når man vil til Maromme, og undertiden siger jeg såmænd 'min egen Riboudet'. Kan De forstå den vittighed! Forleden dag trakterede jeg Hans Herlighed biskoppen med den, han lo ad det, han værdigede mig minsandten at le ad det. Men hvordan har så monsieur Bovary det?"

Hun syntes ikke at forstå hans ord. Han vedblev: "Han har vel stadig meget at bestille. Han og jeg er vist de to personer i sognet, der har mest at gøre; men han er læge for legemerne," tilføjede han med en plump latter, "og jeg for sjælene."

Hun fæstede et bønfaldende blik på præsten.

"Ja ...," sagde hun, "De lindrer enhver ulykke ..."

"Ak, mind mig ikke om det, gode madame Bovary! Endnu i morges måtte jeg ned til Dieuville for at se til en ko, der havde fået en svulst, de troede, at den var forhekset. Ja, jeg ved ikke hvordan det går til med alle deres køer ... men undskyld mig! ... Longuemarre og Boudet, vil I nu se, at I kan holde op med det ..." Og med et sæt var han inde i kirken.

Drengene klyngede sig til den store bedepult, klatrede op på kirkesangerens forhøjning, åbnede messebogen, og der var endog nogle der med forsigtige skridt listede sig ind i skriftestolen, men pludselig stod præsten midt imellem dem og uddelte en regn af ørefigener til alle sider. Han tog dem i

trøjekraven, løftede dem fra gulvet og satte dem kraftigt ned på begge knæ, som om han havde villet nagle dem til korets fliser.

"Ja," sagde han efter at være kommet tilbage og udfoldede sit store sirtses lommetørklæde, idet han stak en snip mellem tænderne, "bønderne er grumme meget at beklage."

"Men der er også andre," svarede hun.

"Ja, det har De ret i, der er for eksempel arbejderne i byen."

"Det er ikke dem, jeg mener."

"Det må De dog forlade mig, jeg har kendt ulykkelige mødre, dydige kvinder, forsikrer jeg Dem, sande helgener, der ikke engang havde det tørre brød."

"Men fader ..." (og hendes mundvige krympede sig), "de som har brød, men ikke har ..."

"Varme om vinteren," afbrød præsten hende.

"Hvad gør det?"

"Hvad behager? Hvad det gør? Det forekommer mig dog, at når man har sin gode føde og brændsel ... så ..."

"Min Gud! Min Gud!" sukkede hun.

"De befinder Dem vist ikke vel," sagde han, idet han trådte hen til hende med urolig mine, "det er formodentlig fordøjelsen. De skulle gå hjem, madame Bovary, og drikke en kop te, det ville styrke Dem, eller måske et glas koldt sukkervand."

"Hvorfor?" og hun så ud som en der vågner efter en drøm.

"De holdt Dem jo for panden. Jeg troede, at De blev grebet af svimmelhed." Og idet der pludselig faldt ham noget ind, tilføjede han: "Men De spurgte mig jo om noget, ikke sandt? Jeg husker ikke så nøje ..."

"Jeg? Nej, det var intet ... intet," gentog Emma, og hendes blik, der fo'r rastløst om, sænkede sig langsomt på den gamle mand. De så hinanden ind i ansigtet uden at sige et ord.

"Ja, nu må De have mig undskyldt, madame Bovary," sagde han endelig, "men De ved nok, pligten går frem for alt, jeg må ind til mine slubberter. Nu har vi snart konfirmation, jeg er bange for, at den kommer lidt overraskende på os. Derfor skal de også have en time til hver evige onsdag fra Kristi Himmelfartsdag. De stakkels børn! Man kan ikke tidsnok lede dem ind på Herrens vej, som han jo selv har befalet os gennem sin guddommelige søns mund. God bedring, frue og hils Deres hr. mand." Og han gik ind i kirken, idet han bøjede knæ ved døren.

Emma så ham forsvinde mellem den dobbelte rad bænke, gående med tunge skridt, med hovedet lidt bøjet over skulderen og med begge de halvtåbne hænder på ryggen.

Hun drejede sig pludselig om på hælen med et sæt som en statue på sin tap og begav sig hjem; men præstens kraftige røst og drengenes skingrende stemmer nåede endnu hendes øre og varede ved bag ved hende.

"Er du en kristen?"

"Ja, jeg er en kristen."

"Hvad er en kristen?"

"Den, der efter at være døbt ... døbt ... døbt ..."

Hun måtte støtte sig ved rækværket, da hun gik op ad trappen og efter at være kommet op på sit værelse, lod hun sig falde om i en lænestol.

Det hvidlige lys kastede bølgende stråler på ruderne, møblerne syntes at stå endnu mere ubevægelige på deres plads

end ellers og at tabe sig i skyggen som i et dunkelt ocean. Ilden var slukket, uret vedblev at dikke, og Emma følte en egen forundring over genstandenes ro, mens hendes indre var så oprørt. Mellem vinduet og sybordet stod den lille Berthe og vaklede på sine strikkede støvler, hun forsøgte at nærme sig moderen for at gribe fat i hendes forklædebånd.

"Lad mig være," sagde hun og fjernede hende med hånden.

Den lille gentog dog snart forsøget, og idet hun støttede sine arme mod hendes knæ, hævede hun sine store blå øjne op imod hende, mens hun savlede ned ad hendes silkeforklæde.

"Lad mig nu være!" gentog den unge kone opbragt. Hendes vrede ansigt gjorde barnet angst, og det gav sig til at skrige.

"Men så slip mig dog," vedblev hun og stødte til hende med albuen. Barnet faldt om ved foden af kommoden mod kobberrosetten, hun stødte sig på kinden, og blodet strømmede frem. Emma styrtede hen mod hende for at tage hende op, knækkede klokkestrengen, kaldte højrøstet på pigen og begyndte at forbande sig selv, da Charles i det samme kom hjem.

"Se dog, kære ven!" sagde Emma roligt, "den lille faldt og slog sig."

Charles beroligede hende, det var ikke farligt, og han gik selv efter hæfteplaster.

Madame Bovary gik ikke ned, hun ville blive hos sit barn og passe det. Idet hun betragtede det slumrende barn, svandt den urolighed, hun endnu nærede, lidt efter lidt, og hun forekom sig selv at være rigtig tossegod ved at være blevet bevæget for så lidt. Berthe hulkede ikke mere, overdynen bevægede sig lidt ved hendes åndedræt, der stod store tårer i hendes øjenkroge.

Øjenlågene var kun halvt lukkede, Emma kunne se de to blege, dybtliggende øjenæbler. Plasteret strammede huden. "Det er dog besynderligt," tænkte Emma ved sig selv, "hvor det barn er grimt."

Da Charles klokken elleve om aftenen kom tilbage fra apoteket, som han havde bragt resten af plasteret hen til, fandt han sin kone stående ved vuggen.

"Jeg har jo forsikret dig om, at det ikke har noget at betyde," sagde han og kyssede hende på panden, "plag dig ikke, kære ven, du bliver bare syg."

Han var blevet længe på apoteket. Skønt Charles ikke havde røbet nogen stærk bevægelse, havde ikke desto mindre Homais bestræbt sig for at styrke ham og gyde ham mod i livet. Man havde talt om de forskellige farer, der truer barnealderen og om tjenestefolks uforsigtighed. Det kunne madame Homais tale med om, hun havde endnu mærker på sit bryst af en skål med gløder, som en kokkepige engang havde ladet falde ned på hendes kjole. Derfor greb også disse gode forældre til en mangfoldighed af forsigtighedsregler. Knivene var aldrig spidse, gulvene ikke bonede, der var jernstænger for vinduerne og skranker for kakkelovnene. Trods al deres frihed turde de små Homais ikke røre sig uden at have nogen i hælene på sig, ved den mindste forkølelse proppede deres fader dem med mikstur, og lige til deres fjerde år måtte de ubønhørligt gå med en vatteret faldehat. Det var nu en af madame Homais' manier, i sit inderste var apotekeren bedrøvet over det, idet han var bange for, at de intellektuelle organer muligvis kunne lide ved en sådan sammentrykning, og undertiden busede han frem

med en sådan ytring som: "Vil du da gøre dem til caraïber eller botokuder?"

Imidlertid havde Charles flere gange forsøgt at afbryde samtalen. "Jeg har noget at tale med Dem om," hviskede han sagte skriveren i øret. Léon fulgte derfor med ham ud på gangen.

"Skulle han ane noget?" spurgte Léon sig selv. Hans hjerte bankede, og han fortabte sig i gisninger.

Efter at have lukket døren, bad Charles ham om at forhøre sig i Rouen, hvor dyrt et smukt daguerreotypi kunne blive, det var en overraskelse, han ville gøre sin kone, en fin opmærksomhed, hans eget portræt i sort frakke. Men først ville han vide, "hvad man havde at rette sig efter", det kunne jo ikke genere monsieur Léon, da han omtrent hver uge tog til byen.

I hvad hensigt? Homais formodede et eller andet kærlighedseventyr, en intrige derunder. Men han tog fejl, Léon havde ingen elskerinde. Han var tungsindigere end nogensinde før, og madam Lefrançois lagde mærke til det ved den mængde mad, han lod stå urørt på sin tallerken. For at få noget nærmere at vide, udspurgte hun skatteopkræveren; men Binet svarede hovent, at han ikke var nogen politispion.

Dog forekom hans bordfælle ham ganske besynderlig, for Léon kastede sig undertiden tilbage på stolen med udspilede arme og beklagede sig i ubestemte udtryk over tilværelsen.

"Det er, fordi De ikke har adspredelse nok," bemærkede inkassatoren.

"Hvad skal jeg da more mig med?"

"I Deres sted ville jeg anskaffe mig en drejebænk."

"Men jeg kan jo ikke dreje," indvendte skriveren.

"Ja, det er jo rigtignok en anden sag," svarede den anden og strøg sig om kinden med halvt foragtelig, halvt tilfreds mine.

Léon var træt af at elske uden noget resultat, han begyndte at føle denne overvældende lede, der er en følge af den evindelige gentagelse af det samme liv, når det ikke ledes af en eller anden interesse eller opretholdes af et eller andet håb. Han var så ked af Yonville og dets indvånere, at synet af visse folk og visse huse forvoldte ham en utålelig irritation, og hvor skikkelig en mand end apotekeren kunne være, blev han ham nu aldeles modbydelig. Imidlertid skræmte udsigten til noget ganske nyt ham lige så meget, som den lokkede ham.

Men denne frygt blev snart til utålmodighed, og da istemte Paris sine fanfarer for ham i det fjerne med dens støjende maskeballer og dens lattermilde grisetter. Siden han dog skulle fuldende sine studier der, hvorfor rejste han da ikke? Hvad forhindrede ham? Og han gav sig til at sysle med forberedelserne, han ordnede i forvejen sine beskæftigelser. I tankerne møblerede han sig en lejlighed. Han ville føre et kunstnerliv, han ville tage timer i guitarspil, han ville have sig en slåbrok, en baskisk hue og blå fløjlsmorgensko. To korslagte fleuretter under et dødningehoved og en guitar skulle pryde væggen over kaminen.

Det vanskeligste var at få hans moders samtykke, og dog syntes intet fornuftigere. Selv hans principal rådede ham til at se sig om efter et andet kontor, hvor han kunne lære noget mere. Som en middelvej søgte Léon da om en plads som anden skriver i Rouen, men fandt ingen og endelig tilskrev han sin moder et langt, udførligt brev, hvori han fremsatte sine

bevæggrunde til ufortøvet at rejse til Paris. Hun gav sit samtykke.

Og dog skyndte han sig ikke. I en hel måned transporterede Hivert daglig kufferter, vadsække, pakker for ham fra Yonville til Rouen og omvendt, og da Léon havde kompletteret sin garderobe, ladet sine tre lænestole polstre, købt et forråd af halstørklæder, kort sagt taget flere forholdsregler end til en rejse rundt om jorden, opsatte han det fra uge til uge, indtil han atter fik et brev fra sin moder, hvori hun påskyndede hans afrejse, da hun ikke gerne så, at det varede for længen, før han tog sin eksamen.

Da afskedsøjeblikket stod for døren, fældede madame Homais tårer, og Justin hulkede, men Homais skjulte sin bevægelse som en mand. Han ville selv besørge sin unge vens frakke til notarens gitterdør, monsieur Guillaumin skulle nemlig køre Léon i sin egen vogn til Rouen. Léon fik akkurat til at gå hen for at sige farvel til Bovarys.

Da han var kommet op ad trappen, standsede han, så stakåndet følte han sig. Da han kom ind, rejste Emma sig hurtigt.

"Det er ikke andre end mig," sagde Léon.

"Jeg ventede Dem også."

Hun bed sig i læben, og en strøm af blod løb under hendes hud, der farvedes rosenrød lige fra hårrødderne til kravekanten. Hun blev stående og støttede skulderen mod træværket.

"Deres mand er altså ude," vedblev han.

"Han er ude," og hun gentog: "Han er ude."

Der blev en pause; de så på hinanden, og deres tanker, grebet af den samme angst, klamrede sig fast til hinanden som to skælvende menneskelegemer.

"Jeg ville så gerne give Berthe et kys," sagde Léon endelig.

Emma gik et par trin ned og kaldte på Félicité.

Hurtigt kastede han et blik på hele stuen, det omfattede væggene, etagèren, kaminen ligesom for at gennemtrænge alt og tage alt med sig.

Men hun kom tilbage, og pigen bragte Berthe, der legede med en vindmølle, som hun havde vendt op og ned på.

Leon trykkede gentagne kys på hendes hals.

"Farvel mit søde barn, farvel du kære lille, farvel," og han gav hende atter tilbage til moderen.

"Bring hende ned igen," sagde denne.

De blev ene.

Emma havde vendt ham ryggen og støttede sit ansigt mod raden. Léon holdt sin kasket i hånden og slog den sagte mod låret.

"Det bliver vistnok regn," sagde Emma.

"Jeg har en kappe," svarede han.

"Ja så!"

Hun vendte sig bort med sænket ansigt og fremrakt pande, lyset gled hen ad den som på et marmorbillede indtil de buede øjenbryn, uden at det var muligt at opdage, hvad Emma så efter i horisonten, eller hvad hun tænkte ved sig selv.

"Farvel da," sukkede han.

Hun hævede hovedet brat.

"Ja farvel, rejs." De gik henimod hinanden, han rakte hende hånden, hun betænkte sig lidt.

"Altså på engelsk manér da," sagde hun, idet hun rakte ham sin og gjorde sig umage for at smile. Han følte den mellem sine fingre, og selve substansen af hele hendes tilværelse forekom ham at være koncentreret i denne fugtige flade.

Derpå åbnede han hånden, deres blik mødtes endnu engang, og han forsvandt.

Da han havde nået "Hallerne", standsede han og skjulte sig bag ved en pille, for endnu en sidste gang at betragte dette hvide hus med dets fire grønne jalousier. Han troede at se en skygge bag vinduet i hendes værelse, men gardinet, der løsnedes fra stangen, som om ingen rørte ved det, bevægede langsomt sine lange skrå folder, som pludselig udbredte sig, og så stod det lige og ubevægeligt som en mur. Léon gav sig til at løbe.

I det fjerne på landevejen opdagede han sin principals cabriolet, ved siden af vognen stod en mand i en grå lærredsbluse og holdt hesten. Homais og Guillaumin passiarede sammen, man ventede kun på ham.

"Omfavn mig," sagde apotekeren med tårer i øjnene, "der er Deres frakke, min gode ven, tag Dem i agt for kulden. Og vær nu endelig forsigtig med Dem selv!"

"Nå, Léon, kom nu!" sagde notaren.

Homais hældede sig ind over hjulene, og med en tårekvalt stemme fremførte han de to melankolske ord: "Lykkelig rejse!"

De tog afsted, og Homais gik hjem.

Imidlertid havde Emma åbnet vinduet til haven og betragtede skyerne.

De dyngede sig sammen i vest henimod Rouen og forandrede hurtigt deres mørke snirkler, bag hvilke solen udsendte sine

stråler ligesom guldpile i en ophængt våbentrofæ, mens den øvrige del af den skyfri himmel havde porcelænets hvidhed. Et vindstød fik poplerne til at bøje sig, og pludselig skyllede regnen ned. Den raslede på de grønne blade. Derpå kom solen atter til syne, hanerne galede, spurvene slog med vingerne i de våde buske, og vandpytterne på sandet skyllede et akacietræs røde blomster bort.

"Nu er han allerede langt borte," tænkte hun.

Homais kom som sædvanlig hen ad klokken halv syv, mens de spiste.

"Nu er da vor unge mand kommet afsted," sagde han og satte sig ned.

"Det lader til det," svarede lægen, derpå drejede han sig om på stolen og spurgte:

"Er der ellers noget nyt hjemme hos Dem?"

"Ikke synderligt; min kone har i eftermiddag været noget bevæget. De kender jo nok fruentimmerne, de bliver bevægede over ingenting, især min kone; men det ville være urigtigt at blive vred for det, siden deres nervesystem er langt sartere end vort."

"Stakkels Léon!" sagde Charles, "hvorledes vil han trives i Paris? ... Vil han kunne vænne sig til livet i hovedstaden?"

Emma sukkede.

"Det kan De tro han vil," sagde apotekeren og klaskede med tungen. "Stævnemøder med damer på restaurationerne, maskerader og champagne, han lærer det nok alt sammen at kende, det forsikrer jeg Dem om."

"Jeg tror dog ikke, at han kommer på gale veje," indvendte Bovary.

"Det gør jeg heller ikke," vedblev Homais livligt, "men han må følge med de andre, ellers bliver han anset for en jesuit. Å! De aner ikke det liv, de gavstrikker fører i Quartier Latin med skuespillerinderne. For øvrigt er studenterne godt lidt i Paris. Såfremt de har lidt selskabeligt talent, inviterer man dem i de bedste kredse, ja der gives endog damer i Faubourg St. Germain, der bliver forelskede i dem, hvilket forskaffer dem lejlighed til at gøre udmærkede partier siden hen."

"Men," sagde lægen, "jeg er angst på hans vegne ... fordi der ..."

"Ja, De har ret," afbrød apotekeren ham, "det er bagsiden af medaljen, man er stadig nødt til at holde hånden for lommen. Jeg sætter, De befinder Dem på et offentligt sted, et individ præsenterer sig, velklædt, endogså dekoreret, man kunne gerne antage ham for en diplomat, han tiltaler Dem, De kommer i passiar med ham, han insinuerer sig, tilbyder Dem en pris eller tager Deres hat op. De stifter nøjere bekendtskab, han tager Dem med på en café, indbyder Dem til at besøge sig på sit landsted, ved bordet lader han Dem gøre forskellige bekendtskaber, og i tre tilfælde af fire er det kun for at plyndre Deres pung eller slæbe Dem ind med i vovelige foretagender."

"Det er sandt," svarede Charles; "men jeg tænkte navnlig på sygdommene, på tyfusfeberen for eksempel, der især angriber studenter fra provinserne."

Emma skælvede.

"På grund af forandringen i kost," vedblev apotekeren, "og den forstyrrelse, der følger af den i hele organismen. Og så må De huske på vandet i Paris. Og så restaurationsmaden! Al denne krydrede føde hidser kun blodet, og hvad man end siger, er den ikke en hjemmelavet portion suppekød værd. Jeg har altid

foretrukket jævn borgerlig mad, det er langt sundere. Da jeg studerede min videnskab i Rouen, spiste jeg i et pensionat sammen med lærerne."

Og han vedblev på denne måde at fremsætte sine grundsætninger og individuelle sympatier, indtil Justin kom og hentede ham over for at piske et æg.

"Ikke et øjebliks ro har man da, kun et evigt slid. Jeg kan ikke gå ud et minut, jeg må svede tran som en hest, jeg har det værre end en slave."

Da han var kommet til døren, vendte han sig pludselig om og spurgte: "À propos, har De hørt nyheden?"

"Hvilken nyhed?"

"Det er meget rimeligt," vedblev Homais idet han hævede øjenbrynene og satte et umådelig alvorligt ansigt op, "at det landøkonomiske selskab for La Seine Inférieure i år vil holde møde i Yonville l'Abbaye, i det mindste siger rygtet det, i morges berørte avisen det så løseligt. For vort arrondissement ville det være af yderste vigtighed, men senere kan vi jo altid passiare om det. Tak, jeg kan godt se, Justin har lygten."

7

Den næste dag var en sørgelig dag for Emma. Alt stod for hende i et mørkt skær, og sorgen trængte sig ind i hendes sjæl med sagte klagen, som vinterstormen i de øde slotte. Det var dette drømmeri, man betages af om det, som ikke mere vender tilbage, den træthed, man gribes af efter hver fuldbyrdet gerning, kort sagt denne sorg, der bibringes en, når noget tilvant brat hører op.

Ligesom ved hjemkomsten fra Vaubyessard, da kvadrillerne summede om i hendes hoved, følte hun sig betaget af en sløv melankoli, en døsig fortvivlelse. Léon stod for hende, højere, smukkere, blidere og mere ubestemt, han var talrig som en hel skare og stod i en glorie af luksus og sansepirring. Men ved mindet om sølvservicet og perlemorsknivene, havde hun ikke gyst så stærkt som ved at mindes klangen af hans latter og hans snehvide tænder. Hun mindedes samtaler, der var melodiøsere og mere gennemtrængende end fløjternes lyd og blikinstrumenternes klang; blikke, som hun havde grebet i flugten, udslyngede lyn ligesom krystalstagerne, og hans duftende hår og vellugtende ånde havde fået hendes bryst til at svulme højere end de ophedede drivhuses duft og magnoliernes vellugt. Skønt han var skilt fra hende, havde han dog ikke forladt hende, og husets mure syntes at bevare hans skygge. Hun kunne ikke løsrive blikket fra dette tæppe, han havde trådt på, fra disse tomme stole, han havde siddet på. Strømmen vedblev at flyde og kastede langsomt sine små bølger langs den glatte bred. Mangen en gang havde de spadseret hist, mens bølgerne mumlede ligesom nu langs de mosbegroede stene.

Hvilket dejligt solskinsvejr de havde haft! Hvilke smukke eftermiddage havde de ikke tilbragt alene sammen i den skyggefulde del af haven! Han læste højt med bøjet hoved, siddende på en lav taburet af tørre grene, den friske vind tog i bogens blade og i nasturtierne om lysthuset ... Ak, han var rejst, han hendes livs eneste ynde, hendes eneste mulige udsigt til noget lykkeligt. Hvorfor havde hun ikke grebet denne lykke, da den tilbød sig? Hvorfor havde hun ikke holdt på den med hænder og fødder, da den ville til at flygte bort? Hun forbandede sig selv, fordi hun ikke havde elsket Léon, hun smægtede efter hans læber. Hun følte lyst til at styrte efter ham, til at kaste sig i hans arme og sige til ham: "Her er jeg, jeg er din." Men Emma ængstedes ved at tænke på alt det vanskelige, der var forbundet med et sådant foretagende, og denne frygt gjorde hende ikke mere handlekraftig.

Fra nu af blev mindet om Léon ligesom et centrum for hendes livslede, det funklede stærkere deri end det af de rejsende forladte ildsted på den russiske steppes sne; hun styrtede sig hen imod det, hun krøb sammen ved det, hun rørte omhyggeligt om i det, når det var nærved at slukkes, hun søgte rundt om sig efter alt, hvad der kunne få det til at lue stærkere. Hendes fjerneste minder såvel som enhver umiddelbar anledning, hvad hun følte, og hvad hun indbildte sig at føle, hendes vellystige ønsker, der spredtes ad, hendes planer om lykke, der knagede for vinden som tørre kviste, hendes golde dyd, hendes fældede forhåbninger, hjemmets monotoni, hun opsamlede det hele, tog det hele og brugte det hele til brændsel for sin melankoli.

Imidlertid sygnede flammerne hen, hvad enten nu forrådet udtømtes af sig selv, eller opdyngningen var alt for betydelig. Kærligheden udslukkedes lidt efter lidt af fraværelsen, sorgen kvaltes af vanen, og det ildebrandskær, der havde farvet hendes blege himmel purpurrød, trådte i skygge og slukkedes efterhånden. I sin bevidstheds døs antog hun modbydeligheden for manden for en længsel efter elskeren, hadets brand for en genopvågnen af kærligheden; men da orkanen vedblev at rase, da lidenskaben fortæredes til aske, da der ingen hjælp kom, og solen ikke viste sig, blev det fuldstændig nat til alle sider, og hun sad i en gyselig kulde, der gennemisnede hende.

Da begyndte atter de uhyggelige dage fra Tostes, men hun anså sig nu for langt ulykkeligere, for hun forbandt nu med sit kendskab til sorgen en bestemt vished om, at den ingen ende ville få.

En kvinde, der havde pålagt sig så store ofre, kunne nok tillade sig at tilfredsstille et lune. Hun købte sig en gotisk bedeskammel, og i løbet af en måned gav hun over fjorten francs ud til citroner til at rense neglene med, hun skrev til Rouen efter en blå kashmirs kjole, hun tog det smukkeste af Lheureux' skærf, hun bandt sig det om livet over morgenkjolen, og for lukkede skodder med en bog i hånden lå hun udstrakt på en kanapé i denne påklædning.

Hun skiftede tit frisure, hun satte håret *à la chinoise* med flettede piske, hun lavede sig en skilning på siden af hovedet og krøllede sit hår op under den som et mandfolk.

Hun ville lære italiensk, hun købte ordbøger, en grammatik og forsynede sig rigeligt med hvidt papir. Hun forsøgte at beskæftige sig med alvorlig lekture, med historie og filosofi.

Undertiden vågnede Charles pludselig om natten i den tro, at man kom for at hente ham til en syg. – "Ja, nu kommer jeg straks," stammede han, og så var det kun lyden af en svovlstik, som Emma strøg af for at tænde lampen. Men det gik med hendes læsning som med broderiarbejderne, der ufuldførte fyldte hendes skabe, hun tog dem, lod dem ligge og gik over til noget andet.

Hun havde anfald, hvorunder man let kunne have drevet hende til ekstravagancer. Hun påstod en dag, at hun godt kunne tømme et stort snapseglas med brændevin, og da Charles var enfoldig nok til at modsige hende, tømte hun glasset til bunden.

Trods sit fejende ydre (således kaldte Yonvilles damer det) så dog Emma ikke fornøjet ud, og hun kneb gerne munden sammen med en sur mine som en gammel pebermø eller en lykkejæger, hvis ærgerrige planer har lidt skibbrud. Hun var meget bleg og hvid som et lagen, næsen slog rynker, hun så én ikke lige i øjnene. Da hun havde opdaget to grå hår på tindingerne, talte hun meget om sin alderdom.

Ofte følte hun sig grebet af mathed, en dag spyttede hun blod, og da Charles røbede uro, svarede hun ham:

"Ja hvad så? Hvad gør det?"

Charles løb ind i sit kabinet og græd med albuerne på bordet, siddende i sin kontorstol under det frenologiske hoved.

Da skrev han til sin moder for at bede hende om at komme, og de havde lange samtaler angående Emma.

Hvad skulle man bestemme sig til? Hvad skulle man gøre, siden hun vægrede sig imod enhver behandling?

"Ved du, hvad din kone kunne have godt af?" svarede hans moder, "tvungne beskæftigelser og dagligt arbejde. Hvis hun ligesom så mange andre var nødt til at tjene sit brød, ville hun ikke lide af al den hysteri, der er en naturlig følge af de mange dumheder, hun propper sin hjerne med og den lediggang, hun lever i."

"Men hun er jo dog beskæftiget," indvendte Charles.

"Hun beskæftiget! ja, med hvad? med at læse romaner, elendige usle bøger, der strider mod religionen, hvor man anvender citater af Voltaire til at spotte præsterne med; men det kan have slemme følger, mit barn, og den, som ingen religion har, kan det kun gå dårligt."

Man besluttede da at forhindre Emma i at læse romaner; men dette foretagende syntes ingenlunde let. Den gode dame påtog sig det dog. Når hun kom gennem Rouen, skulle hun selv gå ind på lejebiblioteket, for at meddele, at Emma hørte op med at abonnere. Havde man ikke ret til at klage til politiet, hvis boghandleren alligevel vedblev med sin forgiftende håndtering!

Svigermoder og svigerdatter tog en meget kølig afsked. I de tre uger, de havde tilbragt sammen, havde de ikke vekslet fire ord, med undtagelse af de gensidige hilsener og spørgsmål angående hinandens befindende, når de mødtes ved bordet og om aftenen før sengetid.

Den ældre madame Bovary rejste en onsdag, som var torvedag i Yonville.

Fra den tidlige morgen var torvet opfyldt af en række kærrer, der med oprejste stænger strakte sig langs med husene lige fra kirken til kroen. På den anden side var der rejst telte af sejldug, hvori der foruden bomuldsvarer, lagener og uldstrømper

handledes med grimer til hestene og med pakker blå bånd, hvoraf enderne flagrede for vinden. Svære isenkramvarer lå på jorden mellem pyramider af æg og kurve med oste, hvorfra det klæbrige halm stak frem; ved siden af avlsredskaber stak kaglende høns i flade bure deres halse frem mellem tremmerne. Skaren, der stuvede sig sammen på én plet, uden at ville røre sig, truede undertiden med at trykke apotekets vinduer itu. Om onsdagen var det nemlig overfyldt af folk, trængslen var mindre for at købe medikamenter end for at konsultere Homais, for så stort et ry havde denne skabt sig i de omliggende landsbyer. Hans robuste sikkerhed havde blændet bønderne, de anså ham for en større læge end nogen som helst anden.

Emma lå i vinduet, som hun hyppigt plejede at gøre (i provinserne er vinduerne jo en erstatning for teatre og promenader), og morede sig med at se på bønderne, da hun pludselig fik øje på en herre i en grøn fløjlsfrakke. Han havde gule handsker, skønt han bar store gamacher, og han begav sig hen imod lægens hus sammen med en karl, der fulgte ham med sænket hoved og eftertænksom mine.

"Kan jeg få din herre i tale?" spurgte han Justin, der stod i døren og passiarede med Félicité, og idet han antog ham for tjener i huset, tilføjede han: "Sig ham, at det er monsieur Rodolphe Boulanger de La Huchette."

Det var ikke af godsejerlig forfængelighed, at den fremmede havde føjet et "de" til sit navn, men for bedre at vise, hvem han var. La Huchette var virkelig et gods, tæt ved Yonville, hvis slot han nylig havde købt sammen med et par avlsgårde, hvis drift han selv ledede, dog uden af den grund at slide alt for hårdt i

det. Han var ungkarl og gik for at have allermindst femten tusind livres i rente.

Charles kom ind i stuen. Monsieur Boulanger viste ham karlen, der ville årelades, fordi han følte "myrekryben i hele kroppen."

"Det kan rense mig," påstod han uafladeligt.

Bovary lod da bringe et kompres og et bækken og bad Justin om at holde det, idet han derpå henvendte sig til bonden, der allerede var ganske bleg, sagde han: "Du skal slet ikke være angst, min ven."

"Nej, nej," svarede den anden, "begynd De bare!"

Og nok så kry rakte han sin tykke arm frem. Under lancettens stik vældede blodet ud og stænkede mod spejlet.

"Nærmere med bækkenet!" råbte Charles.

"Nej, se bare," sagde bonden, "man skulle tro, at det var en lille kilde, der sprang. – hvor mit blod er rødt, det er vel et godt tegn?"

"Ja undertiden," svarede lægen, "i begyndelsen kan man ikke mærke noget, men derpå indtræder hyppigt en besvimelse og da navnlig hos så stærkt byggede individer som dig."

Ved disse ord slap bonden et futteral, som han holdt i hænderne. Et stød af hans skulder fik stoleryggen til at knuge, hans hat faldt på gulvet.

"Det tænkte jeg jo nok," sagde Bovary og lagde fingeren på åren.

Bækkenet begyndte at ryste i Justins hænder, knæene vaklede under ham, og han blev bleg.

"Emma, Emma," råbte Charles.

Med et sæt fo'r hun ned ad trappen.

"Eddike," råbte han. "Åh min Gud! to på engang."

Og i sin sindsbevægelse havde han besvær med at lægge kompresset på.

"Det er ingenting," sagde monsieur Boulanger ganske roligt, tog Justin i sine arme, satte ham på bordet og støttede ham mod væggen.

Emma gav sig til at løse Justins halstørklæde, der var en knude på skjortebåndet. Nogle minutter berørte hendes lette fingre det unge menneskes hals, derpå hældte hun lidt eddike på sit batisteslommetørklæde, hun vædede gentagne gange hans tindinger og pustede let på dem.

Karlen kom atter til sig selv, men Justins besvimelse varede endnu ved, og hans øjestene svandt hen i den matte hornhinde som blå blomster i mælk.

"Skjul blodet for ham," sagde Charles.

Emma tog bækkenet. Ved den bevægelse hun gjorde, da hun bøjede sig for at stille det ind under bordet, videde hendes kjole sig ud om hende på gulvet (det var en gul sommerkjole med fire garneringer, lang i livet og bred forneden), og da Emma vaklede lidt, idet hun strakte armene frem, slog tøjet folder efter legemets bøjning. Mens hun hentede en karaffel med vand og opløste nogle stykker sukker i det, kom apotekeren til. Midt under forstyrrelsen var tjenestepigen løbet efter ham. Ved at opdage sin elev med åbne øjne, drog han atter vejret; han gik rundt om ham og beskuede ham fra øverst til nederst.

"Du er en nar," udbrød han, "ja du er virkelig en topmålt nar. Er det så farlig en phlebotomi? Sådan en fyr, som ellers ikke er bange for noget som helst. Han er et sandt egern til at klatre op efter nødder i de mest svimlende højder. Det er forresten gode

anlæg, du røber for apotekervirksomhed, det må jeg rigtignok sige. Under alvorlige omstændigheder kan du være udsat for at afgive møde for domstolene, for at giver oplysninger til dommerne, og da må man bevare sin koldblodighed, ræsonnere, vise sig som en mand, ellers bliver man anset for et fæ."

Justin svarede ikke.

"Hvem har bedt dig om at gå herhen?" vedblev apotekeren. "Du generer kun herren og fruen, og du ved jo godt, at om onsdagen kan jeg kun allerdårligst undvære dig. Nu er der tyve mennesker hjemme. Jeg har forladt det alt sammen for din skyld. Gå nu, løb, vent på mig og pas på krukkerne."

Da Justin var gået, talte man lidt om besvimelser; madame Bovary var aldrig besvimet.

"Det er dog ganske mærkværdigt for en dame!" sagde monsieur Boulanger, "der gives for øvrigt mange sarte mennesker. Under en duel har jeg selv set en af sekundanterne miste bevidstheden, blot da man ladede pistolerne."

Hun sendte ham et beundrende blik.

"Hvad mig angår," bemærkede apotekeren, "så gør synet af andres blod mig ingenting, men blot tanken om at se mit eget flyde var nok til at skaffe mig en afmagt på halsen, hvis jeg tænkte for længe på det."

Imidlertid sendte monsieur Boulanger sin karl bort med anmodning om nu at berolige sig, da han jo havde fået sin lyst tilfredsstillet. "Den har forskaffet mig den fornøjelse at gøre Deres bekendtskab," tilføjede han med et blik på Emma.

Derpå lagde han tre francs på bordet, hilste skødesløst og gik.

Han stod snart på den anden side af strømmen, (han skulle den vej for at komme hjem) og Emma kunne se ham på engen under poplerne sagtne sine skridt af og til som et menneske, der er fordybet i sine tanker.

"Hun er ganske vakker," sagde han til sig selv, "hun er virkelig vakker denne lille doktorfrue. Smukke tænder, mørke øjne, en koket fod og holdning som en pariserinde. Hvor Fanden kommer hun fra? Hvor har den klodsede rad fået fat på hende?"

Monsieur Rodolphe Boulanger var fire og tredive år, han forenede et brutalt temperament med et lyst hoved, og da han havde haft mange dameforbindelser, havde han et nøje kendskab til kvindehjertet. Emma havde forekommet ham køn, det var altså ganske naturligt, at han tænkte på hende og hendes mand.

"Jeg tror, at han er grumme indskrænket. Hun er rimeligvis ked af ham. Sikken et klods! Han har sorte negle og har vist ikke været barberet de tre sidste dage. Mens han traver til sine patienter, sidder hun hjemme og stopper strømper. Fruen keder sig, man havde lyst til at bo i byen og danse polka hver evige aften. Stakkels lille kone! Det arme væsen gaber efter kærlighed som en karpe efter vand på et køkkenbord. Et par galante fraser! og hun vil tilbede én, det er jeg vis på; det vil blive ømt, rørende ... Ja, men hvorledes skal man blive af med hende igen?"

Forestillingen om disse fremtidige nydelser bragte ham til at tænke på sin elskerinde. Det var en skuespillerinde i Rouen, som han holdt, og idet han dvælede ved hendes billede, som han endog i tankerne var overmæt af, kom han til følgende resultat: "Madame Bovary er langt kønnere end hun og navnlig

langt friskere. Virginie begynder at blive så tyk, hun er så kedelig med alle sine glædesudbrud, og sikken mani hun har fået for rejer."

Alt var stille rundt om, og Rodolphe hørte kun den monotone lyd af græsset, der slog ham op ad støvlerne og fårekyllingernes piben fra havremarkerne. Han genså Emma i den påklædning, hvori han nylig havde set hende, og afklædte hende.

"Hun skal blive min," råbte han og knuste en jordklump med sin stok. Og han gav sig til at undersøge den diplomatiske side af sagen. Han spurgte sig selv: "Hvor skal vi mødes? Hvilke midler skal jeg anvende? Hun har naturligvis altid rollingen på halsen, for ikke at tale om pigen, manden, naboerne. Nej, der er alt for meget besvær ved det, alt for megen tidsspilde." Men derpå begyndte han atter: "Hun har øjne, der går en lige til sjælen som vridbor. Og så denne blege teint! Jeg, der tilbeder blege fruentimmer!"

Da han nåede til Argueilbakken, havde han taget sin beslutning.

"Der står kun tilbage at søge en passende begyndelse. Velan! Jeg besøger dem et par gange, jeg sender dem vildt, fjerkræ. Jeg lader mig årelade, om det behøves, vi bliver gode venner, jeg inviterer dem hjem til mig ... Det er jo sandt," tilføjede han, "nu skal der jo snart afholdes et landøkonomisk møde, hun er der naturligvis, jeg får hende altså at se der. Så begynder jeg dristigt der, det er det sikreste."

8

Endelig oprandt da det så meget omtalte møde. Lige fra den tidlige morgenstund stod folk i gadedørene og talte om forberedelserne. Mairiets facade var omvundet med guirlander af vedbend, et telt var rejst ude på engene til festmåltidet, og midt på torvet foran kirken skulle en mørser forkynde præfektens ankomst og når navnene på de præmiebelønnede landmænd blev læst op. Nationalgarden fra Buchy (der var nemlig ingen i Yonville) havde forenet sig med Yonvilles brandkorps, som Binet var kaptajn for. I dagens anledning bar han et endnu højere halsbind end sædvanligt, og snøret i sin våbenfrakke var han så stiv og tung, at alt det levende i ham syntes at være gået ned i benene, der kun hævede sig i afmålte, taktfaste skridt. Da skatteopkræveren og obersten var skinsyge på hinanden, lod begge for at vise deres talenter deres mandskab manøvrere hvert for sig. Skiftevis så man røde epauletter og sorte harnisker marchere forbi sig. Det fik aldrig ende og begyndte stadig forfra. Aldrig før havde man udfoldet en slig pomp. Flere af byens borgere havde vasket deres huse, trikolorer vajede fra de halvt åbne vinduer, alle kroerne var fulde, og i det dejlige vejr syntes de stivede kapper hvidere end sne. Guldkorsene spejlede sig i det klare solskin, og de kulørte tørklæder oplivede ved deres spraglede pragt de mørke frakkers og de blå blusers ensformighed. Idet de steg ned af hesten, løste forpagterkonerne fra omegnen den store nål, der sammenhæftede kjolen, som de af frygt for pletter havde smøget op om livet, mens mændene derimod for at spare på

deres hovedbeklædning havde svøbt lommetørklæder, hvis ene snip de holdt mellem tænderne, op om hattene.

Skaren strømmede ud på landevejen fra alle kanter af landsbyen. Den vældede frem fra stræder, alleer og huse, og fra tid til anden hørte man dørhamrene falde tilbage bag borgerkonerne, der skulle ud for at se på stadsen. Hvad der særlig vakte beundring, var to lange med lampetter besatte pyramideformede opstillinger omkring en estrade, hvorpå autoriteterne skulle sidde, og fire stænger hver med en lille fane af grønt tøj beriget med inskriptioner med guldbogstaver, der var stillede op mod mairiets fire søjler. På den ene stod "Handel", på den anden "Agerdyrkning", på den tredje "Industri" og på den fjerde "De skønne Kunster".

Men den fryd, der stod at læse på alles ansigter, syntes kun at ærgre madam Lefrançois. Hun stod på sin køkkentrappe og mumlede hen for sig:

"Sikke narrestreger! Sikke narrestreger med deres sejldugsrønne! Tror de, præfekten holder af at spise i et telt som en gøgler? Det kalder de at gøre landet vel! Derfor var det da ikke umagen værd at sende bud efter en kok fra Neufchâtel, og for hvem? for røgtere, stoddere! ..."

I det samme kom apotekeren forbi. Han havde en sort kjole på, nankinsbenklæder, bæverskindsko og en lavpuldet hat.

"Ærbødigste tjener," sagde han, "undskyld mig, jeg har travlt," og da den tykke enke spurgte ham, hvor han skulle hen, svarede han:

"Ja, ikke sandt, De finder det løjerligt, jeg, der ellers altid kryber sammen i mit laboratorium som fabeldigterens rotte i sin ost ..."

"Hvad for en ost?" spurgte krokonen.

"Å," svarede han, "det kan være det samme. Jeg mener bare, at til daglig bliver jeg jo helst hjemme, men i dag må jeg jo i anledning af festen ..."

"Skal De derhen?" spurgte hun med et foragteligt udtryk.

"Om jeg skal derhen?" svarede apotekeren forbavset. "Jeg hører jo til bedømmelseskomiteen."

Madam Lefrançois så lidt på ham og sagde til sidst med et smil:

"Det forundrer jo sagen. Men hvad kommer agerbrug Dem ved? Forstår De Dem på det?"

"Jo, det gør jeg rigtignok. Jeg er jo apoteker, det vil sige det samme som kemiker, og da kemien behandler kendskabet til alle naturlegemernes indbyrdes og molekylære virkning, følger deraf, at landbruget er indbefattet med deri. Hvad er vel gødningens sammensætning, flydende legemers gæring, analysen af gasarterne, miasmernes indflydelse, hvad er alt dette vel andet end simpel kemi, spørger jeg Dem om?"

Da krokonen slet ikke svarede, vedblev apotekeren:

"Tror De, at man for at være agronom selv behøver at dyrke jorden eller fede fjerkræ? Nej, man må snarere kende til beskaffenheden af de substanser, det drejer sig om, de geologiske lag, de atmosfæriske betingelser, jordens, mineralernes og vandenes kvalitet, de forskellige legemers tæthed og hårrørskraft, og hvad ved jeg? – Endvidere må man have et grundigt kendskab til alle de hygiejniske principper for at kunne lede og bedømme opførelsen af bygninger, opdrætning af dyr og folkehold, og endelig må man kende til botanik, madam Lefrançois. Man må kunne skelne planterne

fra hinanden, forstår De, de gavnlige fra de skadelige, de produktive fra de golde, man må vide, hvor man skal luge, og hvor man skal så, hvad der skal forplantes og hvad der skal udryddes; kort sagt man må holde skridt med videnskaben ved hjælp af brochurer og aviser, stadig holde sig i ånde for at kunne angive forbedringer ..."

Under alt dette slap gæstgiversken ikke Café Français af syne, og apotekeren vedblev:

"Gud give at vore landmænd var kemikere, eller beflittede sig mere på at følge videnskabens råd. Se til mig, jeg har for kort tid siden skrevet et betydeligt arbejde, en opsats på mere end to og halvfjerds sider, betitlet: "Om Mosten, dens Fabrikation og dens Virkninger efterfulgt af nogle nye Betragtninger desangående", som jeg har sendt det agronomiske selskab i Rouen, hvad der har forskaffet mig den ære at blive optaget som medlem deraf, afdeling agrikultur, klasse pomologi, og jeg siger Dem, hvis mit arbejde var tilgængeligt for det store publikum ..."

Men apotekeren standsede pludselig, i den grad distræt syntes krokonen at være ...

"Nej, hør bare, det er dog aldeles umuligt at forstå," udbrød hun pludselig. – og med skuldertrækninger, der fik de svære masker i det strikkede tørklæde til at vide sig ud over hendes bryst, pegede hun på sin rivals etablissement, hvorfra der lød højrøstet sang. – "Forresten varer det nok ikke længe," tilføjede hun, "inden otte dage er alt forbi."

Homais trådte forundret et par skridt tilbage. Hun gik helt ned ad trappen og hviskede ham ind i øret.

"Hvad for noget, og det ved De ikke? Der skal gøres eksekution hos ham i næste uge, det er Lheureux, der er mester for det. Han har sejpint ham med veksler."

"Hvilken forfærdelig katastrofe!" udbrød apotekeren, der altid havde et passende udtryk for alt muligt ved hånden. Værtinden gav sig da til at fortælle ham hele historien, som hun havde hørt af monsieur Guillaumins tjener Théodore, og skønt hun ikke kunne udstå Tellier, dadlede hun dog Lheureux. Det var en smiskende, lumsk rævepels.

"Se blot," sagde hun, "der går han henne under "Hallerne", nu hilser han på madame Bovary, hun har grøn hat på, hun går ved monsieur Boulangers arm."

"Madame Bovary?" udbrød Homais, "så må jeg skynde mig hen at hilse på hende, hun vil vist blive glad over at få en plads i indhegningen under kolonnaden." Og uden at agte på madam Lefrançois, der kaldte på ham, for at udtale sig lidt udførligere, fjernede apotekeren sig hurtigt med smil på læberne og stive ben, idet han uddelte en mængde hilsener til højre og venstre og optog en stor plads med sine brede kjoleskøder, der flagrede for vinden.

Da Rodolphe så ham langt borte fra, gik han hurtigere til, men Emma blev forpustet, han sagtnede derfor sine skridt og sagde smilende med en brutal betoning:

"Det er for at undgå den tykke mand, De ved nok, apotekeren."

Hun gav ham et stød med albuen.

"Hvad betyder dette?" spurgte han sig selv og skelede hen til hende, idet han vedblev at gå til.

Hendes profil var så rolig, at man ikke kunne gætte sig til noget. Den tegnede sig i fuldt lys under den brede hatteskygge, hvis matte bånd lignede sivblade. Hendes øjne med de lange, bøjede bryn så lige frem, og skønt de var helt åbne, syntes de lidt sammenknebne ved kindbenene på grund af blodet, der bankede sagte under hendes fine hud. Hun bøjede hovedet hen over skuldrene, og mellem læberne så man perlemorsspidserne af hendes hvide tænder.

"Gør hun nar af mig?" tænkte Rodolphe.

Emmas gestus var dog kun en advarsel, for Lheureux var nu på siden af dem, og fra tid til anden talte han til dem som for at bringe en konversation i gang.

"Det er dog et dejligt vejr i dag. Alle mennesker er på benene. Det er østenvind."

Og skønt madame Bovary lige så lidt som Rodolphe svarede ham, nærmede han sig dog til dem ved den mindste af deres bevægelser med et "hvadbehager" og førte hånden til hatten.

Da de kom til grovsmedens hus, fulgte Rodolphe ikke vejen til skranken men svingede pludselig om ad en sti med Emma under armen og råbte: "Farvel monsieur Lheureux, god fornøjelse!"

"Hvor De fik ham let fra halsen," sagde hun med et smil.

"Ja, hvorfor skal man lade sig genere?" svarede han, "og da jeg i dag er så lykkelig at træffe sammen med Dem ..." Emma blev rød ... Han fuldendte ikke sætningen. Han gav sig til at tale om det smukke vejr og om det behagelige i at gå over græsset. Han stødte med foden til nogle bellisser og sagde: "Se hvilke nydelige gåseurter, de kan give alle egnens forelskede orakelsvar. – Hvad ville De tænke, hvis jeg plukkede et par?" tilføjede han.

"Er De da forelsket?" spurgte hun og hostede let.

"Måske, hvem ved?" svarede han.

Imidlertid begyndte engen at fyldes. Husmødrene stødte til en med deres store paraplyer, deres kurve og rollinger. Undertiden måtte man gå af vejen for en lang række bønderpiger, med blå strømper, flade sko, sølvringe, og som lugtede af mælk, idet man gik forbi dem. De gik med hinanden ved hånden og spredte sig således i en kæde langs hele engen lige fra espealleen til gildeteltet. Men nu skulle bedømmelsen til at finde sted, og landmændene trådte én for én ind i en slags cirkus, der dannedes af et mellem pæle udspændt langt tov.

Der stod dyrene med snuderne mod tovet og dannede en uregelmæssig linje med deres ulige store kroppe. Svinene lå på jorden og rodede med trynen, kalvene brølede, og fårene brægede, med det ene forben bøjet lå køerne på græs og tyggede drøv, idet de blinkede med deres tunge øjenlåg, når fluerne summede forbi dem. Med bare arme holdt karlene de stejlende hingste ved grimen, der vrinskede med udspilede næsebor hen imod hopperne; disse stod aldeles fredeligt med ludende hoveder og hængende manker, mens føllene hvilede under dem eller stundom diede dem, og hen ad den lange, bølgende linje af disse sammenstuvede kroppe kunne man hist og her se en hvid manke vaje for vinden, et par spidse horn springe frem og folk, der løb frem og tilbage. Uden for skranken, et hundrede skridt længere borte, stod en stor sort tyr med mundkurv og jernring i snuden lige så ubevægelig, som om den havde været af bronze. En pjaltet dreng holdt den ved et reb.

Imidlertid trådte nogle herrer med tunge skridt frem mellem rækkerne, mønstrede dyrene og rådførte sig indbyrdes med

sagte stemme. Den ene af dem, der lod til at være den betydeligste, skrev, alt som han gik, nogle noter i sin tegnebog. Det var præsidenten for juryen, monsieur Derozerays de la Pamville. Så snart han fik øje på Rodolphe, gik han hurtigt hen imod ham og sagde smilende med venlig mine:

"Hvadfornoget, monsieur Boulanger, vil De forlade os?"

Rodolphe forsikrede, at han kom lige straks igen; men da præsidenten var borte, sagde han: "Han kan vente længe, Deres selskab er mig langt kærere."

Og under idelig ironiserende bemærkninger over mødet viste Rodolphe gendarmen sit blå adgangskort, for at kunne cirkulere mere bekvemt og standsede undertiden foran et eller andet kønt eksemplar, men madame Bovary lod ikke til at have synderlig interesse for det. Efter at have lagt mærke til det gav han sig til at gøre nar ad damernes toiletter, mens han samtidig undskyldte sin egen skødesløse påklædning. Den var en blanding af det almindelige og søgte, som hverdagsmennesker gerne tror at se en excentrisk tilværelse i, vilde lidenskaber, kunstens tyranni og stadig en vis foragt for konveniensen, hvilket bedårer dem eller gør dem rasende. Hans batistesskjorte med de krusede manchetter bevægede sig frem og tilbage under den grå lærredsvest, og hans bredstribede benklæder blottede ved anklerne de lakerede nankinssko. De var så blanke, at græsset spejlede sig i dem. Han trådte i hestegødningen, den ene hånd holdt han i sin trøjelomme, og hans stråhat sad på siden af hovedet.

"For øvrigt," tilføjede han, "når man bor på landet ..."

"Så er alt kun spildt ulejlighed," sagde Emma.

"Det har De ret i," svarede Rodolphe. "At tænke sig, at ikke en af disse skikkelige folk er i stand til at bedømme snittet af en frakke."

Samtalen slog ind på provinslivets tarvelighed, de tilværelser, det kvalte, de illusioner, det røvede.

"Derfor bliver jeg også i den grad melankolsk ..." sagde Rodolphe.

"De," udbrød hun forundret. "Jeg anså Dem for meget munter."

"Ja tilsyneladende, fordi jeg i andres nærværelse forstår at lægge en spottende maske over mit ansigt, men hvor mange gange har jeg ikke ved synet af en kirkegård i måneskin spurgt mig selv, om jeg ikke gjorde bedst i at lægge mig til hvile hos de slumrende ..."

"Men Deres venner! Skænker De da ikke dem en tanke?"

"Mine venner! hvem er det? har jeg nogle? Hvem bryder sig om mig?" og han ledsagede disse ord med en slags fløjten mellem tænderne.

Men de blev nødt til at fjerne sig fra hinanden på grund af en stor stabel stole, som en mand bar bag ved dem. Han var så belæsset med dem, at man kun kunne se spidserne af hans træsko og det yderste af hans udstrakte arme. Det var graveren Lestiboudois, der slæbte kirkestolene gennem menneskemængden. Med ypperlig spekulationsevne, når det angik hans egne interesser, havde han fundet på dette middel til at drage fordel af det landøkonomiske møde, og han havde held med sig, for han vidste næppe, hvem han først skulle svare. Bønderne, der svedte, stredes formelig om disse stole, hvis skrå

lugtede af røgelse, og støttede sig mod de svære af vokslysene plettede rygge med en vis veneration.

Emma tog atter Rodolphes arm. Denne vedblev, ligesom han talte med sig selv:

"Der er så meget slået fejl for mig. Stadig alene! Ja, havde jeg blot haft et mål her i livet, havde jeg mødt en kærlighed, havde jeg fundet et menneske ... Å, hvor ville jeg da have anvendt al den energi, jeg kunne råde over. Jeg ville have besejret alt, knust alt."

"Men det forekommer mig dog, at De ingen grund har til at beklage Dem," bemærkede Emma.

"Synes De virkelig?" spurgte Rodolphe.

"Ja ..." vedblev hun, "De er jo fri," og lidt tøvende tilføjede hun, "- og rig."

"Spot mig ikke," svarede han.

Hun svor, at det var hendes alvor, da der pludselig løsnedes et kanonskud. I vild forvirring styrtede alle hen imod landsbyen.

Det var dog kun falsk alarm, præfekten var ikke kommet, og medlemmerne af juryen var yderst forlegne, fordi de ikke vidste, om de skulle begynde eller vente lidt endnu.

Endelig viste sig da en stor landauer, trukket af to magre heste, som en kusk med hvid hat viftede løs på af alle livsens kræfter. Binet fik kun lige tid til at råbe: "Pas på!", og obersten til at gøre det samme. Man styrtede hen til geværpyramiderne, nogle glemte endog i forvirringen at spænde halsbindet fast. Men præfektens køretøj syntes at gætte uordenen, og slingrende i vognkæden travede de gamle krikker kun ganske langsomt hen til mairiets søjlegang, som de nåede lige i samme

øjeblik, da nationalgarden og brandfolkene med hvirvlende trommer og taktfaste skridt stillede sig op foran den.

"Ret!" råbte Binet.

"Holdt!" råbte obersten, "med roder til venstre!"

Og efter et "Præsentér gevær!" hvor bøssepibernes raslen mindede om en kobberkedel, der styrter ned af en trappe, faldt alle geværerne ned ved foden.

Ud af vognen trådte da en herre i kort kjole med sølvbroderier, med skaldet pande og toupé på baghovedet, en bleg ansigtsfarve og et godmodigt udseende. Hans svære øjne med de buskede bryn lukkede sig halvt for at betragte mængden, mens han samtidig hævede sin spidse næse og fortrak den indfaldne mund til et smil. Han kendte mairen på hans skærf og meddelte ham, at præfekten ikke kunne komme. Han selv var medlem af præfekturet; derpå tilføjede han nogle undskyldninger. Tuvache besvarede dem med nogle høflige ytringer, den anden erklærede, at han var ganske forlegen, og således stod de lige over for hinanden, idet deres pander næsten rørte hinanden, omringede af juryens medlemmer, municipalrådet, honoratiores, nationalgarden og mængden. Med den lille sorte, trekantede hat mod brystet gentog embedsmanden sine hilsener, mens Tuvache, med ryggen i en bue, smilede, stammede, søgte efter ord, bevidnede sin hengivenhed for monarkiet og takkede for den ære, man beviste Yonville.

Krokarlen Hippolyte tog hestene ved tømmen, og hinkende på sin klumpfod ledede han dem ind under *Den forgyldte Løve*s port, hvor en mængde bønder havde forsamlet sig og måbede på vognen. Trommen lød, kanonen tordnede, og herrerne gik

op og satte sig i en række på estraden i de røde plyslænestole, som madame Tuvache havde lånt komiteen.

Alle disse mænd lignede hinanden. Deres slappe, lyse, lidt solbrændte ansigter havde farve som sød most, og deres strittende bakkenbarter stod ud fra de store, stive flipper og de hvidsløjfede halsbind. Alle bar fløjlsvest; på alle havde de ure, som sad for enden af en lang kæde, hvori der hang et signet af karneol, og alle støttede deres hænder på lårene, og skrævede ud med benene, hvor det stramme klæde skinnede stærkere end læderet på de svære støvler.

De indbudte damer holdt sig bagved i vestibulen mellem søjlerne, mens de jævnere folk stod udenfor eller havde taget plads på kirkestolene. Lestiboudois havde bragt alle dem derhen, som han havde flyttet hen på engen. Hvert øjeblik løb han ind i kirken efter andre og spærrede i den grad færdslen, at man havde stort besvær med at nå den lille trappe, der førte op til estraden.

"Jeg synes," sagde Lheureux (idet han henvendte sig til apotekeren, der netop gik forbi for at nå op til sin plads), "at man burde have anbragt et par venetianske masker med en dekoration af noget smagfuldt og moderne. Det kunne have taget sig ganske nydeligt ud."

"Det har De ret i," svarede apotekeren, "men hvad skal man sige? Det er jo mairen, der har forestået hele arrangementet. Han har ikke synderlig smag, den gode Tuvache, og han er aldeles blottet for, hvad man kalder kunstnerisk sans."

Imidlertid var Rodolphe gået op med Emma på første sal i mairiet, og da "magistratssalen" stod tom, havde han erklæret, at der herfra var en udmærket udsigt over torvet. Han tog tre

taburetter fra det ovale bord under monarkens buste og flyttede dem hen ved vinduet, og de satte sig ned ved hinandens side.

Der herskede en stærk bevægelse på estraden, og der førtes lange hviskende samtaler. Endelig rejste præfektens repræsentant sig. Man vidste nu, at han hed Lieuvain, og hans navn gik fra mund til mund mellem mængden. Da han havde samlet nogle blade papir, hvorpå han havde nedskrevet sin tale, og fæstet blikket på dem, begyndte han:

"Mine herrer!

Lad det først være mig tilladt, førend jeg underholder Dem om anledningen til mødet i dag – og denne følelse er jeg vis på bliver delt af Dem alle: lad det først være mig tilladt at mindes regeringen og landets overhoved, monarken. Ja, mine herrer, vor suveræn, vor højtelskede drot, som ingen gren af den offentlige eller private velfærd er ligegyldig, som med en så fast og vis hånd leder statens skib blandt det frådende hans talløse skær, og som forstår at skaffe freden såvel som krigen, industrien, handlen, agerdyrkningen og de skønne kunster den tilbørlige agtelse."

"Jeg burde vist flytte mig lidt tilbage," bemærkede Rodolphe.

"Hvorfor?" spurgte Emma.

Men i dette øjeblik hævede talerens røst sig med eftertryk, og han deklamerede:

"Den tid er ikke mere, mine herrer, da borgerkrigen hærgede vore offentlige pladser, da landmanden, købmanden, ja selv arbejderen, når de om aftenen fredeligt lagde sig til hvile, skælvede ved pludselig at se sig vakte af den ildebrand bebudende stormklokke, hvor de mest oprørske maksimer frækt undergravede grundvoldene ..."

"Man kunne nemlig se mig nede fra," vedblev Rodolphe, "og så ville man lade mig det høre mindst i fjorten dage, og med mit dårlige rygte ..."

"De bagtaler Dem vist selv," sagde Emma.

"Nej, nej, det er ganske forfærdeligt, det forsikrer jeg Dem."

"Men, mine herrer," vedblev monsieur Lieuvain, "hvis jeg fjerner mig fra disse mørke billeder og kaster mine øjne på vort skønne fædrelands nuværende tilstand, hvad ser jeg så? Over alt blomstrer handel og kunst, over alt nye samfærdselsveje, der som lige så mange nye årer i statslegemet skaber nye forbindelser. Vore store manufakturbyer har genoptaget deres virksomhed, den atter befæstede religion tilsmiler alle hjerter, vore havne er fulde, tilliden genfødes, kort sagt: Frankrig drager atter ånde ..."

"Forresten," tilføjede Rodolphe, "har verden måske ret fra sit standpunkt."

"Hvorledes det?" spurgte Emma.

"Ved De da ikke, at der gives sjæle, som uophørligt pines," svarede han; "skiftevis trænger de til drøm og dåd, til de reneste lidenskaber og de mest rasende nydelser, og således styrter de sig ind i alle slags dårskaber."

Emma så på ham, som man ser på en rejsende, der har flakket om i ukendte egne og sagde:

"Ja, vi stakkels kvinder kan ikke adsprede os på samme måde."

"Ak, det er kun sørgelige adspredelser, for man finder ikke lykken ved dem."

"Men finder man den nogensinde?" spurgte hun.

"Jo en gang møder man den," svarede han.

"Og det har I forstået," vedblev embedsmanden, "I agerdyrkere og landarbejdere, I fredelige pionerer for et helt civilisatorisk værk, I fremskridtets og moralens mænd, I har forstået, siger jeg, at de politiske storme er endnu langt farligere end naturens raserier ..."

"Man møder den en dag," gentog Rodolphe, "og det pludselig, da man fuldstændigt havde opgivet det. Da åbnes horisonten, det er som om en stemme tilråbte en: 'Der er den'. Man føler trang til at aflægge dette væsen regnskab for sit liv, til at give det alt, til at ofre det alt. Man forklarer sig ikke for hinanden, man gætter hinanden, man har set hinanden i drømme." Og han betragtede hende. – "Kort sagt den skat, man har søgt så længe, har man foran sig, den stråler, den funkler for ens øje. Men dog tvivler man endnu, man vover ikke ret at tro på den, man er blændet, som kom man fra mørke til lys."

Rodolphe ledsagede disse sidste ord med at lade hånden fare hen over panden, som et menneske, der bliver grebet af svimmelhed. Derpå lod han sin hånd synke ned på Emmas, hun trak hurtigt sin til sig, mens monsieur Lieuvain vedblev at læse:

"Og hvem ville vel undre sig derover, mine herrer? Kun den, der er forblindet nok, hildet nok (ja, jeg er ikke bange for at nævne dette ord) *hildet* nok, siger jeg, i en svunden tids fordomme til aldeles at miskende landbefolkningens sindelag. Hvor findes vel større patriotisme end på landet, mere hengivenhed for den offentlige velfærd, med ét ord mere sand intelligens? Ja, mine herrer, herved forstår jeg ikke denne overfladiske intelligens, som lediggængeren smykker sig med, nej, men denne dybe og moderate intelligens, der frem for alt foresætter sig at forfølge et nyttigt mål, for således at bidrage

sit til alles velvære, til det fælles bedste og til statens understøttelse, en frugt af respekt for lovene og opfyldelsen af sine pligter?"

"Ja, der har vi det," sagde Rodolphe, "stadig pligterne. Jeg er led og ked af det ord; der er altid en mængde gamle vrøvlehoveder i uldtrøjer og gamle bedesøstre med varmebækkener og rosenkranse, der bliver ved at summe os om ørene med pligter, pligter. Ja, gudsdød! Pligten er at føle for det store, at elske det skønne, men ikke at acceptere enhver af samfundet vedtagen konveniens og de vanærende fordringer, det stiller os."

"Men ... dog ..." indvendte Emma.

"Oh nej, hvorfor deklamere mod lidenskaberne? Er de ikke det eneste skønne, der eksisterer på jorden? Kilden til heltemod, begejstring, poesi, musik, kunst, kort sagt til alt skønt?"

"Men man bør dog tage hensyn til verdens dom og adlyde dens moral."

"Ja, men der gives to slags moral," svarede han. "Den lille, konveniensens, menneskenes, der uophørligt veksler og brøler så stærkt, den holder sig langs med jorden ligesom den skare fæhoveder, De ser dernede, men den anden, den evige, er rundt om os og over os, ligesom landskabet, der omgiver os og den blå himmel, der hvælver sig over os."

Monsieur Lieuvain tørrede sig om munden med sit lommetørklæde og vedblev:

"Ja, mine herrer, jeg behøver vel ikke at bevise Dem landbrugets nytte! Hvem tilfredsstiller vore fornødenheder? Hvem yder os vor føde? Er det ikke landmanden? Landmanden,

mine herrer, hvis flittige hånd udstrør den gyldne sæd i de frugtbare furer, hvorved kornet spirer frem for atter knust og malet ved hjælp af sindrige apparater at forlade møllen under navn af mel, og transporteret til byen gives til bageren, der tilbereder et næringsmiddel af det såvel for den fattige som for rigmanden. Er det ikke atter landmanden, der feder sine talrige hjorde på græsgangene for at forskaffe os klæder? Ja hvorledes skulle vi klæde os, hvorledes føde os uden landmanden? Og vi behøver ikke engang at gå så langt for at finde et eksempel. Hvem har ikke ofte betænkt al den nytte, vi drager af dette beskedne dyr, vore hønsegårdes pryd, der yder den bløde hovedpude til vort leje, sit saftige kød til vort bord, for ikke at tale om dets æg. Men det ville aldrig få ende, hvis jeg enkeltvis skulle opregne de forskellige produkter, som den veldyrkede jord ligesom en gavmild moder yder sine børn. Hist er det vinstokken, her er det æbletræet, hvoraf der presses most, snart er det raps, og snart er det ost, og hørren, mine herrer, ikke at forglemme hørren, som i de sidste år har taget et betydeligt opsving, og som jeg senere agter at henlede Deres opmærksomhed på."

Han behøvede ikke at appellere til den, for mængden lyttede til ham med åben mund, som om den ville sluge hvert af hans ord. Tuvache stod ved siden af ham med vidtopspilede øjne, monsieur Derozerays lukkede af og til blidt sine øjenlåg, og noget længere borte sad apotekeren med sin søn Napoleon mellem sine knæ og holdt den hule hånd for øret for ikke at miste en eneste stavelse. De andre medlemmer af juryen bøjede gravitetisk deres hager ned på vestene som tegn på deres bifald. Brandfolkene lænede sig på deres bajonetter ved foden af

estraden, og Binet stod ubevægelig med albuen udad og sabelspidsen i luften. Han kunne måske nok høre talen, men se kunne han ikke, da hjelmskyggen faldt ham ned på næsen. Ikke desto mindre havde hans løjtnant, den yngste søn af monsieur Tuvache, en endnu større på, som vaklede på hans hoved, og hvorunder han smilede med barnlig blidhed, mens hans lille blege, svedperlende ansigt havde et udtryk af nydelse, mathed og søvnighed.

Torvet var overfyldt af mennesker. Mens nogle lå i vinduerne, stod andre i dørene, og uden for apoteket stod Justin og syntes at være aldeles fordybet i beskuelsen af alt, hvad han så. Trods den dybe stilhed tabte talerens stemme sig i luften. Den nåede én i stumper af sætninger, der af og til blev afbrudt af stoleklapren mellem mængden, og stundom kunne man bagved sig høre et oksebrøl eller lammenes brægen, der besvaredes fra et gadehjørne. Røgterne og hyrderne havde nemlig drevet deres kvæg derhen, og fra tid til anden brølede dyrene, idet de med tungen rev lidt løv af, der hang dem ned over snuden.

Rodolphe havde rykket sig nærmere hen til Emma og hviskede hurtigt: "Oprøres De ikke over verdens urimelige krav til os? Er der en eneste følelse, den ikke fordømmer? De ædleste instinkter, de reneste sympatier forfølges og bagtales, og hvis endelig to stakkels sjæle møder hinanden, er alt organiseret således, at de ikke kan forenes. Og dog vil de forsøge på det, de vil slå med vingerne og kalde på hinanden. Ja lige meget, sent eller tidligt, om et halvt eller om ti år vil de forenes og elske hinanden, fordi skæbnen fordrer det, og fordi de er født for hinanden."

Han holdt armene korslagte over sine knæ og hævede ansigtet mod Emma, idet han betragtede hende stift. Hun så ham ind i øjnene, om hvis mørke pupiller der spillede gule stråler og indåndede den vellugtende pomade fra hans skinnende hår. Da følte hun sig grebet af en sløvhed, hun mindedes vicomten, med hvem hun havde valset på Vaubyessard, og hvis skæg ligesom dette hår havde duftet af vanilje og citron, og uvilkårligt lukkede hun øjenlågene halvt til for bedre at indånde denne duft. Men ved den bevægelse hun gjorde, idet hun krummede sig på stolen, så hun i det fjerne langt nede i horisonten den gamle diligence *Svalen*, der langsomt kørte ned ad bakken ved Leux, idet den rejste en lang støvsky bag sig. Det var i denne gule vogn, at Léon så tit var vendt tilbage til hende, og på denne vej dernede, var han rejst bort for bestandig! Hun syntes at se ham lige over for sig i hans vindue, derpå blandede alt sig sammen, der trak skyer forbi, det forekom hende, at hun endnu hvirvlede om i valsen under lysekronernes skær ved vicomtens arm, og at Léon ikke var borte, men snart ville komme … og dog følte hun stadig Rodolphes hoved ved sin side. Denne milde følelse blandede sig med hendes fordums ønsker, og ligesom sandkorn for vinden, hvirvlede de om i den duftende sky, der spredte sig over hendes sjæl. Gentagne gange spilede hun næseborene op for at indånde vedbendens friske kølighed på kapitælerne. Hun tog sine handsker af, tørrede hænderne og viftede sig i ansigtet med lommetørklædet, mens hun med bankende tindinger hørte mængdens støjen og Lieuvains stemme, der stadig fremsnøvlede sine fraser:

"Bliv kun ved! Tab ikke tålmodigheden. Giv ikke agt på slendrianens indskydelser, og lån ikke øre til forhastede råd af alt for ivrige nyhedsapostle! Læg Dem særlig efter forbedringer i agerbruget, efter god gødning, efter udvikling af heste-, okse, fåre- og svineracen. Lad dette møde være for Dem som en fredelig arena, hvor den besejrede ved udgangen byder sejrherren hånden og fraterniserer med ham i håb om bedre held næste gang. Og I, hæderlige og ydmyge tjenestefolk! lige indtil i dag har ingen regering taget jeres besværlige arbejde i betragtning, modtag nu en belønning for jeres tavse dyder, og vær overbevist om, at staten for fremtiden har sit blik fæstet på jer, at den opmuntrer og beskytter jer, at den vil yde jeres berettigede klager retfærdighed og så vidt muligt lette eders tunge byrder."

Taleren satte sig ned, og monsieur Derozerays rejste sig og begyndte en tale. Den var vel ikke så blomstrende som hans forgængers, men den udmærkede sig ved et bestemtere præg, det vil sige ved mere specielle kundskaber og mere ophøjede betragtninger. Således optog lovtalen over regeringen en mindre plads i den, men religionen og agerbruget derimod en større. Han påviste deres indbyrdes forbindelse, og hvorledes de havde bidraget til civilisationens fremme. Rodolphe passiarede imidlertid med Emma om drømme, anelser og magnetisme. Idet taleren gik tilbage til samfundets vugge, afmalede han de barbariske tider, da menneskene levede af agern i skovene. Senere havde de opgivet dyrehuderne, iført sig klæder, gravet plovfurer og plantet vinstokken. Var det et gode, eller var der ikke større misligheder end fordele ved denne opdagelse? Monsieur Derozerays opstillede dette som et

problem. Fra magnetisme var Rodolphe lidt efter lidt kommet til at berøre den mystiske tiltrækningskraft, der kan være mellem to mennesker, og mens præsidenten anførte eksempler som Cincinnatus for ploven, Diocletian, der plantede sin kål og kejseren af Kina, der indviede året med at lægge det første sædekorn, forklarede Rodolphe den unge kone, at denne uimodståelige tiltrækningskraft hidrørte fra en tidligere tilværelse.

"Hvorfor har vi to lært hinanden at kende?" sagde han. "Hvilken hændelse har villet det? Det skyldes sikker, at vi ligesom to floder, der er bestemt til at mødes, bliver drevet imod hinanden."

Han greb hendes hånd, hun drog ikke sin bort.

"For en samlet udstilling af produkter," råbte præsidenten.

"Som for eksempel i dag, da jeg kom hjem til Dem ..."

"Til monsieur Bizet i Quincampoix."

"Vidste jeg da, at jeg skulle ledsage Dem?"

"Halvfjerds francs".

"Hundrede gange har jeg villet tage hjem, men jeg kunne ikke slippe Dem og blev."

"Gødning."

"Som jeg vil blive i aften, i morgen, hver dag, hele mit liv."

"En guldmedalje til monsieur Caron i Argueil."

"Jeg har aldrig befundet mig så vel i nogens selskab."

"Ditto til monsieur Bain i Givry-St. Martin".

"Derfor vil jeg bevare mindet om Dem."

"For et merinofår ..."

"Men De vil glemme mig, jeg vil være faret forbi Dem som en skygge."

"Ditto til monsieur Belot i Notre-Dame."

"Og dog, nej, De vil måske af og til tænke lidt på mig."

"Svinerace, under lige vilkår, til de herrer Léherissé og Cullenbourg, tres francs."

Rodolphe trykkede hendes hånd og følte den varm og bævende som en fangen turteldue, der vil flagre bort, men hvad enten hun nu prøvede på at vikle den løs, eller hun besvarede trykket, så gjorde hun en bevægelse med fingrene, og han udbrød:

"Tak, tak, De støder mig altså ikke bort. Hvor De er god! Nu forstår De, at jeg tilhører dem. Lad mig se på Dem, lad mig beskue Dem."

Et vindpust, der strøg ind ad vinduerne, slog folder på bordtæppet, og nedenfor på torvet rejste bønderpigernes store huer sig som hvide sommerfuglevinger, der bevæger sig.

"Oliekager," vedblev præsidenten, der nu skyndte sig, "flandersk gødning, hørdyrkning – dræning – lang forpagtningstid – tro tjeneste."

Rodolphe talte ikke, de så på hinanden. En inderlig attrå fik deres læber til at skælve, og ganske sagte som af sig selv trykkede deres hænder hinandens.

"Catherine, Nicaise, Elisabeth Leroux fra Sassetot for at have tjent fire og halvtreds år i samme forpagtergård, en sølvmedalje til en værdi af femogtyve francs."

"Hvor er hun, Catherine Leroux?" gentog monsieur Lieuvain.

Hun kom ikke, og man hørte stemmer, som hviskede:

"Så gå dog frem!"

"Nej!"

"Til venstre!"

"Der er jo ikke noget at være bange for!"
"Hvor hun dog er dum!"
"Nå, kommer hun så!" råbte Tuvache.
"Ja ... der er hun."
"Træd så nærmere!"

En lille gammel kone, som syntes at skrumpe yderligere ind i sine fattige klæder, trådte op på estraden med frygtsom holdning. Hun havde svære træsko på fødderne og et stort blåt forklæde om livet. Hendes ansigt var mere furet end et rynket æble, og ærmerne på hendes røde livstykke faldt ud på to lange, knudrede hænder. Støvet fra kornladerne, potaskeluden og den fedtede uld havde i den grad barket og rynket dem, at de forekom smudsige, uagtet hun havde skyllet dem godt rene, og den lange tjenestetid havde bevirket, at de stod halvt åbne for ligesom at frembyde et ydmygt vidnesbyrd om så mange udståede lidelser. En klosterlig strenghed fremhævede udtrykket i hendes ansigt; men ingen melankoli eller vemod blødgjorde dette glansløse blik. Ved den idelige omgang med dyrene havde hun fået deres stumhed og tålmodighed. Det var første gang, hun så så mange mennesker om sig, og hun var angst. Ved synet af fanerne, trommerne, herrerne i sorte kjoler og Lieuvains kors stod hun aldeles stiv. Hun vidste ikke, om hun skulle gå nærmere eller løbe sin vej, hvorfor skaren stødte hende fremad, og hvorfor dommerne smilede til hende. Således stod et halvt århundredes trældom over for disse fornøjede spidsborgere.

"Træd kun nærmere, hæderlige Catherine Nicaise Elisabeth Leroux," sagde Lieuvain, efter at have taget listen over de præmiebelønnede fra præsidenten. Skiftevis mønstrede han

bladet og den gamle kone, og med en faderlig tone gentog han: "Kom kun nærmere, kom kun nærmere!"

"Er hun døv?" råbte Tuvache, der sprang op fra lænestolen og gav sig til at råbe hende ind i øret: "Fire og halvtreds års tjenestetid, en sølvmedalje, femogtyve francs, den er til Dem!"

Da hun havde fået medaljen, så hun på den. Et lykkeligt smil viste sig på hendes ansigt, og idet hun gik bort, hørte man hende mumle:

"Den kan jeg gi'e vor præst, så kan han læse messer for mig."

"Hvilken fanatisme!" råbte apotekeren og bøjede sig hen til sin sidemand.

Mødet var hævet, skaren spredtes, og nu da talerne var holdt, indtog atter enhver sin rang, og alt vendte tilbage til det gamle. Herrerne skændte på karlene, og disse slog dyrene, indolente triumfatorer, der vendte tilbage til stalden med en grøn krans mellem hornene.

Imidlertid var nationalgarden gået op på første sal i mairiet med boller, stukket på bajonetspidserne og med bataljonstrommeslageren i spidsen, der bar en kurv med flasker. Emma tog Rodolphes arm. Han fulgte hende hjem, de skiltes uden for hendes dør, derpå gik han sig en tur ud på markerne, indtil banketten skulle afholdes.

Det var et langt og støjende gilde med en yderst slet opvartning. Man sad så sammenstuvet, at man havde møje med at bevæge albuerne, og de snævre brædder, der tjente som bænke, var nær ved at gå itu under gæsternes vægt. De havde en glubende appetit, enhver spiste rigeligt for sine penge. Sveden perlede på alles pander, og en hvidlig tåge, ligesom over en flod på en efterårsmorgen, svævede over bordet mellem de

ophængte olielamper. Lænet mod teltvæggen var Rodolphe så optaget af tanken om Emma, at han slet ikke hørte noget som helst. Bag ved ham på grønsværen opstablede tjenerne de smudsige tallerkener, hans naboer talte, han svarede dem ikke, man fyldte hans glas, men i hans tanker var det tyst, trods den tiltagende støj.

Han tænkte på de ord, hun havde sagt og på hendes læbers form, som i et magisk spejl så han hendes ansigt i chakoternes plade. Folderne af hendes kjole bredte sig langs væggen, og lykkelige hyrdetimer oprullede sig i det uendelige som fremtidsperspektiver.

Han genså hende om aftenen under fyrværkeriet, men hun var sammen med sin mand og ægteparret Homais. Apotekeren var stadig angst for at få en raketstok i hovedet, og hvert øjeblik forlod han selskabet for at bede Binet være forsigtig.

De enkelte fyrværkerinumre var blevet afsendt til Tuvache, der af overdreven forsigtighed havde lukket dem nede i sin kælder; krudtet, der var blevet fugtigt, tændte ikke, og hovednummeret, der skulle forestille en drage, som bed sig i halen, slog aldeles klik. Fra tid til anden gik der et stakkels romansk lys af, så brød den gabende skare ud i et bifaldsråb, hvori kvindernes skrig blandede sig, når man benyttede sig af mørket til at tage dem om livet. Emma knugede sig sagte til Charles, med hævet hoved fulgte hun raketternes lysende fart over den mørke himmel. Rodolphe betragtede hende ved skinnet af lampetterne.

Lidt efter lidt gik disse ud, stjernerne kom frem på himlen, der faldt nogle dråber regn. Hun bandt sit tørklæde over det blottede hoved.

I dette øjeblik kørte monsieur Lieuvains vogn ud af kroen. Hans kusk, der havde drukket sig fuld, sank pludselig sammen, og langt borte fra over kalechen mellem de to lygter øjnede man den uformelige masse, der gyngede frem og tilbage efter vognens slingringer.

"Man burde gå strengt til værks mod drikfældigheden," sagde apotekeren. "Når jeg måtte råde, skulle man hver uge på en til dette brug over mairiet ophængt tavle skrive navnene på alle dem, der i ugens løb havde fyldt sig med spiritus. Det ville jo oven i købet for statistikerne blive en slags åbne annaler, som man i fornødent tilfælde kunne rådføre sig med ... Men undskyld mig et øjeblik!"

Og atter løb han hen til kaptajnen.

Denne gik hjem til sin kære drejebænk.

"Det ville måske ikke være så urigtigt, om De sendte en af Deres mænd eller måske selv ..." sagde Homais.

"Men så lad mig dog have ro!" svarede Binet, "der er jo ingenting i vejen."

"De kan berolige Dem," sagde apotekeren, da han kom tilbage. "Monsieur Binet har forsikret mig, at man har taget de fornødne forholdsregler, der er ikke faldet en eneste gnist, sprøjterne er fulde, lad os nu gå til ro."

"Ja, det trænger jeg virkelig også til," svarede hans kone med en stærk gaben, "men vi har rigtignok haft et dejligt vejr til vor fest."

"Ja dejligt," gentog Rodolphe dæmpet og med et ømt blik.

Og efter at have ønsket hinanden godnat skiltes man.

To dage efter stod der en lang artikel i *Rouens Fakkel* om det landøkonomiske møde. Homais havde skrevet den den følgende

dag i begejstringens hede.

"Hvorfor disse kranse, disse blomster, disse guirlander? Hvorhen strømmede denne skare som det oprørte havs bølger under den tropiske sols stråler, der udspredte sin brændende hede over vore agre?" Derpå udtalte han sig om bøndernes forhold, regeringen gjorde visselig meget, men dog ikke nok. "Mod," tilråbte han den, "tusind reformer er absolut nødvendige, lad os sætte dem i værk." Ved dernæst at omtale monsieur Lieuvains ankomst glemte han ikke "vor milits' krigerske udseende", "vore vimse bønderpiger" og "oldingene med den skaldede isse, en slags patriarker, hvoraf nogle, en levning af vore udødelige falankser, endnu følte deres hjerter banke ved trommernes mandige klang". Han anførte sig selv blandt de første af juryens medlemmer og mindede endog i en note om, at apotekeren monsieur Homais havde indleveret en afhandling om mosten til Selskabet for Agrikultur. Da han kom til præmieuddelingen afmalede han de belønnedes fryd i dityrambiske udtryk. "Faderen omfavnede sin søn, broderen sin broder og ægtemanden sin hustru. Mangen fremviste med stolthed sin beskedne medalje, og efter at være kommet hjem til sin brave mage, har han uden tvivl med glædestårer ophængt den på sin hyttes prunkløse væg."

"Hen imod klokken seks samlede et på monsieur Liégards eng dækket bord hoveddeltagerne i mødet til et festmåltid. Ved bordet herskede den hjerteligste stemning, der blev udbragt forskellige skåler. Monsieur Lieuvain talte for monarken, monsieur Tuvache for præfekten, monsieur Derozerays for agerdyrkningen, monsieur Homais for industri og de skønne kunster, disse tvende søstre, monsieur Leplichey for

fremskridtet. Om aftenen oplystes himlen pludselig af et strålende fyrværkeri, man kunne kalde det et sandt kalejdoskop, en strålende operadekoration, og et øjeblik kunne vor lille by tro sig henflyttet til en drøm fra Tusind og én Nat."

"Vi kan tilføje, at intet uheld har formørket denne familiefest."

Og han endte således: "Gejstligheden glimrede ved sin fraværelse, den forstår rimeligvis fremskridtet på en anden måde. Det står Dem frit for, mine herrer Loyola!"

9

Der gik seks uger. Rodolphe viste sig ikke, endelig kom han en aftenstund.

Dagen efter "mødet" havde han sagt til sig selv: "Det er ikke rådeligt at komme for hurtigt igen, det ville være et fejlgreb," og efter en uges forløb var han taget til forskellige jagtpartier. Efter jagttiden tænkte han først, at det måske var for sent; men derpå anstillede han følgende ræsonnement: "Hvis hun har elsket mig lige fra den allerførste dag af, må hun jo af lutter utålmodighed efter at gense mig elske mig endnu højere. Lad os altså kun holde ud." Han kunne indse, at hans beregning havde været rigtig, da Emma blegnede ved at se ham træde ind i stuen.

Hun var ene. Dagen hældede, de små musselinsgardiner gjorde kun tusmørket tættere, og forgyldningen på barometret, som blev ramt af en solstråle, sendte reflekser ind i spejlet mellem koralbuskens grene.

Rodolphe blev stående, og Emma besvarede knap hans første høflige spørgsmål til hendes befindende.

"Jeg har haft forretninger," tilføjede han, "og desuden har jeg været syg."

"Alvorligt?" udbrød hun.

"Nej!" sagde Rodolphe og satte sig ved siden af hende på en taburet ... "men jeg ville ikke komme igen."

"Hvorfor?"

"Kan De ikke gætte det?"

Han betragtede hende endnu engang, men på en så lidenskabelig måde, at hun rødmede og slog øjet ned.

"Emma!" vedblev han.

"Monsieur Boulanger!" udbrød hun og fjernede sig lidt.

"Ja, der kan De se," svarede han med melankolsk stemme, "at jeg havde ret i ikke at ville komme igen. Dette navn, dette navn, der fylder min sjæl og uvilkårligt undslap mig, det forbyder De mig at nævne! Madame Bovary! ... ja, således hedder De for alle og enhver; men det er ikke Deres navn, det er en andens."

Han gentog: "En andens!" og skjulte hovedet i hænderne.

"Ja, jeg tænker stadig på Dem! ... Mindet om Dem er nær ved at bringe mig til fortvivlelse. Ak, tilgiv mig! ... Jeg forlader Dem ... Lev vel! ... jeg rejser langt bort ... så langt bort, at De aldrig skal høre tale om mig ... og dog ... i dag ... jeg ved ikke, hvad det er for en magt, der drev mig hen imod Dem, for man kan ikke kæmpe mod Himlen, man kan ikke modstå englenes smil. Man lader sig henrive af det, som er skønt, så yndigt, så tilbedelsesværdigt."

Det var første gang, at nogen henvendte slige ord til Emma, og ligesom lemmerne strækker sig med velbehag i et varmt bad, svulmede hendes forfængelighed ved disse fyrige ord.

"Men hvis jeg ikke er kommet," vedblev han, "hvis jeg ikke har villet gense Dem, så har jeg dog slugt alt, hvad der omgiver Dem, med mine øjne. Hver nat stod jeg op, jeg gik herhen og beskuede Deres hus, taget der belystes af månen, havens træer, der vuggede sig under Deres vinduer og den lille lampe, hvis skær funklede gennem ruderne i mørket. Oh, De vidste ikke, at så nær ved Dem og dog så fjernt befandt sig en stakkels ulykkelig ..."

Hun vendte sig hulkende om imod ham: "Hvor De er god!"

"Nej, jeg elsker Dem, det er alt. Det må De ikke betvivle! Sig mig det! Et ord, blot et eneste ord!"

Og Rodolphe lod sig ganske langsomt glide ned fra taburetten på gulvet; men man hørte en lyd af træsko i køkkenet, og døren til dagligstuen var, som han lagde mærke til, ikke lukket.

"Hvor De ville være elskværdig," vedblev han, idet han stod op, "hvis De ville føje et af mine ønsker."

Det var at bese huset, han ønskede at lære det at kende, og da madame Bovary ikke så noget upassende i dette, rejste de sig begge, da Charles trådte ind.

"Goddag, hr. doktor," hilste Rodolphe ham med.

Smigret over denne uventede titel, udbredte lægen sig i høflige talemåder, og den anden benyttede sig af det til at fatte sig lidt.

"Fruen underholdt sig med mig om sit helbred," sagde han endelig.

Charles afbrød ham, han havde virkelig mange årsager til at være urolig. Hans kone var atter begyndt at skrante. Rodolphe spurgte da, om det ikke kunne være gavnligt for hende at ride.

"Jo netop, ypperligt, fortrinligt! ... Det var en god idé, den burde du følge."

Da hun indvendte, at hun ingen hest havde, tilbød Rodolphe at låne hende en, men hun afslog hans tilbud. Han trængte ikke videre på, men for at motivere sit besøg fortalte han, at hans karl, den samme, der var blevet åreladt, stadig led af svimmelhed.

"Jeg skal nok se ind til Dem," sagde Bovary.

"Nej, nej, jeg skal sende ham til Dem, vi kommer begge to, det vil være bekvemmere for Dem."

"Meget vel! Tak skal De ha'e."

"Hvorfor modtog du ikke monsieur Boulangers venlige tilbud?" spurgte han hende, da Rodolphe var gået.

Hun surmulede, søgte tusind undskyldninger og erklærede til sidst, at det måske ville tage sig besynderligt ud i folks øjne.

"Hvad bryder jeg mig om folk" sagde Charles og drejede sig om på hælen, "sundheden frem for alt, det var urigtigt af dig."

"Ja, men hvorledes vil du have, at jeg skal kunne ride, når jeg ingen ridedragt har."

"Så bestil dig en."

Ridedragten bestemte hende.

Da den var færdig, skrev Charles til monsieur Boulanger, at hans kone stod til hans disposition, og at de gjorde regning på hans venlighed.

Næste dag klokken tolv holdt Rodolphe uden for husets dør med to rideheste. Den ene havde rosenrøde sløjfer i ørene og en damesadel af hjorteskind.

Han havde taget lange bløde ridestøvler på i den mening, at hun aldrig før havde set sådan nogle. Emma var virkelig også fortryllet over hans holdning, da han gik op ad trappen i sin store fløjlsfrakke og sine hvide, snævre benklæder. Hun var rede, hun ventede kun på ham.

Justin smuttede ud fra apoteket for at se hende; selv Homais gjorde dem den ære at vise sig. Han anbefalede monsieur Boulanger at være forsigtig.

"Der kan så nemt ske en ulykke, tag Dem i agt! Deres heste er måske iltre."

Hun hørte en lyd over sit hoved, det var Félicité, der trommede på ruderne for at more den lille Berthe. Barnet

kyssede på fingeren til hende, moderen besvarede det ved at hilse op til det med skaftet på sin ridepisk.

"God fornøjelse!" råbte Homais, "og bare forsigtig, bare forsigtig!" Og han vinkede med avisen, idet han så efter dem.

Så snart Emmas hest kom ud på jordvejen, løb den afsted i galop. Rodolphe galoperede ved siden af hende. Af og til vekslede de et par ord. Med hovedet lidt sænket, med hævet hånd og den højre arm udstrakt vuggede hun frem og tilbage på sadlen efter hestens bevægelser.

Ved foden af bakken slap Rodolphe tøjlerne, hestene fo'r afsted med et eneste sæt, men efter at have nået toppen standsede de pludselig. Hendes store blå slør faldt tilbage.

Det var i de første dage af oktober. Der lå en tåge hen over landskabet; dampene steg og faldt mellem højene i horisonten, mens de øvre disede luftlag efterhånden opløste sig og forsvandt. Stundom opdagede man i det fjerne, når tågerne skiltes af en solstråle, Yonvilles tage med haverne ved flodbredden og med gårdene, murene og kirketårnet. Emma lukkede øjenlågene halvt for at opdage sit eget hus, og aldrig før havde den lille landsby, hvor hun levede, forekommet hende så ussel. Fra den højde, hvor de befandt sig, så hele dalen ud som en umådelig bleg sø, der fordampede i luften. Skovpartierne sprang hist og her frem som sorte klipper, og de høje linjer af poppeltræer, der dukkede frem af tågen, lignede klitter i blæsevejr.

Hen over grønsværen mellem granerne lå der en brun tone i den varme luft. Jorden, der var brunrød som snustobak, dæmpede lyden af skridtene, og med hovene sparkede hestene de nedfaldne grankogler frem foran sig.

Rodolphe og Emma red således langs med udkanten af skoven. Af og til vendte hun sig bort for at undgå hans blik, og da så hun kun de lange rader af stammer, hvis ensformige linje gjorde hende svimmel. Hestene pustede, læderet i sadlerne knirkede.

I det øjeblik de red ind i skoven, kom solen frem.

"Gud beskytter os!" sagde Rodolphe.

"Tror De?" spurgte hun.

"Fremad, fremad!" svarede han.

Han smækkede med tungen, dyrene løb til.

Store bregner fra vejkanten hagede sig fast til Emmas stigbøjler; alt som de red videre frem, bøjede Rodolphe sig hen over hende og tog dem bort. Af og til red han tæt hen til hende for at fjerne grenene, og Emma følte hans knæ strejfe hendes ben. Himlen var blevet blå, bladene rørte sig ikke. Der var store lysninger med blomstrende lyng, violette flader vekslede med grå, brune og gyldne trætykninger alt efter løvets forskellige farve. Ofte hørte man en vingeklapren under buskene eller et hæst og sagte skrig, når en ravn fløj ind imellem egene.

De steg af hestene; Rodolphe bandt dem fast. Hun gik frem på mosset mellem hjulsporene.

Ridekjolen, der var alt for lang, generede hende, skønt hun havde hæftet den op ved slæbet, og Rodolphe, der gik bag ved hende, stirrede uafladeligt på den fine hvide strømpe mellem det mørke klæde og den sorte halvstøvle; det forekom ham at være ligesom en del af hendes nøgne legeme.

Hun standsede. "Jeg er træt."

"Prøv kun lidt endnu," svarede han, "tab ikke modet!"

Hundrede skridt længere borte standsede hun atter, og gennem sløret, der faldt skråt ned på hofterne fra hendes herrehat, skelnede man hendes ansigt i en blålig tone, som om det svømmede under azurblå bølger.

"Men hvor skal vi da hen?"

Han svarede ikke, hun trak vejret stødvis. Rodolphe kastede blikket rundt om sig og bed sig i moustachen.

De kom til et mere åbent sted, hvor man havde fældet unge træer. De satte sig på en væltet træstub, og Rodolphe begyndte at tale om sin kærlighed.

Han skræmte hende ikke straks med komplimenter, han var rolig, alvorlig, melankolsk.

Emma hørte på ham med sænket hoved, idet hun med spidsen af sin fod rørte ved spånerne.

Men da han sagde: "Er vore skæbner fra nu af ikke uadskillelige?" svarede hun: "Nej, det ved De jo nok, det er umuligt."

Hun rejste sig for at gå, han greb hende om håndleddet; hun standsede. Efter i nogle øjeblikke at have betragtet ham med et forelsket, tårevædet blik, sagde hun hastigt:

"Hold nu op, lad os ikke mere tale om det! ... Hvor er hestene? Lad os tage hjem!"

Han gjorde en bevægelse, som om han var forstemt eller vred, men hun gentog:

"Hvor er hestene? Hvor er hestene?"

Med et besynderligt smil, et stift blik og sammenbidte tænder trådte han hen imod hende med udstrakte arme. Hun veg skælvende tilbage og stammede:

"De gør mig bange, De gør mig fortræd. Lad os komme afsted!"

"Ja, hvis De ønsker det," sagde han, og hans ansigt blev atter et helt andet.

Han var nu ærbødig, indsmigrende og frygtsom. Hun gav ham armen, de vendte om, og han sagde:

"Hvad fejlede De dog? Hvad var der i vejen? Jeg forstod Dem ikke. De tog vistnok fejl. De troner i min sjæl som en Madonna. Men jeg behøver Dem for at leve, jeg behøver Deres øjne, Deres stemme, Deres tanker. Vær min veninde, min søster, min engel."

Han udstrakte armene og slyngede dem om hendes liv, hun forsøgte blidt at løsrive sig. På denne måde støttede han hende under gangen. De kunne høre hestene græsse i løvet.

"Bliv lidt endnu!" bad Rodolphe. "Lad os ikke straks tage hjem!"

Han drog hende længere bort hen til en lille dam, hvorover andemaden dannede et grønt betræk. Visne åkander stod ubevægeligt mellem sivene, ved lyden af deres skridt i græsset hoppede frøerne ud for at skjule sig.

"Det er urigtigt af mig, ja det er urigtigt af mig," sagde hun. "Det er vanvid at høre på Dem."

"Hvorfor? ... Emma, Emma!"

"Oh! Rodolphe!" hviskede den unge kone langsomt og bøjede sig hen over hans skulder.

Hendes ridekjole hagede sig fast til hans fløjlsfrakke. Hun bøjede sin hvide hals tilbage, den svulmede med et suk; og afmægtig, badet i tårer, med en heftig gysen og idet hun skjulte sit ansigt hengav hun sig.

Aftenens skygger sænkede sig, solen, der faldt ned mellem grenene, stak hende i øjnene. Hist og her rundt om hende i løvet og på jorden dirrede lysende pletter, ligesom om kolibrier i flugten havde udstrøet deres fjer. Der herskede dyb tavshed over alt, en blid fred syntes at svinde frem fra træstammerne, hun følte atter sit hjerte banke og blodet strømme mildt og velgørende om i hendes legeme. Fjernt borte hinsides skoven på de andre høje hørte hun et ubestemt langt skrig, en hendøende stemme, og hun lyttede tavs til disse lyde, der blandede sig som en musik med den sidste vibreren af hendes oprørte nerver. Med cigaren mellem tænderne forsøgte Rodolphe med sin pennekniv at reparere på en af tøjlerne, der var gået itu.

De red tilbage til Yonville ad den samme vej. De genså sporene af deres heste på jorden, side om side, og de samme buske, de samme stene i græsset. Intet omkring dem var forandret, og dog var der for hende sket noget mere betydningsfuldt, end om bjergene havde skiftet plads. Af og til hældede Rodolphe sig hen imod hende og greb hendes hånd, for at trykke et kys på den.

Hvor hun var nydelig til hest! Rank, med sin slanke skikkelse, med knæet bøjet hen over dyrets manke og lidt blussende af den friske luft i aftenrøden.

På Yonvilles gade lod hun hesten kapriolere, man så på hende fra vinduerne.

Ved bordet syntes hendes mand, at hun så godt ud, men hun lod, som om hun ikke hørte hans spørgsmål, da han erkyndigede sig om turen, og hun sad grublende med albuen på bordet mellem de to tændte lys.

"Emma!" sagde han.

"Hvad vil du?"

"I eftermiddag var jeg inde hos monsieur Alexandre, han har et gammelt hoppeføl, der endnu ser ganske godt ud, det er kun lidt skaldet på knæene, man kunne rimeligvis få den for hundrede daler ... I den tanke at det måske kunne glæde dig, så købte jeg den forresten ... Synes du om det? ... Men så svar mig dog."

Hun nikkede bekræftende. Et kvarters tid efter spurgte hun ham: "Skal du ud i aften?"

"Ja. Hvorfor?"

"Å, ikke for noget, min ven!"

Og da hun var blevet fri for Charles, gik hun op og lukkede sig inde på sit værelse.

Først var hun ligesom ganske svimmel, hun genså træerne, vejene, grøfterne, Rodolphe, og følte sig endnu omsluttet af hans arme, mens løvet skælvede, og sivene hvislede.

Men idet hun så sig i spejlet, blev hun forundret over sit udseende. Aldrig havde hendes øjne været så dybe, så store, så mørke. Noget subtilt havde udgydt sig over hende og omskabt hende.

Hun vedblev at gentage: "Jeg har en elsker, en elsker," og hun frydedes ved denne tanke, som om hun for anden gang var blevet en voksen kvinde. Endelig skulle hun altså besidde disse elskovens glæder, denne lykkens rus, som hun havde opgivet håbet om. Hun trådte ind i et vidunderligt land, hvor alt skulle være lidenskab, ekstase, feberrus; følelsens tinder funklede for hendes tanker, og hverdagstilværelsen stod kun for hende i det fjerne og hyllet i skygger.

Da mindedes hun heltinderne i de romaner, hun havde læst, og et kor af disse utro hustruer gav sig til at synge for hendes sjæl med bedårende søsterstemmer. Hun blev ligesom en virkelig del af disse fantasiskabninger og realiserede sin ungdoms drømmerier ved at betragte sig selv i den elskerindetype, hun så ivrigt havde misundt. I øvrigt følte Emma en tilfredsstillet hævnlyst. Havde hun ikke lidt nok? Men nu triumferede hun, og kærligheden, som hun så længe havde holdt tilbage, vældede frem med glad jubel. Hun nød den uden samvittighedsnag, uden uro, uden forvirring.

Den næste dag bragte nye glæder. De tilsvor hinanden dyre eder, hun skildrede ham sin melankoli. Rodolphe afbrød hende med kys, og hun bad ham, idet hun lukkede øjnene halvt, om atter at kalde hende ved navn og gentage, at han elskede hende. Det var ligesom den foregående dag i skoven, nu i en træskomagers hytte. Væggene var af strå, og taget gik så lavt ned, at man måtte holde sig bøjet. De sad på et leje af tørre blade.

Fra denne dag at regne skrev de regelmæssigt hver aften til hinanden. Emma bragte sit brev ned for enden af haven i en revne på terrassen. Rodolphe hentede det der og lagde et andet i stedet, som hun stadig beskyldte for at være alt for kort.

En morgen, da Charles var taget afsted før daggry, blev hun grebet af lyst til straks at se Rodolphe. Man kunne i en fart komme til La Huchette, blive der en times tid og komme hjem igen, mens alle endnu lå og sov. Denne tanke fik hende til at stønne af lyst, og snart stod hun midt på engen. Hun gik rask til uden at vende sig om.

Det begyndte at gry ad dag. Langt borte fra kunne Emma kende sin elskers hus, hvis to vejrhaner tegnede sig dunkelt i den blege morgendæmring.

Bag ved avlsgårdene lå en stor bygning, der formodentlig var herregården. Hun trådte ind deri, som om murene ved hendes ankomst havde fjernet sig af sig selv. En stor trappe førte op til en korridor, hun drejede på en dørklinke og så pludselig i baggrunden af værelset en sovende mand. Det var Rodolphe. Hun udstødte et skrig.

"Er det dig? Er det dig?" råbte han. "Men hvorledes har du dog båret dig ad med at komme? ... Din kjole er jo ganske våd."

"Jeg elsker dig," svarede hun og lagde armene om hans hals.

Da hendes første dristige udflugt var gået godt, klædte Emma sig hurtigt på, hver gang Charles tog tidligt afsted og listede sig sagte ned ad den trappe, der førte til vandet.

Når stien var ufremkommelig, måtte hun følge murene langs floden, og for ikke at falde, holdt hun sig fast ved de visne buske. Derpå måtte hun gennem pløjemarkerne, hvor hun ofte snublede, og hvor hendes tynde støvler blev siddende fast. Hendes tørklæde, der var knyttet om hovedet, flagrede for vinden, hun blev angst for kreaturerne og gav sig til at løbe. Hun nåede sit mål forpustet og med røde kinder, hele hendes skikkelse medbragte ligesom en duft af den friske natur, det frodige grønne og den fri luft. Ved denne tid sov Rodolphe endnu. Det var ligesom en forårsmorgen, der trådte ind i hans kammer.

De gule gardiner tillod kun et mat dæmrende lys at trænge ind. Emma famlede rundt med blinkende øjne, mens dugdråberne, som hang i hendes fletninger, dannede ligesom

en glorie af topaser om hendes ansigt. Smilende drog Rodolphe hende hen imod sig og trykkede hende til sit hjerte.

Derpå mønstrede hun hans værelse, hun åbnede hans skuffer, redte sig med hans kam og så sig i hans barberspejl. Stundom tog hun det tykke piberør i munden, der lå på toiletbordet mellem citroner, et par stykker hvidt sukker og en karaffel med vand.

De brugte et godt kvarter til at sige hinanden farvel. Emma græd, hun havde ønsket aldrig at skulle forlade Rodolphe. En magt, der var stærkere end hendes vilje drev hende imod ham og det så ofte, at han en morgen, da hun uventet besøgte ham, modtog hende med en fortrædelig mine.

"Men hvad fejler du dog? Er du syg? Sig mig det!"

Endelig erklærede han med alvorlig mine, at hendes besøg blev uforsigtige, og at hun kompromitterede sig.

10

Lidt efter lidt blev hun smittet af Rodolphes angst. Kærligheden havde først beruset hende, og hun havde ikke tænkt på noget uden for den. Men nu, da den var blevet uundværlig for hendes liv, frygtede hun for at miste noget af den, eller for at den skulle blive forstyrret. Når hun gik hjem fra ham, kastede hun urolige blikke rundt omkring sig og spejdede efter hver skikkelse, der viste sig i horisonten og hver vinduesrude, hvor man kunne se hende fra. Hun lyttede til skridtene, råbene, lyden af plovene og standsede blegere og mere skælvende end løvet på poplerne, der vuggede sig over hendes hoved.

En morgenstund, da hun var vej hjem, troede hun pludselig at skelne mundingen af en lang karabin, der sigtede på hende. Den stak skråt frem af en lille tønde, der lå halvt skjult mellem græsset ved en grøftekant. Nær ved at besvime af angst gik dog Emma fremad, da en mand pludselig sprang ud af tønden ligesom en trold, der farer frem af en snusdåse. Han havde gamacher, der var spændt lige op til knæene, hans kasket faldt ham ned over øjnene, læberne dirrede, og næsen var rød af kulde. Det var kaptajn Binet, der lå på lur efter vildænder.

"De burde have råbt mig an!" udbrød han. "Når man ser en bøsse, bør man straks gøre anskrig."

Med disse ord søgte skatteopkræveren at dølge den frygt, hun havde indjaget ham, for da præfekten havde forbudt jagt på vildænder på hvilken som helst anden måde end til båds, var Binet trods sin ærbødighed mod lovene dog her i konflikt med dem. Derfor troede han også hvert øjeblik at høre markvogteren komme, men denne uro pirrede kun nydelsen,

og ganske ene i sin tønde beundrede han sit held og sin snildhed.

Ved synet af Emma faldt der en tung sten fra hans hjerte, og idet han søgte at indlede en samtale, bemærkede han:

"Det er ikke videre varmt i vejret i dag, det bider fælt."

Emma svarede ikke.

"De er gået meget tidligt ud i dag," vedblev han.

"Ja," stammede hun, "jeg har været hos ammen, der har mit barn i pleje."

"Nå således at forstå, ja, ser De nu, hvad mig angår, så har jeg været her lige fra daggry, men det er jo så tåget i vejret, at med mindre man har fuglene på ganske nært hold ..."

"Farvel, monsieur Binet," afbrød hun ham og vendte ham ryggen.

"Ærbødigste tjener, frue!" svarede han tørt og krøb ind igen i sin tønde.

Emma fortrød, at hun så brat havde forladt skatteopkræveren, han ville uden al tvivl drage ugunstige slutninger. Historien med ammen var den værste undskyldning, da alle mennesker i Yonville vidste, at barnet allerede for et år siden var kommet tilbage til forældrene. For øvrigt boede der ingen i omegnen, denne vej førte kun til La Huchette, Binet havde altså gættet, hvor hun kom fra, og han ville ikke tie stille, han ville sladre af skole, det var hun vis på. Hun vedblev lige til aften med at pine sig selv for at hitte på alle mulige slags løgne, og uophørligt havde hun dette fæhoved med hans jagttaske for øje.

Da Charles efter måltidet så hende så tankefuld, ville han have hende lidt med ind til apotekerens, for at adsprede hende,

og det første menneske, hun så på apoteket, var atter Binet, han stod foran disken, belyst af skæret fra de røde krukker.

"Vil De give mig en halv unze vitriol," hørte hun ham sige.

"Justin!" råbte apotekeren, "bring mig svovlsyren!" Og idet han vendte sig om til Emma, der ville gå op til hans kone, sagde han: "Nej, bliv De kun, De skal ingen ulejlighed gøre Dem, hun kommer lige straks ned. Varm Dem imens lidt ved ovnen! ... Undskyld mig et øjeblik! ... Goddag doktor" (ordet *doktor* udtalte apotekeren med en vis stolthed, ligesom han ved at anvende det på en anden, havde fået noget af den glans, han fandt ved det, til at falde tilbage på sig selv). "Men tag dig dog i agt for at vælte morterne, Justin, hent hellere stolene fra den lille stue, du ved jo nok, at salsstolene ikke må flyttes."

Og for at stille salsstolene i orden, fo'r Homais uden for disken, da Binet bad om en halv unze sukkersyre.

"Sukkersyre!" udbrød apotekeren foragteligt, "jeg kender ikke denne benævnelse, den er mig aldeles fremmed. De mener formodentlig oxalsyre, ikke sandt, oxalsyre?"

Skatteopkræveren forklarede ham da, at han skulle bruge noget ætsende til at sammensætte en kobberforbindelse, han kunne tage rusten af forskellige jagtrekvisitter med.

Emma gøs.

"Ja, vejret er ikke heldigt, det er så tåget," bemærkede apotekeren.

"Og dog," svarede Binet med et fiffigt smil, "er der folk, der synes ganske godt om det."

Hun var nær ved at kvæles.

"Vil De så give mig ..."

"Men går han da aldrig?" tænkte hun.

"En halv unze terpentin og harpiks, fire unzer gult voks til at rense det lakerede læder på min jagtdragt og tre halve unzer trækul."

Apotekeren begyndte at skære voks, da madame Homais viste sig med Irma i sine arme, Napoleon ved sin side og Athalie bag efter sig. Hun satte sig ned på bænken ved vinduet, og drengen krøb sammen på en taburet, mens hans ældste søster snusede omkring bolsjekrukken henne ved sin lille papa. Han hældte i tragter og proppede flasker til, klistrede etiketter og pakkede ind. Der var ganske stille, og kun af og til kunne man høre vægten klinge i skålerne og et par dæmpede ord af apotekeren, når han gav sin elev en vejledning.

"Hvorledes har Deres lille det?" spurgte pludselig madame Homais.

"Tys!" råbte hendes mand, der skrev tal ind i kladdebogen.

"Hvorfor har De ikke taget hende med?" vedblev hun dæmpet.

"Tys, tys," hviskede Emma og pegede hen på Homais.

Men Binet, der var aldeles fordybet i at se på regningen, havde rimeligvis ikke hørt noget, endelig gik han da. Emma udstødte et dybt suk af lindring.

"Hvor De drager vejret tungt!" bemærkede madame Homais.

"Ja, her er også vel varmt," svarede hun.

Næste dag tænkte de på at ordne deres stævnemøder mere betryggende. Emma ville bestikke sin tjenestepige med en foræring, men det var bedre at finde et ubemærket hus i Yonville. Rodolphe lovede at opsøge et.

I løbet af vinteren kom han tre eller fire gange om ugen, når det var bælgmørkt ind i haven. Emma havde netop derfor taget

nøglen til havelågen, som Charles troede var blevet borte.

For at underrette hende om sin nærværelse kastede Rodolphe en håndfuld sand op imod skodderne. Hun fo'r op med et sæt, men undertiden måtte hun vente, for Charles havde en mani med at passiare i kakkelovnskrogen og blev aldrig færdig. Hun fortæredes af utålmodighed. Hvis hendes øjne havde formået det, havde de kastet ham ud af vinduet. Endelig begyndte hun at gøre sit nattoilette, så tog hun en bog og vedblev ganske roligt at læse i den, som om læsningen morede hende, selv om Charles, der havde lagt sig, kaldte på hende.

"Så kom dog Emma! Det er sent."

"Ja, nu kommer jeg straks," svarede hun.

Da imidlertid lyset skar ham i øjnene, vendte han sig om mod væggen og faldt i søvn. Hun smuttede ned, idet hun holdt sit åndedræt tilbage, smilende, skælvende, afklædt.

Rodolphe havde en stor kappe, han svøbte hende fuldstændig ind i den, og med armen om hendes liv drog han hende dybt ned i haven uden at mæle et ord.

Det var i lysthuset på den samme bænk af tørre grene, hvor fordum Léon havde set så forelsket på hende de lange sommeraftener. Nu var han langt borte fra hendes tanker!

Stjernerne skinnede igennem de bladløse jasminers grene. Bag ved sig hørte de strømmen flyde og undertiden en raslen af de tørre siv ved bredden. Trætykningerne svulmede hist og her frem i mørket. Når vinden af og til tog et tag i dem, hældede de sig hen imod de elskende som umådelige mørke bølger, der nærmede sig for at opsluge dem. Nattekulden fik dem til at klynge sig tættere op til hinanden, deres sukke forekom dem stærkere, deres øjne, som de næppe skimtede, forekom dem

større, og midt under tavsheden blev der ganske sagte hvisket ord, der faldt på deres sjæl med krystalren vellyd og klang dybt og længe.

Når det var en regnfuld nat, flygtede de ind i konsultationsværelset mellem skuret og stalden. Hun tændte et af lysene fra køkkenet, som hun havde skjult bag bøgerne. Rodolphe installerede sig der, som om han var hjemme. Imidlertid vakte synet af biblioteket og skrivebordet, kort sagt af hele værelset hans munterhed, og han kunne ikke bare sig for at fremkomme med adskillige ironiske bemærkninger angående Charles, der gjorde Emma forlegen. Hun havde ønsket at se ham alvorligere og mere dramatisk, når der var anledning til det, som for eksempel engang, da hun troede at høre lyden af skridt, der nærmede sig.

"Der kommer nogen!" hviskede hun.

Han pustede lyset ud.

"Har du pistoler hos dig?"

"Hvorfor?"

"For at forsvare dig ... naturligvis!"

"Mener du mod din mand! Den stakkel!"

Rodolphe fuldendte disse ord med en gestus, der tydeligt nok betød: Jeg kunne jo knuse ham med en næsestyver!

Hun var blændet af hans tapperhed, skønt hun følte en vis mangel på delikatesse og en naiv plumphed i hans svar, der stødte hende.

Rodolphe tænkte længe på denne pistolhistorie. Hvis det var hendes ramme alvor, fandt han det meget latterligt, ja endog grusomt, for han havde slet ingen grund til at hade den skikkelige Charles, da han aldeles ikke fortæredes af skinsyge. –

I den anledning havde Emma forresten svoret ham en dyr ed, som han just ikke fandt videre smagfuld.

For øvrigt blev hun meget sentimental. De havde måttet udveksle miniaturbilleder, de havde klippet lokker af hinandens hår, og nu forlangte hun en ring, en virkelig trolovelsesring, som tegn på en evig forbindelse. Ofte talte hun til ham om "kirkeklokkerne" eller om "naturens røster", så underholdt hun ham om sin egen og hans moder. Rodolphe havde mistet sin for tyve år siden. Ikke desto mindre trøstede Emma ham med kælne talemåder, som man bruger til et lille forladt barn og sagde endogså undertiden, idet hun så op på Månen:

"Jeg er vis på, at de fra deres himmel bifalder vor kærlighed."

Men hun var så smuk! Der var kun få, der havde elsket ham så oprigtigt. Hendes naive kærlighed var ligesom noget nyt for ham, som bortdrog ham fra hans flygtige forbindelser og samtidig smigrede hans forfængelighed og hans sanselighed. Emmas overspændte væsen, som hans filistrøse forstand foragtede, forekom ham dog i grunden yndigt, fordi han var årsag til det. I vished om at være elsket lagde han da ikke længere bånd på sig, og umærkeligt forandrede hans optræden sig.

Han havde ikke som før disse så milde ord, der fik hende til at græde, eller disse lidenskabelige kærtegn, der næsten gjorde hende vanvittig. – Deres dybe kærlighed, som hun havde sænket sig ned i med hele sin sjæls fylde, syntes at svinde ind, ligesom vandet i en flod, der svinder bort fra lejet, og hun fik øje på dyndet på bunden. Hun ville ikke tro på det, hun fordoblede sin ømhed, men Rodolphe skjulte mindre og mindre sin ligegyldighed.

Hun vidste ikke, om hun fortrød, at hun havde hengivet sig til ham, eller om hun ikke tværtimod ønskede at elske ham endnu højere. Ydmygelsen ved at føle sig svag forvandlede sig til et nag, som vellysten dog mildnede. Det var ikke hengivenhed, der bandt hende til ham, men ligesom en vedvarende forførelse. Han underkuede hende. Hun var næsten angst for ham.

Tilsyneladende var deres forhold roligere end nogensinde, da det var lykkedes Rodolphe at lede det efter sit hoved, og efter et halvt års forløb, da det atter blev forår, stod de overfor hinanden som et par ægtefolk, der jævnt vedligeholder arnens flamme.

Det var på den tid, at fatter Rouault plejede at sende en kalkun til minde om sit kurerede ben. Præsenten var altid ledsaget af et brev. Emma skar snoren over, der holdt det til kurven og læste følgende linjer:

> Kære børn!
>
> Jeg håber, at medfølgende må finde jer ved godt helbred, og at den må være lige så god som de forrige, for den forekommer mig lidt blødere, om jeg så tør sige, og federe. Men næste gang vil jeg dog til en forandring skikke jer en hane, med mindre I særlig sætter pris på høns, og vær så venlig at sende mig kurven tilbage tilligemed de to tidligere. Jeg har haft et uheld med mit vognskur, taget fløj nemlig af forleden nat i den stærke blæst. Høsten har heller ikke været gunstig. Derfor ved jeg ikke, hvornår jeg får stunder til at besøge jer. Det er så vanskeligt for mig at forlade hjemmet, nu da jeg er ene.

Her var et mellemrum mellem linjerne, som om den brave mand havde ladet pennen falde for at tænke sig lidt om.

> Hvad mig selv angår, så har jeg det godt med undtagelse af en forkølelse, jeg fik forgangen dag på markedet ved Yvetot, hvor jeg var taget hen for at fæste en røgter, da jeg havde jaget min gamle på døren formedelst hans store lækkersultenhed. Ja, man har sin nød med det kæltringekram. Han duede nu forresten slet ikke.
>
> Af en bissekræmmer, som i vinter besøgte jeres egn og fik en tand trukket ud hos din mand, fik jeg at vide, at Bovary har godt at bestille. Det undrer mig ikke. Fyren viste mig sin tand, og derefter drak vi en kaffepunch. Jeg spurgte ham, om han havde set dig, han svarede nej, men han havde set to dyr i stalden, hvoraf jeg slutter, at forretningen går godt. Des bedre, mine kære børn, og gid den gode Gud må skænke jer al mulig lykke.
>
> Det gør mig ondt, at jeg endnu ikke har set mit elskede barnebarn. Nede i haven lige under dit kammer har jeg plantet et blommetræ, og der må ikke røres af det for det første, men senere skal der laves marmelader af det, som jeg vil gemme til hun kommer for at besøge mig.
>
> Lev vel, mine kære børn! Mange kys til jer alle tre.
>
> Din kærlige fader
>
> *Théodore Rouault.*

Hun sad nogle øjeblikke med det grove stykke papir i hånden. Der vrimlede af ortografiske fejl, og Emma forfulgte den venlige tanke, der kaglede igennem det som en halvt skjult

høne i tjørnehækken. Han havde tørret skriften med aske fra kaminen, for lidt gråt støv gled fra brevet ned på hendes kjole, og hun troede næsten at se sin fader bøje sig ned mod arnestedet for at gribe ildtangen. Hvor det var længe siden, hun havde siddet hos ham på skamlen ved kaminen, da hun sved spidsen af hans stok i sivbålet … Hun mindedes de solvarme sommeraftener, føllene som vrinskede, idet man gik forbi dem og satte afsted i galop … Under vinduet stod en bikube, og undertiden svang bierne sig i sollyset og slog mod ruderne ligesom tilbagespringende guldkugler. Hvor var hun ikke lykkelig dengang! Hvilken frihed! Hvilke forhåbninger, hvilken rigdom af illusioner! Og nu var der ingen tilbage! Hun havde sat dem alle til i sit livs forskellige faser, i sin jomfrustand, i sit ægteskab, i sin kærlighedsforbindelse – hun havde tabt dem langs med livet, ligesom den rejsende, der lader noget blive tilbage af sin rigdom i alle gæstgiverstederne på vejen.

Men hvad gjorde hende da så ulykkelig? Hvor var den katastrofe, der havde forstyrret hendes liv? Hun hævede hovedet og kastede et blik rundt om sig ligesom for at søge efter årsagen til sine lidelser.

Forårssolen skinnede på porcelænet på etagèren, ilden knitrede, hun følte det bløde tæppe under sine morgensko, lyset var klart, luften mild, og hun hørte sit barn le højt af glæde.

Den lille boltrede sig udenfor i haven, hvor Lestiboudois netop var i færd med at rive græsset. Berthe lå plat ned på maven, mens pigen holdt hende ved skørtet. Hver gang karlen nærmede sig, rakte barnet sig frem og kløvede luften med sine små arme.

"Bring hende op til mig," sagde moderen, og styrtede pigen i møde for at omfavne barnet, "hvor jeg elsker dig, mit stakkels barn, hvor jeg elsker dig!"

Idet hun opdagede, at den lilles øreflipper var lidt snavsede, ringede hun hurtigt efter varmt vand, vaskede hende, lod hende skifte linned, strømper og sko, erkyndigede sig vel tusinde gange om hendes helbred, som om barnet var vendt hjem fra en lang rejse. Hun kyssede det med tårer i øjet og gav det endelig tilbage til pigen, der stod ganske forbavset over dette udbrud af ømhed.

Om aftenen fandt Rodolphe hende alvorligere end ellers.

"Det går nok over," tænkte han, "det er en kaprice."

Og han udeblev tre gange i træk fra stævnemøderne. Da han derpå kom tilbage, viste hun sig kold og næsten hånlig.

"Du spilder kun din tid, min smukke."

Og han lod, som om han slet ikke lagde mærke til hendes melankolske sukke eller til lommetørklædet, som hun trak frem.

Da fortrød Emma, hvad hun havde gjort.

Hun spurgte endog sig selv, af hvad grund hun afskyede Charles, og om det ikke havde været bedre at kunne elske ham. Men han forstod hende lige så lidt som ellers, og hun var i stor forlegenhed med sin lyst til at gøre ofre, da apotekeren netop skaffede hende en gunstig anledning.

11

Han havde nemlig læst en rosende artikel angående en ny metode at operere en klumpfod på, og som ivrig tilhænger af fremskridt i alt muligt, fattede han den patriotiske idé, at Yonville for ikke at stå tilbage ligeledes burde have operationer for strephopodi efter den moderne metode.

"For," sagde han til Emma, "hvad risikerer man ved det? Ingenting. Men se nu til, hvad der kan vindes," (han opregnede på fingrene fordelene ved eksperimentet) "en næsten afgjort succes, patientens lindring og forskønnelse, operatørens hurtigt erhvervede berømmelse. Hvorfor vil Deres mand nu ikke kurere den stakkels Hippolyte i "Den forgyldte Løve"? Han ville naturligvis fortælle alle de rejsende sin kur, og" (her sænkede Homais stemmen og så sig om i stuen) "hvad ville der være til hinder for, at jeg sendte en notits til bladet om det? En avisartikel cirkulerer ... man taler om det ... den vokser, den bliver en lavine! Og hvem ved? Hvem ved?"

Bovary kunne jo virkelig være heldig; Emma havde ingen ret til at tvivle om hans dygtighed, og hvilken tilfredsstillelse ville det ikke være for hende at have opfordret ham til et skridt, som hans anseelse og formue kunne vokse ved. Nu ønskede hun kun at støtte sig på noget solidere end på kærligheden.

Plaget af hende og af apotekeren lod Charles sig overbevise. Han skrev til Rouen efter doktor Duvals bog og fordybede sig hver aften i den.

Mens lægen studerede de forskellige former for klumpfødder, opmuntrede apotekeren ved alle slags ræsonnementer gårdskarlen til at lade sig operere.

"Du vil knap kunne mærke det, det hele er et ganske almindeligt stik, ligesom en lille åreladning og et par seners overskæring. Der er ligtorne, som det er meget mere smertefuldt at skaffe sig af med."

Hippolyte spekulerede og rullede med et stupidt udtryk øjnene om i hovedet.

"Forresten," vedblev apotekeren, "kommer det jo slet ikke mig ved! Jeg siger det kun for din egen skyld af ren menneskekærlighed. Jeg ville gerne se dig befriet for din kedelige halten og din slingren med overkroppen, som, hvad du så end påstår, må skade dig betydeligt i udøvelsen af din håndtering."

Endvidere forestillede Homais ham, hvorledes han ville føle sig muntrere og lettere til bens, ja antydede endogså fint, at han derved ville gøre større lykke hos fruentimmerne. Krokarlen satte et dumt grin op.

Endelig angreb han hans forfængelighed: "For Satan! er du da ikke et mandfolk? Hvorledes ville det have gået dig, når du skulle have gjort soldatertjeneste ... kæmpet under fanerne? ... Hippolyte, Hippolyte!"

Og han fjernede sig med den erklæring, at han ikke kunne forstå sig på denne stivsindethed, denne forblindelse ved at give afkald på videnskabens velgerninger.

Den ulykkelige gav endelig efter, for det var ligesom en hel sammensværgelse. Binet, der ellers aldrig blandede sig ind i andres sager, madam Lefrançois, Artémise, naboerne, ja lige indtil selve mairen monsieur Tuvache, alle opfordrede ham til det, prædikede for ham og skammede ham ud, men hvad der dog til syvende og sidst bestemte ham, var, "at det jo ikke

kostede ham noget". Bovary lovede selv at anskaffe den maskine, benet skulle indesluttes i efter operationen. Emma havde rådet ham til denne gave, og Charles samtykkede, idet han i sit inderste hjerte fandt, at hans kone var en sand engel.

Med apotekerens vejledning og efter tre gange at have begyndt forfra, lod han da snedkeren, hjulpet af smeden, konstruere en maskine til en vægt af otte pund, hvor der ikke var sparet på jern, træ, blik, læder, skruer og møtrikker.

For imidlertid at vide hvilken sene, der skulle overskæres, måtte man først undersøge, hvad slags klumpfod Hippolyte havde.

Hans fod dannede en næsten lige linje med benet, men var dog drejet lidt indad. Med denne hesteskolignende fod med dens rynkede hud, tørre sener, svære tæer og de sorte negle som dannede hoven, galoperede han afsted som en hjort lige fra den lyse morgen til den sene aften. Man så ham stadig på torvet humpe omkring kærrerne og kaste klumpfoden fremad, han syntes endogså at besidde større kraft i dette ben end i det andet. Ved at have gjort så lang tjeneste, havde det ligesom erhvervet et fond af tålmodighed og energi, og når man gav ham et eller andet besværligt arbejde, støttede han sig fortrinsvis på det.

Men siden det nu var en "hestefod", måtte han først overskære akillessenen. Senere skulle han så give sig lag med den for forreste muskel i skinnebenet for at skaffe patienten af med indadvendtheden. Charles dristede sig dog ikke til på én gang at vove hele to operationer, han rystede allerede nok af frygt for at beskadige dele, han ikke var nøje kendt med.

Hverken Ambroise Paré, da han første gang efter Aulus Celsus, med femten seklers mellemrum foretog en underbinding af en arterie, eller Dupuytren, da han skulle åbne en byld i hjernen, eller Gensoul, da han første gang bortskar en overkæbe, havde et så bankende hjerte, en så rystende hånd, et så spændt blik som Charles, da han nærmede sig Hippolyte med sin kniv i hånden. Og ligesom på hospitalerne så man på et bord ved siden af ham en bunke charpi, viksede tråde og mange bandager, en pyramide bandager, alle de bandager, apoteket ejede. Det var Homais, der lige fra morgenstunden havde arrangeret alle disse forberedelser, lige så meget for at blænde mængden som for at indgyde sig selv illusioner. Charles stak i huden, man hørte en tør knagen, senen var overskåret, operationen var til ende. Hippolyte kunne ikke komme sig af overraskelse, han bøjede sig hen over Bovarys hænder for at dække dem med kys.

"Nå nå, bare rolig," sagde apotekeren, "senere kan du bevidne din velgører al den erkendtlighed, du føler for ham."

Og han gik ned for at meddele resultatet til fem eller seks nysgerrige, der drev om i gården, og som indbildte sig, at Hippolyte straks ville komme ud og gå ligesom ethvert andet menneske. Efter at Charles derpå havde spændt patienten i maskinen, gik han hjem, hvor Emma ængstelig ventede ham i døren. Hun faldt ham om halsen, de satte sig til bords, han spiste med stor appetit, og ved desserten begærede han endog en kop kaffe, en flothed, som han ellers kun tillod sig om søndagen, når de havde gæster.

Aftenen var henrivende, den gik hen med fortrolig samtale og fælles fremtidsdrømmerier. De talte om alle de penge, han

nu skulle tjene, om de forbedringer, de ville foretage i deres hus. Han så sin anseelse tiltage, sit velvære forøges og troede sig stadig elsket af sin kone, og hun var lykkelig ved at forfriskes af en ny, sundere og bedre følelse, kort sagt, ved at føle nogen ømhed for den stakkels fyr, der elskede hende så højt. Vel fo'r tanken om Rodolphe et øjeblik igennem hendes hoved, men hendes blik fæstede sig straks igen på Charles. Hun bemærkede endog med overraskelse, at han ikke havde stygge tænder.

De havde allerede lagt sig, da Homais trods pigens forestillinger, pludselig fo'r ind i deres sovekammer med et frisk beskrevet ark papir i hånden. Det var den beretning, han ville sende til *Rouens Fakkel*. Han bragte den til gennemlæsning.

"Læs den selv for os," sagde Bovary.

Homais læste:

"Trods de fordomme, der endnu hilder Europa i et net, begynder dog lyset at trænge ind i vort fædreland. Således var forleden tirsdag vor lille by Yonville skuepladsen for et kirurgisk eksperiment, der samtidig er en ædel filantropisk dåd. Monsieur Bovary – en af vore dygtigste kirurger ..."

"Nej, det er alt for meget!" udbrød Charles, overvældet af bevægelse.

"Nej på ingen verdens måde! ... hvor kan De dog sige det? ... har opereret en klumpfod ... jeg har ikke sat det videnskabelige udtryk, fordi De jo nok ved, at i en avis ... alle ville måske ikke kunne forstå det, masserne må ..."

"Ja, det har De ret i," svarede Charles. "Bliv De kun ved."

Apotekeren begyndte igen: "Monsieur Bovary, en af vore dygtigste kirurger, har opereret en klumpfod på en person ved navn Hippolyte Tautin, der i fem og tyve år har tjent som

gårdskarl i enkefru Lefrançois' hotel "Den forgyldte Løve". Forsøgets nyhed og den interesse, der knytter sig til den opererede, havde tiltrukket en sådan menneskemængde, at der var stort opløb ved indgangen til etablissementet. Operationen foregik for øvrigt med en sand behændighed, og der flød blot nogle få dråber blod ud på huden, ligesom for at bevidne, at den oprørske sene havde givet efter for videnskabens bestræbelser. Patienten følte besynderligt nok (vi kan som øjenvidne bekræfte det) ingen smerte. Hans tilstand indtil nu lader intet tilbage at ønske. Alt giver os anledning til at tro, at hans rekonvalescens ikke vil vare længe, og hvem ved, om vi ikke til vor næste landlige fest får vor skikkelige Hippolyte at se i en bakkantisk dans midt imellem en skare lystige fyre, hvor han således ved sin munterhed og sine piruetter vil kunne bevidne sin fuldstændige helbredelse for alle. Ære være da disse højmodige videnskabsmænd! Ære da disse utrættelige ånder, der helliger deres nætters vågen til menneskeslægtens forbedring eller lindring! Ære, ja trefoldig ære være dem! Er her ikke anledning til at råbe, at de blinde ville blive seende, de døve hørende og de lamme gående! Men hvad fanatismen fordum lovede enkelte udkårne, det opfylder videnskaben nu for alle mennesker. – Gennem vor avis vil man kunne følge gangen i denne interessante kur."

Hvad der alligevel ikke hindrede madam Lefrançois fra fem dage senere at styrte ganske forpustet ind og råbe: "Hjælp, han dør! ... jeg mister snart forstanden over det."

Charles ilede hen til "Den forgyldte Løve", og apotekeren, der så ham løbe over torvet uden hat, forlod apoteket. Han så selv

stønnende, rød og urolig ud og spurgte alle dem, der gik op ad trappen: "Hvorledes går det vor interessante strephopod?"

Den interessante strephopod vred sig i forfærdelige krampetrækninger og slog idelig med maskinen, som benet var lukket inde i, mod muren, som om han ville slå den itu.

Efter mange forsigtighedsregler for ikke at forstyrre fodens stilling, trak man maskinen af og så da et forfærdeligt syn. Fodens former forsvandt i en sådan opsvulmning, at hele huden syntes nær ved at gå itu, og den var dækket med farvede pletter, frembragt af den famøse maskine. Hippolyte havde i flere dag klaget sig gudsjammerligt, men man havde ikke taget notits af det, nu måtte man erkende, at han ikke havde haft aldeles uret, og man lod ham være fri i nogle timer; men næppe var den vandagtige hævelse forsvundet, førend de to videnskabsmænd fandt det rigtigst atter at anbringe lemmet i apparatet og spænde det fastere for at fremskynde resultatet. Da Hippolyte efter tre dages forløb ikke længere kunne holde det ud, trak de atter maskinen af og undrede sig højligt over det resultat, de fik for øje. En gusten svulst strakte sig hen over benet med blærer, som der flød en mørk væske ud af. Det hele antog en alvorlig karakter. Hippolyte begyndte at blive træt af det, og madam Lefrançois installerede ham i den lille stue tæt ved køkkenet, for at han i det mindste kunne have lidt adspredelse. Men da skatteopkræveren, der spiste derinde, beklagede sig bittert over et sådant selskab, bragte man Hippolyte ind i billardstuen.

Der lå han og stønnede i de svære dyner, bleg med langt skæg og hule øjne. Af og til drejede han sit svedbadede hoved på den snavsede pude, hvor fluerne idelig slog ned. Madame Bovary besøgte ham, hun bragte ham linned til omslag, hun trøstede

og opmuntrede ham. For øvrigt manglede han ikke selskab, især ikke på torvedagene, når bønderne stod om ham og stødte til ballerne og fægtede med køerne mens de røg, drak, sang og skrålede.

"Nå, hvordan har du det?" spurgte de og slog ham på skulderen. "Ja, du er nok ikke i godt humør! Men det er din egen skyld, du skulle have båret dig ganske anderledes ad." Og man fortalte ham historier om folk, der var blevet hjulpet ved andre midler, og så tilføjede man ligesom trøstende: "Men du er også alt for ømskindet, stå dog op! De kæler for dig ligesom for en konge; – men lige meget, gamle svend, der er en fæl stank ved dig!"

Koldbranden tog virkelig mere og mere til, Bovary var selv syg af det, hvert øjeblik gik han derhen. Hippolyte så på ham med forfærdede øjne og stammede hulkende:

"Hvornår bliver jeg rask? Så kurer mig dog! ... Hvor jeg er ulykkelig!"

Og når så lægen gik sin vej, pålagde han patienten en streng diæt.

"Bryd dig bare ikke om det, gamle dreng!" sagde madam Lefrançois, "de har pint dig nok. Du bliver kun svækket af det, nej, spis du bare dette her." Og hun gav ham en skål kødsuppe, en skive lammelår, et stykke flæsk og stundom et lille glas brændevin, som han dog ikke havde mod til at føre til munden.

Da fader Bournisien erfarede, at det blev værre med ham, ønskede han at se til ham. Han begyndte med at beklage hans ulykke, men erklærede, at han burde være glad over det, da det jo var Herrens vilje og hurtigt benytte sig af lejligheden til at forsone sig med Himlen.

"For," sagde den gejstlige med en faderlig tone, "du har forsømt dine pligter noget, man så dig kun sjældent ved gudstjenesten. Hvor mange år er det ikke siden, du har været ved Herrens bord? Jeg kan godt forstå, at dine beskæftigelser og verdens tummel har kunnet fjerne dig fra omsorgen for din sjæls frelse, men nu er det tid til at overveje. Bliv blot ikke fortvivlet, jeg har kendt store syndere, som i det øjeblik, de skulle stå frem for deres Gud, (ja du er ikke så nær endnu, det ved jeg nok) har bønfaldet om hans miskundhed og visselig er døde med den bedste fortrøstning. Lad os håbe, at du ligesom disse vil give os et godt eksempel. Hvad ville vel være til hinder for, at du morgen og aften læste et *Ave Maria* og et *Fadervor*? Ja gør det for min skyld! Du gør mig en tjeneste ved det, det koster dig jo ikke noget ... Lov mig det nu!"

Den stakkels djævel lovede det, præsten kom igen de følgende dage. Han passiarede med gæstgiversken og fortalte endogså historier, der var krydret med godmodig skæmt og brandere, som gårdskarlen ikke kunne forstå, men så snart som omstændighederne tillod det, slog han atter ind på religiøse genstande, mens hans ansigt antog et dertil passende udtryk.

Hans bestræbelser syntes at skulle have held med sig, patienten bevidnede snart sin lyst til at gøre en pilgrimsfart til "Bon Secours", hvis han kom sig, hvortil fader Bournisien svarede, "at det var meget fortjenstfuldt, to forholdsregler var bedre end én, og man risikerede jo intet ved det."

Apotekeren harmedes over det, som han kaldte "præstens rænker", det skadede kun Hippolytes helbred, påstod han, og han gentog idelig for madam Lefrançois: "Lad ham bare være, De forstyrrer ham blot med Deres mysticisme."

Men den gode kone ville ikke høre ham. Homais var skyld i det hele, og netop for at ærgre ham hang hun et fyldt vievandskar med en buksbomgren op ved den syges hovedgærde.

Imidlertid syntes religionen lige så lidt som kirurgien at kunne hjælpe staklen, og en ulidelig råddenskab trak fra foden længere op til maven. Man kunne variere miksturerne og skifte omslagene, musklerne blev for hver dag mere og mere løse, og endelig nikkede Charles bekræftende, da madam Lefrançois spurgte ham, om hun ikke burde gribe til den udvej at sende bud efter monsieur Canivet fra Neufchâtel, der havde et stort navn.

Denne kollega, der var *doctor medicinæ*, halvtreds år gammel, sad i en god stilling og havde en stærk selvtillid, generede sig ikke for at le hånligt, da han så dette ben, der var gået koldbrand i lige til knæet. Efter kort og godt at have erklæret, at benet måtte amputeres, gik han hen på apoteket og skældte og smældte løs mod de fæhoveder, der havde bragt den ulykkelige mand i en sådan tilstand. Han rystede Homais i en af hans frakkeknapper og buldrede løs:

"Ja, det er jo en ny opfindelse fra Paris! Det er disse herrers ideer derinde i hovedstaden! Det er akkurat lige som strabisme, kloroform og lithotomi, slige vanvittigheder burde regeringen forbyde! Men man skal være genial, og så rumsterer man med folk uden at bryde sig om følgerne. Vi er ikke så lærde, vi andre, vi er ingen videnskabsmænd, ingen lapse, ingen springfyre, vi er praktiske, vi giver os af med at kurere folk, og det falder os aldrig ind at operere et menneske, der har det godt. At gøre en

klumpfod normal! Kan man gøre en klumpfod normal? Det er jo lige så galt, som om man ville gøre en pukkelrygget lige!"

Homais led ved at høre denne tale, men han måtte skjule sit ildebefindende under et underdanigt smil, da han måtte holde gode miner med doktor Canivet, hvis recepter undertiden nåede til Yonville. Derfor forsvarede han heller ikke Charles, han tillod sig ikke engang en bemærkning, men opgav sine principper og ofrede sin værdighed for sine alvorligere forretningsinteresser.

Doktor Canivets amputation var en betydelig begivenhed i landsbyen. Alle dens indvånere var stået tidlig op den morgen, og skønt den store gade var fuld af folk, hvilede der dog et sørgmodigt præg over den, ligesom der skulle have foregået en henrettelse. Hos urtekræmmeren diskuteredes Hippolytes sygdom, der blev ikke solgt noget i butikkerne, og mairens kone veg ikke fra vinduet af utålmodighed efter at få et glimt af operatøren.

Han kom i sin cabriolet, som han selv kørte, men da fjederen på højre side i tidens løb havde bøjet sig under hans korpulente legeme, var vognen under kørslen kommet til at hælde lidt. På den anden hynde ved siden af ham så man en stor med rødt skind betrukket kasse med blanke kobberspænder.

Da han som en stormvind var faret ind under *Den forgyldte Løves* port, befalede doktoren, der skreg meget højt, at man skulle spænde hans hest fra, derpå gik han ind i stalden for at se, om den åd sin havre, for når han kom til sine patienter, sørgede han først for sin hoppe og sin cabriolet. Derfor sagde man da også om ham: "Canivet er en original". Og man skattede ham højere for hans urokkelige koldblodighed. Verden havde

gerne kunnet gå under lige til sidste mand, så havde han dog ikke svigtet den mindste af sine vaner.

Homais kom hen og hilste på ham.

"Jeg gør regning på Dem," sagde lægen. "Er De parat? Så afsted!"

Men apotekeren blev rød i hovedet og tilstod, at han var alt for sensibel til at kunne overvære en slig operation.

"Når man kun er tilskuer," indvendte han, "ved De jo nok, at fantasien angriber en så stærkt, og desuden er jeg så nervøs ..."

"Snik snak!" afbrød Canivet ham, "De synes mig tværtimod at have anlæg til apopleksi, og det undrer mig forresten slet ikke, for I herrer apotekere kryber jo altid sammen i jeres køkken. Se til mig! Jeg står hver dag op klokken fire, jeg barberer mig med koldt vand (jeg fryser aldrig), jeg går ikke med uldtrøje, jeg får aldrig nogen forkølelse på halsen; nej, maskinen er god. Snart lever jeg på én måde, snart på en anden måde som en filosof, jeg lader tilfældet råde for, hvad jeg får at spise. Men derfor er jeg heller ikke ømskindet som De, og det er mig lige meget, om jeg skærer i et kristenmenneske eller i et stykke fjerkræ. Nu vil De formodentlig indvende, at alting er en vane ... en vane, ikke sandt?"

Derpå begyndte de to herrer uden hensyn til Hippolyte, der svedte af angst i sengen, en samtale, hvori apotekeren sammenlignede kirurgens koldblodighed med hærførerens. Denne sammenligning smigrede doktoren, der udbredte sig angående sin kunsts krav; han betragtede sit hverv som et præstekald, skønt der var så mange fuskere, der skamskændede det. Endelig vendte han sig til patienten, undersøgte bandagerne, som Homais havde bragt – de samme, der var

blevet brugt ved den tidligere operation – og forlangte én, der skulle holde på benet. Man sendte bud efter Lestiboudois, og med opsmøgede ærmer gik Canivet ind i billardsalen, mens apotekeren blev alene med gæstgiversken og Artémise, der begge var hvidere i ansigtet end deres forklæder og lyttede spændt ved døren.

Imens vovede Bovary ikke at gå ud. Han sad i kakkelovnskrogen med sænket hoved, foldede hænder og stift blik. Hvilket uheld! tænkte han, hvilken skuffelse! Han havde dog taget alle mulige forholdsregler, men skæbnen havde blandet sig i det. Lige meget! Hvis Hippolyte nu døde, var det så ikke ham, der havde myrdet ham? Og hvilke grunde skulle han angive, når hans patienter udspurgte ham? Måske havde han taget fejl i et eller andet? Han søgte, men kunne ikke finde noget, selv de dygtigste læger kunne jo begå fejl. Men det ville man aldrig tro, man ville tværtimod gøre sig lystig over ham, bagtale ham! Det ville blive bekendt over alt, lige til Forges, lige til Neufchâtel. Hvem kunne vide, om hans kolleger ikke ville skrive imod ham? Der kunne følge en polemik, han måtte svare i bladene! Hippolyte kunne påføre ham en proces, han så sig vanæret, ruineret, fortabt! Og hans fantasi, der ængstedes af alle mulige gisninger, svingede rundt imellem dem som en tom tønde, der flyder på bølgerne og skylles videre af havet.

Emma sad over for ham og betragtede ham, hun delte ikke hans ydmygelse, hun følte en ganske anden, nemlig den, at have kunnet indbilde sig, at en slig mand kunne udrette noget, som om hun ikke mangfoldige gange havde set beviser på hans middelmådighed.

Charles gik op og ned i stuen, hans støvler knirkede.

"Sæt dig ned," udbrød hun, "du piner mig."

Han satte sig.

Hvorledes var det dog gået til, at hun, der var så intelligent, endnu en gang havde taget fejl? Hvilken ulyksalig mani havde drevet hende til at forspilde sin tilværelse med idelige ofre? – Hun mindedes alle sine luksuriøse instinkter, alle sin sjæls savn, ægteskabets, husholdningens småligheder, hendes drømme, der var faldet i snavset som sårede svaler, alt, hvad hun havde ønsket, alt, hvad hun havde nægtet sig, alt, hvad hun kunne have haft, og hvorfor, hvorfor?

Den tavshed, der fyldte landsbyen, blev afbrudt af et gennemtrængende skrig. Bovary blev så bleg, som om han skulle besvime. Hun rynkede brynene med en nervøs bevægelse og vedblev at gruble.

Og det var for hans skyld, for dette menneskes! For denne mand, der ikke forstod noget, ikke følte noget. Han sad der ganske rolig uden engang at ane, at det latterlige ved hans navn fra nu af ville besudle hende ligesom ham. Og hun havde gjort sig så megen umage for at elske ham, og hun havde grædende angret at have hengivet sig til en anden.

"Det var måske en *valgus*, en udadvendt klumpfod," udbrød pludselig Charles, der sad fordybet i grublerier.

Ved denne uventede ytring, der faldt på hendes tanker som en blykugle i et sølvfad, løftede Emma skælvende hovedet for at gætte, hvad han mente, og de betragtede hinanden i tavshed, næsten forbavsede ved synet, så fjernt var de i tankerne fra hinanden. Charles betragtede hende med en berusets usikre blik, idet han ubevægelig lyttede til den amputeredes sidste skrig, der snart lød som dæmpede råb, snart som et vildt hyl,

ligesom et dyr, man slagter. Emma bed i sine kridhvide læber, og idet hun rullede en gren af koralbusken, som hun havde brækket af, mellem fingrene, fæstede hun sine flammende øjne på Charles som to ildpile, der var beredte til at fare imod ham. Alt ved ham irriterede hende nu, hans ansigt, hans dragt, de ord, han ikke sagde, hans person, kort sagt hele hans tilværelse. Hun angrede sin tidligere dyd som en brøde, hvad der endnu var levnet, faldt sammen under hendes hovmods rasende slag, med hadefuld ironi frydede hun sig over sin brøde. Mindet om hendes elsker vendte tilbage til hende med svimlende tiltrækningskraft, hendes sjæl fløj hen imod dette billede med en ny begejstring, og Charles forekom hende lige så løsrevet fra hendes liv, så fraværende for bestandig derfra, så umulig og tilintetgjort, som om han skulle dø og allerede rallede i dødskampen for hendes øjne.

Der hørtes skridt udenfor. Charles så ud, og gennem det nedrullede jalousi fik han øje på doktor Canivet, der tørrede sveden af panden, mens Homais gik bag efter ham med en stor rød æske i hånden. De rettede deres skridt hen imod apoteket.

I et anfald af ømhed og modløshed, vendte Charles sig om mod sin hustru med de ord:

"Så kys mig dog, kære lille Emma!"

"Lad mig være!" udbrød hun rød af harme.

"Hvad fejler du? hvad fejler du?" gentog han forbløffet. "Vær kun rolig, fat dig! Du ved jo godt, at jeg elsker dig. Kys mig nu!"

"Nu er det nok!" udbrød hun, og idet hun fo'r ud af døren, slog hun den så hårdt i, at barometret sprang fra væggen og knustes mod gulvet.

Charles sank forstyrret sammen i sin lænestol, idet han spekulerede på, hvad hun kunne fejle. Han mente, at det måske var nervøsitet, han græd og følte ubestemt noget sørgeligt og uforståeligt svæve rundt omkring sig.

Da Rodolphe om aftenen kom ind i haven, fandt han sin elskerinde ventende ham på det nederste trappetrin. De omfavnede hinanden, og deres nag smeltede som sne for solen under det første hede kys.

12

Deres lidenskab begyndte atter at blusse op. Det hændte ofte, at Emma skrev til ham midt på dagen. Fra vinduet vinkede hun ad Justin, der hurtigt løste sit forklæde og fløj afsted til La Huchette. Rodolphe kom; det var for at sige ham, at hun kedede sig, at hendes mand var modbydelig og hendes tilværelse skrækkelig.

"Kan jeg da gøre noget ved det?" udbrød han en dag utålmodigt.

"Åh! Hvis du ville ..."

Hun sad på jorden mellem hans knæ med udslået hår og drømmende blik.

"Hvad mener du?" spurgte Rodolphe.

Hun sukkede.

"Vi kunne tage et andet sted hen ... lige meget hvor ..."

"Men du er da fra forstanden," sagde han smilende, "det er jo umuligt."

Hun kom tilbage til det, han lod, som om han ikke forstod hende og ledede samtalen hen på noget andet. Hvad han ikke forstod, var al denne uro i en så ligefrem ting som et kærlighedsforhold.

Der var dog også noget andet end kærligheden til Rodolphe, der fik hende til at ønske sig langt bort fra Yonville. Hendes modbydelighed for Charles voksede for hver dag. Jo mere hun hengav sig til den ene, des mere afskyede hun den anden, Charles havde aldrig forekommet hende så ubehagelig, så indskrænket, så smålig, så simpel, som når hun var ene sammen med ham, lige efter et stævnemøde med Rodolphe.

Imedens hun da agerede den dydige ægtefælle, begejstredes hun ved tanken om dette hoved, hvis sorte hår snoede sig i en krølle mod den solbrændte pande, om denne samtidig så kraftige og så elegante skikkelse, denne mand med den overlegne intelligens og heftige lidenskabelighed. Det var for hans skyld, at hun filede sine negle med en ciselørs omhu, og at der aldrig var coldcrême nok på hendes hud eller patchouli på hendes lommetørklæder. Hun overlæssede sig med armbånd, ringe og halssmykker. Når hun ventede ham, fyldte hun to store blå glasvaser med roser og pyntede sin lejlighed og sin person som en kurtisane, der venter en fyrste. Tjenestepigen måtte uophørligt vaske linned, og hele dagen rørte Félicité sig ikke fra køkkenet, hvor den lille Justin, der ofte holdt hende med selskab, så på, at hun arbejdede.

Med albuen på det lange bræt, hun strøg på, betragtede han begærligt alle disse damesager, der lå foldet ud omkring ham, kiprede skørter, tørklæder, strimler og benklæder, vide ved hofterne og smalle forneden.

"Hvad bruges alt dette til?" spurgte den unge fyr og rørte ved et fiskebensskørt eller et spænde.

"Har du aldrig set sådanne ting før?" svarede pigen leende, "går din frue da ikke med det samme?"

"Nå, madame Homais!" Og han tilføjede eftertænksomt: "Er min frue da en virkelig dame som Deres?"

Men Félicité blev utålmodig over altid at se ham pusle om hende, hun var seks år ældre end han, og monsieur Guillaumins tjener Théodore begyndte at gøre kur til hende.

"Lad mig være i fred!" sagde hun og flyttede sin stivelseskrukke, "gå hellere hjem og stød mandler, du snuser

altid om fruentimmerne, du skulle vente lidt, til du fik dun om hagen, din dumme unge!"

"Nå, nå, bliv bare ikke vred, nu skal jeg børste fruens sko for Dem."

Og han tog Emmas fodtøj fra hylden, der var et lag af snavs på dem – snavset fra stævnemøderne, der løsnede sig til støv under hans fingre og samlede sig i en solstråle.

"Hvor du er bange for at røre ved dem," sagde pigen, der ikke gjorde så mange omstændigheder, når hun selv rensede dem, fordi fruen forærede hende dem, så snart skindet ikke længere var nyt. Emma havde en mængde af dem i sit skab, som hun efterhånden ødslede bort, uden at Charles nogensinde tillod sig den mindste bemærkning.

Hun var også ødsel med så meget andet. Således gav hun tre hundrede francs ud for et træben, som hun fandt det passende at forære Hippolyte. Stangen var overtrukket med kork, og der var led med fjedre. Denne komplicerede maskine var betrukket med et stykke sort benklæde og endte i en lakeret støvle; men gårdskarlen, som ikke dristede sig til at gå hver dag med et så elegant ben, bønfaldt Emma om at skaffe ham et mageligere. Naturligvis måtte Charles atter punge ud.

Karlen begyndte altså atter sin gamle håndtering. Man så ham ligesom før fare igennem landsbyen. Når Charles i det fjerne hørte den tørre lyd af hans træben mod stenene, gik han hurtigt en anden vej.

Det var købmanden monsieur Lheureux, der havde påtaget sig denne bestilling, hvilket gav ham anledning til at besøge Emma. Han passiarede med hende om de nye forsendelser fra Paris, om tusinde ting, der kunne interessere damerne, viste

sig meget forbindtlig og forlangte aldrig penge. Emma bukkede under for denne lethed til at kunne tilfredsstille sine luner, således ønskede hun at forære Rodolphe en smuk ridepisk, der var udstillet i Rouen i et paraplyudsalg. Næste uge lagde Lheureux den på hendes bord.

Men et par dage efter indfandt han sig hos hende med en faktura på to hundrede og halvfjerds francs foruden centimerne. Emma blev meget forlegen, alle sekretærskufferne var tomme, man skyldte Lestiboudois for flere uger, pigen et halvt års løn og mangfoldige andre ting, og Bovary ventede med utålmodighed på en sendelse fra monsieur Derozerays, der hvert år plejede at betale sit honorar i begyndelsen af januar.

Det lykkedes hende først at bevæge købmanden til at vente lidt, men endelig tabte han tålmodigheden. Man pinte ham, hans kapitaler stod ude, og hvis han ikke fik nogle penge ind, så han sig nødsaget til at tage alle de varer tilbage, hun havde fået.

"Ja, tag dem kun," sagde Emma.

"Det var jo kun min spøg," svarede han. "Det eneste, jeg gerne ville have, var ridepisken. Jeg kan jo bede Deres mand om den."

"Nej, nej!" råbte hun.

"Nu har jeg dig," tænkte Lheureux.

Og sikker i sin sag gik han ud af stuen, idet han dæmpet og med sin sædvanlige fløjten gentog: "Ja, ja, vi får at se, vi får at se."

Hun grundede over, hvorledes hun skulle redde sig ud af dette, da pigen trådte ind og lagde en lille rulle blåt papir på kaminen, idet hun tilføjede, at den var fra monsieur Derozerays. Emma sprang hen og åbnede den, der var femten

louisdorer i den. Hun hørte Charles på trappen, kastede pengene ned på bunden af en skuffe og tog nøglen.

Tre dage efter kom Lheureux igen.

"Jeg har et arrangement at foreslå Dem," sagde han, "hvis De i stedet for de penge, De skylder mig, ville ..."

"Værsåartig!" sagde hun og rakte ham fjorten louisdorer.

Købmanden blev aldeles forbløffet. For at skjule sin skuffelse, udgød han sig i undskyldninger og i tilbud om tjenester, som Emma dog alle afslog. Hun stod nogle øjeblikke og famlede i sin forklædelomme med de tvende ti-francs mønter, han havde givet hende tilbage. Hun lovede sig selv at være økonomisk for senere at kunne tilbagebetale ... "Å hvad!" tænkte hun, "det falder ham vist forresten slet ikke ind at tænke på det."

Foruden ridepisken med sølvknappen havde Rodolphe fået et signet med devisen *Amor nel cor* [Note 2)], et uldent halstørklæde og et cigarfutteral i smag med vicomtens, som Charles engang havde taget op fra vejen, og som Emma gemte. Imidlertid ydmygede disse foræringer ham, han sagde nej til flere af dem, men hun var påståelig og til sidst adlød Rodolphe hende, idet han fandt hende tyrannisk og alt for fordringsfuld. Hun havde tilmed ganske besynderlige indfald.

"Når klokken slår tolv ved midnat, skal du tænke på mig."

Og hvis han tilstod, at han ikke havde tænkt på hende, regnede det ned med bebrejdelser, der altid endte med det evindelige spørgsmål:

"Elsker du mig?"

"Javist elsker jeg dig."

"Meget højt?"

"Naturligvis."

"Har du aldrig elsket nogen anden?"

"Tror du virkelig, at jeg var uskyldig, dag jeg lærte dig at kende?"

Emma græd, mens han bestræbte sig for at trøste hende og forskønnede sine protester med flove "vittigheder".

"Det er, fordi jeg elsker dig," vedblev hun, "jeg elsker dig så højt, at jeg ikke kan undvære dig. Undertiden gribes jeg af lyst til at tale med dig, fordi jeg pines af harme og skinsyge. Jeg spørger mig selv: hvor er han? måske taler han nu med andre kvinder. De smiler til ham, han nærmer sig dem ... nej, ikke sandt, der er ingen, som behager dig. Der gives smukkere kvinder, men jeg elsker dig højere. Jeg er din slavinde og din elskerinde, du er min konge og min afgud. Du er god! Du er skøn! Du er klog! Du er stærk!"

Han havde så mange gange hørt sligt blive sig sagt, at det ikke længere havde nyhedens interesse for ham. Emma lignede alle andre elskerinder, og nyhedens ynde, der lidt efter lidt faldt af hende som et klædebon, viste ham lidenskabens evige monotoni, der stadig antager de samme former og fører det samme sprog. Denne praktiske mand kunne ikke skelne de forskellige følelser fra hinanden under de ensartede udtryksmåder. Fordi letfærdige læber eller læber, der var til fals, havde hvisket ham det samme, troede han kun svagt på disses oprigtighed. "Man burde stadig slå noget af," mente han, "overdrevne ytringer skjuler kun hverdagsagtige følelser", ligesom sjælens fylde ikke undertiden strømmer over i de tommeste billeder, da jo ingen nogensinde kan give et aldeles tro udtryk for sin trang, sine ideer eller sine sorger.

Menneskeordet er som en sprukken kedel, hvorpå man spiller kattemusik, når man vil røre stjernerne.

Men med denne kritiske overlegenhed, der er egen for den, som i alle mulige forbindelser aldrig hengiver sig helt, opdagede Rodolphe, at der var andre nydelser at eksploitere ved dette forhold. Han fandt enhver undseelse overflødig og behandlede hende uden omstændigheder. Han gjorde hende til noget bøjeligt og fordærvet. Under hendes idiotiske beundring for ham gjorde han hende til en føjelig, pervers kvinde. Vellysten afslappede hende fuldstændig, hendes sjæl sænkede sig ned i dens rus og druknede i den, som hertugen af Clarence i sit fad med malvoisier.

Og under denne erotik forandredes også hendes måde at opføre sig på. Hendes blik blev dristigere, hendes tale friere. Hun begik endog den upassende streg at spadsere med Rodolphe med en cigaret i munden, ligesom for at spotte folks omdømme, og de, der endnu tvivlede, kunne umuligt gøre det længere, da man en dag så hende stige ud af *Svalen* med en mandfolkevest på. Charles' moder, der efter en forfærdelig scene med sin mand var flygtet til sin søn, var ikke den mindst forargede. Der var mange andre ting, som hun misbilligede, først og fremmest havde Charles ikke fulgt hendes råd angående romanlæsningen, desuden mishagede deres husholdning hende, hun tillod sig at gøre bemærkninger, og det kom en dag til en scene angående pigen.

Den gamle frue havde nemlig en aftenstund, da hun kom gennem korridoren, overrasket Félicité i selskab med en mørk mand på henved fyrre år, som ved lyden af hendes skridt hurtigt smuttede ud af køkkenet. Emma gav sig til at le, men

den gode dame blev hidsig og påstod, at medmindre man spottede al dyd og moral, burde man våge over sine tjenestefolks sædelighed.

"Til hvilken tidsalder hører De?" spurgte svigerdatteren med et så uforskammet blik, at den gamle dame spurgte hende, om hun ikke forsvarede sin egen sag.

"Forlad mit hus!" råbte den unge kone og fo'r op af stolen.

"Emma! Moder!" udbrød Charles for at mægle.

Men i deres harme var de begge to løbet bort. Emma stampede i gulvet og gentog: "Hvilken opførsel! Det er jo en fuldstændig bondekone!"

Charles løb ind til sin moder. Hun var ude af sig selv og stammede: "Det er en uforskammet, fræk tingest, måske noget værre."

Og hun ville straks tage bort, hvis ikke Emma gjorde hende en undskyldning, Charles gik ind til sin kone og bønfaldt hende om at give efter, han faldt på knæ, til sidst svarede hun: "Nå, ja, ja, jeg skal gå ind til hende."

Hun rakte svigermoderen hånden med en mine som en markise og ordene: "Undskyld mig, frue!", hvorefter hun gik op i soveværelset. Hun kastede sig på maven hen over sengen og græd som et barn med hovedet i puderne.

Hun havde truffet den aftale med Rodolphe, at i tilfælde af noget usædvanligt, skulle hun binde en lille lap hvidt papir til persiennerne, for at han, hvis han tilfældigvis skulle være i Yonville, da kunne løbe om i strædet bag huset. Emma satte signalet. Hun havde ventet i tre kvarter, da hun pludselig opdagede Rodolphe henne ved "Hallerne". Hun følte sig fristet

til at åbne vinduet og kalde på ham, men han var allerede forsvundet. Fortvivlet kastede hun sig atter ned på sengen.

Men snart forekom det hende, at hun hørte skridt på fortovet. Det var uden tvivl ham. Hun sprang ned ad trappen og løb over gården. Der stod han. Hun kastede sig i hans arme.

"Men så tag dig dog i agt!" sagde han.

"Hvis du blot vidste!" var hendes svar.

Og hun gav sig til at fortælle ham alt skyndsomt og usammenhængende, idet hun overdrev det skete, pyntede lidt på sandheden og udstyrede det hele så rigeligt med parentesbemærkninger, at han slet ikke kunne forstå det.

"Nå, min stakkels engel! Trøst dig nu og vær lidt tålmodig!"

"Men nu har jeg i fire år været tålmodig og lidt ... En kærlighed som vor burde man kunne tilstå åbenlyst. De piner mig så forfærdeligt. Jeg kan ikke længere holde det ud. Frels mig dog!"

Hun knugede sig op til Rodolphe. Hendes tårefyldte øjne funklede som flammer under bølger, hendes barm steg og sænkede sig hurtigt. Han havde aldrig elsket hende så højt, han var nær ved at miste besindelsen.

"Men hvad skal vi da gribe til? Hvad vil du da have?"

"Tag mig med dig!" råbte hun. "Bortfør mig! ... jeg bønfalder dig." Og hun trykkede sin mund mod hans læber som for at gribe det samtykke, der da også kom i form af et kys.

"Men ..." sagde Rodolphe.

"Hvad mener du?"

"Din datter?"

Hun betænkte sig et øjeblik og sagde så: "Hende tager vi med, det må han finde sig i!"

"Hvilken kvinde!" tænkte han ved sig selv, da han så hende fjerne sig, for hun smuttede ind i haven, da der blev kaldt på hende.

De følgende dage var svigermoderen yderst forbavset over den forandring, der var foregået med hendes sønnekone. Emma var nemlig yderst omgængelig og drev endog sin ydmyghed så vidt, at hun bad hende om en opskrift til at sylte agurker.

Var det for lettere at kunne bedrage søn og moder, eller ville hun med en art vellystig stoicisme føle bitterheden ved de forhold, som hun nu skulle forlade, endnu dybere? Tværtimod, hun lagde slet ikke mærke til det. Hun levede ganske hensunken i tanken om alle de nydelser og den lykke, der ventede hende om så kort tid. Den var en evig genstand for hendes samtaler med Rodolphe, hun støttede sig til hans skulder og hviskede:

"Ak, blot vi snart sad i diligencen … tænker ikke tit på det? Er det også muligt? Det forekommer mig, at i det øjeblik jeg mærker vognen køre til, vil det være, som om vi steg op i en ballon, som om vi rejste op imod skyerne. Ved du, at jeg tæller dagene? Og du? …"

Emma havde aldrig taget sig så godt ud som i denne periode, hun havde fået denne ejendommelige skønhed, der ikke kan beskrives, men som er et resultat af glæde, entusiasme, lykke og temperamentets fulde harmoni med omgivelserne. Hendes længsler, hendes sorger, hendes indvielse i de sanselige glæder og hendes stadig unge illusioner havde gradvis udviklet hende, ligesom gødning, regn, solskin og vind udvikler blomsten, og nu udfoldede hun sig endelig i hele sin naturs fylde. Hendes

øjenlåg syntes af naturen at være formet for disse lange forelskede blikke, hvorunder øjestenene skjulte sig, mens et dybt åndedræt udspilede de små næsebor og løftede de kødfulde mundvige, der beskyggedes af lidt mørkt dun.

Man skulle have troet, at en kunstner med en meget lysten fantasi havde ordnet hårlokkernes fald i nakken. De rullede sig skødesløst sammen til en tung masse, parat til hurtigt at falde ved de daglige møder med elskeren. Nu antog hendes stemme og hendes skikkelse blødere bøjninger; noget raffineret, der meddelte sig til hendes omgivelser, trådte endog frem fra hendes kjoles folder og hendes fods bøjning.

Ligesom i den første tid af deres ægteskab, fandt Charles hende bedårende og aldeles uimodståelig.

Når han kom hjem midt om natten, nænnede han ikke at vække hende. Porcelænslampen kastede et rundt skælvende skær i loftet, og gardinerne, der var trukket for den lille vugge, dannede ligesom en hvid hytte, der trådte frem i skyggen ved kanten af sengen.

Charles betragtede vuggen. Han troede at høre sit barns lette åndedrag. Nu ville hun snart vokse til, hvert år ville bringe nye fremskridt. Han så hende allerede komme fra skole i mørkningen med et smil på læben, den lille trøje plettet af blæk og tasken på armen. Senere skulle hun i et pensionat, det ville blive bekosteligt. Hvorledes skulle han bære sig ad? Han spekulerede på det, han tænkte på at forpagte en lille gård i omegnen, hvis drift han selv ville lede hver morgen, når han tog til sine patienter. Han ville opspare indtægten af den, anbringe den i en sparekasse, købe aktier lige meget hvor. For øvrigt ville hans praksis tage til, det gjorde han sikker regning på, for

Berthe skulle have en udmærket opdragelse, hun skulle lære at spille klaver. Hvor hun ville blive smuk, når hun blev femten år, hun ville komme til at ligne sin moder. Om sommeren skulle hun bære store stråhatte ligesom Emma. Langt borte fra ville man antage dem for to søstre. Han tænkte sig siddende med sine bøger ved deres side om vinteraftnerne, hun skulle brodere morgensko til ham, hun skulle tage sig af husvæsenet, hun ville opfylde hjemmet med sin skønhed og munterhed. Endelig skulle de tænke på at gifte hende bort, man ville finde en eller anden brav fyr i en god livsstilling, som kunne gøre hende lykkelig. Han så slet ingen ende på dette lykkelige liv.

Emma sov ikke, hun lod kun, som om hun slumrede, og mens han faldt i søvn ved hendes side, var hun hensunket i ganske andre drømmerier.

Bortført af fire galoperende heste ilede hun hen imod det ubekendte land, hvorfra de aldrig mere skulle vende tilbage. De drog stadig fremad, arm i arm, uden at tale. Ofte opdagede de pludselig fra tinden af et bjerg en herlig by med kupler, broer, skibe, skove af citrontræer og hvide marmorkatedraler med storkereder i de spidse spir. Folk gik kun, fod for fod, på brede fliser, hvor der lå blomsterbuketter på jorden, som kvinder i røde trøjer falbød dem. Man hørte klokkerne ringe, muldyrene vrinske, der var guitarmusik og plasken fra springvand, hvorfra en fin støvregn faldt hen over stabler af frugter, som lå pyramideformet ordnet ved foden af hvide statuer, der smilede under springvandene. Så kom de en aftenstund til et fiskerleje, hvor de mørke net tørredes for vinden langs stranden. Her ville de standse og blive, de skulle bo nede ved vandet i et lavt hus med fladt tag i læ af et palmetræ. De skulle sejle i gondol, de

skulle vugge sig i hængekøjer, og deres tilværelse skulle være rig og let som deres silkeklæder, varm og stjernebeskinnet som Sydens milde nætter. Men fra denne uendelige fremtid, som hun så i fantasien, sprang intet enkelt billede. De pragtfulde dage lignede alle hinanden som den ene bølge den anden, og de vuggede sig i horisonten, uendelige, harmoniske, ideale og solbestrålede. Men barnet gav sig til at hoste i vuggen, eller Bovary snorkede stærkere, og Emma faldt først i søvn hen ad morgenstunden, når dagskæret hvidnede ruderne, og den lille Justin trak skodderne fra apoteket.

Hun havde sendt bud efter Lheureux og sagt til ham:

"Jeg får brug for en kappe, en stor foret kappe med bred krave."

"Skal De rejse?" spurgte han.

"Nej, men ... ja, det er nu lige meget, jeg kan jo stole på Dem, ikke sandt, men det må være hurtigt."

Han bukkede.

"Desuden skal jeg bruge en kuffert ... ikke alt for tung ... en bekvem kuffert."

"Ja, jeg forstår det godt," svarede han, "omtrent to og halvfems centimeter lang og halvtreds bred, som man bruger dem nu."

"Og en vadsæk."

"Her er nok ugler i mosen," tænkte købmanden.

"Værsågod," sagde Emma og rakte ham sit ur, "De kan tage Dem betaling af dette."

Men købmanden indvendte, at det aldeles ikke behøvedes, han tvivlede jo slet ikke på hendes redelighed, det var barnagtigt af hende. Men hun fordrede da, at han i hvert

tilfælde skulle tage kæden, og Lheureux havde allerede puttet den i lommen og var gået ud af døren, da Emma kaldte ham tilbage. – "De må beholde det alt sammen hjemme hos dem selv. Og hvad kappen angår," – hun lod til at tænke sig om – "da skal De heller ikke bringe mig den, men De kan give mig skrædderens adresse og underrette ham om, at den er til mig."

Næste måned skulle de flygte. Hun skulle tage fra Yonville under påskud af at gøre indkøb i Rouen. Rodolphe skulle have taget pladser, sørget for pas og skrevet til Paris for at bestille hele postvognen til Marseille, hvor de skulle købe en vogn og umiddelbart fortsætte rejsen til Genua, uden at standse. Hun skulle sende bud til Lheureux efter bagagen, der da ville blive befordret direkte til *Svalen*, så at ingen ville fatte mistanke. Under alt dette var der aldrig tale om hendes barn, Rodolphe undgik at tale om det, og hun tænkte måske heller ikke mere på det.

Han ville endnu have to uger til sin rådighed for at ordne forskellige forberedelser. Efter otte dages forløb begærede han atter fjorten dages udsættelse, derpå erklærede han sig syg, så gjorde han en lille rejse, august måned forløb, og efter alle disse forsinkelser bestemte de, at det uigenkaldeligt skulle være mandagen den fjerde september.

Lørdag aften kom Rodolphe tidligere end sædvanligt.

"Er alt færdigt?" spurgte hun ham.

"Ja."

De spadserede rundt om et af bedene og satte sig ved terrassen på kanten af muren.

"Du er bedrøvet," sagde Emma.

"Nej, hvorfor?" Og dog betragtede han hende på en ejendommelig øm måde.

"Er det fordi du skal rejse bort?" vedblev hun, "forlade dine omgivelser, dit vante liv? Jeg kan så godt forstå det ... men jeg har intet i denne verden, du er alt for mig. Derfor vil jeg også være alt for dig, jeg vil være dig i families og fædrelands sted, jeg vil hygge om dig, jeg vil elske dig."

"Hvor du er yndig!" sagde han og tog hende i sine arme.

"Er det dit alvor?" spurgte hun ham med vellystig latter, "elsker du mig? Sværg mig det!"

"Om jeg elsker dig! om jeg elsker dig! jeg tilbeder dig, min elskede!"

Rund og purpurrød stod månen op bag engene. Den steg hurtigt op imellem poplernes grene, der hist og her skjulte den som et sort hullet gardin. Derpå trådte den blændende hvid frem på den tomme himmel, og idet den sagtnede sin gang, kastede den en klar lysning på åen, der blev til en uendelig mængde sølvstjerner. Denne sølvglans syntes at bore sig ned lige til bunden som en hovedløs slange, oversået med lysende skæl. Den mindede også om en kæmpestor kandelaber, langs hvilken der rislede flydende diamantdråber. Den tavse nat sænkede sig om dem, flader af mørke fyldte løvet. Med halvt lukkede øjne indåndede Emma med dybe suk den friske nattevind. De talte ikke til hinanden, dertil var de alt for fordybede i deres drømmerier. Deres første elskovsdage stod for deres tanke svulmende og tavse som åen, der flød forbi dem. Mindet om det virkede lige så bedøvende på dem som jasminduften og kastede større og mere melankolske skygger i deres sjæl end de ubevægelige piletræer, der strakte sig hen ad

jorden. Undertiden smuttede et pindsvin eller en væsel frem af buskene, eller de hørte en moden fersken falde fra espalieret.

"Hvilken dejlig nat!" udbrød Rodolphe.

"Af slige nætter skal vi skue mange!" svarede Emma, og ligesom hun talte med sig selv, vedblev hun: "Det vil være så dejligt at komme til at rejse ... men hvorfor er jeg så melankolsk? Er det frygt for det ubekendte ... er det så svært at bryde med det tilvante ... eller snarere?... Nej, det er kun et overmål af lykke. Hvor jeg er svag, ikke sandt, tilgiv mig!"

"Der er tid endnu," udbrød han. "Betænk dig, du vil måske fortryde det."

"Aldrig," udbrød hun heftigt og rykkede sig nærmere hen til ham. "Hvad ulykkeligt kan der times mig? Der gives ingen ørken, ingen afgrund, intet ocean, der kunne skræmme mig, når jeg har dig ved min side. Efterhånden som vi lever sammen, vil det for hver dag blive ligesom en inderligere omfavnelse. Intet skal forstyrre vor lykke, hverken sorger eller vanskeligheder. Vi vil være ene og kun tilhøre hinanden. Men så tal dog, svar mig."

Han svarede med regelmæssige mellemrum: "Ja, ja ..." Hendes hånd hvilede i hans hår, og hun gentog med barnlig stemme, uagtet der løb store tårer ned ad hendes kinder:

"Rodolphe, Rodolphe, ak kære lille Rodolphe!"

Klokken slog tolv.

"Tolv," sagde hun, "nu er også denne dag forløbet, kun én endnu!"

Han rejste sig for at gå, og ligesom den bevægelse han gjorde, havde været signalet til deres flugt, blev hun pludselig atter glad og munter.

"Har du passene?"

"Ja."

"Du har ikke glemt noget?"

"Nej."

"Er du vis på det?"

"Ja, aldeles vis."

"Du venter mig i *Hôtel de Provence*, ikke sandt, klokken tolv?"

Han nikkede.

"Så ses vi altså i morgen," sagde Emma med et sidste kærtegn.

Hun så efter ham, men han vendte sig ikke om. Hun løb efter ham, og idet hun hældede sig hen over vandet mellem buskene, råbte hun: "Altså i morgen!"

Men han var allerede på den anden side af strømmen og gik hurtigt langs med engen.

Efter nogle minutters forløb stod Rodolphe stille. Da han efterhånden så hendes hvide kjole svinde hen i skyggen som et spøgelse, fik han en sådan hjertebanken, at han måtte støtte sig til et træ for ikke at falde.

"Jeg er dog et stort fæ," sagde han med en drøj ed. Lige meget, det var en køn elskerinde. Og Emmas skønhed og alle nydelserne ved denne kærlighedsforbindelse stod for ham. Først følte han sig bevæget, men derpå oprørtes han imod denne bevægelse. "Jeg kan dog ikke rejse bort fra Frankrig," udbrød han og gestikulerede heftigt, "og påtage mig at forsørge et barn." Han holdt denne lille enetale for yderligere at befæste den beslutning, han havde taget. Og alt det besvær og de udgifter! Nej, nej, og tusind gange nej, det ville dog have været alt for dumt!

13

Næppe var Rodolphe kommet hjem, før han satte sig til sit skrivebord under hjortehovedet, der hang på væggen. Men da han havde fået pennen i hånden, kunne han ikke finde på noget, han støttede så hovedet på hænderne og gav sig til at spekulere. Emma syntes ham at være veget bort til en fjern fortid, ligesom om den beslutning, han havde taget, pludselig havde lagt en umådelig afstand mellem ham og hende.

Ligesom for atter at gribe noget af hende tog han en gammel biskuitæske fra skabet ved sit hovedgærde, som han plejede at gemme sine damekorrespondancer i, og hvorfra der udgik en ubestemt duft af fugtigt støv og visne roser. Han fik straks øje på et lommetørklæde med afblegede pletter, det var et lommetørklæde, hun engang havde benyttet på en af deres spadsereture under et anfald af næseblod, han mindedes ikke længere hvornår. Desuden lå der et miniaturportræt af Emma. Hendes toilette forekom ham fordringsfuldt, og hendes smægtende øjekast syntes ham smagløst og vulgært. Mens stirrede på dette billede og fremkaldte mindet om originalen, svandt Emmas træk lidt efter lidt af hans hukommelse, ligesom det malede og det levende ansigt ved at gnides mod hinanden gensidigt havde udvisket hinanden. Endelig læste han nogle af hendes breve, de var fulde af meddelelser angående deres rejseforberedelser, korte, praktiske og presserende som forretningsbreve. Han ville gense de lange fra den allerførste tid af; for at finde dem på bunden af æsken måtte Rodolphe flytte alle de andre, og mekanisk gav han sig til at rode i denne dynge af papirer og genstande, hvor han hulter til bulter fandt

buketter, et strømpebånd, en sort maske, knappenåle og hår – hår, både mørke og lyse, nogle af dem hang fast ved beslaget og knækkedes, idet han åbnede æsken.

Idet han således strejfede om mellem alle disse minder, sammenlignede han brevenes skrift og stil, der var lige så varieret som deres ortografi; der var ømme og joviale, vittige og melankolske, der var nogle, der bad om kærlighed og andre, der bad om penge. Ved at støde på et eller andet ord mindedes han ansigtet, visse bevægelser, lyden af en stemme, undertiden mindedes han slet intet.

Disse kvinder, der samtidig flokkedes i hans tanker, trådte i vejen for hinanden og sank ned til samme niveau. Han greb disse forskellige breve i bunkevis og morede sig i nogle øjeblikke med at lade dem glide fra den ene hånd over i den anden ligesom vandstråler. Træt af denne leg stillede endelig Rodolphe atter æsken ind i skabet med ordene "sikken en bunke vrøvl", hvad der i grunden resumerede hans mening, for nydelsen havde ligesom skoledrenge på en legeplads trampet på hans hjerte, så at der ikke længere kunne spire noget frem, og det, som nu gik der forbi, var endnu mere ligeglad end et barn, det ridsede ikke engang sit navn på muren.

"Det bliver nok bedst, at jeg kommer til at begynde," sagde han endelig og gav sig til at skrive.

"Mod, Emma, mod! Jeg vil ikke berede Dem en ulykkelig tilværelse."

"Når det kommer til stykket, er det jo også sandt," tænkte Rodolphe, "jeg handler i hendes egen interesse, jeg opfører mig jo som en hæderlig mand."

"Har De modent overvejet Deres forsæt? Kender De den afgrund, jeg drog Dem hen imod, stakkels engel, nej vel? Tillidsfuld og blind med tro på lykken og fremtiden drog De den i møde. Ak, vi er begge ulykkelige og vanvittige."

Her standsede Rodolphe for at finde en god undskyldning.

"Hvis jeg fortalte hende, at jeg havde mistet hele min formue? ... Nej, det duer ikke, det ville ikke får hende til at give tabt, og så måtte man kun begynde forfra senere. Kan man nogensinde bringe slige kvinder til fornuft?"

Han grublede lidt og tilføjede så:

"Jeg vil aldrig glemme Dem, tro mig vel, og jeg vil stadig nære en dyb hengivenhed for Dem, men engang sent eller tidligt ville vor elskov (det er jo de menneskelige følelsers lod) være blevet formindsket, trætheden ville have indfundet sig, og hvem ved, om jeg ikke ville have haft den grusomme sorg at måtte skue Deres samvittighedsnag og selv tage del i den, da jeg havde været skyld i den. Alene tanken om de sorger, der så ville hjemsøge Dem, piner mig frygteligt. Emma, glem mig! Hvorfor lærte jeg Dem at kende? Hvorfor var De så skøn? Er det min skyld? Oh min Gud nej, anklag kun skæbnen!"

"Det er et ord, der altid gør virkning," sagde han til sig selv.

"Hvis De havde været en af disse letsindige kvinder, man ser så mange af, havde jeg sikkert af egoisme prøvet et forsøg, der da ville have været uden fare for Dem. Men denne henrivende eksaltation, der samtidig udgør Deres ynde og pinsel, har hindret Dem, beundringsværdige kvinde, i at forstå det falske i vor fremtidige stilling. Jeg havde heller ikke tænkt over det og hvilede i skyggen af denne ideale lykke ligesom under mancinillatræet, uden at ænse følgerne."

"Hun vil måske tro, at det er af gerrighed, jeg giver afkald på det; men lige meget, det må have en ende."

"Verden er grusom, Emma. Over alt hvor vi ville have taget hen, ville den have forfulgt os. De ville have lidt under indiskrete spørgsmål, bagtalelse, foragt, ja måske fornærmelser. De fornærmet! ... Og jeg, der ville sætte Dem på en trone. Jeg, der medtager mindet om Dem som en talisman, for jeg straffer mig selv med landflygtighed for alt det onde, jeg har tilføjet Dem. Jeg rejser, hvorhen? Ja det ved jeg ikke selv, jeg er vanvittig. Lev vel! Vær stadig god! Bevar mindet om den ulykkelige, der har mistet Dem. Lær Deres barn mit navn, for at hun kan indflette det i sine bønner."

Lysene blafrede. Han gik hen og lukkede vinduet, og efter at have sat sig ned igen sagde han:

"Nu tror jeg, det er nok. Kun et par ord til, for at hun ikke skal komme herhen og pine mig med scener, før jeg er væk."

"Jeg er langt borte, når De læser disse sørgelige linjer, for jeg har villet flygte så hurtigt som muligt, for at undgå den fristelse at gense Dem. Ingen svaghed! Jeg vender engang tilbage, og måske vil der komme en tid, hvor vi to med fuldstændig ro vil kunne passiare om vor fordums kærlighed. Levvel!" Og der var et sidste adieu skilt i to ord "À Dieu"; hvilket han fandt så overordentligt smagfuldt.

"Hvorledes skal jeg undertegne mig?" spurgte han sig selv: "Deres hengivne ... nej, Deres ven ... ja sådan skal det være: Deres ven."

Han læste atter brevet igennem, det forekom ham særdeles godt.

"Stakkels lille kone," tænkte han bevæget. "Hun vil anse mig for hårdere end en sten; der burde have været nogle tårer på det; men jeg kan ikke græde, det er sgu ikke min skyld." Efter at have hældt vand i et glas dyppede Rodolphe fingrene deri og lod en tung dråbe falde ned på papiret, den dannede en bleg plet på blækket, idet han derpå ville til at forsegle brevet, stødte han på signetet *Amor nel cor*.

"Det passer ikke rigtig godt til situationen ... nå, men blæse være med det!"

Derpå røg han tre piber og gik til sengs.

Efter at være stået op den næste dag, (klokken var hen ved to, han havde nemlig sovet længe) lod Rodolphe sig plukke en kurv med abrikoser. Han lagde brevet på bunden under vinløvet og befalede en af sine karle at bringe den forsigtigt over til madame Bovary. Han betjente sig undertiden af dette middel til at korrespondere med hende, idet han alt efter årstiden sendte hende frugter eller vildt.

"Hvis hun spørger om mig," sagde han til karlen, "skal du svare hende, at jeg er rejst. Du må kun give kurven til hende selv ... Gå nu og udfør nøje hvad jeg har sagt dig."

Karlen tog sin nye bluse på, bandt sit lommetørklæde om abrikoserne og begav sig roligt henad Yonville til med lange tunge skridt i sine svære jernbeslåede træsko.

Da han kom til Bovarys, ordnede just Emma en pakke linned på køkkenbordet sammen med Félicité.

"Jeg skal levere Dem en foræring fra min herre," sagde karlen.

Hun blev grebet af angst, og idet hun ledte efter nogle småpenge i sin lomme, betragtede hun ham vildt, mens karlen stirrede forbavset på hende, idet han ikke kunne begribe,

hvorfor en ganske almindelig foræring kunne gøre et menneske så bevæget. Endelig gik han sin vej, men Félicité blev i stuen, da kunne hun ikke længere holde det ud, men løb ind i dagligstuen som for at stille abrikoserne derind, hun væltede kurven, rev bladene ud, fandt brevet og åbnede det, og som om der havde været den voldsomste ildebrand i hælene på hende, gav Emma sig aldeles forfærdet til at løbe op på sit værelse.

Charles var deroppe. Hun fik øje på ham, han talte til hende. Hun hørte imidlertid intet, men løb videre op ad trapperne, stønnende, ude af sig selv, ligesom beruset og stadig med det skrækkelige blad papir i hånden, der slog mod hendes fingre som en blikplade. På anden sal standsede hun foran loftsdøren, den var lukket.

Da ville hun berolige sig, hun mindedes brevet, hun måtte læse det til ende, men turde ikke. Hvor skulle hun også gøre det? Hvorledes? Man kunne se hende over alt.

"Nej," tænkte hun, "det må være derinde, der har jeg ro."

Hun skød døren op og trådte ind.

Der faldt en tung varme fra taget, som knugede hendes tindinger og var nær ved at kvæle hende. Hun slæbte sig hen til vinduet, trak skoddet fra, og et blændende lys strømmede pludselig ind.

Foran hende, ud over tagene, strakte landskabet sig, så langt man kunne øjne. Neden under hende stod landsbyens torv tomt. Stenene på fortovet funklede. Vejrhanerne på husene rørte sig ikke. Henne på hjørnet af gaden lød der en slags hvislende snurren, det var Binet, som arbejdede ved drejebænken.

Hun støttede sig til karmen og gennemlæste atter brevet med hånlig latter; men jo ivrigere hun fæstede sin opmærksomhed på det, des mere forvirredes hendes tanker. Hun så ham atter, hun hørte ham, hun omslyngede ham med sine arme, og stadig hurtigere og hurtigere med ulige store mellemrum bankede hjertet under hendes bryst ligesom hammerslag. Hun kastede blikket rundt om sig med ønsket om, at jorden måtte styrte sammen. Hvorfor gjorde hun ikke ende på det? Hvem forhindrede hende i det? Hun var jo fri. Og hun gik fremad, hun så ned på stenene med den tanke: "Fremad!"

Lysstrålen, der steg op til hende, trak hendes legeme hen imod dybet. Det forekom hende, at jorden nede på torvet vaklende hævede sig langs murene, og at gulvet bøjede sig ved enderne ligesom et gyngende skib. Hun stod yder ude ved vinduet, næsten svævende ude i det tomme, frie rum. Himlens blå ligesom løftede hende, luften susede i hendes tomme hjerne, hun behøvede kun at give efter, at lade sig gribe, og drejebænkens snurren vedblev idelig ligesom en rasende røst, der kaldte på hende.

"Emma, Emma," råbte Charles.

Hun standsede.

"Hvor er du da? Så kom dog!"

Tanken om lige at være undsluppet døden, havde nær fået hende til at besvime af rædsel, hun lukkede øjnene og skælvede ved, at en hånd berørte hendes arm. Det var Félicité.

"Herren venter på Dem, suppen står på bordet."

Og hun måtte gå ned, hun måtte sætte sig til bords.

Hun prøvede på at spise, men maden var nær ved at kvæle hende. Hun bredte servietten ud, som om hun ville efterse

stopningerne. Hun ville virkelig fæste sine tanker på dette arbejde, tælle trådene i lærredet. Pludselig mindedes hun brevet. Havde hun tabt det? Hvor skulle hun finde det igen? Men hun følte sig så træt i sindet, at hun ikke kunne finde på et påskud til at slippe fra bordet, og så var hun blevet fej. Hun var bange for Charles, han vidste alt, det var hun overbevist om. Han lagde virkelig også en højst ejendommelig betoning i ordene:

"Nu varer det nok længe, før vi får monsieur Rodolphe at se."

"Hvem har sagt dig det?" spurgte hun gysende.

"Hvem der har sagt mig det," svarede han lidt forundret over den korte tone, "jeg har det fra hans karl Girard, som jeg nylig mødte uden for Café Français. Han er rejst eller skal nok rejse."

Hun brast i hulken.

"Bliver du så forbavset over det? Han tager nok af og til bort for at adsprede sig lidt, og det gør han min tro ret i, når man har penge og er ungkarl ... Vor gode ven holder nok af at more sig, han er en stor gavstrik, blandt andet har monsieur Langlois fortalt mig ..."

Han tav pludselig, fordi pigen trådte ind i stuen.

Félicité lagde abrikoserne, der lå spredt på etagèren, ned i kurven. Og uden at lægge mærke til sin kones rødme, lod Charles kurven bringe hen på bordet, greb en og bed i den.

"Den er udmærket," sagde han, "smag på dem."

Han rakte hende kurven, som hun blidt stødte tilbage.

"Men så lugt dog, hvilken duft!" sagde han og rakte den gentagne gange op under næsen på hende.

"Jeg kvæles," udbrød hun pludselig og fo'r op af stolen.

Men ved en viljesanstrengelse forsvandt denne krampe, og hun tilføjede: "Det er intet, intet, det er kun nervøsitet. Sæt dig ned og bliv bare ved at spise."

For hun frygtede for, at han skulle udspørge hende, holde øje med hende, og at hun ikke skulle få lov til at være alene.

For at føje hende, havde Charles atter sat sig ned, han spyttede abrikoskernen ud i hånden og lagde den ned på tallerkenen.

Pludselig fo'r en blå tilbury i galop over torvet. Emma udstødte et skrig og faldt baglæns om på gulvet.

Efter moden overvejelse havde Rodolphe nemlig bestemt sig til at tage til Rouen, og da der fra La Huchette ikke var nogen anden vej dertil end over Yonville, havde han måttet køre gennem landsbyen. Emma havde genkendt ham ved lysskinnet, der kløvede tusmørket som et lynglimt.

Ved den alarm, der opstod i huset, styrtede apotekeren til. Bordet med alle tallerkenerne var faldet om. Sauce, kød, knive, saltkar og olieskål lå på gulvet, Charles råbte om hjælp, barnet skreg fortumlet, og Félicité løste med rystende hænder tøjet på Emma, der skælvede konvulsivisk over hele legemet.

"Jeg løber ind i laboratoriet efter lidt aromatisk eddike," sagde Homais.

Da hun ved at lugte til flasken åbnede øjnene, sagde han: "Ja, vidste jeg det ikke nok, det kunne jo vække en død til live."

"Tal til os!" bad Charles. "Tal til os! Fat dig! Det er mig, din Charles, der elsker dig så inderligt. Kender du mig igen? Der er din lille datter, kys hende dog!"

Barnet strakte armene frem imod moderen for at hænge sig fast ved hendes hals, men Emma vendte hovedet bort og

hviskede: "Nej, nej, ingen."

Hun faldt atter i besvimelse, man lagde hende på sengen.

Der lå hun hen med åben mund, lukkede øjenlåg og slappe hænder, ubevægelig og hvid som en voksstatue. Strømme af tårer rullede langsomt ned på puden.

Charles holdt sig inderst i alkoven, og apotekeren, der stod ved hans side, iagttog denne eftertænksomme tavshed, som det er passende at bevare under livets alvorlige øjeblikke.

"Berolig Dem!" sagde han og stødte til ham med albuen. "Jeg tror nok, at paroksysmen er overstået."

"Ja, nu hviler hun lidt," svarede Charles, der så at hun sov. "Stakkels kone ... stakkels kone."

Homais spurgte da, hvorledes ildebefindendet var kommet. Charles svarede, at hun var blevet grebet af det, mens hun spiste en abrikos.

"Besynderligt!" ytrede apotekeren; "men det kan jo godt være, at abrikosen har foranlediget besvimelsen. Der gives jo naturer, der aldeles ikke kan tåle visse lugte. Det kunne endogså være et ganske interessant spørgsmål at studere såvel fra et patologisk som fra et filosofisk synspunkt. Præsterne har kendt dets betydning, det er derfor, at røgelsen altid har spillet en rolle ved deres ceremonier. Det har været for at bedøve tænkningen og fremkalde ekstaser, hvilket for øvrigt er let at opnå hos det svage køn, som er sartere end vi andre. Man kender eksempler på fruentimmer, der falder i besvimelse ved lugten af brændt horn eller nybagt brød ..."

"Tag Dem dog i agt for at vække hende," hviskede Bovary.

"Og ikke blot menneskene," vedblev apotekeren, "er underkastet disse anomalier, men også dyrene. De kender vel

nok den besynderlige afrodisiske virkning, som *nepeta cataria*, almindeligt kaldet katteurt, frembringer på katteslægten? Og for at anføre Dem et eksempel, for hvis pålidelighed jeg personligt kan indestå, ejer en af mine gamle skolekammerater, Bridoux, som er bosiddende i Rouen, en hund, der falder i besvimelse, når man viser den en snusdåse. Han foretager ofte dette eksperiment i sine venners nærværelse. Skulle man nu tro, at et almindeligt nysepulver kunne gøre en slig forstyrrelse i en firføddets organisme? Det er ganske besynderligt, er det ikke?"

"Jo," svarede Charles, der slet ikke hørte på ham.

"Hvilket beviser os," svarede den anden med et velvilligt og samtidig godmodigt overlegent smil, "at der gives utallige uregelmæssigheder i nervesystemet. Hvad fruen angår, har hun altid forekommet mig at være en sand mimose. Derfor vil jeg heller ikke tilråde Dem, min gode ven, at bruge noget af disse foregivne lægemidler, der under påskud af at gøre det af med sygdommen, angriber konstitutionen. Nej, ingen unyttige medikamenter! Diæt! Beroligende, dulmende midler; man burde måske også søge at påvirke fantasien."

"Hvorledes mener De?" spurgte Charles.

"Ja, det er netop sagen. Således stiller spørgsmålet sig. "*That is the question*", som der stod forleden dag i avisen."

Pludselig vågnede Emma og råbte: "Brevet, brevet!"

Man troede, at hun talte i vildelse. Fra midnat fantaserede hun, og der viste sig symptomer på en hjernebetændelse.

I tre og fyrre dage forlod Charles ikke hendes leje. Han forsømte alle sine patienter, han lagde sig ikke, uophørligt følte han hendes puls og lagde sennepskager og kolde omslag på

hende. Han sendte Justin til Neufchâtel efter is; den smeltede på vejen, og han sendte ham atter afsted. Han hidkaldte doktor Canivet, han lod sin tidligere lærer monsieur Larivière komme fra Rouen, han var fortvivlet. Hvad der forskrækkede ham mest, var Emmas kraftesløshed, for hun talte ikke, forstod ikke noget og syntes ikke engang at lide ... ligesom om sjæl og legeme hvilede sig ud efter alle disse rystelser.

Hen imod midten af oktober kunne hun sidde oprejst i sengen, støttet til puderne. Charles græd, da han så hende spise den første skive brød med syltetøj. Kræfterne vendte tilbage, hun stod et par timer op om dagen, og engang, da hun følte sig bedre, prøvede han på at spadsere en tur med hende i haven. Sandet i gangene forsvandt under de visne blade, hun gik ved hans arm skridt for skridt med slæbende morgensko og støttede sig til hans skulder med et blidt smil.

Således gik de lige til udkanten af haven ved terrassen. Hun rettede sig langsomt og skyggede med hånden for øjet, for bedre at kunne se langt ud i det fjerne, men hun så kun røgen fra nogle hedebrande bølge hen over bakkerne.

"Du bliver træt, min kære søde pige," sagde Charles og stødte blidt til hende for at få hende ind i lysthuset. "Sæt dig ned på bænken, der kan du hvile dig så godt."

"Nej, nej, ikke der," sagde hun med mat stemme.

Hun blev svimmel, og om aftenen begyndte atter sygdommen, ganske vist med en usikrere gang og et mere kompliceret præg. Snart følte hun smerter i hjertet, snart i brystet, så i hjernen og så i hele legemet. Hun havde brækninger, hvor Charles troede at opdage de første symptomer til en kræftskade.

Og oven i købet var den stakkels fyr i pengeforlegenhed.

14

For det første vidste han ikke, hvorledes han skulle holde Homais skadesløs for alle de medikamenter, han havde taget hos ham; skønt han i egenskab af læge ikke havde behøvet at betale dem, undså han sig dog for denne udvej. Nu, da pigen styrede huset, blev udgifterne til husholdningen forfærdelige, det væltede ind med regninger, leverandørerne blev utålmodige, og navnlig pinte Lheureux ham. Mens Emmas sygdom stod på sit højdepunkt, havde han benyttet sig af lejligheden til at skrue regningen op og havde skyndt sig med at bringe kappen, vadsækken, to kufferter i stedet for én og en mængde andre sager. På Charles' bemærkninger om, at han ikke havde brug for alt det, svarede købmanden storsnudet, at man havde bestilt disse sager hos ham, og at han ikke ville tage dem tilbage. Hvis fruen, når hun blev lidt bedre, erfarede, at Charles nægtede at betale, ville hun rimeligvis få et tilbagefald; herren kunne tænke lidt over dette, kort sagt han var bestemt på hellere at lade sagen gå til retten end til at opgive sin fordring og tage sine varer tilbage. Charles gav ordre til, at de straks skulle sendes tilbage, men Félicité erindrede det ikke, han havde andre ting i sit hoved, og det hele gik i glemme. Monsieur Lheureux gentog sin fordring snart truende, snart klynkende og manøvrerede så snildt, at Bovary til sidst underskrev en veksel med et halvt års frist. Men næppe havde han underskrevet denne veksel, før der faldt ham en dristig tanke ind, han kunne jo låne tusind francs af Lheureux, han spurgte ham da med forlegen mine, om det ikke var ham muligt at skaffe ham disse penge med tilføjende af, at lånet

skulle være på et år og med hvad rente, der forlangtes. Lheureux løb hjem, hentede dalerne og dikterede lægen en anden veksel, hvori denne erklærede næstkommende første september at skulle betale en sum af 1070 francs, der tilligemed de i forvejen stipulerede 180 akkurat udgjorde 1250. Idet han altså lånte ud til seks procent og en fjerdedel i provision og mindst tjente en god tredjedel på varerne, tjente han 130 francs ved denne forretning. Han håbede, at det ikke skulle blive ved det, at Bovary ikke skulle kunne betale vekslerne, men blive tvunget til at forny dem, og at hans stakkels penge ville få en god pleje hos lægen og yngle ganske enormt.

Han havde forresten held med sig i alting. Han havde fået leverancen af most til hospitalet i Neufchâtel, monsieur Guillaumin lovede ham aktier i tørvemoserne ved Grumesnil, og han spekulerede på at etablere en ny diligenceforbindelse mellem Argueil og Rouen, der snart skulle ruinere *Den forgyldte Løves* gamle karosse, idet den ved hurtigere befordring, med lavere priser og med større plads til bagage, skulle bringe hele Yonvilles handel over i hans hænder.

Charles spurgte sig selv flere gange, hvorledes han næste år skulle tjene så mange penge. Han spekulerede og grundede på forskellige midler, som at tage sin tilflugt til sin fader eller sælge noget, men hans fader ville være døv for hans bønner, og der var ikke noget at sælge. Det voldte ham imidlertid så meget hovedbrud at tænke på det, at han hurtigt skød disse ubehagelige betragtninger til side. Han bebrejdede sig selv, at han glemte Emma for det; når ikke hver eneste af hans tanker tilhørte denne kvinde, syntes han, at han bestjal hende.

Vinteren blev streng, fruens rekonvalescens trak længe ud. Når det var smukt vejr, rykkede man hendes lænestol hen til det vindue, der vendte ud til torvet, for nu havde hun fået afsky for haven, og persiennen til denne side var altid lukket. Hun ville have, at man skulle sælge hesten, for hvad hun fordum elskede, mishagede hende nu. Alle hendes tanker syntes at indskrænke sig til omsorg for hendes eget velvære. Hun blev liggende i sengen og indtog forskellige småmåltider, ringede på sin pige for at forhøre sig om havresuppen eller brystteen, eller blot for at passiare med hende. Imens kastede sneen fra "Hallernes" tag et hvidt, ubevægeligt skær ind i stuen, eller regnen styrtede ned. Og Emma ventede stadig med en slags angst på den regelmæssige gentagelse af ubetydelige småbegivenheder, som dog ikke vedkom hende synderligt. Den betydeligste var *Svalen*s ankomst om aftenen. Gæstgiversken råbte, og andre stemmer svarede, mens Hippolytes lygte, når han søgte efter kufferter på ruffet, dannede ligesom en stjerne i mørket. Klokken tolv om middagen kom Charles hjem, derpå gik han ud igen, så nød hun en kop bouillon, og hen imod klokken fem i mørkningen, når børnene kom hjem fra skole med klaprende træsko hen ad fortovet, slog de en for en med deres linealer til krogen på vinduesskodderne.

Det var på denne tid af dagen, at fader Bournisien plejede at aflægge hende et besøg. Han erkyndigede sig om hendes befindende, meddelte hende nyheder og opmuntrede hende til fromhed i et kælent sladrende sprog, som der hvilede en vis ynde over. Alene synet af hans kappe virkede velgørende på hende.

En dag i den værste periode af hendes sygdom, da hun troede sig døden nær, havde hun bedt om alterets sakramente, og mens man gjorde forberedelserne dertil i hendes værelse, og omskabte kommoden, der nu så længe havde stået fuld af medicinflasker, til et alter, og Félicité overstrøede gulvet med georginer, følte Emma noget mægtigt fare hen over sig, der befriede hende for hendes lidelser, for hvert indtryk, hver følelse. Hendes legeme var lettet, det tyngede ikke mere, et andet liv begyndte, det forekom hende, at hendes væsen, idet det hævede sig imod Gud, skulle gå til grunde ved denne kærlighed, ligesom den tændte røgelse, der opløser sig til damp. Man bestænkede lagnerne med vievand, præsten tog den hvide hostie ud af skrinet, og betaget af en himmelsk fryd strakte hun læberne frem for at modtage Frelserens legeme. Gardinerne om alkoven hvælvede sig blidt om hende ligesom skyer, og strålerne fra de tvende vokslys, der brændte på kommoden, forekom hende at være blændende glorier. Hun lod da hovedet synke tilbage, idet hun troede at høre rummet genlyde af serafiske harper og syntes at se, i en azurblå himmel på en gylden trone omgivet af helgener med grønne palmer i hænderne, selve Gud Fader, strålende af majestæt, og som med et vink lod engle med flammende vinger stige ned på Jorden for at føre hende bort i deres arme.

Denne glimrende vision vedblev at stå for hende som det skønneste, det var muligt at tænke sig. Hun gjorde sig al mulig umage for atter at betages af samme følelse, hvis dybe mildhed endnu virkede så velgørende på hende, omend på en mindre eksklusiv måde. Hendes sjæl, der var stivnet af hovmod, udhvilede endelig i den kristelige ydmyghed, og idet hun med

velbehag nød den følelse at være svag, betragtede Emma roligt sin viljes ødelæggelse, der skulle give plads til, at nåden ret kunne trænge ind. I stedet for elskoven eksisterede der altså en lyksalighed, der var langt større, en kærlighed over alle andre kærlighedsforbindelser, uden ophør og afbrydelse, og som evigt ville vokse. Hun drømte om en renheds tilstand, der svævede over Jorden, smeltede sammen med Himlen, og som hun tragtede efter at få del i. Hun ville være en helgeninde. Hun købte rosenkranse, bar amuletter og ønskede sig et relikvieskrin, indfattet med smaragder, over sit hovedgærde for at kunne kysse det hver aften.

Præsten var aldeles betaget af disse stemninger, skønt han dog fandt, at Emmas fromhed ved dens alt for glødende begejstring nemt kunne strejfe kætteri og ekstravagance. Men da han ikke var videre kyndig i slige genstande, navnlig når de overskred en vis grænse, skrev han til monsieur Boulard, biskoppens boghandler, om at sende ham noget rigtig godt "til brug for en person af det svage køn med en ypperlig forstand." Med lige så stor ligegyldighed, som om det havde drejet sig om isenkramvarer til negre, sendte boghandleren hulter til bulter alt, hvad der for øjeblikket stod i kurs i handlen med religiøs lekture. Der var små håndbøger med spørgsmål og svar, smædeskrifter i overmodig tone i Joseph de Maistres smag og en slags romaner i røde papbind, med sødlig stil, fabrikeret af seminaristtroubadurer eller angrende blåstrømper. Der var: *Overvej det vel*, *Hvorledes man når et Helligt Liv*, *Verdensmanden for Marias fødder* af monsieur de ***, dekoreret med forskellige ordener, *Voltaires Vildfarelser til Brug for unge Mænd* osv.

Emma havde endnu ikke kræfter nok til fuldstændigt at kunne gennemtænke noget, og for øvrigt gennemlæste hun også disse sager med alt for stor iver. Religionens rituelle forskrifter irriterede hende, den overmodige tone i de polemiske skrifter mishagede hende formedelst den forbitrelse, hvormed de forfulgte folk, hun ikke kendte, og de profane med religiøse betragtninger spækkede fortællinger forekom hende at være skrevet med et sådant ubekendtskab til den virkelige verden, at de umærkeligt fjernede hende fra de sandheder, hun ventede beviset på. Hun vedblev dog med sin læsning, og når bogen faldt ud af hånden på hende, troede hun sig grebet af den blideste katolske melankoli, som en æterisk sjæl kan betages af.

Hvad mindet om Rodolphe angik, havde det sænket sig ned på bunden af hendes hjerte og dvælede der højtideligere og mere ubevægelig end en kongemumie i dens underjordiske gravhvælving. Men alligevel slap der ligesom en duft fra denne indbalsamerede kærlighed op til overfladen og gennemtrængte den atmosfære af ubesmittethed, hun ville leve i. Når hun lagde sig på knæ på sin gotiske bedeskammel, henvendte hun de samme ømme ord til Gud, som hun tidligere i sanserusen havde mumlet til sin elsker. Det var for at gøre sin tro levende, men ingen fryd nedsteg fra Himlen, og hun rejste sig op med mødige lemmer og med en dunkel følelse af et uendeligt bedrag. Denne søgen, mente hun, var kun en yderligere fortjeneste, og stolt over sin fromhed sammenlignede Emma sig selv med de fornemme damer fra fordums dage, hvis berømmelse hun havde drømt sig ved at betragte et billede af mlle. de la Vallière, som med majestætisk holdning i lange kjoler med bræmmede slæb trak sig tilbage fra verden til

ensomme steder, for ved Kristi fødder at udgyde alle et hjertes tårer, som tilværelsen havde såret.

Da hengav hun sig til allehånde kærlighedsgerninger. Hun syede klæder til de fattige, hun sendte brænde til barselkoner, og da Charles en dag kom hjem, fandt han i køkkenet tre vagabonder, der sad og fortærede en terrin suppe i køkkenet. Hun lod sin lille datter komme hjem, som manden under hendes sygdom havde sendt tilbage til ammen. Hun ville selv lære barnet at læse, og hvor tit end Berthe græd, blev hun dog ikke utålmodig over det. Det var en fast taget beslutning; resignation og overbærenhed skulle stemple hendes liv. Nu var hendes sprog fuldt af ideale udtryk, hun sagde for eksempel til barnet: "Er dine mavesmerter forbi, min søde engel?"

Hendes svigermoder havde nu intet at udsætte på hende, undtagen måske den mani at strikke trøjer til forældreløse børn i stedet for at stoppe sine egne viskestykker. Men træt af de evindelige stridigheder i sit eget hjem, fandt den gode kone smag for dette rolige hus og blev der endog til efter påske, for at undgå sin mands sarkasmer, når han ufravigelig hver langfredag lod sig bringe en leverpølse.

Foruden sin svigermoder, der styrkede hende ved sine faste meninger og sit alvorlige væsen, havde Emma næsten hver dag besøg. Der var fruerne Langlois, Caron, Dubreuil og Tuvache og regelmæssigt fra to til fem den ejegode madame Homais, der aldrig havde villet fæste lid til nogle af de rygter, som gik om hendes naboerske. De små Homais kom også og besøgte hende, Justin fulgte dem. Han gik op med dem til hendes soveværelse og blev stående tavs ved døren. Emma, der ikke ænsede ham, satte sig ofte til at gøre toilette i hans nærværelse. Hun

begyndte med at løsne sin kam og rystede hovedet med en brat bevægelse, og da han for første gang så dette rige hår, der faldt hende ned til knæene i mørke ringe, syntes det stakkels barn, at der pludselig var trådt noget ekstraordinært og nyt ind i hans liv, hvis glans forskrækkede ham.

Emma bemærkede slet ikke hans tavse iver og frygt. Hun anede ikke, at kærligheden, der var forsvundet fra hendes liv, bankede her tæt ved hendes side under denne grove lærredsskjorte i dette ungdommelige hjerte, der havde åbnet sig for hendes skønheds udstrømninger. For øvrigt var alt hende nu så ligegyldigt, hun havde så venlige ord og så hovmodige blikke, så forskellige måder at være på, at man ikke længere kunne skelne egoisme fra kristenkærlighed eller fordærvelse fra dyd. En aften for eksempel blev hun vred på sin pige, fordi denne bad om forlov til at gå ud og stammende ledte efter et påskud, men pludselig afbrød hun Félicité med de ord:

"Holder du da meget af ham?"

Og uden at afvente svar fra pigen, der blev rød i hovedet, tilføjede hun sørgmodigt:

"Ja, ja, så løb da og mor dig."

I begyndelsen af foråret lod hun haven forandre fra ende til anden, trods Charles' forestillinger, der dog var glad over endelig at se hende ytre en bestemt vilje. Efterhånden som hendes helbredelse skred frem, behøvede han ikke at beklage sig over det. Først fik hun anledning til at jage madam Rollet på porten, der under hendes rekonvalescens havde fået den vane at komme for ofte i køkkenet med sine to patteglutter og sin kostgænger, der var mere forsulten end en kannibal. Derpå fjernede hun sig noget fra familien Homais, affærdigede

efterhånden de andre visitter og besøgte endelig kirken med langt mindre regelmæssighed til stor tilfredshed for apotekeren, der venskabeligt ytrede: "Ja, De kan ikke nægte, at De havde fået hellige nykker."

Ligesom tidligere havde de besøg af fader Bournisien, når han kom fra konfirmandundervisningen. Han foretrak at blive udenfor i den fri luft i "lunden", således kaldte han lysthuset. Det var netop på samme tid, at Charles kom hjem. Det var varmt, de fik en flaske sød most, og man drak på fruens fuldstændige helbredelse.

Binet var der også, det vil sige, han sad lidt lavere nede mod muren ved terrassen og fiskede krebs, Bovary indbød ham til at tage en lille forfriskning, og han forstod sig så udmærket på at trække proppen af flaskerne.

"Ser De," sagde han med et veltilfreds smil, "man skal holde flasken lodret på bordet, og når seglgarnet er skåret over, støde ganske langsomt til proppen, ligesom man bærer sig ad på caféerne med seltservand."

Men under hans forklaring sprøjtede mosten dem ofte lige i ansigtet, og med en plump latter fremkom da den gejstlige stadig med samme spøgende bemærkning:

"Dens fortræffelighed springer jo ligefrem i øjnene."

Præsten var for øvrigt en inderlig skikkelig mand, og han blev slet ikke forarget, da apotekeren en dag rådede Charles til at tage ind til Rouen med Emma for at høre den berømte tenor Lagardy, der optrådte på operaen. Da Homais forundrede sig over den gejstliges tavshed og spurgte ham om hans mening, erklærede præsten, at han anså musikken for mindre farlig for sædeligheden end den dramatiske litteratur. Men apotekeren

tog dramaet i forsvar, teatret tjente efter hans påstand til at revse fordommene og lærte dyd under fornøjelsens maske.

"*Castigat ridendo mores* Note 3), monsieur Bournisien. Se til størstedelen af Voltaires tragedier, de er sindrigt overstrøede med filosofiske betragtninger, der gør dem til en sand skole i moral og diplomati for folket."

"Jeg har engang set en komedie," bemærkede Binet, "der hed *Pariserdrengen*, hvori jeg især syntes godt om en gammel general. Det er en pokkers karl, han læser en elegant ung fyr teksten, der har forført en sypige, som til slutningen ..."

"Der gives vistnok dårlige komedier, lige så vel som der gives dårlige apotekervarer," vedblev Homais, "men absolut at fordømme den betydeligste af de "skønne kunster" forekommer mig at være en tykhudethed, en gotisk idé, værdig de forfærdelige tider, da man indespærrede Galilei."

"Jeg ved jo nok," indvendte den gamle, "at der eksisterer gode arbejder og gode forfattere, men hele teatres apparat, alle disse personer af forskelligt køn, der er forsamlet i et fortryllende med verdslig pomp rigt udstyret lokale, disse hedenske forklædninger, denne sminke, disse lys, disse blødagtige stemmer, at alt dette må fremkalde en vis åndsudskejelse, indgyde mennesket mindre anstændige tanker, urene fristelser? Således er i det mindste alle kirkefædrenes mening. Kort sagt," tilføjede han, idet han pludselig slog over i en mystisk tone og rullede en pris på sin tommelfinger, "hvis kirken har fordømt skuespil, må den have haft ret til det, vi må underkaste os dens befalinger."

"Hvorfor ekskommunikerer den egentlig skuespillere?" spurgte Homais. "Fordum medvirkede de jo i kirkens fester.

Man spillede komedie, man opførte midt i koret en slags farcer, de såkaldte mysterier, hvor sømmelighedens love ofte fandtes krænkede."

Den gejstlige nøjedes med at udstøde et suk, og apotekeren vedblev:

"Det er ligesom i Bibelen. Der findes ... det ved De jo nok ... mere end én ... pikant fremstilling ... flere ret vovede historier ..."

Og da præsten lod til at blive irriteret, tilføjede han:

"Ja, De må da indrømme, at det ikke er en bog, som man kan give en ung pige i hænde, og det ville gøre mig ondt, hvis Athalie ..."

"Men det er jo protestanterne og ikke os," udbrød den anden utålmodigt, "der anbefaler læsning af Bibelen."

"Det er lige meget!" svarede Homais. "Det undrer mig, at man i vor tid i et århundrede, som er skredet så vidt frem, endnu hårdnakket bandlyser en intellektuel fornøjelse, der er uskyldig, moralsk og endogså undertiden hygiejnisk, ikke sandt, doktor?"

"Det kan De have ret i," svarede lægen ligegyldigt, hvad enten han nu nærede de samme anskuelser, men ikke ville fornærme nogen, eller slet ingen selvstændige anskuelser havde.

Samtalen syntes endt, da apotekeren fandt det passende at slå et sidste slag.

"Jeg har kendt præster," sagde han, "der forklædte sig, for at gå hen og se danserinder sparke ud med benene."

"Er det virkelig sandt?" spurgte præsten.

"Ja, det er sandt," og idet han betonede hvert ord, gentog Homais: "Ja – det – er – sandt."

"Så handlede de urigtigt," svarede Bournisien, der nu var fattet på at høre alt.

"De lader det sandelig ikke blive ved det!" udbrød apotekeren.

"Hvad mener De med det, min herre?" udbrød den gejstlige med et så vredt øjekast, at apotekeren blev bange.

"Jeg mener blot," svarede han i en mindre brutal tone, "at tolerance er det sikreste middel til at vinde hjerterne for religionen."

"Det er sandt, det er sandt," indrømmede den gamle og satte sig ned igen.

Men han blev kun et par minutter. Da han var gået, sagde apotekeren til Charles:

"Se, det kalder man at ryge i totterne, jeg gav ham da det glatte lag, det hørte De nok ... tro De mig, tag De Deres kone med i teatret, om det så kun var for én gang i Deres liv at have den fornøjelse at drille en af disse ravne. Hvis ikke min nærværelse var uundværlig her, tog jeg selv med. Men De må skynde Dem, Lagardy giver kun én forestilling, han er engageret i England med en betydelig gage. Efter hvad man fortæller, skal han være en rask gut. Han svømmer i guld. Han fører tre maitresser og en kok med sig. Alle disse store kunstnere tænder deres lys i begge ender, de behøver et vildt liv for at hidse deres fantasi. Men de dør alle sammen som fattiglemmer, fordi de i deres ungdom ikke har haft forstand nok til at lægge sig noget op. Nå velbekomme, vi ses jo i morgen!"

Tanken om at tage i teatret modnedes hurtigt i Charles' hjerne, for han meddelte den straks til Emma, der først sagde nej, idet hun foregav, at hun var træt, og at det ville volde

ulejlighed og udgifter, men imod sædvane gav Charles ikke efter, da han mente, at denne adspredelse kunne være særdeles gavnlig for hende. Han kunne ikke se, hvad der var til hinder for det, hans moder havde sendt ham tre hundrede francs, som han slet ikke havde gjort regning på, hans løbende gæld var ikke betydelig, og forfaldstiden for de veksler, han skulle betale Lheureux, var endnu så langt borte, at det ikke var værd at tænke på det. I den tanke, at det var af finfølelse, Emma sagde nej, blev Charles endnu mere påstående, således at hun endelig efter megen plagen bestemte sig til at give efter. Næste dag klokken otte steg de ind i *Svalen*.

Apotekeren, som ikke det ringeste holdt tilbage i Yonville, men som anså sig for tvunget til ikke at røre sig af pletten, sukkede ved at se dem tage afsted.

"God fornøjelse! I kan sagtens være glade, lykkelige dødelige."

Han vendte sig om til Emma, der bar en lilla silkekjole med fire garneringer og tilføjede: "De er smuk som en amorin, De vil gøre furore i Rouen."

Diligencen holdt ved hotellet *Det røde Kors*. Det var et af disse gæstgiversteder, som man hyppigt finder i en provinsbys forstad, med store stalde og små sovekamre, og hvor hønsene tripper om i gården og pikker havre under de handelsrejsendes tilstænkede cabrioleter – gamle huse med ormstukne balkoner, der knager for vinden om vinternætterne, stadig fulde af folk, af støv og af spisevarer, hvis mørke borde er klæbrige af kaffepunch, hvis tykke ruder er gulnede af fluesnavs, og hvor de fugtige servietter er plettet af blå vin. Med deres café til gaden og deres køkkenhave ud til marken, minder de stadig om en

landsby, ligesom en bondefødt karl trods købstadsklæderne bliver ved at minde om den landsby, hvor han er født.

Charles løb ufortøvet rundt i byen. Han forvekslede galleri med balkon, parket med loger og bad om forklaringer, som han dog ikke kunne forstå. Han blev vist fra kontrollør til direktør, vendte tilbage til gæstgiverstedet, gik atter ned til billetkontoret og krydsede således gentagne gange gennem hele byen.

Fruen købte sig en hat, handsker og en buket. Herren var meget bange for at komme for sent, og efter næppe at have givet sig tid til at sluge en tallerken suppe, stillede de sig hen ved indgangen til teatret, hvis døre endnu var lukkede.

15

Folk stod opstillet i lange rækker uden for indgangen til teatret. På gadehjørnerne prangede kæmpemæssige plakater, hvor enkelte ord som "Lucia di Lammermoor ... Lagardy ... den store opera ..." sprang frem med meget fede typer. Det var smukt, varmt vejr, man tørrede sveden af hår og pande, stundom bevægedes tungerne på de over cafédørene ophængte markiser af en mild brise fra floden. Lidt længere nede afkøledes luften af en iskold strømning, der lugtede af tælle, læder og olie. Det var uddunstninger fra Charrettegaden, med de store, mørke magasiner og deres svære varefade.

Af frygt for at tage sig latterlig ud ville Emma, før de gik ind, spadsere en lille tur ned til havnen, og af forsigtighed holdt Charles hele tiden hånden i benklædelommen, hvor billetterne lå.

Allerede lige ved indgangen blev hun grebet af en hjertebanken. Hun smilede uvilkårligt af forfængelighed ved at se skaren, der styrtede ind til højre gennem gangen, som førte til de tarveligere pladser, mens hun gik op ad trappen til balkonlogerne. Hun glædede sig som et barn ved at støde de store tapetdøre op, hun indåndede af fuldt bryst gangenes støvede lugt, og efter at have sat sig ned i logen, tog hun plads på sin stol med en hertugindes utvungenhed.

Huset begyndte at fyldes, man tog kikkerterne frem af deres futteraler, og abonnenterne, der fik øje på hinanden, udvekslede gensidige hilsener. De kom for ved de "skønne kunster" at adspredes efter forretningslivets uro. Selv her glemte de dog ikke "affærerne", men passiarede indbyrdes om

bomuld, sprit og indigo. Der var udtryksløse, fredsommelige oldingefysiognomier med hvide hår og lys teint, der mindede om sølvmønter med halvt udvisket præg, og der var unge løver, som brystede sig i parkettet med prangende rosenrøde eller æblegrønne slips i vesteåbningen og støttede hænderne i de fine gule handsker på guldknappede tynde spadserestokke.

Imidlertid tændtes lysene i orkestret, lysekronen steg ned fra loftet og udgød med sine strålende prismer et pludseligt lys over salen, derpå kom musikerne enkeltvis ind, og til en begyndelse hørtes en fæl kattemusik af knurrende basser, skærende violiner, støjende horn og klynkende fløjter og flageolettoner. Endelig hørtes tre slag fra scenen, en paukehvirvel begyndte, messinginstrumenterne faldt ind, tæppet gik op, og man så et landskab.

Det var en korsvej i en skov med en kilde til venstre, beskygget af en eg. Bønder og adelsmænd med plaid over skuldrene sang en jagtsang. Derpå kom der en officer, som påkaldte mørkets engel, idet han hævede sine arme mod himlen. En anden kom til, de gik bort sammen, og jægerne begyndte igen.

Hun mindedes sin ungdomslæsning, hun var midt i Walter Scott, og gennem tågen syntes hun at høre lyden af den skotske sækkepibe ude på lyngheden. Da for øvrigt mindet om romanen lettede hende forståelsen af librettoen, fulgte hun nøje handlingens gang, mens de mange ungdomsindtryk, der vældede ind på hende, hurtigt spredtes af musikkens hvirvel. Hun vuggede sig til melodierne og følte en vibreren i hele sit væsen, som om violinbuerne havde faret hen over hendes nerver. Hun kunne ikke se sig mæt på kostumerne,

dekorationerne, personalet, de malede træer, der rystede, når man gik hen over gulvet, fløjlshuerne, kapperne, kårderne, alle de fantasiskabninger der bevægede sig i harmonierne som i en anden verden. Men en ung kvinde trådte frem og kastede en pung til en rideknægt. Hun blev ene, og man hørte en fløjte, der lød som en kildes rislen eller som fuglekvidder. Lucia istemte kækt sin kavatine i G-dur, hun sukkede af elskov, hun begærede vinger. Emma havde også ønsket at kunne flygte bort fra livet og flyve bort i en omfavnelse. Pludselig viste så Edgard Lagardy sig.

Han havde denne blændende bleghed, der giver sydens fyrige racer noget af marmorets majestæt. Hans kraftige skikkelse omsluttedes af en mørk kappe, en lille ciseleret dolk slog imod hans venstre lår, og han rullede smægtende med blikket, idet han blottede sine hvide tænder. Man fortalte, at en polsk fyrstinde, der en aften havde hørt ham synge på strandbredden ved Biarritz, hvor han kalfatrede skibe, var blevet forelsket i ham. Hun havde ruineret sig for hans skyld. Han havde forladt hende for andre kvinder, og denne erotiske berømmelse var ikke til skade for hans kunstnerry. Den diplomatiske sanger drog endog stadig omsorg for i reklamerne at lade en eller anden poetisk frase falde om sin bedårende personlighed og følsomme sjæl. En smuk stemme, en urokkelig sikkerhed, mere temperament end begavelse og mere svulst end varme havde hjulpet denne glimrende charlatannatur, hvori der var noget af en frisør og noget af en toreador, til at skaffe sig et vist navn.

Lige straks fra den første scene var han i ekstase. Han trykkede Lucia i sine arme, han slap hende og vendte tilbage til hende i fortvivlelse, han brast i raseri, der blev afbrudt af en

uendelig blid elegisk stønnen, og noderne slap ud af hans strube, fulde af hulken og kys. Emma hældede sig frem for at se ham og borede sine negle ind i logerandens fløjl. Hendes hjerte fyldtes af disse melodiske klager, der slæbte sig hen under akkompagnement af kontrabasserne ligesom de skibbrudnes skrig under et uvejrs larm. Hun genfandt her al den beruselse og angst, hun havde været nær ved at dø af. Sangerindens stemme syntes hende kun at være en genlyd af hendes egen sjæl, og denne illusion, der henrev hende, forekom hende som noget af hendes eget liv. Men ingen havde elsket hende med en sådan lidenskab. Rodolphe havde ikke grædt som Edgard den sidste aften i måneskinnet, da de skiltes med de ord: "I morgen, i morgen! ..." Salen knagede under bravoråbene. Man måtte gentage hele finalen. De elskende talte om blomster på deres grav, om eder, landflygtighed, skæbnen, håbet, og da de udstødte det sidste farvel, brast Emma i et skingrende skrig, der smeltede sammen med de sidste akkorders hendøen.

"Hvorfor forfølger denne riddersmand hende?" spurgte Charles.

"Det gør han ikke," svarede hun, "det er hendes elsker."

"Men han sværger jo at ville hævne sig på hele hendes slægt, hvorimod den anden, som var her nylig, sagde: Jeg elsker Lucia og tror mig genelsket af hende. Forresten gik han jo ud med hendes fader under armen, for det er vel hendes fader, ikke sandt, den lille grimrian med hanefjeren i hatten?"

Efter den recitativiske duet, hvori Gilbert udvikler sine afskyelige rænker for sin herre Ashton og ved at se den falske brudering, der skal bedrage Lucia, troede Charles trods Emmas forklaringer, at det var et af Edgard afsendt kærlighedspant.

Han tilstod for øvrigt, at han ikke kunne forstå meningen – det var musikkens skyld, der i høj grad skadede ordene.

"Hvad gør det?" sagde Emma. "Ti nu blot stille."

"Du ved jo nok, at jeg holder så meget af at vide god besked," svarede han og bøjede sig hen over hendes skulder.

"Ti nu blot stille, ti nu blot stille," sagde hun utålmodigt.

Lucia trådte frem, halvt båret af sine terner med en orangekrans om håret og blegere end det hvide atlask i hendes kjole. Emma mindedes sin egen bryllupsdag, hun så sig selv på den lille marksti, da de vandrede til kirke. Hvorfor havde hun ikke gjort modstand og bønfaldt ligesom Lucia? Ak, hun havde tværtimod været glad og munter, uden at ænse den afgrund, hun styrtede sig ned i ... Ak! hvis hun dengang, da hendes skønhed var frisk, inden ægteskabet havde besudlet hende, og ægteskabsbruddet havde røvet hendes illusioner, havde fundet et ædelt og mandigt væsen, hun kunne have støttet sig til, da ville dyd, ømhed, vellyst og pligt være smeltet sammen, og hun ville aldrig have mistet denne lyksalighed. Men den slags lykke var uden tvivl kun en opdigtet løgn; nu kendte hun jo kun alt for vel de lidenskabers ubetydelighed, som poesien overdrev i sine skildringer. Idet hun da gjorde sig umage for at bortlede sine tanker fra dette, ville Emma i denne genfremstilling af sine egne lidelser kun se en plastisk fantasi, god nok til at more øjet, og indvendigt smilede hun foragteligt og medlidende, da en mand viste sig i baggrunden af teatret under fløjls-draperierne i en sort kappe.

Hans store spanske hat faldt af ved en gestus, og i det samme istemte instrumenter og sangere sekstetten. Gnistrende af raseri beherskede Edgards klare stemme alle de andres, Ashton

udslyngede morderiske udæskninger i dybe noder, Lucia udstødte sine gennemtrængende klager, Arthur bevægede sig i mellemtoner, og præstens bas snurrede som et orgel, mens kvindernes kor blidt gentog Lucias strofer. De stod alle og gestikulerede i én række, og harme, hævnlyst, skinsyge, rædsel, medlidenhed og forbavselse åndede samtidig af deres halvtåbne munde. Den krænkede elsker svang sin blottede kårde, hans kniplingskrave hævede sig stødvis, han krydsede scenen med lange skridt, idet sølvsporerne på hans kravestøvler klingrede mod gulvet. Dette menneskes erotik måtte være uudtømmelig, mente hun, siden han kunne udgyde den i så rige strømme. Al hendes lyst til at ville nedsætte kærligheden svandt hen for rollens poesi, og draget imod skuespilleren af illusionens magt, søgte hun at forestille sig hans liv, dette berømte, glimrende, enestående liv, som hun havde kunnet komme til at føre, hvis skæbnen havde villet det således. De kunne have lært hinanden at kende og ville have elsket hinanden! Med ham ville hun have draget gennem hele Europa, fra den ene store stad til den anden, delt hans anstrengelser og triumfer, opsamlet de blomster, man tilkastede ham, selv syet hans kostumer, og hver aften, skjult i en loge bag det gyldne gitterværk, ville hun målløs have opfanget denne kunstnersjæls herlige udstrømninger. Han ville have sunget for hende alene, fra scenen ville han have set op til hende. Men hun blev grebet af et vanvid, han så jo på hende, det var hun vis på. Hun havde lyst til at styrte sig i hans favn, at ty til hans styrke ligesom til en inkarnation af selve elskoven og udbryde: "Tag mig med dig, bortfør mig! Jeg tilhører dig, kun dig. Dig tilhører alle mine drømme, al min ømhed."

Tæppet faldt.

Der var blevet så kvalmt i teatret. Gassen blandede sig med uddunstningerne fra publikum, vinden fra vifterne gjorde kun atmosfæren mere trykkende. Emma ville gå ud; men der var så mange folk i gangene. Hun faldt tilbage i sin lænestol med en hjertebanken, der var nær ved at kvæle hende. Charles blev bange for, at hun skulle besvime og løb ud til buffeten for at skaffe et glas kølende limonade.

Han havde stort besvær med atter at nå sin plads, for han fik albuestød for hvert skridt på grund af glasset, han holdt i hånden og spildte endog det meste af det ned over skuldrene på en dame med bare arme, som da hun følte det kolde fluidum løbe ned ad ryggen, udstødte sande påfugleskrig, ligesom om man havde villet myrde hende. Hendes mand, en hørhegler der fra byen, blev hidsig over Charles' ubehændighed, og mens hun med sit lommetørklæde aftørrede pletterne på sin smukke karmoisinrøde taftkjole, brummede han noget om omkostninger og skadeserstatning. Endelig nåede Charles atter sin kone og udbrød ganske forpustet:

"Jeg troede aldrig, at jeg var kommet tilbage; der var så mange folk. Men gæt engang, hvem jeg mødte," tilføjede han, "monsieur Léon."

"Léon!"

"Ja, ham selv. Han vil straks hilse på dig."

Ligesom han sagde dette, trådte den forhenværende skriver fra Yonville ind i logen.

Han rakte hende hånden med kavalermæssig ugenerthed, og mekanisk gav Emma ham sin, ligesom om hun adlød en stærkere viljes tiltrækningskraft. Hun havde ikke følt den siden

hin forårsaften, da det regnede på de grønne blade, og de tog afsked med hinanden ved vinduet. Men idet hun hurtigt mindedes, hvad situationen krævede, afrystede hun med en viljesanstrengelse denne sløvhed, hendes minder sænkede hende i, og stammede hurtigt:

"Nej, godaften! Er det Dem? Er De her?"

"Tys," råbte en stemme fra parterret, for tredje akt var begyndt.

"De er altså i Rouen?"

"Ja."

"Hvor længe har De været her?"

"Smid dem ud, smid dem ud!"

Man vendte sig om imod dem, de tav.

Men fra dette øjeblik af, hørte hun ikke længere efter, og gæsternes kor, Ashtons scene med sin tjener, den store duet i D-dur, alt foregik ligesom i det fjerne for hende, som om instrumenterne var blevet mindre velklingende, og personerne trådt længere tilbage, hun mindedes spillepartierne hos apotekeren, spadsereturen til ammen, oplæsningerne i lysthuset, samtalerne i kakkelovnskrogen, denne så rolige og langvarige, så diskrete og ømme kærlighed, som hun dog havde glemt. Hvorfor kom han dog igen? Hvilket sammentræf af begivenheder bragte ham atter tilbage i hendes liv? Han stod bag ved hende og lænede sig med skulderen til væggen. Af og til følte hun en gysen, når hans varme åndedræt fo'r hen over hendes hår.

"Morer De Dem?" spurgte han og bøjede sig så tæt hen over hende, at spidsen af hans knebelsbart strejfede hendes kind.

"Å nej, ikke videre!" svarede hun skødesløst.

Han foreslog dem da at forlade teatret for at gå hen og nyde et glas is et eller andet sted.

"Nej, ikke endnu, lad os blive lidt endnu," sagde Charles. "Hun har opløst hår, det lader til at blive tragisk."

Men vanvidsscenen interesserede ikke Emma, og det forekom hende, at sangerinden overdrev.

"Hun skriger alt for stærkt," sagde hun og vendte sig om til den lyttende Charles.

"Ja ... måske ... lidt," svarede han vaklende mellem at tilstå, at han morede sig, og den respekt, han nærede for sin kones dom.

"Her er så varmt," udbrød Léon med et suk.

"Ja utåleligt, ikke sandt!"

"Generer det dig?" spurgte Bovary.

"Ja, jeg er nær ved at kvæles, lad os blot komme afsted!"

Léon lagde sirligt det lange kniplingssjal om hendes skuldre, og de satte sig alle tre nede ved havnen i den friske luft uden for en café.

Først talte man om Emmas sygdom, skønt hun af og til afbrød Charles, af frygt, sagde hun, for at kede monsieur Léon. Denne fortalte dem, at han ville tilbringe et par år på en af Rouens betydeligste notarstuer, for at sætte sig ind i sagerne, der var af noget anden natur i Normandiet end i Paris. Derpå spurgte han til den lille Berthe, til familien Homais, til madam Lefrançois, og da de i ægtemandens nærværelse ikke havde mere at sige hinanden, gik samtalen snart i stå.

Folk, der kom fra teatret og gik forbi dem på fortovet, nynnede eller skrålede af fuld hals: "Oh Lucia, skønne engel!" For at agere kunstkender gav Léon sig til at tale om musik. Han

havde hørt Tamburini, Rubini, Persiani, Grisi. Ved siden af dem var der ikke videre ved Lagardy, trods hans store udbrud.

"Men man påstår dog," afbrød Charles ham, idet han langsomt slubrede sin romtoddy, "at han i sidste akt er ganske glimrende. Det gør mig ondt, at jeg gik før slutningen, for det begyndte at more mig."

"Han giver endnu en forestilling," bemærkede skriveren.

Men Charles svarede, at de skulle bort den næste dag, "medmindre," tilføjede han, idet han vendte sig om til sin kone, "at du vil blive her alene, min snut."

Over for denne uventede lejlighed, der tilbød sig for hans ønsker, forandrede den unge mand taktik og istemte en lovtale over Lagardy i slutningsarien: det var noget superbt, sublimt!

"Du kan jo komme hjem på søndag," sagde Charles. "Bestem dig nu, det er en fejl af dig, hvis du ikke bliver, når du mener, at denne adspredelse kan virke velgørende på dig."

Imidlertid blev bordene rundt om dem tomme, en opvarter stillede sig diskret hen til dem. Charles, der forstod, hvad han mente, tog sin pung frem; skriveren holdt på hans arm og glemte heller ikke at lade lidt småpenge til opvarteren klinge mod marmorbordet.

"Det gør mig ondt, at De skal have udgifter for vor skyld ..." mumlede Bovary.

Léon trak på skuldrene med et godmodigt smil, tog sin hat og sagde: "Så ses vi jo i morgen klokken seks."

Charles indvendte endnu engang, at han ikke kunne blive længere borte, men at Emma havde sin frihed.

"Jamen ..." stammede hun med et besynderligt smil, "jeg ved ikke rigtig."

"Ja, du kan jo tænke nærmere over det til i morgen tidlig. Du kan sove på det ..."

Derpå tilføjede han til Léon, der ledsagede dem: "Da De nu bor så nær ved os, gør De os vel undertiden den fornøjelse at spise til middag hos os?"

Skriveren forsikrede, at det ville være ham meget kært, da han for øvrigt snart skulle til Yonville i en forretningssag. Man skiltes, da klokken slog halvtolv på katedralkirkens ur.

Tredje del

1

Mens Léon læste til eksamen i Paris, havde han ikke forsømt at gæste *La Chaumière*, hvor han endog gjorde megen lykke hos grisetterne, der fandt hans væsen "distingveret". Det var virkelig også en meget respektabel student. Han bar sit hår hverken for langt eller for kort, spiste ikke sine penge op de første dage af måneden og var godt lidt af professorerne. Fra større udskejelser havde han stadig afholdt sig, lige så meget af frygt som af finfølelse.

Ofte, når han sad ene hjemme på sit værelse og læste, eller om aftenen under Luxembourghavens lindetræer. lod han lovbogen falde til jorden, og mindet om Emma vendte tilbage; men efterhånden svækkedes denne følelse, og andre ønsker hobede sig op over det, skønt det dog stadig vedblev at ulme, for Léon havde ikke opgivet ethvert håb, det var for ham ligesom et ubestemt løfte, der vuggede sig i fremtiden som en gylden frugt på et fantastisk lov.

Ved nu at gense hende efter tre års forløb genvaktes hans lidenskab. Han måtte dog endelig engang bestemme sig til at ville eje hende, tænkte han. Hans tilbageholdenhed havde tabt sig ved omgang med lystigt selskab, og han vendte tilbage til provinserne med inderlig foragt for enhver, som ikke færdedes på pariser-boulevarderne med lakerede støvler. Over for en elegant pariserinde, i en eller anden berømt læges salon med ordener og ekvipage, ville den stakkels skriver uden tvivl have rystet som et barn, men her ved Rouens havn, over for denne ubetydelige landsbylæge, var han vel tilpas, idet han forud var vis på, at han ville blænde hende. Sikkerheden afhænger af de

omgivelser, man befinder sig i, man taler ikke i stueetagen som på fjerde sal, og den rige dame synes at have alle sine banknoter i foret af sit korset ligesom et kyras til at værne om hendes dyd.

Efter at Léon den foregående aften havde forladt Bovarys, fulgte han dem på afstand og vendte først om efter at have set dem standse udenfor *Det røde Kors*. Han tilbragte hele natten med at gruble over en plan. Næste dag klokken fem trådte han da ind i gæstgiverstedets køkken med sammensnøret strube, blege kinder og dette kujonernes mod, der er fast opsat på ikke at lade sig standse af noget.

"Herren er ikke til stede," ytrede en opvarter. Det forekom ham at være et godt varsel. Han gik derop.

Hun blev ikke forvirret ved synet af ham, men gjorde ham tværtimod undskyldninger, fordi hun havde glemt at sige ham, hvor de var taget ind.

"Åh! Det har jeg gættet mig til!" udbrød Léon.

"Hvorledes?"

Han foregav at være blevet ledet hen imod hende af tilfældet, instinktivt. Hun smilede, og for straks at bøde på sin dumhed, fortalte Léon, at han havde tilbragt hele morgenstunden med at lede efter hende i alle byens hoteller. "De har altså bestemt dem til at blive," tilføjede han.

"Ja," svarede hun; "men det er en fejl af mig; man bør ikke vænne sig til uopnåelige fornøjelser, når man har tusinde pligter rundt om sig, der skal opfyldes."

"Men jeg synes dog ..."

"De er heller ikke kvinde."

"Men mændene har også deres sorger;" og samtalen slog ind på nogle filosofiske betragtninger. Emma udbredte sig

vidtløftigt om de jordiske tilbøjeligheders usselhed og den evindelige ensomhed, hjertet begraves i.

For at gøre sig gældende eller for naivt at efterligne denne melankoli, der vakte hans egen, erklærede den unge mand, at han havde kedet sig ganske gyseligt under sine studier. Rettergangen irriterede ham, et andet kald lokkede ham, og hans moder pinte ham uophørligt i sine breve. Den gensidige fortrolighed bragte dem stadig til at tale mere og mere uforbeholdent; men undertiden standsede de dog, når de ikke ville rykke ud med hele sandheden og ledte efter et udtryk, der kunne dække det, de ville skjule. Hun tilstod ikke sin lidenskab for en anden, han fortalte ikke, at han en tid havde glemt hende.

Måske mindedes han ikke længere sine soupers efter maskeraderne med glade pigebørn, og hun erindrede måske ikke sine stævnemøder, når hun om morgenen fløj over markerne til sin elskers gård. Byens larm nåede næppe op til dem, og værelset tog sig så lille ud, som om det forsætligt ville gøre deres ensomhed hyggeligere. Hun havde en kipret morgenkjole på og lænede sig tilbage i den gamle lænestol. Det gule tapet dannede ligesom en gylden baggrund bag ved hende, og hendes hoved viste sig igen i spejlet med den hvide stribe i midten og øreflippen, der stak frem af hendes fletninger.

"Tilgiv mig!" sagde hun, "det er urigtigt af mig at kede Dem med mine uendelige klager."

"Hvor kan De dog sige sådan noget!"

"Men hvis De vidste," vedblev hun og hævede sine smukke øjne, hvori der lyste en tåre, "alt hvad jeg havde drømt."

"Og jeg da! Åh! jeg har lidt så meget. Ofte kunne jeg ikke holde ud at sidde hjemme, jeg vandrede længe om, jeg slæbte mig langs kajerne, bedøvet af tumlen uden at kunne bortjage den forstemthed, der forfulgte mig. På boulevarden hos en kunsthandler hang der et italiensk kobberstik, der forestiller en muse, hun er draperet i en tunika og betragter månen, med forglemmigejer i det opløste hår. Der var noget, der idelig drev mig hen imod dette billede, jeg stod der hele timer." Derpå tilføjede han med skælvende stemme: "Hun lignede Dem noget."

Emma vendte sig om, for at han ikke skulle se det smil, der uimodståeligt trængte sig frem på hendes læber.

"Ofte," vedblev han, "skrev jeg breve til Dem, som jeg straks sønderrev." Hun svarede ikke. Han fortsatte: "Jeg tænkte mig undertiden, at et tilfælde kunne føre Dem til Paris, jeg troede at se Dem på et gadehjørne og løb efter alle de vogne, hvori jeg syntes at skimte et slør eller et sjal, der mindede om Deres."

Hun syntes bestemt på at lade ham tale uden afbrydelse. Med korslagte arme og sænket hoved betragtede hun sløjferne på sine morgensko, og hendes fødder bevægede sig utålmodigt under silken.

"Hvad der dog er mest beklageligt," sukkede hun endelig, "er at henslæbe en unyttig tilværelse som min. Hvis éns sorger kunne være til nytte for nogen, ville man trøste sig ved tanken om det offer, man bragte." Han gav sig til at lovprise dyden, pligten og de tavse opofrelser, han havde selv en utrolig trang til at hengive sig, som han ikke vidste, hvorledes han skulle tilfredsstille.

"Jeg ville ønske, at jeg var "barmhjertig søster" på et hospital," sagde hun.

"Ak!" svarede han, "mændene har ikke sådanne hellige missioner. Jeg kan intetsteds se noget kald, med mindre det skulle være lægens ..."

Med en let skuldertrækning afbrød hun ham for at klage over den sygdom, som nær havde dræbt hende: "Skade at den ikke havde gjort det, da ville hun ikke lide nu." Léon priste straks "gravens ro", han havde endog en aften skrevet sit testamente med det pålæg, at man skulle begrave ham i det smukke tæppe, han havde fået af hende; for således kunne de ønske at have levet, begge dannede sig et ideal, hvorefter de nu tilpassede deres forbigangne levned. For øvrigt er menneske-ordet jo en valse, der strækker følelserne ud, så langt man selv ønsker.

Ved historien med tæppet spurgte hun: "Hvorfor det?"

"Hvorfor ..." han tøvede "... fordi jeg har elsket Dem så højt." Og fornøjet over at have besejret vanskeligheden, skævede Léon hen på den unge kone for at læse hendes ansigt.

Det var ligesom himlen, når et vindstød fejer skyerne bort. De melankolske tanker, der formørkede hendes blå øjne, syntes at drage bort derfra, og hele hendes ansigt strålede.

Han ventede.

"Jeg havde stadig tænkt mig det ..." sagde hun endelig.

Så mindede de hinanden om småbegivenheder fra denne så fjerne periode, hvis glæder og sorger de netop havde resumeret med så få ord. Han talte om lysthuset med klematis, de kjoler hun havde båret, møblerne i hendes værelse, hele hendes hus.

"Og vore stakkels kaktusser, hvordan trives de?"

"Kulden har dræbt dem i vinter."

"Jeg har tænkt så ofte på dem. Jeg så dem stundom for mig ligesom tidligere, når solen om sommermorgenerne skinnede på jalousierne, og Deres blottede arme kom frem mellem blomsterne."

"Stakkels ven!" sagde hun og rakte ham hånden. Léon fæstede hurtigt sine læber på den. Med et dybt suk sagde han:

"Dengang var De som en ubegribelig magt, der fængslede mit liv. Engang for eksempel kom jeg hen til Dem, men De erindrer det vist ikke længere."

"Jo," svarede hun, "bliv blot ved!"

"De stod i forværelset og skulle til at gå ud. De havde en hat med små blå blomster på hovedet. Uden nogen opfordring fra Deres side, næsten mod min egen vilje, fulgte jeg med, skønt jeg for hvert øjeblik blev mig min dumhed mere bevidst. Jeg vovede ikke at tale til Dem og ville dog ikke forlade Dem. De trådte ind i en butik, jeg blev uden for på gaden, gennem vinduet så jeg Dem tage Deres handsker af og lægge pengene på disken. Derpå ringede De på madame Tuvaches port, man åbnede for Dem, og jeg blev stående som et fæ uden for den tunge port, der faldt til bag ved Dem."

Ved at høre ham tale, undredes Emma over at være så gammel. Alle disse små begivenheder, der atter kom til syne for hende, syntes at udvide hendes tilværelse, de dannede ligesom et uendeligt væld af følelser, hvori hun atter sænkede sig. Af og til sagde hun med dæmpet stemme og halvt lukkede øjenlåg: "Det er sandt! ... det er sandt! ... det er sandt! ..."

De hørte klokken slå otte på forskellige ure i kvarteret Beauvoisine, der er fuldt af skoler, kirker og store forladte palæer. De talte ikke mere, men når de så på hinanden følte de

ligesom en brusen i hovedet, som om en velklingende musik strømmede ud fra deres tankefulde blikke. De havde lagt deres hænder i hinandens. Fortiden, fremtiden, minder og drømme, alt smeltede sammen under dette milde sværmeri. Mørket sænkede sig over væggene, hvor kun endnu de grelle farver på fire billeder, der forestillede scener af "La Tour de Nesle" med fransk og spansk forklaring nedenunder, trådte frem. Gennem det lille vindue så man kun en stump af den mørke himmel mellem de spidse tage.

Hun rejste sig, for at tænde de to lys på kommoden, og satte sig derpå atter.

"Nu vel?" spurgte Léon.

"Nu vel!" gentog hun.

Og han grublede over, hvorledes han atter skulle begynde den afbrudte samtale, da Emma spurgte ham:

"Hvorledes kan det være, at ingen hidtil har tolket mig slige følelser?"

Skriveren indvendte, at ideale naturer er så vanskelige at forstå. Han havde elsket hende fra det første øjeblik af, at han havde set hende, og han var fortvivlet ved tanken om den lykke, de kunne have nydt, hvis skæbnen havde ladet dem møde hinanden tidligere, og hvis de havde knyttet sig til hinanden med uløselige bånd.

"Jeg har undertiden tænkt på det," svarede hun.

"Hvilken drøm!" mumlede Léon, og idet han let berørte de blå kantebånd på det lange hvide bælte, tilføjede han: "Hvad er til hinder for at begynde forfra?"

"Nej, min ven," svarede hun. "Jeg er alt for gammel ... De er alt for ung. Glem mig! Andre vil elske Dem, De vil elske andre."

"Ikke som Dem!" udbrød han.

"De er et barn, vær nu fornuftig! Jeg forlanger det."

Hun forestillede ham det umulige ved et forhold imellem dem, og at de ligesom tidligere burde stå over for hinanden som broder og søster.

Var det for alvor, at hun talte således? Emma vidste det vel næppe selv, betaget var hun af den unge mand og nødvendigheden af at måtte kæmpe mod sine følelser. Hun så bevæget på ham og stødte blidt hans skælvende hænder tilbage.

"Ak, tilgiv mig!" sagde han og veg tilbage. Emma følte sig grebet af en ubestemt angst over for denne frygtsomhed, der var farligere for hende end Rodolphes dristighed, dengang han gik hen imod hende med åbne arme. Aldrig havde nogen mand forekommet hende så smuk. Åbenhjertighed og ærlighed lyste frem af hans skikkelse, han sænkede sine lange, fine øjenhår, hans bløde kind rødmede, – sandsynligvis af begær efter hende, tænkte Emma – og hun følte en uimodståelig trang til at fæste sine læber på dem. Da bøjede hun sig hen imod uret, for at se, hvad klokken var.

"Min Gud! hvor det er sent, og hvor vi snakker!"

Han forstod hentydningen og så efter sin hat.

"Jeg har aldeles glemt teatret over det, den stakkels Bovary, der havde ladet mig blive tilbage for det samme! Jeg skulle derhen sammen med monsieur og madame Lormeaux." – Og lejligheden var gået tabt, for hun tog bort den næste dag.

"Er det Deres alvor?" spurgte Léon.

"Ja, naturligvis."

"Men jeg må se Dem endnu engang, jeg har noget at sige Dem."

"Hvad er det?"

"Noget ... alvorligt, vigtigt. Men De kan ikke rejse, det er umuligt. Hvis De vidste! ... hør mig! ... De har da ikke gættet, ikke forstået mig?"

"De taler dog ganske godt for Dem," bemærkede Emma.

"Åh! spot mig ikke! ... lad mig for Guds skyld se Dem igen ... blot én gang, én eneste gang!"

"Nu vel!" ... hun standsede, ligesom for at betænke sig, og tilføjede: "Men ikke her!"

"Hvor De vil!"

"Vil De?" ... hun syntes at gruble og tilføjede i en kort tone: "I morgen klokken elleve i katedralkirken."

"Jeg skal være der," råbte han og greb hendes hånd, som hun hurtigt trak til sig. De havde begge to rejst sig, Léon stod netop bag ved Emma, der stirrede ned for sig, han bøjede sig hen over hende og trykkede et fyrigt kys på hendes nakke.

"Men De er jo afsindig!" udbrød hun med små velklingende latterudbrud, mens han vedblev at kysse hende.

Idet han strakte hovedet frem over hendes skulder, syntes han at søge et samtykke i hendes øjne, men de fæstede sig på ham med iskold majestæt.

Léon trådte et par skridt tilbage for at forlade værelset; han blev stående på dørtærsklen og hviskede med skælvende stemme: "Altså i morgen!"

Hun svarede med et nik og forsvandt som en fugl i sideværelset.

Lidt efter skrev Emma et langt brev til Léon, hvori hun tog sit løfte tilbage. Alt måtte være forbi imellem dem, og af hensyn til deres gensidige ro burde de ikke mere mødes. Men da brevet

var færdigt, vidste hun ikke Léons adresse og var således i stor forlegenhed.

"Jeg kan give ham det selv," tænkte hun, "han kommer vel nok herhen."

Næste morgen stod Léon med åbent vindue og nynnede hen for sig, mens han yderst omhyggeligt børstede sine sko. Han iførte sig et par hvide benklæder, fine strømper, en grøn frakke og hældte hele sit forråd af vellugtende sager over sit lommetørklæde. Efter at have friseret sig omhyggeligt purrede han atter op i sit hår for at give det et mere naturligt og elegant fald.

"Det er endnu alt for tidligt!" tænkte han ved at se på parykmagerens gamle stueur, der viste ni. Han gennembladede en gammel modejournal, gik ud, røg en cigar, vandrede op og ned ad tre gader, tænkte, at det nu var på tiden og begav sig langsomt hen til pladsen foran Notre-Dame.

Det var en smuk sommermorgen. Smykkerne funklede i juvelerbutikkernes vinduer. Lyset, som faldt skråt ned på katedralen, kastede slagskygger på de grå ornamenter. En flok fugle kredsede om de snirklede småtårne under den blå himmel. Torvet, som genlød af skrig, duftede af alle de blomster, der lå til salg; roser, jasminer, nelliker og narcisser lå spredt mellem grøntsager, katteurt og arve. Et springvand plaskede midt på torvet, og i læ af store paraplyer mellem pyramider af opstablede meloner sad de barhovedede sælgekoner og drejede kræmmerhuse til violbuketter.

Den unge mand tog en buket. Det var første gang han købte blomster til en dame. Idet han lugtede til violerne, svulmede

hans bryst af stolthed, som om den artighed, han ville vise en anden, var vendt imod ham selv.

Imidlertid var han bange for at blive bemærket og gik rask ind i kirken.

Vagten stod på tærsklen midt i portalen til venstre under "Den dansende Mariamne", med fjer på hatten, rapir ved siden og stok i hånden, mere majestætisk end en kardinal og mere prangende end en monstrans.

Han trådte hen imod Léon med det velvilligt smilende ansigt, som gejstlige gerne anvender, når de udspørger børn, og sagde:

"Herren er uden tvivl ikke her fra byen? Herren ønsker at tage kirkens seværdigheder i øjesyn?"

"Nej," svarede den anden og gik først rundt om sideskibene; derpå kom han tilbage og så ud over torvet. Emma viste sig ikke. Han gik tilbage til koret.

Skibet spejlede sig i de fyldte vievandskar sammen med begyndelsen af buerne og nogle dele af vinduerne, mens reflekser fra de kulørte glasmalerier tegnede sig hen ad fliserne som et broget tæppe. Lyset udefra faldt i tre uhyre striber ind ad de tre åbne portaler. Af og til passerede en sakristan forbi i den bageste del af kirken og gjorde i forbigående et hastigt skråt knæfald for alteret. Krystalkronerne hang aldeles ubevægelige. I koret brændte en sølvlampe, fra sidekapellerne i de mørke dele af kirken hørtes der stundom ligesom et dybt suk og lyden af et gitter, der faldt tilbage og gav genlyd mod de høje hvælvinger.

Med afmålte skridt vandrede Léon langs murene. Livet havde aldrig forekommet ham så behageligt. Nu ville hun lige straks komme, yndig, spejdende med blikket om ingen fulgte hende. Han så hende for sig i den garnerede kjole med guldlorgnetten,

de fine sko, med al den slags elegance, han ikke før havde været i nærmere berøring med, og med den ubeskrivelige ynde, der omgiver dyden, idet den skal til at bukke under. Kirken bredte sig om hende som et kæmpemæssigt boudoir, hvælvingerne bøjede sig for at modtage skriftemålet om hendes kærlighed i deres skygger, ruderne lyste for at bestråle hendes ansigt, og røgelseskarrene skulle brænde, for at hun kunne vise sig som en engel i deres vellugtende skyer.

Imidlertid kom hun ikke. Han satte sig på en stol, og hans øjne mødte en blå rude, hvorpå man ser fiskere med kurve. Han betragtede det længe og opmærksomt, talte fiskenes skæl og knapperne på mændenes trøjer, mens hans tanker strejfede viden om efter Emma.

Vagten harmedes indvendig over dette individ, der tillod sig at beundre kirken på egen hånd. Det forekom ham, at han opførte sig monstruøst, at han ligesom bestjal ham og næsten begik en helligbrøde.

En silkekjoles raslen på fliserne, skyggen af en hat, en sort mantille! – det var hende. Léon rejste sig op og ilede hende i møde.

Emma var bleg og gik med hurtige skridt.

"Læs dette!" sagde hun og rakte ham brevet. "Men nej," og hurtigt trak hun hånden til sig og gik ind i den hellige jomfrus kapel, hvor hun knælede ned og gav sig til at bede.

Den unge mand blev irriteret over dette fromme lune, men følte dog et vist behag ved at se hende midt under stævnemødet så fortabt i sine bønner som en andalusisk markise; men han blev snart træt af det, for det fik ingen ende.

Emma bad eller rettere gjorde sig umage for at bede i det håb, at en pludselig indskydelse ville stige ned til hende fra Himlen, og for at drage den guddommelige hjælp til sig fyldte hun øjnene med alterets glans, indåndede duften af de hvide levkøjer, der prangede i store vaser, og lyttede til kirkens tavshed, der kun forøgede hendes hjertes uro.

Hun rejste sig op, de skulle til at gå, da vagten nærmede sig hastigt med de ord: "Fruen er vist ikke her fra byen? Fruen ønsker måske at bese kirken?"

"Nej aldeles ikke!" svarede Léon.

"Hvorfor ikke!" udbrød hun, for hendes vaklende dyd klamrede sig fast til den hellige jomfru, til skulpturarbejderne, til gravmælerne, til alt muligt.

For at fremvise mærkværdighederne i deres rette orden, førte vagten dem hen til hovedindgangen ved torvet, hvor han med stokken pegede på en stor kreds af sorte stene uden inskriptioner eller billedhuggerarbejde.

"Her ser De," begyndte han majestætisk, "omkredsen af den berømte klokke fra Amboise. Den vejede fyrre tusinde pund, dens mage eksisterede ikke i hele Europa, arbejderen, der støbte den, døde af glæde ..."

"Videre!" sagde Léon.

Fyren travede igen afsted. Han standsede atter ved den hellige jomfrus kapel, udstrakte armen demonstrativt og sagde med større stolthed end en landmand, der fremviser sine frugttræer:

"Denne simple flise dækker Pierre de Brezé, herre til La Varenne og Brissac, stormarskal af Poitou og guvernør over Normandiet, faldet i slaget ved Montlhéry, 16. juli 1465."

Léon stampede i gulvet med sammenbidte læber.

"Den stålklædte riddersmand på den stejlende hingst, som De ser til højre, er hans sønnesøn Louis de Brezé, herre til Breval og Montchauvet, greve af Maulevrier, baron af Mauny, ridder af Helligåndsordenen, ligeledes guvernør over Normandiet, død 23. juli 1531, en søndag, således som inskriptionen viser. Den skikkelse, De ser nedenunder, som lige er beredt til at stige ned i graven, forestiller akkurat den samme; det er ikke muligt at tænke sig en ypperligere gengivelse af forgængeligheden, vel?"

Emma tog sin lorgnet for øjet, Léon betragtede hende i tavshed, idet han ikke længere prøvede på at sige et eneste ord eller gøre en eneste bevægelse, i den grad modløs følte han sig over for den enes sladren og den andens ligegyldighed.

Den evindelige fører vedblev: "Den knælende kvinde, der græder ved hans side, er hans hustru, Diana af Poitiers, grevinde til Brezé, hertuginde af Valentinois, født 1499, død 1566. Kvinden med barnet til venstre skal være jomfru Maria. Vend Dem nu om til den anden side! der er Amboisernes grave. De var begge kardinaler og ærkebiskopper i Rouen, den ene var minister under Ludvig den 12., han har gjort kirken meget godt, han testamenterede tredive tusind gulddalere til de fattige."

Og uafbrudt talende stødte han dem ind i et af sokler opfyldt kapel, skubbede nogle til side og viste dem en art blok, der godt kunne være en slet forfærdiget statue.

"Denne," sagde han med et dybt suk, "prydede fordum den engelske konges og normandiske hertugs Richard Løvehjertes grav. Det er calvinisterne, min herre, der har bragt den i denne

tilstand; af ondskabsfuldhed nedgravede de den i jorden under bispesædet. Her er forresten den dør, hvorigennem Hans Herlighed begiver sig til sin bolig. Lad os nu betragte glasmalerierne!"

Men Léon trak hurtigt en sølvmønt op af lommen og greb Emma ved armen. Vagten stod aldeles forstenet, han kunne slet ikke forstå denne utidige gavmildhed, da der endnu var så meget tilbage at se. Han råbte derfor efter dem: "Herre, spiret, spiret!"

"Nej tak," råbte Léon.

"Det er urigtigt af herren, det skal være fire hundrede og fyrre fod, kun ni mindre end den store ægyptiske pyramide, det er støbearbejde helt igennem ..."

Léon flygtede, for han var bange for, at hans kærlighed, som i over to timer havde forholdt sig lige så ubevægelig i denne kirke som stenene, nu ville fordampe som en røg ud af det afstumpede rør, det aflange fuglebur eller åbne skorsten, som drister sig så grotesk frem på katedralen som et ekstravagant indfald af en fantastisk kobbersmed.

"Men hvor skal vi da hen?" spurgte hun.

Uden at svare vedblev han at gå hastigt til, og Emma dyppede allerede sine fingre i vievandskarret, da de bag ved sig hørte et dybt pustende åndedræt med regelmæssigt akkompagnement af stokkestød mod gulvet. Léon vendte sig om, det var vagten, der halsede af sted efter dem med en bunke hæftede bind, som han dels holdt under armen, dels støttede op til maven. Lutter bøger om kirken.

"Idiot!" brummede Léon og styrtede ud af kirken. En lille dreng løb rundt og legede udenfor på pladsen.

"Skaf mig en vogn!"

Drengen fo'r afsted. De stod i nogle øjeblikke alene, ansigt til ansigt og grumme forlegne.

"Men Léon ... jeg ved virkelig ikke ... om jeg bør ..." sagde hun koket og tilføjede så mere alvorligt: "Det er da højst upassende."

"Hvorfor?" spurgte skriveren, "det er så almindeligt i Paris."

Disse ord bestemte hende som et uimodsigeligt argument.

Imidlertid kom vognen ikke. Léon var angst for, at hun skulle gå ind igen i kirken; endelig kom den da.

"Gå dog i det mindste ud af den nordlige portal!" råbte vagten, der var blevet stående på dørtærsklen, efter dem, "og se "Opstandelsen", "Den yderste Dag", "Paradiset", "Kong David" og "De Fordømte i Helvedes Flammer"."

"Hvor skal herren hen?" spurgte kusken.

"Det er ligegyldigt!" sagde Léon og stødte Emma ind i vognen.

Den tunge maskine rullede afsted, kørte ned ad forskellige gader og kajer og holdt foran Corneilles statue.

"Kør videre!" råbte en stemme inde fra vognen.

Vognen kørte atter til og rumlede endelig ind på jernbanegården.

"Nej, lige frem," råbte den samme stemme.

Vognen fo'r ud af gitterporten og efter at have nået promenaden, travede den langsomt afsted mellem de store elmetræer. Kusken tørrede sig for panden, stillede sin læderhat ned mellem sine fødder, styrede vognen uden for sidealleerne, kørte langs stranden, vendte pludselig om igen og standsede for tredje gang uden for den zoologiske have.

"Men så kør dog til!" råbte stemmen rasende.

Nu fo'r vognen afsted uden mål og med, af og til kastede kusken fortvivlede blikke til beværtningsstederne, han forstod ikke hvilket raseri, der drev disse mennesker til ikke at ville standse. Han prøvede undertiden på det, men hørte straks vrede udråb bag ved sig. Så piskede han løs på sine to sveddryppende dyr og fo'r afsted over stok og sten uden at ænse, om han skumplede eller af og til hang fast i noget. Han var nær ved at græde af tørst, ærgrelse og melankoli.

Ved havnen mellem fade og trillebøre, på gader og stræder, gjorde de forbavsede borgerfolk store øjne ved synet af denne for en provinsby så mærkværdige begivenhed, en vogn med nedrullede gardiner, der stadig vedblev at køre frem og tilbage, lukket som en grav og slingrende som et skib.

En gang midt på dagen, lidt uden for byen, i det øjeblik, hvor solskinnet brændte stærkest mod de gamle forsølvede lygter, kom en blottet hånd frem under de små gule lærredsgardiner og kastede nogle papirstumper bort, der spredtes for vinden og slog ned længere borte som hvide sommerfugle på en rød, blomstrende kløvermark.

Hen imod klokken seks holdt vognen i et lille stræde i Beauvoisine-kvarteret. En tilsløret kvinde steg ud og gik bort, uden at vende sig om.

2

Da Emma nåede gæstgiverstedet, blev hun meget forundret ved ikke at se diligencen. Hivert, der havde ventet omtrent en time på hende, var til sidst kørt.

Der var intet, der tvang hende til at tage bort, men hun havde givet sit ord på at komme tilbage den aften. For øvrigt ventede Charles hende, og hun følte allerede denne feje lydighed, der for så mange kvinder samtidig bliver straffen og betalingen for deres utroskab.

Hun pakkede hurtigt sin kuffert, betalte regningen og tog en gig, der holdt i gården. Hun skyndte på kusken; hvert øjeblik spurgte hun, hvad klokken var, hvor langt de var kommet og nåede endelig *Svalen*, lige som man fik øje på de første huse i Quincampoix.

Næppe havde hun sat sig i sin krog, før hun lukkede øjnene, og hun åbnede dem først ved foden af bakken, hvor hun langt borte fra opdagede Félicité, der stod på udkig foran smedens hus. Hivert standsede sine heste, og pigen hævede sig på tæerne op til vognruden og sagde hemmelighedsfuldt:

"Fruen må straks komme ind til monsieur Homais, det er angående noget vigtigt."

Landsbyen var stille som sædvanlig. På gadehjørnerne lå der små rosenrøde, dampende dynger, for det var i syltetiden, og i Yonville syltede man samme dag i alle husene. Den anselige dynge foran apoteket tilkendegav tydeligt forskellen imellem et officin og et borgerligt hus, det almindelige behov og et individuelt lune.

Emma gik derind ind. Den store lænestol var væltet omkuld, og *Rouens Fakkel* lå midt på gulvet mellem to metalstødere. Hun lukkede gangdøren op, og midt i køkkenet, mellem mørke gryder, fulde af pillede ribs, mellem raspet og stødt sukker, vægte på bordet og kedler på ilden, så hun hele familien Homais, store og små med forklæder, der nåede dem op til hagen, og gafler i hånden. Justin stod med sænket hoved foran apotekeren, der skreg:

"Hvem havde bedt dig om at gå ind efter den i "Kapernaum"?"

"Hvad er der dog på færde?"

"Hvad der er på færde!" råbte apotekeren. "Vi sylter, det var lige ved at koge over, fordi ilden var for stærk, så forlanger jeg en anden kedel. Så tager fyren der af ladhed og dovenskab den nøgle, der hænger på et søm i mit laboratorium, nøglen til "Kapernaum"."

Således benævnede Homais et tagkammer, der var fuldt af kar og apotekersager, og hvor han ofte tilbragte hele timer ganske alene med at klistre etiketter, med at øse fra det ene kar over i det andet og med at tilbinde flasker. Han betragtede det ikke som et simpelt pulterkammer, men som en helligdom, hvorfra, tilberedt af hans hånd, alle slags piller, dekokter, badevande og miksturer strømmede ud og udbredte hans berømmelse vidt og bredt. Ingen i verden fik lov at sætte sine fødder der; han respekterede det så højt, at han selv fejede derinde. Kort sagt, hvis apoteket var et for alle og enhver tilgængeligt sted, hvor Homais prangede i hele sin stolthed, var "Kapernaum" et tilflugtssted, hvor han i egoistisk afsondring frydedes ved at dyrke sine yndlingsbeskæftigelser. Derfor forekom Justins ubesindighed ham da også at være en

forfærdelig frækhed, og rødere i hovedet end ribsene gentog han:

"Ja, til "Kapernaum". Nøglen, der lukker for syrerne og alkalierne. Han går hen og tager en reservekedel, en kedel med låg, som jeg måske aldrig selv ville have benyttet. Alt har sin betydning i vor vanskelige videnskab; man må pinedød kende forskel og ikke anvende til næsten husligt brug, hvad der er bestemt til farmaceutiske produkter. Der var jo ligesom man ville skære en høne for med en skalpel, eller som om en øvrighedsperson ..."

"Men berolig dig dog!" bad madame Homais, og Athalie trak ham i frakkeskøderne og skreg: "Papa, papa!"

"Nej, lad mig være!" råbte apotekeren, "lad mig være. Han kan lige så gerne straks etablere sig som urtekræmmer. Bliv bare sådan ved! Respekter ingenting, slå det hellere straks alt sammen itu. Slip iglerne ud, brænd althæaroden, sylt agurker i krukkerne, riv bandagerne itu!"

"Men De havde jo ..." sagde Emma.

"Nu skal jeg lige straks være til Deres disposition. – Ved du, hvad du udsatte dig for? Har du ikke set noget til venstre i hjørnet på den tredje hylde? – Tal, svar, så sig dog noget."

"Det ved ... jeg ikke," stammede den unge fyr.

"Nå det ved du ikke, ja så ved jeg det. Du har set en blå glasflaske, forseglet med gult lak, der indeholder et hvidt støv, hvorpå jeg selv har skrevet "Farligt". Og ved du, hvad der var i den? Arsenik, og du rører ved den, du tager en kedel, som står ved siden af den."

"Ved siden af den!" udbrød madame Homais med foldede hænder. "Arsenik, du kunne jo have forgivet os alle sammen." Og

børnene gav sig til at udstøde hyl, som om de allerede følte gyselige smerter i deres indvolde.

"Eller forgive en patient!" vedblev apotekeren. "Du ville altså have mig på forbryderbænken, for assiseretten, se mig slæbt på skafottet? Har du da ikke set, hvor omhyggeligt jeg selv går til værks, uagtet jeg har en så umådelig øvelse. Ofte bliver jeg forfærdet over mig selv, når jeg tænker på mit ansvar, for regeringen forfølger os, og den absurde lovgivning hænger som et sandt damoklessværd over vore hoveder."

Emma tænkte ikke længere på at spørge, hvad man ville hende, og Homais vedblev med afbrudte sætninger:

"Således gengælder du altså den godhed, jeg har vist dig! Således belønner du den faderlige omhu, jeg ødsler på dig, for hvad ville du vel være uden mig? Hvad ville du vel gøre? Hvem giver dig føde, opdragelse, klæder og midler til engang med hæder at kunne figurere i samfundets rækker? Men derfor skal der også arbejdes, der må hænges i, det nytter sgu ikke at lægge hænderne i skødet. *Fabricando fit faber, age quod agis* [Note 4)]". Han citerede latin, så forbitret var han. Han havde citeret kinesisk og grønlandsk, hvis han havde kunnet disse sprog, for han befandt sig i en af disse kriser, hvori sjælen uden forskel viser, hvad den indeslutter, ligesom oceanet, der i orkaner åbner sig lige fra græsset på dets bred til sandet i dets afgrunde.

"Jeg begynder skrækkeligt at fortryde," vedblev han, "at jeg har taget dig til mig, jeg havde sikkert gjort bedre i at lade dig rådne i den elendighed og det smuds, du er født i. Du duer ikke til andet end at være kvæghyrde, du har ikke mindste anlæg for videnskabelige sysler, du kan næppe klistre en etiket på en

flaske. Og så lever du hos mig som en prins, som blommen i et æg."

Emma vendte sig til madame Homais med de ord: "Man havde bedt mig om at gå herhen ..."

"Ak min Gud!" afbrød den gode dame hende melankolsk, "hvorledes skal jeg fortælle Dem det? ... Det er en ulykke ..." Hun fuldendte ikke sætningen.

"Så tøm det dog, skyl det, rens det," tordnede apotekeren videre, "men så skynd dig dog!" Han greb Justin i blusekraven, da der i det samme faldt en bog ud af den unge fyrs lomme.

Justin bukkede sig ned, men Homais var hurtigere end han. Efter at have kastet et blik på bogen, betragtede han ham med opspilede øjne og åben mund.

"*Ægteskabets ... Hemmeligheder*!" sagde han og gjorde en pause mellem disse ord, "meget vel ... meget vel! ... meget vel! Og med billeder! ... nej, det er dog for galt."

Hans kone nærmede sig.

"Rør ikke ved den!"

Børnene ville se billederne.

"Ud af stuen med jer," råbte han bydende. De gik.

Apotekeren vandrede nu op og ned i køkkenet med lange skridt og den åbne bog i hånden. Øjnene rullede i hovedet på ham, han var nær ved at kvæles af harme og på nippet til at blive ramt af et apoplektisk tilfælde. Derpå nærmede han sig sin elev og stillede sig op foran ham med korslagte arme:

"Du har altså alle laster, du lille elendige skabning! ... Tag dig i agt! Du befinder dig på et skråplan! ... Du har altså ikke betænkt, at denne infame bog kunne falde i hænderne på mine børn, tænde en gnist i deres hjerner, plette Athalies renhed og

fordærve Napoléon. Han er jo allerede udviklet som en mand. Er du også vis på, at han ikke har læst den? Kan du forsikre mig om det?"

"Men, De havde jo noget at sige mig, monsieur Homais," bemærkede Emma.

"Ja, det er sandt, frue. Deres svigerfader er død."

Charles' fader var virkelig død for et par dage siden af et slagtilfælde, og af overdreven forsigtighed, for at skåne Emma, havde Charles bedt Homais om at meddele hende denne sørgelige efterretning så skånsomt som muligt.

Han havde spekuleret på sin tale, han havde afrundet, glattet den og filet på den; den var et mesterværk af forsigtighed, fine vendinger og delikate hensyn, men harmen havde bortskyllet al denne retorik.

Emma opgav at erfare de nærmere omstændigheder og forlod apoteket, for Homais var atter begyndt at buldre løs. Efterhånden blev han dog roligere og brummede endelig med en faderlig tone, idet han viftede sig med sin fez:

"Det er jo ikke, fordi jeg aldeles misbilliger dette værk. Forfatteren var læge. Der er visse videnskabelige afsnit i det, som en mand har godt af at kende, og jeg drister mig endog til at sige, som han *bør* kende; men senere, senere! Vent i det mindste, til du bliver voksen."

Da Emma slog med dørhammeren, kom Charles hende i møde med udstrakte arme og sagde med tårekvalt stemme:

"Ak, min kære, gode Emma!" Han bøjede sig blidt for at kysse hende, men ved berøringen af hans læber greb mindet om den anden hende, og hun fo'r gysende med hånden hen over ansigtet.

Imidlertid svarede hun: "Ja, jeg ved det … jeg ved det …"

Han viste hende brevet, hvori hans moder meddelte begivenheden uden fremhyklet følsomhed. Hun beklagede kun, at hendes mand ikke havde modtaget religionens trøst, da han var død på gaden i Doudeville ved indgangen til en café efter et festmåltid med forhenværende officerer.

Emma gav ham brevet tilbage, og af god tone ytrede hun mangel på appetit ved bordet. Men da han nødede hende, tog hun godt til sig af retterne. Charles sad ganske tavs og nedbøjet over for hende, af og til hævede han hovedet og sendte hende et langt melankolsk blik. Han sukkede dybt: "Jeg ville så gerne have set ham engang endnu."

Hun tav. Da hun endelig indså, at hun måtte sige noget, spurgte hun:

"Hvor gammel blev din fader?"

"Otte og halvtreds år."

"Nå!"

Og det var det hele.

Et kvarters tid efter tilføjede han: "Stakkels moder! Hvad skal der blive af hende?"

Hun trak på skuldrene.

Ved at se hende så tavs antog Charles hende for bedrøvet, og han tvang sig derfor til ikke at sige noget, for ikke at rippe op i denne sorg, der rørte ham. Imidlertid søgte han at glemme sin egen og spurgte:

"Har du moret dig godt i går?"

"Ja."

Da dugen var taget af bordet, rejste hverken Charles eller Emma sig. Efterhånden som hun betragtede ham, forjog dette

monotone syn lidt efter lidt enhver medlidenhed fra hendes hjerte. Han forekom hende ynkelig, svag, ubetydelig, kort sagt en på alle måder elendig stakkel. Hvorledes skulle hun blive af med ham? Hvilken uendelig lang aften! Noget bedøvende, ligesom en opiumsdunst stivnede hende.

I vestibulen hørtes den tørre lyd af en stok imod gulvet. Det var Hippolyte, der bragte fruens bagage. For at lægge den fra sig, beskrev han besværligt en rundkreds med sit træben.

"Han tænker ikke engang på det," sagde hun til sig selv ved synet af den stakkels djævel, hvis røde hår dryppede af sved.

Bovary søgte efter nogle småpenge i bunden af sin pung, uden at lade til at forstå alt det ydmygende, der var for ham i den blotte nærværelse af dette menneske, den personificerede bebrejdelse imod hans sørgelige dumhed.

"Hvilken nydelig buket," sagde han, idet han opdagede Léons blomster på kaminen.

"Ja," svarede hun skødesløst, "det er en buket, jeg nylig købte af en tiggerske." Charles tog violerne og afkølede sine tårebadede øjne med dem. Hun rev dem hurtigt ud af hånden på ham og stillede dem i et glas med vand.

Den næste dag kom Charles' moder. Hun og hendes søn græd længe. Under påskud af husholdningssager forsvandt Emma.

Dagen efter måtte der tænkes på sørgeklæderne; man satte sig med sykurvene i lysthuset nede ved vandet.

Charles tænkte på sin fader, og han undrede sig over at føle så megen kærlighed for en mand, som han kun havde troet at have grumme lidt til overs for. Enken tænkte på sin mand, vanens magt bragte de værste fordums dage til at forekomme hende misundelsesværdige. Mens hun sad ved sit arbejde,

randt der af og til en tung tåre ned ad hendes næse og blev et øjeblik hængende ved den. Emma tænkte, at for næppe otte og fyrre timer siden havde de været ene sammen, langt borte fra verden og ikke kunnet se sig mætte på hinanden i deres salige rus. Hun søgte atter at tilbagekalde sig de ubetydeligste småbegivenheder fra denne svundne dag; men hendes mands og svigermoders nærværelse generede hende. Hun havde ønsket ikke at høre, ikke at se noget, ikke at forstyrre mindet om sin kærlighed, som, hvad hun så end gjorde, svandt hen under trykket af omgivelserne.

Hun sprættede foret op på en kjole. Små stumper tøj fløj om hende, den gamle dames saks knirkede uafbrudt, og Charles sad med hænderne i lommen, morgensko på fødderne og en gammel brun frakke, som han benyttede til slåbrok og sagde heller ikke noget. Ved siden af dem lå Bertha med hvidt forklæde og rode i sandet med en lille skovl.

Pludselig kom Lheureux ind af ledet.

Han kom for at anbefale sig i anledning af "den sørgelige begivenhed". Emma svarede, at hun troede at kunne undvære ham; men købmanden gav ikke tabt af den grund.

"Jeg beder tusinde gange om undskyldning," sagde han og henvendte sig til Charles, "men jeg ville gerne udbede mig en samtale under fire øjne," og med sagte stemme tilføjede han: "Det er angående den sag, De nok ved."

Charles blev blussende rød. "Ja ... det er jo sandt ..." og i sin forvirring vendte han sig til Emma: "Kunne du ikke, min elskede?"

Hun syntes at forstå ham, for hun rejste sig, og Charles sagde til sin moder: "Det er intet, formodentlig husholdningssager.

Lad os gå lidt ind."

Han ville ikke have, at hun skulle erfare vekselhistorien, for han frygtede hendes bemærkninger.

Så snart de var blevet ene, gav monsieur Lheureux sig til at gratulere hende i anledning af arven, derpå passiarede han om ligegyldige genstande, om frugten og høsten og om hans helbred, der sådan var op og ned. Han led ganske frygteligt, "og dog ejede han knap smør til brødet, skønt han godt vidste, at folk holdt ham for en velhavende mand."

Emma lod ham snakke, hun havde kedet sig så forfærdeligt de sidste par dage.

"Og nu er De aldeles rask," vedblev han, "jeg har set Deres mand i ondt humør, kan De tro; det er forresten en skikkelig fyr, trods at vi engang har været lidt oppe at nappes."

Hun spurgte om grunden til det, for Charles havde fortiet uenigheden om rejsetøjet for hende.

"Men det ved De jo godt," svarede Lheureux, "det var dengang, De havde fået det indfald at bestille rejsesager hos mig."

Han havde trukket hatten ned over øjnene, og med hænderne på ryggen, smilende og fløjtende, stirrede han hende ind i ansigtet på en ganske utålelig måde. Anede han noget? Hun blev grebet af angst; til sidst sagde han så:

"Endelig kom vi overens, men i dag er jeg kommet for at foreslå ham et nyt arrangement, nemlig at forny vekslen. Deres mand kan for øvrigt gøre hvad han vil, men han burde ikke pine sig, især i denne tid, da han har så meget andet at tænke på. – Han ville egentlig gøre klogest i at overdrage det hele til en anden, som for eksempel til Dem. Med en fuldmagt ville det

være så bekvemt, og så kunne vi to jo gøre småforretninger sammen."

Hun forstod ham ikke, endelig tav han. Da han derpå gik over til at tale om sine varer, erklærede Lheureux, at fruen ikke kunne undgå at købe noget hos ham. Han skulle sende hende atten alen sort barege til en kjole.

"Den, De har på, er jo god nok til at gå hjemme med, men De må have en anden til visitter. Jeg så det ved første øjekast, da jeg kom ind i stuen, jeg har et skarpt blik."

Han sendte ikke tøjet, men bragte det selv. Senere kom han tilbage efter alenmålet, så under andre påskud, idet han stadig søgte at vise sig elskværdig og tjenstvillig og uafladelig lod falde vink angående fuldmagten. Han talte ikke om vekslen, hun tænkte ikke på den. I begyndelsen af hendes rekonvalescens havde Charles berørt den, men så mange bevægelser havde gennemkrydset hendes hjerne, at hun ikke længere mindedes den. For øvrigt vogtede hun sig vel for at indlade sig i en diskussion om penge. Hendes svigermoder var overrasket over det og tilskrev hendes sindsforandring den religiøse vækkelse, hun havde undergået under sin sygdom.

Men da svigermoderen var taget hjem, varede det ikke længe, før Emma blændede sin mand med sin sunde praktiske sans. Der skulle indhentes oplysninger, verificeres prioriteter, ses efter, om der var anledning til en likvidation eller en licitation. Hun brugte tekniske udtryk på lykke og fromme, fremførte store ord som, "orden, fremtid, forsynlighed", og overdrev voldsomt ulejlighederne ved arven. Endelig en dag viste hun ham kladden til en fuldmagt "til at føre og bestyre alle hans

sager, gøre lån, underskrive og endossere veksler, betale enhver sum" osv. Hun havde benyttet Lheureux' vejledning godt.

Charles spurgte hende troskyldigt, hvor hun havde fået det papir fra.

"Af monsieur Guillaumin," og med den største koldblodighed tilføjede hun: "Jeg stoler dog ikke rigtigt på det. Disse advokater har et så dårligt rygte, jeg burde måske rådføre mig med ... men vi kender jo ingen ... nej, ingen."

"Med mindre at Léon ..." svarede Charles.

Men da det var vanskeligt at forklare ham sagen skriftligt, så tilbød hun at ville tage ind til Rouen. Han ville dog ikke modtage tilbuddet. Det var en kamp på gensidig forekommenhed. Endelig udbrød hun i en forstilt halsstarrig tone:

"Nu vil jeg netop tage afsted."

"Hvor du er god!" sagde han og kyssede hende på panden.

Næste dag steg hun ind i *Svalen* for at tage til Rouen og konferere med Léon, og hun blev der i tre dage.

3

Det var tre herlige, uforglemmelige dage, sande hvedebrødsdage!

De var taget ind i Hotel de Boulogne ved havnen. De havde låst deres dør og trukket gardinerne for vinduet, de havde strøet blomster på gulvet og lod sig fra den tidlige morgen bringe kølige limonader.

Hen imod aften lejede de en båd med solsejl og tog over til en lille ø, for at indtage deres middag der.

Det var på den tid af døgnet, hvor man fra værfterne hører hammerslagene mod skibssiderne, tjærerøgen hvirvlede op imellem træerne, og på vandet flød store fede oliedråber, der udvidede sig og trak sig sammen under solens purpurglød som florentinske bronzeplader.

De sejlede midt imellem fortøjede både, hvis lange skrå ankertov strejfede overdelen af deres fartøj.

Byens larm fjernede sig umærkeligt lidt efter lidt ligesom vognenes rumlen, lyden af stemmer og hundeglammet på skibsdækkene.

Hun løste sine hattebånd, og de gik i land på øen.

De satte sig i den lave krostue, på hvis dør der hang sorte net. De spiste et stykke stegt forel, crême og kirsebær. Bagefter lagde de sig på græsset, de omfavnede hinanden under poppeltræerne, og de havde ønsket ligesom tvende Robinsoner stadig at bo på denne lille plet, der i deres lykke forekom dem at være det herligste sted på Jorden. Det var ikke første gang, de så træer, blå himmel og grønsvær, at de hørte vandet risle og vinden suse i løvet, men de havde uden tvivl aldrig beundret

dette, det var, som om naturen ikke tidligere havde eksisteret for dem, eller den først nu havde begyndt at blive skøn, siden de mættede deres attrå.

Hen ad natten tog de atter bort. Båden gled langs med øerne. De sad begge i bagstavnen, skjult af teltet uden at tale til hinanden. De brede årer skurede i åretoldene, – i den dybe tavshed lød det som en perpendikels slag, mens slæbevoddet vedblev at plaske ganske sagte i vandet bag dem.

En af disse aftener skinnede Månen. De blev sværmeriske, fandt "Nattens Stjerne" melankolsk og fuld af poesi. Hun gav sig til at synge en bekendt romance:

"Mindes du en aften da vi sejled," osv.

Hendes harmoniske og svage stemme tabte sig på bølgerne, og vinden bortførte de roulader, der fo'r forbi Léon som en vingeklapren.

Hun lænede sig til teltvæggen, gennem hvis åbning Månen kiggede ind. Hendes sorte kjole, hvis folder bredte sig vifteformet, gjorde hende spinklere og slankere. Hun hævede blikket mod himlen med foldede hænder. Undertiden skjultes hun aldeles af piletræernes skygge, for lidt efter atter at vise sig som en vision i måneskinnet.

Léon, der lå henslængt ved siden af hende, fik pludseligt et højrødt silkebånd i hånden.

Matrosen så på det og sagde til sidst: "Det tilhører formodentlig et selskab, jeg sejlede for forleden dag. Det var min sandten en hoben lystige fyre, både herrerne og damerne. Kager, champagne og hornmusik havde de med, og de gjorde et farligt sjov; især en af dem, en høj smuk mand med en lille moustache. Han var så morsom, derfor råbte også de andre

hele tiden: Fortæl os nu noget … Adolphe … Rodolphe … eller sådan noget tror jeg, det var."

Hun gøs.

"Er du ikke vel?" spurgte Léon hende.

"Det er intet! Rimeligvis nattekulden."

"Og som formodentlig heller ikke er ilde lidt af damerne," tilføjede den gamle sømand venligt, i den tanke at sige den fremmede en høflighed; derpå spyttede han i næverne og greb atter årerne.

De måtte dog skilles. Det var et tungt farvel. Han skulle sende brevene til madam Rollet, og hun gav ham så omstændelig besked angående den dobbelte konvolut, at han højligt beundrede hendes snildhed.

"Du forsikrer mig altså om, at fuldmagten er aldeles i orden?" spurgte hun med et sidste kys.

"Ja, den er god nok!" – Men hvorfor er denne fuldmagt hende så vigtig? tænkte han, da han gik ene tilbage.

4

Når Léon nu var sammen med sine kammerater, spillede han gerne overlegen. Helst holdt han sig borte fra deres selskab og forsømte fuldstændig sin gerning.

Han ventede længselsfuldt på hendes breve, han læste dem atter og atter, han skrev til hende. Han fremmanede hendes billede med alle sine længslers og sine minders magt. I stedet for at formindskes ved hendes fraværelse, tiltog hans lyst efter at gense hende så stærkt, at han en lørdag morgen smuttede bort fra kontoret.

Da han oppe fra bukken så kirketårnet med dens blikfane, der drejede sig for vinden, følte han denne med triumferende forfængelighed og egoistisk bevægelse blandede fryd, som millionæren må føle, når han aflægger besøg i den landsby, hvor han er født.

Han strejfede omkring hendes hus. Der brændte lys i køkkenet. Han så efter hendes skygge på gardinerne, men der var ingen, som viste sig.

Madam Lefrançois blev meget glad for at gense ham. Hun fandt ham "højere og slankere", mens Artémise derimod fandt ham "kraftigere og mørkere".

Han spiste ligesom tidligere i den lille sal, men alene, uden skatteopkræveren, for Binet, som var blevet træt af at vente på *Svalen*. Han havde nu rykket sit måltid en time tilbage, så at han nu spiste præcis klokken fem.

Léon bestemte sig endelig til at banke på lægens dør. Fruen var i sit værelse, hvorfra hun først kom ned et kvarters tid efter.

Herren syntes fornøjet ved at gense ham, men rørte sig ikke af pletten hverken den aften eller hele den følgende dag.

Han så hende ene om aftenen meget sent, bag ved haven i det lille stræde; – i det lille stræde ligesom den anden! Det var uvejr, og de talte sammen under en paraply. Af og til fo'r et lyn over himlen.

Deres skilsmisse blev dem utålelig. – "Hellere dø," sagde Emma. Hun krympede sig med tårer ved hans arm. "Lev vel! Lev vel! ... hvornår ser jeg dig igen?"

De gik tilbage for endnu engang at omfavne hinanden, og da gav hun ham det løfte, under et eller andet påskud, at finde lejlighed til at mødes uhindret med ham mindst én gang om ugen. Hun var vis på, at hun nok skulle finde på en udvej. Hun var for øvrigt ved godt mod, hun ville jo snart få penge.

Derfor købte hun gule stribede gardiner til sit soveværelse, hvis billige pris Lheureux havde fremhævet. Hun fik lyst til et gulvtæppe, og Lheureux, der mente, "at det jo ikke var nogen herregård", lovede høfligt at forskaffe hende et. Hun kunne ikke længere undvære hans tjenester. Tyve gange om dagen sendte hun bud efter ham, og han lod straks sine sager ligge, uden at tillade sig en bemærkning. Man kunne heller ikke forstå, hvorfor madam Rollet spiste frokost hver dag i huset og endog til tider kom for at tale alene med hende.

Det var på samme tid, nemlig hen imod begyndelsen af vinteren, at hun lige med ét blev grebet af en ivrig kærlighed til musikken.

En aften, da Charles hørte på hende, begyndte hun ærgerlig fire gange i træk på det samme nummer, mens han uden at lægge mærke til forskellen, stadig udbrød:

"Bravo! ... meget godt! ... men bliv dog ved!"

"Nej, det er jo forfærdeligt! Mine fingre er ligefrem rustne."

Næste aften bad han hende atter om at spille lidt for ham.

"Ja, når det kan more dig!"

Og Charles måtte virkelig indrømme, at hun var gået tilbage. Hun greb forkerte noder, hakkede i det og holdt pludselig op med ordene:

"Nej, det er elendigt! Jeg måtte tage timer men ..." hun bed sig i læberne og tilføjede: "Tyve francs i timen, det er alt for dyrt."

"Ja ... det er jo ... lidt vel rigeligt," bemærkede Charles med en enfoldig latter, "men det forekommer mig dog, at man kan få billigere undervisning, der gives jo kunstnere uden ry, som undertiden lærer bedre fra sig end de berømteste lærere."

"Find dem!" sagde Emma.

Da han næste dag kom hjem, så han skælmsk hen til hende og kunne til sidst ikke lade være med at bemærke:

"Hvor du undertiden er påståelig. Jeg var i dag i Barfeuchères hos Liégards, og fruen fortalte mig, at hendes tre døtre fik undervisning for to en halv francs i timen, og det endda af en dygtig lærerinde."

Hun trak på skuldrene og åbnede ikke mere sit instrument.

Men når hun gik forbi det, og Bovary var i stuen, sukkede hun: "Ak, mit stakkels klaver!" Og når der var besøg, glemte hun aldrig at fortælle, at hun havde opgivet musikken og nu ikke kunne give sig til at dyrke den af tvingende årsager. Man beklagede hende, det var stor skade! Hun, der havde haft så meget talent! Man talte om det til Charles, man skammede ham ud og navnlig gjorde apotekeren det.

"Det er forkert af Dem! Man bør aldrig forsømme de gaver, man har fået af naturen! Og tænk så på, kære ven, at når De holder Deres kone til at øve sig, sparer De senere på Deres barns musikalske uddannelse! Jeg finder, at mødrene selv bør undervise deres børn. Det er en af Rousseaus ideer, den er måske lidt ny endnu, men den vil sejre med tiden, det er jeg vis på, ligesom moderens egen diegiven og vaccinationen."

Charles vendte atter tilbage til klaverspørgsmålet, men Emma svarede bittert, at det var bedre at sælge det. Dette stakkels klaver, der havde forvoldt hende så megen forfængelig tilfredsstillelse! Skulle hun se det drage bort, ville det være, som om en del af hende selv gik til grunde!

"Hvis du ville ..." sagde han, "så kunne jo en time af og til ikke ruinere os."

Uden regelmæssig undervisning kunne hun ikke have nogen nytte af det, svarede hun.

På denne måde bar hun sig ad for at opnå tilladelse af sin mand til at tage til byen en gang om ugen og besøge sin elsker. Efter en måneds forløb fandt man da også, at hun havde gjort betydelige fremskridt.

5

Det var om torsdagen. Hun stod tidligt op og klædte sig sagte på, for ikke at vække Charles, der ville have gjort bemærkninger om, at det var alt for tidligt. Hun gik op og ned i stuen, stillede sig hen ved vinduerne og så ud på torvet. Et svagt skær dæmrede mellem "Hallernes" piller, og de store bogstaver på apotekets skilt kom til syne i den blege morgenrøde.

Når uret viste et kvarter over syv, gik hun over i *Den forgyldte Løve*, hvis dør Artémise gabende åbnede for hende. Pigen ragede op i gløderne under asken, for at fruen ikke skulle fryse. Emma blev ene i køkkenet, af og til gik hun ud i gården, hvor Hivert spændte for i ro og mag, mens madam Lefrançois i natkappe stak hovedet ud af vinduet og overlæssede ham med så mange ærinder og forklaringer, at det ville have gjort hovedet kruset på ethvert andet menneske. Emma stampede uvilkårligt i stenene for at holde varmen.

Når så Hivert endelig havde fortæret sin suppe, fået sin store kavaj på, tændt sin pibe og taget pisken i hånden, kravlede han sindigt op på bukken.

Svalen rullede bort i jævnt trav og standsede hist og her det første par kilometer for at tage rejsende op, der ventede på den ved vejkanten uden for gårdene. De, som havde bestilt plads den foregående dag, forhastede sig ikke, nogle af dem lå endnu. Hivert kaldte, råbte, steg endelig ned af bukken og hamrede på dørene. Vinden blæste ind ad vognens sprukne ruder.

Imidlertid fyldtes sæderne og *Svalen* rullede hurtigere afsted. Og mellem to grøfter, der var fulde af gult vand, strakte vejen sig lang ud i horisonten.

Emma var så fortrolig med denne vej. Hun vidste, at efter en græsgang kom der en pæl, så et elmetræ, en lade eller en vejarbejders hytte. Undertiden lukkede hun øjnene for at blive overrasket; men hun mistede dog alligevel ikke den bestemte fornemmelse af, hvor langt de var nået.

Endelig blev teglstenshusene hyppigere, jorden gav genlyd under hjulene, og *Svalen* rullede forbi haver, gennem hvis gitter man kunne se en statue, lidt vinløv, klippede takstræer og en gynge.

Lege med ét dukkede så Rouen op. Hyllet i tåge sænkede den sig amfiteatralsk for på den anden side af broerne at brede sig ud i ubestemte former. Bagved strakte sig igen det flade, monotone landskab, som i det fjerne gik sammen med den blege himmelrand. Set således ovenfra mindede byen om et maleri. Skibene, der lå for anker, samlede sig i en krog, floden snoede sig ved foden af de grønne bakker, og de aflange øer tog sig ud som sorte fisk, der lå ganske stille på vandfladen. Fra fabriksskorstenene steg uhyre røghvirvler til vejrs og spredtes i luften. Man hørte maskinernes snurren fra støberierne og den klare klokkeklang fra kirkerne, hvis omrids tegnede sig i tågen. De bladløse træer på boulevarderne dannede violette buskadser mellem husene, og de regnblanke tage skinnede i kaotisk virvar. Undertiden drev et vindstød skyerne hen imod Sainte-Cathérine-bakken, som bølger, der knustes mod en skrænt.

Hun blev ligesom svimmel ved tanken om alle disse sammenstuvede tilværelser, der var på denne plet, og hendes hjerte svulmede mægtigt, som om de hundrede og tyve tusinde sjæle, der færdedes derinde, alle havde sendt hende ligesom en damp i møde af de lidenskaber, hun formodede hos dem.

Hendes elskov voksede i det mægtige rum og fyldtes med uro ved den forvirrede summen, der nåede op til hende. Hun strøede den hen over byens torve, promenader og gader, og den gamle normandiske by forvandledes for hende til en umådelig hovedstad, som et Babylon, hun trådte ind i. Hun bøjede hovedet ud af vognens vindue og indsugede den friske morgenluft. De tre heste galoperede, skærverne knasede i mudderet, diligencen gyngede frem og tilbage, og Hivert prajede kærrerne på vejen, mens borgerfamilier, der havde tilbragt natten i Bois-Guillaume, sindigt kørte ned ad bakken i deres små familievogne.

Svalen standsede ved bommen, Emma trak sine galocher af, tog andre handsker på, rettede på sit sjal, og tyve skridt længere borte steg hun ud af diligencen.

Byen vågnede netop, handelsbetjente med fez på hovedet polerede butiksruderne, og sælgekoner med kurve på armen falbød med skingre råb deres varer. Hun listede sig med nedslagne øjne langs husene og smilede af fryd under sit sorte slør.

Af frygt for at blive set, valgte hun i reglen ikke den korteste vej, men sneg sig ned ad mørke stræder og nåede endelig varm og bevæget Nationalgaden lige ved springvandet. Her er teatrets, restaurationernes og de løsagtige fruentimmers kvarter. Ofte kørte en vogn forbi hende med en vaklende teaterdekoration, opvartere med hvidt forklæde strøede sand på fliserne mellem potteplanterne: her lugtede af absint, cigarer og østers.

Hun drejede om ad en sidegade; hun kunne kende ham på hans friserede hår, der bølgede frem af hans hat.

Léon blev ved at gå på fortovet, hun fulgte efter ham til hotellet. Han gik op, åbnede døren og trådte ind ... Hvilken omfavnelse!

Ord og kys fulgtes uafbrudt, de fortalte hinanden ugens sorger. De talte om deres anelser og utålmodige længsel efter brevene. Men nu var alting glemt, og de så hinanden i ansigtet med vellystig latter og ømme kælenavne.

Det hyggelige værelse med dets bløde tæppe, dets nipssager og dets rolige lys syntes som bestemt for lidenskabens inderligheder. De pileformede gardinstænger, kobberrosetterne og de store kugler på ildbukkene skinnede pludselig, når solen faldt ind i stuen. På kaminen mellem stagerne stod to af disse store rosenrøde konkylier, hvori man hører havets susen, når man nærmer øret til dem.

Hvor de elskede dette venlige, lyse værelse trods dets falmede glans! De genfandt stadig møblerne på den samme plads og undertiden hårnåle, som hun havde glemt sidste torsdag på fodstykket til uret. De spiste frokost ved kaminen på et lille sidebord af palisandertræ. Emma skar for og lagde stykkerne over på hans tallerken med alle slags kælne narrestreger. Hun lo så frisk og velklingende, når champagneskummet vældede ud over det tynde glas og vædede hendes fingerringe. De var så aldeles fortabte i nydelsen af deres lykke, at de troede at være i deres eget hus og at skulle leve der til deres dødsdag som to evigt unge ægtefæller. De sagde "vort værelse", "vort tæppe", "vore lænestole", hun sagde endog "vore morgensko", det var et par rosenrøde atlaskes morgensko, kantede med svanedun, som hun engang havde fået lyst til, og som Léon havde foræret hende. Når hun satte sig på hans knæ, blev hendes ene ben alt

for kort til at kunne nå gulvet, og det nydelige fodtøj, som der ingen hæl var på, hang da blot på tæerne af den nøgne fod.

Han nød for første gang det ubeskriveligt berusende ved den kvindelige elegance. Han havde aldrig før truffet denne yndefulde måde at udtrykke sig på, denne smagfuldhed i påklædningen, disse smægtende duestillinger. Han beundrede hendes sjæls begejstring og kniplingerne på hendes skørt. Og så var det en dame af det bedre selskab, en gift kone! Endelig havde han da en virkelig elskerinde!

Ved sine vekslende luner – hun kunne være melankolsk, munter, snaksom, tavs, heftig, eller ligegyldig på skift – vakte hun tusind lyster hos ham, pirrede hans instinkter, fremkaldte minder. Hun var elskerinden i alle de romaner, han kendte, heltinden i alle de dramaer, han havde set, den ubestemte "Hende" i alle digtsamlinger. På hendes skuldre fandt han "Den badende Odalisk"s ambrafarve. Hun havde middelalderens borgfruers lange, spidse talje, hun lignede også "Den blege Kvinde fra Barcelona", men frem for alt var hun "Englen".

Ofte, når han betragtede hende, forekom det ham, at hans sjæl flygtede hen imod hende, udgød sig som en bølge over hendes hoved og sænkede sig ned på hendes hvide barm.

Han lagde sig på knæ foran hende – og med albuerne på hendes skød betragtede han hende med et smil og fremrakt pande.

Hun bøjede sig hen over ham og mumlede ligesom kvalt af beruselse:

"Rør dig ikke! tal ikke! se på mig! Der er noget så blidt, der lyser ud af dine øjne, som gør mig så vel!" Hun kaldte ham barn:

"Elsker du mig, barn?" og hun hørte ikke hans svar, så hastigt ilede hendes læber ham i møde.

Der stod en lille Cupido af bronze på uret, som med et koket smil rundede sine arme under en blomsterguirlande. De lo mange gange ad ham, men når de skulle skilles, forekom alting dem alvorligt.

Ganske stille stod de over for hinanden og gentog: "Vi ses på torsdag, på torsdag."

Pludselig tog hun ham om hovedet, kyssede ham hurtigt på panden, udbrød et: "Farvel!" og styrtede ned ad trappen.

Hun gik ind hos en frisør, der boede tæt ved teatret for at lade sit hår sætte. Det var i mørkningen, man tændte gassen i butikken.

Hun hørte klokken, der kaldte skuespillerne til forestillingen, og hun så blege mænd og kvinder i falmede dragter gå ind ad sceneindgangen.

Der var varmt i det lille, lave værelse, hvor ovnen summede mellem parykker og pomader. Det varede ikke længe, før lugten af brændejernene og de fedtede hænder, der behandlede hendes hoved, gjorde hende søvnig, indtil hun til sidst sad og halvsov i frisérkåben. Svenden, der friserede hende, spurgte hende ofte, om hun ikke havde lyst til at tage med ham på maskerade.

Så gik hun. Hun vandrede atter op ad gaderne og nåede endelig "Det røde Kors". Hun tog galocherne på, som hun havde gemt under sædet og krøb sammen i sin krog blandt de utålmodige passagerer.

Ved hver drejning fik hun mere og mere øje på det rødlige skær af byens lys, der ligesom skjulte husene under en lysende tåge. Emma knælede på hynderne og stirrede ind i denne

blændende tåge. Hun hulkede, nævnede Léons navn og sendte ham ømme ord og kys, der vejredes hen for vinden.

En stakkels djævel plejede at strejfe om ved sin stok mellem diligencerne. En samling pjalter dækkede hans skuldre, og en gammel, bulet castorhat, af form som et vandfad, skjulte hans ansigt. Men når han tog den af, blottedes i stedet for øjenlåg to gabende blodige hulinger. Kødet trevlede af i røde laser, og der løb materie ud af dem, som dannede grønne striber lige til næsen, hvis sorte næsebor snøftede konvulsivisk. Når han talte til én, kastede han hovedet tilbage med en idiotisk latter; mens de blålige øjestene uafbrudt rullede om i hovedet mod det åbne sår.

Han sang en vise, mens han fulgte efter vognene:

"Sommerdagen, skøn og varm
fylder tit med elskov gluttens barm."

I alt det øvrige var der kun tale om fuglesang, solskin og den skønne natur.

Undertiden stod han pludselig bag ved Emma med blottet hoved; hun fo'r tilbage med et skrig. Hivert gjorde nar ad ham og rådede ham til at leje sig et telt på Saint Romains marked eller spurgte ham, hvorledes hans kæreste befandt sig.

Ofte når man allerede var begyndt at køre, fo'r hans hat pludselig ind i diligencen gennem ruden, mens han med den anden arm hagede sig til døren mellem de smudsige hjul. Hans i begyndelsen svage og klynkende stemme blev gennemtrængende, den slæbte sig hen i mørket som en utydelig, sørgmodig klagesang, og gennem bjældernes raslen, træernes susen, og den hule kasses rumlen lød den som noget fjernt, der foruroligede Emma. Det sænkede sig ned i hendes

sjæl som en malstrøm i en afgrund og satte hende i en grænseløs melankolsk stemning. Men når Hivert mærkede, at der var modvægt, langede han efter staklen med pisken. Snerten sved i tiggerens sår, og han faldt om i skarnet med en hylen.

Lidt efter lidt faldt passagererne i søvn, nogle med åben mund, andre med hagen bøjet ned mod brystet, lænende sig til sidemandens skulder, eller med armen stukket i læderremmen og regelmæssigt slingrende frem og tilbage, hver gang vognen rystede. Skinnet af lygten, der dinglede udenfor, trængte ind i vognen gennem de chokoladefarvede bomuldsgardiner og kastede blodfarvede skygger over alle disse ubevægelige skikkelser. Emma var som beruset af sorg og rystede af kulde. Hendes fødder var som is, og hendes hjerte trist til døden.

Charles ventede på hende hjemme, *Svalen* var altid forsinket om torsdagen. Endelig kom da fruen! Det var næppe nok, at hun kyssede den lille. Middagsmaden var ikke færdig, men lige meget! hun undskyldte pigen, alt syntes nu at være denne skabning tilladt.

Undertiden, når hendes mand lagde mærke til hendes blege farve, spurgte han, om hun var syg.

"Nej!" svarede Emma.

"Men du ser så besynderlig ud i aften."

"Å, det har ikke noget at sige."

Ofte løb hun straks op i soveværelset. Justin, der var deroppe, listede omkring med sagte skridt og var flinkere til at opvarte hende end den dygtigste kammerjomfru. Han stillede tændstikker, lysestagen og en bog hen til hende, lagde hendes natdragt frem og slog dynen op.

"Nå," sagde hun, "det er godt, gå din vej," for han blev stående med hængende hænder og stirrende øjne, som fastholdt af et drømmevæv.

Den næste dag var skrækkelig for hende, og de følgende blev endnu utåleligere, fordi hun stadig længtes efter, at den lykkelige dag skulle vende tilbage, en glubsk attrå, som ophidsedes ved minderne fra det sidste møde, og som den syvende dag slog ud i lys lue under Léons kærtegn. Den unge mands begær skjulte sig under udbrud af henrykt taknemmelighed. Emma vedligeholdt denne kærlighed ved alle mulige kunstgreb og skælvede tit af frygt for engang at miste den.

Ofte sagde hun til ham med blid melankoli: "Du vil engang forlade mig! ... Du vil gifte dig! ... Du vil være ligesom de andre."

Han spurgte: "Hvilke andre?"

"Alle mændene," svarede hun og tilføjede, idet hun smægtende stødte ham bort: "I er alle sammen skurke!"

En dag, da de passiarede filosofisk om de jordiske illusioners forgængelighed, kom hun til at sige (for at eksperimentere med hans jalousi, eller måske gav efter for en meddelelsestrang, som hun ikke kunne betvinge), at hun tidligere havde elsket en mand, men "ikke som dig", fortsatte hun hurtigt, idet hun svor ved sin datters hoved "at der ikke var foregået noget mellem dem".

Den unge mand troede hende, men spurgte hende af nysgerrighed, om hvad "han" var.

"Han var søofficer, min ven!"

Var det ikke at forebygge enhver efterforskning og samtidig at stille sig selv meget højt ved denne foregivne forblændelse,

hun havde øvet på en mand, der havde et krigerisk sind og sikkert var ombejlet?

Skriveren følte da sin ubetydelige livsstilling, han ønskede sig kors, epauletter og ordener. At alt dette måtte falde i hendes smag, det så han jo tydeligt af hendes flotte vaner.

Imidlertid fortav Emma dog en betydelig del af sine ekstravagante ønsker, som for eksempel sin lyst til at eje en blå tilbury, forspændt med en engelsk hest og kørt af en groom med store kravestøvler, som hun kunne tage til Rouen i. Det var Justin, der havde indgydt hende denne lyst ved at bønfalde hende om at tage ham i huset som tjener. Og hvis dette savn ikke forringede gensynets fryd, så forøgede det dog tilbageturens bitterhed.

Når de talte sammen om Paris, mumlede hun ofte:

"Hvor vi kunne være lykkelige der!"

"Men er vi da ikke lykkelige?" sagde den unge mand med hånden hen over hendes hår.

"Jo, du har ret," svarede hun, "jeg er vanvittig, kys mig."

Hun var venligere mod sin mand end nogensinde før, lavede pistaciecreme til ham og spillede valse for ham efter bordet. Han var altså den lykkeligste af alle dødelige, og Emma levede uden frygt, da han pludselig en aften spurgte hende:

"Det er jo mademoiselle Lempereur, der giver dig timer, ikke sandt?"

"Jo."

"Men jeg traf hende dog forleden dag hos madame Liégard og talte med hende om dig. Hun sagde, hun ikke kender dig."

Det var som et lynslag, imidlertid svarede Emma med et aldeles naturligt udtryk:

"Så har hun rimeligvis glemt mit navn."

"Der er måske flere mademoiseller Lempereur i Rouen, som er musiklærerinder," sagde lægen.

"Det er muligt! Jeg har dog hendes kvitteringer, nu skal du få dem at se." Og hun gik hen til sekretæren, rodede i alle skufferne, blandede alle papirerne mellem hinanden, og blev til sidst så konfus, at Charles bønfaldt hende om ikke at gøre sig alt det hovedbrud for disse usle kvitteringer.

"Jeg skal dog nok finde dem," sagde hun.

Næste fredag, da Charles trak sine støvler på i det kabinet, hvor man gemte hans tøj, følte han et stykke papir mellem læderet og sålen, han tog det og læste:

> "Modtaget for tre måneders undervisning og forskellige noder 65 francs, hvorfor kvitteres.
>
> *Félicie Lempereur,*
> musiklærerinde."

"Hvordan er det kommet ned i mine støvler?"

"Det er rimeligvis faldet derned fra den gamle æske med kvitterede regninger, der står på kanten af hylden."

Fra dette øjeblik af var hele hendes tilværelse kun en stor samling løgne, hvori hun indhyllede sin kærlighed som i et slør for at skjule den. Det blev en trang, en mani, en fornøjelse, det tiltog i den grad, at når hun for eksempel sagde, at hun i går var gået på højre side af gaden, kunne man være vis på, at hun var gået på venstre.

En morgen, da hun efter sædvane var taget afsted meget let klædt, blev det pludselig snevejr. Charles stod i vinduet og så

fader Bournisien køre til byen sammen med Tuvache i dennes gig. Han løb ned og bad præsten om at tage et tykt sjal med og aflevere det i "Det røde Kors" til hans kone. Næppe var præsten ankommet til gæstgiverstedet, før han spurgte efter lægens kone fra Yonville. Gæstgiversken svarede, at hun kun yderst sjældent tog ind hos dem. Da præsten om aftenen traf Emma i *Svalen*, fortalte han hende om den forlegenhed, han havde været i. Han lod dog ikke til at tænke nøjere over det, for han udbredte sig straks efter i lovtaler angående en prædikant, der for tiden gjorde opsigt i Rouen, og hvis taler alle damerne løb til.

Lige meget, selv om Bournisien ikke havde forlangt forklaringer, kunne andre, mindre diskrete, gøre det senere. Derfor fandt hun det rigtigst hver gang at stige af i "Det røde Kors", og de gode landsbyfolk fra Yonville, der så hende på trappen, anede intet.

En dag mødte dog Lheureux hende, lige som hun kom ud fra Hotel de Boulogne ved Léons arm; og hun blev angst i den tanke, at han ville snakke af skole; men han var ikke så dum.

Tre dage efter trådte han ind i hendes værelse, lukkede døren og sagde: "Jeg skal bruge penge."

Hun erklærede, at hun ikke kunne give ham nogle. Lheureux udgød sig i beklagelser og mindede hende om den forekommenhed, han havde vist hende.

Emma havde virkelig endnu kun betalt den ene af de veksler, Charles havde underskrevet, den anden havde købmanden på hendes anmodning samtykket i at ombytte med to andre, der endogså var blevet omsat med en lang frist. Derpå tog han en liste frem af lommen over ubetalte regninger for gardinerne,

tæppet, betrækket til lænestolene, flere kjoler og forskellige toilettegenstande, hvis værdi beløb sig til en sum af omtrent to tusinde francs.

Hun bøjede hovedet.

"Men hvis De ingen penge har," vedblev han, "så har De jo en ejendom."

Hermed sigtede han til en ussel rønne i Barneville, der ikke indbragte videre, og som stødte op til en lille avlsgård, som den ældre Bovary havde skilt sig af med. Lheureux vidste besked med alt lige fra jordarealet til naboernes navne.

"I Deres sted," sagde han, "ville jeg skille mig af med den. Så har De endda de penge, der blev til overs."

Hun indvendte, at det ville blive vanskeligt at finde en køber. Han gav hende imidlertid håb om at skaffe en, men så spurgte hun ham, hvorledes hun skulle bære sig ad for at få bemyndigelse til at sælge.

"Men De har jo fuldmagten," svarede han.

Disse ord gjorde samme virkning på hende som en frisk luftning.

"Lad mig beholde regningen," sagde Emma.

"Å! det er ikke umagen værd at tænke på!" svarede købmanden.

Han kom igen den følgende uge og roste sig af efter megen ulejlighed at have opdaget en vis monsieur Langlois, der i længere tid havde næret lyst til ejendommen uden dog at sige, hvor meget han ville give for den.

"Lige meget med prisen!" udbrød hun.

Men efter Lheureux' anskuelse burde man tværtimod vente, føle fyren på pulsen. Sagen var en rejse værd, og da hun ikke

kunne gøre denne rejse, tilbød han at tage derhen for at tale med Langlois. Efter at være kommet tilbage meddelte han, at liebhaveren tilbød fire tusinde francs. Emma var henrykt over denne efterretning. "Oprigtig talt," tilføjede han, "var det også godt betalt."

Hun hævede straks halvdelen af pengene, og da hun ville betale sin regning med dem, sagde købmanden:

"Det gør mig på ære ondt, at De skal af med en sådan mængde penge på en gang."

Hun så på banknoterne og tænkte på det ubegrænsede antal stævnemøder, som disse to tusinde francs repræsenterede, stammede hun:

"Hvad mener De? Hvad mener De?"

"Å," svarede han med en godmodig latter, "man maler jo alt, hvad man vil, op på en regning. Tror De ikke, at jeg ved, hvorledes det går til i adskillige husholdninger?"

Han betragtede hende stift, idet han lod to lange stykker papir, han holdt i hånden, glide frem og tilbage mellem fingrene. Endelig åbnede han sin pung og lagde fire vekselblanketter hver på tusind francs på bordet. "Underskriv disse og behold det alt sammen!"

Hun blev forarget og rystede indigneret på hovedet.

"Men hvis jeg nu giver Dem, hvad der overstiger gælden," svarede Lheureux næsvist, "gør jeg Dem så ikke en tjeneste?" Han tog en pen og skrev neden for regningen: "Modtaget fire tusinde francs af madame Bovary."

"De har jo ingen grund til at være urolig, om et halvt år hæver De resten af Deres tilgodehavende for rønnen, og jeg sætter forfaldstiden for den sidste veksel til efter betalingen."

Emma blev lidt forvirret over alle disse regnestykker, og det susede for hendes øren, som om guldstykkerne havde sprængt deres poser og raslede omkring hende på gulvet. Endelig erklærede Lheureux, at han havde en ven ved navn Vinçart, som var bankier i Rouen og ville diskontere disse fire veksler, så skulle han selv levere fruen beløbet, der blev tilbage, når gælden til ham var betalt.

Men i stedet for to tusind francs bragte han kun attenhundrede, for vennen Vinçart havde (som noget der "fulgte af sig selv") forud taget to hundrede i provision og diskonto. Derpå krævede han skødesløst henkastet en kvittering.

"De forstår vel nok ... i forretningslivet ... stundom ... Og med dato under, det er det vigtigste."

En horisont af ønsker, der kunne tilfredsstilles, åbnede sig for Emmas blik. Hun var dog fornuftig nok til at lægge noget til side, som hun indfriede de tre første veksler med, men den fjerde kom tilfældigvis ind i huset en torsdag, og Charles ventede aldeles forstyrret på sin hustrus hjemkomst for at få forklaringer.

"Hvis hun ikke havde underrettet ham om denne veksel, var det for at spare ham bryderier." Hun satte sig på hans knæ, kærtegnede ham og optegnede enkeltvis alle de uundværlige ting, hun havde været tvunget til at tage på kredit. "Du må da indrømme, at det forholdsvis ikke er videre dyrt."

Efter forgæves at have spekuleret tog Charles da atter tilflugt til den evindelige Lheureux, som lovede at ordne sagerne, hvis herren underskrev to veksler, hvoraf den ene skulle være på syv hundrede francs med tre måneders frist. For at skaffe penge, skrev han da et rørende brev til sin moder. I stedet for at sende

svar kom hun selv, og da Emma ville vide, om han havde opnået noget af hende, svarede han: "Ja, men hun ønsker at se regningen."

Ganske tidligt den næste dag løb Emma ind til Lheureux, for at bede ham om at skrive en anden regning, der ikke måtte overstige tusind francs, for hvis hun havde vist den på fire tusind, havde hun jo måttet røbe, hvad hun allerede havde betalt af den og følgelig tilstå salget af ejendommen, en forretning, der først langt senere blev bekendt, og som købmanden havde tjent en god skilling på.

Trods den lave pris på hver artikel, undlod den ældre madame Bovary ikke at finde disse udgifter overdrevne. – "Kunne man ikke undvære et gulvtæppe? Hvorfor skulle der nyt betræk på lænestolene? I min tid havde man kun en eneste lænestol til folk til års; – således var det i det mindste hos min salig moder – som dog var en pæn kone, det kan jeg forsikre jer om ... Alle kan ikke blive rige! Imod ødselhed kan intet holde stand! Jeg ville skamme mig over at forkæle mig, som I gør; og jeg er dog en gammel kone, der trænger til pleje ... Der har vi det! Der har vi det! Stads og fjas! Silkefoer til to francs, når man har jaconet til ti sous, ja til otte, der gør akkurat den samme nytte."

Emma havde kastet sig tilbage i kanapéen og svarede så roligt, hun formåede: "Nu er det nok, frue; nu er det virkelig nok!"

Den gamle fortsatte imidlertid sin straffeprædiken og forudsagde, at de ville ende på fattiggården. – Det var for øvrigt Charles' skyld, men heldigvis havde han da lovet at tilintetgøre denne fuldmagt ...

"Hvad siger De?"

"Han har svoret mig det," svarede svigermoderen.

Emma åbnede vinduet, kaldte på Charles, og den stakkels fyr blev tvunget til at tilstå, at hans moder havde afvristet ham dette løfte.

Emma forsvandt, kom hurtigt ind igen og rakte hende majestætisk et stort stykke papir.

"Mange tak," sagde den gamle og kastede fuldmagten på ilden.

Emma brast i en hæs, skingrende latter og fik et anfald af nervekrampe.

"Ak min Gud!" udbrød Charles. "Men det er også uret af dig, at du kommer her og gør scener ..."

Hans moder trak på skulderen og påstod, at det hele var komediespil.

Men Charles oprørtes for første gang imod hende og tog sin kone så kraftigt i forsvar, at den gamle dame straks ville tage afsted. Hun blev til den næste dag, og da han søgte at holde på hende, svarede hun:

"Nej, nej. Du gør mere af hende end af mig, og det er ganske i sin orden. For øvrigt får du vist desværre med tiden anledning til at se, hvem der havde ret ... Lev vel!... for jeg har ikke så snart lyst til at komme igen og gøre scener, som du siger."

Charles var ikke desto mindre meget pinligt berørt, da Emma ikke lagde skjul på det nag, hun nærede til ham i anledning af hans mangel på tillid til hende. Der måtte mange bønner til, før hun samtykkede i at tage sin fuldmagt igen, han ledsagede hende selv til Guillaumin for at lade ham udfærdige en aldeles lignende.

"Det kan jeg så godt forstå," sagde notaren, "en videnskabsmand kan ikke bekymre sig om hverdagslivets bagateller."

Charles følte sig lindret ved denne smiskende refleksion, der gav hans svaghed det smigrende skin af et liv, der var optaget af højere interesser.

Hvilken fryd næste torsdag i hotellet hos Léon! Hun lo, græd, sang, dansede, bestilte sorbet, ville ryge cigaretter, forekom ham ekstravagant, men henrivende uimodståelig.

Han forstod ikke den reaktion i hendes sind, der drev hende til med al magt at styrte sig over livets nydelser. Hun blev irritabel, lækkersulten og vellystig; hun spadserede med ham på gaderne med hævet hoved uden frygt for at kompromittere sig. Undertiden skælvede hun dog ved den pludselige tanke om at møde Rodolphe, for det forekom hende, at skønt de var skilt for bestandig, var hun ikke aldeles frigjort for hans herredømme.

En aften kom hun ikke hjem til Yonville. Charles var nær ved at miste forstanden, og det var umuligt at standse den lille Berthes tårer, der ikke ville lægge sig uden sin moder. Justin flakkede om på landevejen, Homais havde forladt apoteket.

Endelig hen imod klokken elleve kunne Charles ikke holde det længere ud, han spændte for, piskede på hesten og kom hen imod klokken to om morgenen til "Det røde Kors". Hun var der ikke. Han tænkte, at skriveren måske havde set hende, men hvor boede han? Heldigvis mindedes Charles hans principals adresse og løb derhen.

Det begyndte at gry ad dag. Han opdagede et notarskilt over en dør og bankede på. Uden at åbne råbte en stemme den

forlangte oplysning til ham med tilføjelse af en mængde skældsord, fordi han forstyrrede folk i deres nattesøvn.

Huset, som skriveren boede i, havde hverken klokke, hammer eller portner, Charles dundrede på skodderne. En politibetjent kom forbi, han blev angst og gik bort.

"Jeg er gal," sagde han til sig selv, "hun er rimeligvis blevet hos Lormeaux."

Familien Lormeaux boede ikke længere i Rouen. "Så er hun formodentlig blevet hos den syge madame Dubreuil." Men den syge madame Dubreuil var død for ti måneder siden! ... Hvor var hun dog henne?

Der faldt ham noget ind. Han gik ind i en beværtning, forlangte en vejviser og søgte hastigt efter mademoiselle Lempereurs adresse. Hun boede i Renellegaden nummer 74.

Da han trådte ind i denne gade, kom Emma ham i møde fra den anden side. Han snarere kastede sig over hende end omfavnede hende med det udbrud:

"Men hvor blev du dog af?"

"Jeg har været syg."

"Men af hvad? ... hvor? ... hvorledes?"

Hun fo'r med hånden over panden og svarede:

"Hos mademoiselle Lempereur."

"Det var jeg sikker på, jeg skulle lige derhen."

"Det er ikke umagen værd!" sagde Emma. "Hun gik ud i dette øjeblik, men vær blot roligere for fremtiden. Jeg har ikke min frihed, kan du vel nok tænke dig, når jeg ved, at den mindste forsinkelse kan gøre dig så forstyrret."

Det var en slags tilladelse, hun gav sig selv for ikke at generes i sine udflugter. Hun benyttede sig rigeligt af det. Når hun nu

fik lyst til at besøge Léon, tog hun bort under det første, bedste påskud, og da han jo ikke ventede hende den dag, hentede hun ham på hans kontor.

Det var en stor lykke de første gange, men snart lagde han ikke skjul på sandheden, nemlig at hans principal beklagede sig meget over disse forstyrrelser.

"Å snak, kom blot," svarede hun.

Han fulgte hende.

Hun ville have, at han skulle gå aldeles sortklædt og lade et lille skæg stå på hagen for at ligne billederne af Ludvig den Trettende. Hun ønskede at se hans lejlighed og fandt den tarvelig. Han blev rød i hovedet over det, hun lagde ikke mærke til det og rådede ham til at købe sig gardiner i smag med hendes. Da han indvendte, at de var vel dyre, svarede hun leende:

"Du holder nok på dine skillinger."

Léon måtte hver gang fortælle hende, hvad han havde oplevet siden deres sidste sammenkomst. Hun bad om vers, vers til hende, et "elskovsdigt" til hendes pris; han kunne aldrig finde rim til mere end et par strofer og afskrev til sidst en sonet fra en gammel almanak.

Det var mindre af forfængelighed end for at tækkes hende. Han kritiserede ikke hendes ideer, han bifaldt alt, hvad hun syntes om, han blev snarere hendes elskerinde end hun hans. Hun havde ømme ord og kys, der gik ham til sjælen. Hvor havde hun dog lært denne fordærvelse, der ved sin dybde og forstillelse næsten blev åndelig!

6

Da Léon var i Yonville, havde han ofte spist til middag hos apotekeren og troede sig derfor nødsaget til engang at gøre gengæld ved at indbyde ham til Rouen.

"Gerne!" havde Homais svaret, "jeg må virkelig rekreere mig lidt, man forsumper jo ganske her. Så skal vi i teatret, på caféerne, vi vil rigtig slå gækken løs."

"Men, kære ven dog!" mumlede madame Homais ømt, forskrækket over de ubestemte farer, han stod i begreb med at udsætte sig for.

"Se, der har vi det! Du finder altså, at jeg ikke ødelægger mit helbred nok ved at leve mellem de idelige uddunstninger fra apoteket! Men således er kvinderne. De er skinsyge på videnskaben og modsætter sig dog, at man nyder de uskyldigste adspredelser. Men lige meget, stol De kun på mig, en af disse dage dumper jeg ned i Rouen, og så skal vi slå til skaglerne."

Tidligere ville apotekeren have vogtet sig meget for et sligt udtryk, men for tiden yndede han en flot parisertone, og ligesom sin naboerske madame Bovary udspurgte han nysgerrigt skriveren om hovedstadslivet og anvendte endog de nyeste udtryk fra gadesproget for at blænde Yonvilles skikkelige beboere.

En torsdag blev derfor Emma overrasket ved at træffe Homais i "Den forgyldte Løves" køkken. Han var rejseklædt, det vil sige indsvøbt i en gammel kappe, som man aldrig havde vidst, at han ejede. I den ene hånd bar han en vadsæk og i den anden fodposen fra sit etablissement. Han havde ikke betroet

nogen sit forsæt af frygt for at forurolige publikum ved sin fraværelse.

Tanken om at gense de steder, hvor hans ungdom var henrundet, satte ham rimeligvis i en vis begejstring, hans mund stod ikke et øjeblik stille undervejs, og de havde næppe nået Rouen, før han i en fart sprang ud af vognen for at opsøge Léon. Skriverens modstand kunne ikke nytte noget, Homais trak ham med hen i den store *Café de Normandie*, hvor han trådte majestætisk ind med hatten på hovedet, idet han fandt det alt for provinsielt at blotte hovedet på et offentligt sted.

Emma ventede i tre kvarter på Léon; endelig løb hun hen på hans kontor. Hun fortabte sig i alle slags gisninger, anklagede ham for ligegyldighed og bebrejdede sig selv sin svaghed. Til sidst satte hun sig hen til vinduet og pressede panden mod ruden.

Endnu klokken to sad de to mænd til bords over for hinanden. Den store sal tømtes efterhånden, det palmeformede forgyldte kakkelovnsrør rundede sig imod det hvide loft, tæt ved dem på den anden side af vinduesruden i det fulde sollys plaskede et lille springvand i et marmorbassin, hvor tre døsige hummere strakte sig hen imod en stabel vagtler mellem karse og asparges.

Homais var sjæleglad. Skønt den luksus, der omgav ham, egentlig berusede ham mere end den gode mad, hjalp dog også Pomard-vinen til at hidse hans sanser, og da endelig rom-omeletten kom ind, begyndte han at udvikle temmelig umoralske anskuelser om kvinderne. Hvad der mest henrykkede ham, var det "chikke". Han tilbad et udsøgt toilette i

en elegant møbleret lejlighed og havde en svaghed for "de buttede".

Léon stirrede fortvivlet hen på uret. Apotekeren drak, spiste og talte.

"De må vist til tider føle Dem lidt ensom her i Rouen," sagde han til sidst, "men Deres elskede bor jo ikke så langt herfra." – Og da den anden blev rød, tilføjede han: "Vær nu oprigtig, De kan ikke nægte, at De i Yonville ...?" – den unge mand stammede – "hos Bovarys ... der gjorde De kur?"

"Men til hvem?"

"Til tjenestepigen."

Det var ikke hans spøg. Léons forfængelighed besejrede alle hensyn og fik ham til at gøre indsigelser, for øvrigt brød han sig kun om brunetter.

"Det giver jeg Dem ret i," sagde apotekeren, "de har mere temperament." Derpå holdt han et etnografisk foredrag: Den tyske kvinde var smægtende, den franske letfærdig og italienerinden lidenskabelig.

"Men negerinden da?" spurgte skriveren.

"Det er mest for kunstnere," svarede Homais. "Tjener! ... To kopper kaffe!"

"Skal vi så gå?" spurgte Léon utålmodigt.

"Yes."

Men før han gik, ville han tale med etablissementets ejer og sige ham nogle komplimenter.

For at blive fri for ham, bemærkede den unge mand, at han havde noget at bestille.

"Så ledsager jeg Dem," svarede Homais.

Og idet han gik ned ad gaden med ham, passiarede han om sin kone, sine børn, om deres fremtid og om apoteket, fortalte, hvilket forfald det tidligere havde været i og det høje standpunkt, han havde bragt det frem til.

Da de nåede Hotel de Boulogne, forlod Léon ham hurtigt, sprang op ad trappen og fandt sin elskerinde i stærk bevægelse.

Ved apotekerens navn blev hun rasende. Imidlertid gav han hende gode undskyldninger. Det var ikke hans skyld ... kendte hun ikke Homais? Kunne hun tro, at han foretrak apotekerens selskab? Men hun vendte sig bort fra ham, han faldt på knæ og slyngede sine arme om hendes liv i en smægtende stilling, med lystne og bønfaldende blikke.

Hun rejste sig. Hendes store flammende øjne betragtede ham alvorligt og næsten hårdt. Pludselig fordunkledes de af tårer, hendes rosenrøde øjenlåg sænkede sig, hun gav ham sine hænder, og Léon førte dem til sine læber, da en tjener kom ind og underrettede skriveren om, at der var en herre, som ønskede at tale med ham.

"Du kommer vel igen?" spurgte hun.

"Ja."

"Men hvornår?"

"Med det samme."

"Det var kun en list," sagde apotekeren, da han fik øje på Léon. "Jeg ville afbryde dette besøg, der som det forekom mig ikke var Dem tilpas. Lad os gå hen til Bridoux og få os en bitter."

Léon svor, at han måtte tilbage på kontoret. Så gav apotekeren sig til at satirisere over akterne og rettergangen.

"Lad nu alle de gamle parykhoveder hvile lidt! Vær nu en skikkelig fyr og gå med hen til Bridoux, så skal De få hans hund

at se, den skal være så morsom."

Og da skriveren blev ved at sætte sig imod, tilføjede han:

"Så går jeg med på kontoret og venter på Dem. Jeg kan forkorte tiden med at læse i en avis eller kigge i en lovbog."

Ør i hovedet af Emmas vrede, af apotekerens sladder, og måske havde også frokosten gjort sit, stod Léon ganske rådvild, ligesom forhekset af apotekeren, der vedblev:

"Gå nu med hen til Bridoux, han bor jo kun et par skridt herfra."

Af ladhed, af lede, af denne uforklarlige følelse, der driver os til ting, vi har allermest antipati imod, lod han sig slæbe med hen til Bridoux. De fandt denne i hans lille gård med tre svende, der stønnede over at dreje et hjul på en maskine til at lave seltservand. Homais gav dem gode råd, han kyssede Bridoux, og man drak mavebitter. Tyve gange ville Léon afsted, men den anden holdt ham fast ved armen og sagde:

"Nu går jeg jo straks med, så skal vi hen til *Rouens Fakkel*. Jeg skal præsentere Dem for redaktøren."

Han slap dog endelig løs og fo'r hen i hotellet. Emma var der ikke længere.

Hun var nylig gået fortvivlet bort. Nu afskyede hun ham. Hans uordholdenhed forekom hende en fornærmelse, og hun søgte efter andre årsager til at løsrive sig fra ham. Han var ude af stand til heroisme, svag, triviel, blødagtigere end en kvinde, for øvrigt gerrig og fej.

Hun blev dog lidt efter lidt roligere og erkendte til sidst, at hun rimeligvis gjorde ham uret. Men når vi sværter den vi elsker, løsnes vi altid lidt fra dem. Man bør ikke røre ved

gudebilleder, der bliver altid noget af forgyldningen tilbage på fingrene.

Når de var sammen, talte de nu stadigt hyppigere om ganske ligegyldige ting, og i de breve, som Emma sendte ham, var der tale om blomster, vers, månen og stjernerne, naive tilflugtsmidler for en svækket lidenskab, der søgte at live sig op ved ydre bistand. Hun lovede sig stadig en dyb lyksalighed til den næste rejse, men måtte alligevel bagefter tilstå, at hun ikke havde følt noget usædvanligt. Men denne skuffelse forsvandt hurtigt for et nyt håb, og Emma vendte mere opflammet og begærligere tilbage til ham.

Imidlertid var der på denne af kold sved fugtede pande, på disse stammende læber, i disse forvildede blikke, i disse omfavnelser, noget ejendommeligt, vagt, melankolsk, der syntes Léon at snige sig ind imellem dem for at skille dem ad.

Han vovede ikke at henvende noget spørgsmål til hende om det, men når han så hende så erfaren, tænkte han ved sig selv, at hun måtte have gennemgået alle slags nydelser og lidelser. Hvad der forhen henrykkede ham, forskrækkede ham nu noget. For øvrigt oprørtes han mod denne absorbering af hans personlighed, der stadig tiltog. Han var harmfuld på Emma for denne stadige sejr. Han gjorde sig endog umage for ikke mere at elske hende, men når han hørte hendes støvler knirke, følte han sig fej som drukkenbolten ved synet af berusende drikke.

Men hun ødslede også på ham med al slags opmærksomhed, lige fra bordets glæder til kokette kjoler og smægtende blikke. Hun gemte roser ved sin barm og kastede dem i ansigtet på ham, viste sig bekymret for hans helbred, gav ham råd angående hans opførsel, og for at knytte ham yderligere til sig i

det håb, at Himlen måske ville yde sin bistand til det, hang hun en medaljon med den hellige jomfrus billede om halsen på ham. Som en dydig moder erkyndigede hun sig om hans kammerater. Hun sagde til ham: "Du skal ikke omgås med dem, gå ikke ud, tænk kun på vor kærlighed, elsk mig!" Hun havde ønsket at kunne våge over hans liv, og fik den tanke at lade ham følge på gaden. Tæt ved hotellet stod der gerne en slags vagabond, der prajede de rejsende, og som ikke ville afslå … Men hendes stolthed oprørtes. "Lad ham bedrage mig, hvis han vil! Det er mig ligegyldigt! Bryder jeg mig om det?"

En dag, da de skiltes tidligt, og hun gik ene over boulevarden, fik hun øje på sit klosters mure. Hun satte sig da hen på en bænk under elmetræernes skygge. Hvilken ro hun dengang havde nydt! Hvor hun længtes tilbage til de naive følelser, som hun havde søgt at skabe sig efter romanerne!

De første måneder af hendes ægteskab, hendes ridt i skoven, vicomten, hun havde valset med, Lagardy og hans sang, alt fo'r atter forbi hendes blik … og Léon viste sig pludselig for hende lige så fjernt som de andre. "Jeg elsker ham dog," sagde hun til sig selv. Lige meget! Hun var ikke lykkelig, hun havde aldrig været det. Hvoraf kom da denne livets afmagt, hvorfor måtte enhver ting, hun støttede sig til, altid vise sig at være rådden! … Men hvis der nogetsteds fandtes et stærkt og skønt væsen, en kraftig natur, samtidig lidenskabelig og drømmende, et digterhjerte i en engels skikkelse, en lyra med stålstrenge, der klang mod himlen med smeltende elskovskvad, hvorfor kunne hun da ikke finde dette væsen? … Men det var en umulighed. Der eksisterede intet, som det var umagen værd at søge efter, alt løj. Hvert smil skjulte en kedsomheds gaben, hver glæde en

forbandelse, hver nydelse en afsmag, og de fyrigste kys efterlod kun på læben en lyst til en endnu højere nydelse, som det var umuligt at tilfredsstille.

En metalklang slæbte sig hen gennem luften, og klosteruret slog fire slag. Fire! Det forekom hende, at hun havde siddet en evighed på denne bænk. Men en uendelighed af lidenskaber kan rummes i et minut som en menneskemængde i et lille rum.

Emma levede aldeles optaget af sine lidenskaber og bekymrede sig ikke mere om penge end en ærkehertuginde.

En dag trådte en rødmosset, skaldet, temmelig simpelt klædt person ind til hende og erklærede at være sendt fra monsieur Vinçart i Rouen. Han tog knappenålene bort, der lukkede sidelommen på hans lange grønne frakke, stak dem i sit ærme og rakte hende høfligt et stykke papir.

Det var en veksel på syv hundrede francs underskrevet af hende, som Lheureux trods alle sine løfter havde overdraget Vinçart.

Hun sendte sin pige hen til ham, han kunne ikke komme.

Den ubekendte, der var blevet stående op, kastede nysgerrige blikke, der skjultes af hans svære, lyse øjenbryn, til alle sider og spurgte med et enfoldigt udtryk:

"Hvad svar skal jeg give monsieur Vinçart?"

"De kan sige ham ..." svarede Emma, "sig ham ... at jeg ikke har penge ... det må vente til næste uge ... ja, næste uge skal han få penge."

Og fyren gik sin vej uden at sige et eneste muk.

Men næste dag klokken tolv fik hun en bekendtgørelse om inddrivelse ved retten, og synet af stempelpapiret, hvorpå der gentagne gange med store bogstaver prangede "Hareng –

fogedbetjent i Buchy", gjorde hende så angst, at hun sporenstregs løb over til købmanden.

Hun fandt ham i hans butik i færd med at binde en pakke sammen.

"Nu skal jeg straks være til Deres disposition," sagde Lheureux.

Han vedblev alligevel ganske roligt med sit arbejde, hjulpet af en ung pige på hen ved tretten år. Hun var lidt pukkelrygget og fungerede både som hans butiksjomfru og kokkepige.

Endelig bad han så Emma følge med sig op på første sal. Han travede i forvejen med sine klaprende træsko hen over butiksgulvet og førte hende ind i et snævert kabinet, hvor der stod nogle store protokoller på en fyrretræspult bag en tung jernstang med en forsvarlig hængelås for. Op til muren, under nogle ruller af sirts, skimtede man et pengeskab, men så stort, at det måtte indeholde andet end veksler og penge. Monsieur Lheureux lånte nemlig på pant, og det var der, at han havde gemt madame Bovarys guldkæde og stakkels fatter Telliers ørenringe. Denne var nemlig blevet nødt til at sælge sin café og havde købt sig en tarvelig urtekramhandel i Quincampoix, hvor han hentæredes af sin hoste midt mellem alle sine vokslys, der var mindre gule end hans eget ansigt.

Lheureux satte sig i sin store kurvelænestol og spurgte hende om årsagen til hendes besøg.

Hun rakte ham papiret.

"Ja, hvad kan jeg gøre ved det?"

Da blev hun heftig og mindede ham om det løfte, han havde givet om ikke at ville lade hendes veksler cirkulere. Han indrømmede det.

"Jeg blev selv tvunget, jeg havde kniven på struben."

"Men hvad vil der nu ske?" spurgte hun.

"Det er ganske simpelt, dom og eksekution, så er den vise ude!"

Emma måtte gøre vold på sig selv for ikke at slå ham. Hun spurgte ham blidt, om der ikke fandtes noget middel til at berolige monsieur Vinçart.

"Berolige Vinçart? Så kender De ham nok ikke ... han er værre end en tyrk."

Hun bad ham så bønligt om at tage sig af sagen.

"Men synes De da ikke, at jeg hidindtil har vist mig meget god imod Dem?" Han åbnede en af sine protokoller. "Se nu bare!" Han fo'r op ad siden med fingeren. "Lad os nu se! ... lad os nu se! ... 3. august, 200 francs ... 17. juni 150 ... 23. marts 46 ... april ..." Han standsede, som om han var angst for at begå en dumhed "... og så taler jeg slet ikke om de veksler, Deres mand har underskrevet, der er en på 700, en anden på 300 francs! Så er der små àcontoer, renter, det er i det uendelige, man kan næppe hitte rede i det. Jeg vil slet ikke have mere med den sag at bestille."

Hun græd og kaldte ham endogså "sin gode kære monsieur Lheureux"; men han kastede hele skylden på denne "køter til Vinçart". Forresten havde han ikke en centime, der var ingen, der ville betale, man flåede ham; en stakkels kræmmer som han kunne ikke give forskud.

Emma tav, og Lheureux, der bed i fjeren på sin pen, blev uden tvivl urolig over hendes tavshed, for han vedblev:

"Med mindre at jeg en af disse dage fik nogle indbetalinger ... så kunne jeg ..."

"Så snart som jeg blot får resten for Barneville ..." sagde hun.

"Hvadfornoget?"

Og ved at erfare, at Langlois endnu ikke havde betalt, syntes han at blive meget overrasket og tilføjede med honningsød stemme: "Og angående betingelserne siger De ..."

"Ganske som De selv ønsker!"

Han lukkede øjnene for at tænke efter, skrev nogle tal og erklærede, at det ville volde ham en del bryderi, at sagen var mislig, og at han "årelod sig". Endelig udfærdigede han fire veksler, hver på to hundrede og halvtreds francs med en måneds frist imellem hver. "Forudsat at jeg nu kan komme overens med Vinçart! for øvrigt er det jo egentlig en aftale, jeg lader mig ikke holde for nar."

Derpå viste han hende skødesløst forskellige nye varer, hvoraf dog ingen efter hans mening fortjente fruens opmærksomhed. "Tænk Dem nu, her er en kjole til syv sous meteren, der garanteres for ægte farve. Den går i folk som varmt brød, man fortæller dem naturligvis ikke, hvad det er." – Ved denne tilståelse af at han snød andre, ville han overbevise hende fuldstændigt om sin redelighed over for hende.

Han holdt hende tilbage, for at vise hende tre alen kniplinger, som han havde "fundet" forleden på en auktion.

"Er det ikke kønt?" spurgte han hende, "det er meget moderne, det bruges især til at lægge over lænestole," og hurtigere end en taskenspiller havde han svøbt kniplingerne i et stykke blåt papir og stukket det i hånden på Emma.

"Men jeg må dog have at vide ..."

"Senere," svarede han og vendte hende ryggen.

Allerede den samme aften trængte hun ind på Charles, for at han skulle skrive til sin moder efter resten af arven. Svigermoderen svarede, at der var ikke mere tilbage. Likvidationen var sluttet, og foruden Barneville havde de kun seks hundrede livres i rente, som hun skulle sende dem nøjagtigt.

Så skrev fruen regninger til to eller tre klienter og benyttede sig snart i stort omfang af dette middel, der lykkedes hende. Hun passede stadig på at tilføje som postscriptum: "Tal ikke om det til min mand, De kender hans stolthed ... undskyld mig ... Deres tjenerinde ..." Der kom enkelte indsigelser, hun opsnappede dem.

For at skaffe penge, gav hun sig til at sælge sine gamle handsker, sine gamle hatte, gammelt jernkram. Hun købte og solgte med sand griskhed, der var jo bondeblod i hendes årer. På sine rejser til byen tilforhandlede hun sig nipssager, som Lheureux ganske sikkert i mangel af andre ville afkøbe hende. Hun købte strudsfjer, kinesisk porcelæn og dragkister, hun lånte af Félicité, af madam Lefrançois, af værtinden i "Det røde Kors", af alle, lige meget hvem. Med de penge, hun endelig fik for Barneville, betalte hun to veksler. De andre femten hundrede francs gik også med. Hun lånte på ny, og således blev det stadig ved.

Undertiden forsøgte hun dog ganske vist at gøre overslag, men hun opdagede så utrolige ting, at hun ikke ville fæste lid til det. Så begyndte hun forfra, kunne alligevel ikke hitte rede i det, lod det hele ligge og tænkte ikke mere på det.

Hvor hjemmet nu var melankolsk! Man så de handlende gå ind og ud med forbitrede ansigter. Lommetørklæder flød rundt

på kakkelovnene, og den lille Berthe gik til stor forargelse for madame Homais med huller i strømperne. Når Charles frygtsomt vovede at gøre en bemærkning, svarede hun heftigt, at det ikke var hendes skyld.

Hvorfor disse irriterede svar? Han tilskrev hendes tidligere sygdom alt; han bebrejdede sig selv fordi han gjorde hende uret. Han anklagede sig for egoisme og ville løbe hen og omfavne hende. "Nej," tænkte han ved sig selv, "jeg ville kun kede hende," og han blev hvor han var.

Efter at have spist til middag spadserede han gerne i haven. Han tog barnet på skødet og forsøgte at lære det at læse i hans medicinske tidsskrift, men det varede ikke ret længe, før barnet, der aldrig havde fået den mindste undervisning, så bedrøvet på ham og gav sig til at græde. Så trøstede han den lille, han hentede vand til hende i kanden for at kunne more sig med at lave floder i sandet eller knækkede ligustergrene af for at plante træer i bedene. Haven led ikke synderligt ved det, den var efterhånden aldeles overgroet af ukrudt. Man skyldte Lestiboudois for så mange timers arbejde! Så frøs barnet og spurgte efter sin moder. – "Kald på pigen!" sagde Charles, "du ved jo nok, at mama ikke kan lide at blive forstyrret."

Det blev atter efterår, og løvet faldt allerede, som for to år siden, da hun var syg! Hvornår skulle dog alt dette få ende? ... Og han vedblev at gå op og ned med hænderne på ryggen.

Fruen opholdt sig på sit værelse, dér måtte ingen komme op. Hun sad der den hele udslagne dag døsig, halvt påklædt og dvask, og lod af og til ryge med haremspastiller, som hun havde købt i Rouen i en algiersk butik. For ikke om natten at have dette sovende mandfolk ved sin side, havde hun endelig med

meget besvær bevæget ham til at fortrække op på anden sal, og hun lå og læste lige til morgenstunden i sensationsromaner, som vrimlede af orgier og blodige scener. Ofte blev hun grebet af rædsel og udstødte et skrig, og Charles ilede til. "Gå blot," sagde hun så. Atter andre gange åbnede hun stønnende af brynde vinduet, indåndede den kolde natteluft, spredte sit svære hår for vinden, så op til stjernerne og ønskede sig en fyrstes kærlighed. Hun tænkte på ham, Léon. Hun kunne i et sådant øjeblik have givet alt for et eneste af disse stævnemøder, der mættede hende.

Det var hendes festdage, hun ville have dem glimrende, og når han ikke kunne dække udgifterne alene, lagde hun flot resten til, hvad der nu næsten hændtes hver gang. Han forsøgte at gøre hende forståeligt, at de kunne befinde sig lige så godt i et mere beskedent hotel, men hun fandt stadig nye indvendinger.

En dag tog hun seks små sølvskeer frem, det var fatter Rouaults brudegave, og bad ham straks at bringe dem hen på et lånekontor. Léon adlød, skønt dette skridt mishagede ham. Han var angst for at kompromittere sig.

Ved at tænke nærmere over det, fandt han, at hans elskerinde stadig blev løjerligere, og at det måske ikke var så ganske urigtigt, at man søgte at skille ham fra hende.

Hans moder, havde nemlig fået et meget langt anonymt brev, hvori man underrettede hende om, at hendes søn "ødelagde sig" med en gift kone. Den gode dame troede straks at se familielivets evindelige skræmmebillede, den ubestemmelige, forfærdelige skabning, sirenen, uhyret, der huses i lidenskabens fantastiske afgrunde. Hun skrev ufortøvet til hans

principal, monsieur Dubocage, som opførte sig aldeles mønsterværdigt ved denne lejlighed. Han havde nemlig en samtale på tre kvarter med synderen, ville rive skællene fra hans øjne, vise ham den afgrund, ved hvis rand han stod. Et sådant forhold kunne skade hans karriere. Han bønfaldt ham om at bryde. Hvis han ikke ville gøre dette offer i sin egen interesse, burde han gøre det for hans, Dubocages skyld.

Léon havde endelig svoret ikke mere at ville gense Emma og bebrejdede sig selv, at han ikke var ordholdende, idet han betænkte alt det bryderi og splid, som denne kvinde endnu kunne volde ham, slet ikke at tale om hans kammeraters spottegloser, som han hver formiddag måtte bide i sig. For øvrigt skulle han snart være første skriver, det var på tide at blive fornuftig. Derfor gav han afkald på sit fløjtespil og på al eksalteret føleri og fantasteri. Enhver spidsborger har i ungdommelig begejstring, om så kun en dag, et minut, troet sig i stand til umådelige lidenskaber, til store bedrifter. Den tarveligste libertiner har drømt om sultaninder, og enhver notar bærer stumper af en digter i sit indre.

Nu kedede han sig, når Emma pludselig kastede sig hulkende til hans bryst. Ligesom folk, der kun kan tåle en vis dosis musik, blev hans hjerte ligegyldigt ved de kærlighedsudbrud, hvis finheder han ikke længere begreb. De kendte hinanden alt for nøje til at føle denne betagethed ved at besidde hinanden, der forhøjer nydelsen hundredefold. Hun var lige så led ved ham, som han var træt af hende. I dette forhold genfandt Emma alle ægteskabets platheder.

Men hvorledes skulle hun rive sig løs fra ham? Hvor ydmyget hun end følte sig over en så lav lykke, holdt hun endnu på den af

vane eller fordærvelse. Hun anklagede Léon for sine skuffede forhåbninger, som om han havde bedraget hende; hun ønskede endog en katastrofe, der kunne hidføre et brud, siden hun ikke havde mod til at beslutte sig til selv at gøre det.

Ikke desto mindre vedblev hun at tilskrive ham kærlighedsbreve, ifølge den anskuelse, at en kvinde stadig bør skrive til sin elsker.

Men idet hun skrev, så hun en ganske anden mand for sig, et fantom, skabt af hendes fyrigste minder, hendes skønneste læsning, hendes stærkeste attrå, og han blev til sidst så virkelig, at hun rystede af bevægelse. Og dog kunne hun ikke tydeligt skelne ham, i den grad tabte han sig som en gud under mængden af sine attributter. Han beboede den poetiske egn, hvor silkestiger gynger under balkoner, mens blomster dufter i måneskinnet. Hun følte ham tæt ved sig, han ville komme og bortføre hende i et kys. Derpå faldt hun sønderknust tilbage, for disse udbrud mattede hende mere end noget som helst andet.

Nu følte hun en idelig og overvældende træthed. Hun modtog ofte stævninger på stempelpapir, som hun næppe betragtede. Hun ønskede ikke at leve længere, hun ville kun sove og sove.

Midfastedagen var hun sammen med Léon. Om aftenen tog hun ikke hjem til Yonville, men gik om natten på maskerade. Hun iførte sig fløjlsbenklæder og røde strømper og tog en pudderparyk og trekanter hat på hovedet. Hun sprang hele natten rundt til den larmende trompetmusik, man slog kreds om hende, og om morgenen stod hun i teaterkolonnaden med Léon og fem-seks masker, debardeuser og sømænd, Léons

kammerater, som talte om at spise morgenmad et eller andet sted.

Caféerne rundt omkring var fulde. De fandt til sidst en meget tarvelig restauration ved havnen. Værten førte dem op i et lille værelse på fjerde sal.

Herrerne hviskede indbyrdes i en krog, man beregnede uden tvivl, hvor meget de havde råd til at spendere. Der var en skriver, to medicinske studenter og en butikssvend – hvilket selskab for hende! Hvad kvinderne angik, opdagede Emma hurtigt på klangen af deres stemmer, at de hørte til den laveste klasse. Hun blev bange, flyttede sin stol tilbage og slog øjnene ned.

De andre gav sig til at spise. Hun spiste ikke, hendes pande brændte, det stak hende i øjenlågene, og hun mærkede en isnende kulde, hun kunne endnu føle balgulvet gynge under de talrige dansendes fødder. Punch-lugten og tobaksrøgen bedøvede hende. Hun besvimede, og man flyttede hende hen til vinduet.

Det begyndte at dages, en stor mørkerød stribe viste sig på himlen hen imod Sainte-Cathérine-bakken. Den gustne flod krusede sig for vinden, der var ingen på broerne, gaslygterne slukkedes.

Efterhånden blev hun dog roligere og kom til at tænke på den lille Berthe, som sov der hjemme i pigens kammer. En vogn med lange jernstænger rullede forbi og kastede en bedøvende metalklang mod husene.

Hun ilede hastigt bort, trak maskeradestadsen af sig, sagde til Léon, at hun måtte tilbage og blev endelig ene i Hotel de Boulogne. Alt lige indtil hende selv var hende utåleligt. Hun

havde ønsket at kunne flagre bort som en fugl, for at forynges et eller andet sted, langt borte i et ubesmittet rum.

Hun gik igen, ilede over boulevarden, gennem forstaden til en vej, der snoede sig forbi nogle haver. Hun gik hurtigt til, den friske luft beroligede hende, og lidt efter lidt svandt maskerne, kvadrillerne, lysekronerne, frokosten og de sjofle fruentimmer bort som flygtende tåger. Efter at være kommet tilbage til "Det røde Kors" kastede hun sig på sin seng i det lille værelse på anden sal med billederne fra "Tour de Nesle". Klokken fire om eftermiddagen vækkede Hivert hende.

Da hun kom hjem, viste Félicité hende et stykke gråt papir, som hun havde gemt bag uret. Emma læste:

"Efter domstolens kendelse ..." Hvilken kendelse? Den foregående dag havde man virkelig bragt hende et papir, som hun ikke havde set på, derfor blev hun aldeles forstenet over følgende: "befales madame Bovary i kongens og lovens navn." Hun sprang flere linjer over og opdagede: "med 48 timers frist" – Men hvad? "At betale en sum af otte tusind francs."

Længere nede stod der: "Hun vil blive tvunget dertil på hver retslig måde, først og fremmest ved eksekution af møbler og effekter."

Hvad skulle hun gribe til? ... Det var i løbet af 48 timer, altså i morgen! ... Lheureux, tænkte hun, ville sandsynligvis kun skræmme hende, for hun gættede straks alle hans manøvrer, hensigten med hans venligheder. Hvad der beroligede hende, var selve summens overdrevne størrelse.

Ved imidlertid idelig at købe og aldrig betale, låne, underskrive veksler og omsætte disse veksler, der svulmede op

med hver termin, havde hun til sidst lavet Lheureux en kapital, som han ventede på med utålmodighed til andre spekulationer.

Hun gik hen til ham og begyndte ganske ligefremt:

"De ved vel, hvad der er passeret? Det er naturligvis en spøg."

"Nej."

"Hvorledes det?"

Han vendte sig langsomt om og sagde med korslagte arme:

"Tror De virkelig, lille frue, at jeg evig og altid vil være Deres leverandør og kræmmer for Deres smukke øjnes skyld? Jeg må dog virkelig engang have mine udlagte penge, lad os dog være fornuftige mennesker."

Hun gjorde indsigelser i anledning af gældens størrelse.

"Det er slemt for Dem; men domstolen har godkendt den! Det er blevet tilkendegivet Dem. for øvrigt er det ikke mig, det er Vinçart."

"Men kan De ikke ..."

"Nej, på ingen mulige måder."

"Men ... Lad os nu tale fornuftigt sammen."

Hun kom med udflugter, hun havde ikke vidst noget ... det var en overraskelse.

"Hvis er skylden?" spurgte Lheureux med et ironisk buk. "Mens jeg slider som en slave morer De Dem."

"Ingen moralprækener!"

"Det kan aldrig skade."

Hun var fej, hun tiggede og bad og lagde endog sin hånd, sin smukke hvide lange hånd på købmandens knæ.

"Lad mig være! Man skulle tro, at De ville forføre mig."

"Skurk!" udbrød hun.

"Hvor De tager på veje," sagde han smilende.

"Men jeg skal vise folk, hvem De er. Jeg skal fortælle min mand ..."

"Så skal jeg også vise Deres mand noget."

Og Lheureux tog den kvittering på atten hundrede francs frem, som hun havde givet ham, dengang Vinçart diskonterede de fire veksler.

"Tror De, at den stakkels rare mand ikke ville kunne forstå, at De her har begået et lille tyveri?" vedblev han.

Hun faldt sammen, mere bedøvet end hvis hun havde fået et kølleslag i hovedet.

Han gik frem og tilbage mellem vinduet og pulten og gentog:

"Den skal jeg gerne vise ham ... den skal jeg såmænd gerne vise ham ..."

Derpå trådte han nærmere til hende og hviskede:

"Det er ikke morsomt, det ved jeg nok, men man dør jo ikke af det, og da det er det eneste middel, De har tilbage til at skaffe mig mine penge, så ..."

"Men hvor skal jeg dog skaffe dem fra?" spurgte Emma og vred sine hænder.

"Det er jo en let sag, når man har venner ..."

Han sendte hende et så gennemtrængende og ondt blik, at hun gøs lige til det inderste.

"Jeg lover dem," sagde hun, "at jeg vil skrive under ..."

"Jeg har nok af Deres underskrifter."

"Jeg vil sælge."

"De har jo ikke noget at sælge," svarede han med et skuldertræk og råbte gennem en lem i gulvet ned i butikken: "Annette, glem ikke de tre rester af nr. 14."

Pigen kom op, Emma forstod det og spurgte, hvor mange penge der behøvedes for at standse en eksekution?

"Det er alt for sent!"

"Men hvis jeg nu bragte Dem flere tusind francs, en fjerdedel af summen, en tredjedel, næsten alt."

"Nej, det er unyttigt."

Han stødte hende blidt hen til trappen.

"Jeg besværger Dem, monsieur Lheureux, blot nogle dage endnu ..." hulkede hun.

"Lad os nu være fri for scener."

"De bringer mig til fortvivlelse."

"Hvad rager det mig?" sagde han brutalt og lukkede døren.

7

Hun var stoisk, da retsbetjenten Hareng tillige med to vidner præsenterede sig hos hende for at optage en inventarieliste over bohavet.

De begyndte med Bovarys værelse, men opskrev dog ikke det frenologiske hoved, der blev betragtet som "henhørende til hans profession". Men de talte alle gryder og fade, stole og lysestager i køkkenet og alle nipssagerne på etagèren i hendes soveværelse. De eftersa hendes kjoler, linned og toilettesager; hendes tilværelse lige til dens lønligste afkroge lå henstrakt, ligesom et lig der dissekeres, for disse tre mænds blikke.

Monsieur Hareng, der var tilknappet i en tynd sort frakke med hvidt halstørklæde og stramme benklæder, gentog af og til: "Med Deres tilladelse, frue! Med Deres tilladelse ..." Ofte kom han med udbrud: "Nydeligt! Meget smukt!" Derpå gav han sig atter til at skrive, idet han dyppede pennen i hornblækhuset, som han holdt i venstre hånd.

Da de var færdige med værelserne, gik de op på loftet.

Der havde hun gemt en pult med Rodolphes breve, den måtte åbnes.

"Ah, en korrespondance!" sagde Hareng med et diskret smil. "Men undskyld! jeg må forvisse mig om, at der ikke er andre ting i dem."

Han bøjede let papirerne som for at hælde guldstykker ud af dem. Hun blev grebet af harme ved at se denne plumpe hånd med dens røde sneglebløde fingre lægge sig på de sider, hendes hjerte engang havde banket så heftigt over.

Endelig gik de da! Félicité kom tilbage. Hun havde stået på post for at holde Bovary borte. De installerede hurtigt betjenten, der var blevet tilbage for at passe på, at intet blev flyttet bort, oppe på loftet, hvor han lovede at forholde sig ganske stille.

Charles forekom hende denne aften at være meget tankefuld. Hun udspejdede ham med et ængsteligt blik, idet hun troede at læse stumme anklager i rynkerne på hans ansigt. Hendes øjne faldt på kaminen med den kinesiske skærm, på de svære gardiner, på lænestolene, kort sagt på alle disse ting, der havde formildet bitterheden ved hendes tilværelse, og hun følte et nag eller rettere en uendelig sorg, som kun æggede lidenskaben, langt fra at tilintetgøre den. Charles ragede roligt op i ilden med fødderne på ildbukkene.

En gang gjorde betjenten, der uden tvivl kedede sig i sit skjul, lidt støj.

"Der er nogen, som går ovenpå," sagde Charles.

"Nej," svarede hun, "det er en luge, som står åben, og som vinden rusker i."

Den næste dag, det var en søndag, tog hun til Rouen for at henvende sig til alle de bankierer, som hun kendte af navn. De fleste var på landet eller bortrejst. Hun tabte ikke modet, og dem, som hun kunne få i tale, bad hun om penge med forsikring om, at det var aldeles nødvendigt, og at hun nok skulle betale dem tilbage. Nogle lo hende lige op i ansigtet, alle sagde nej.

Klokken to løb hun til Léon, bankede på hans dør, der var ingen, som åbnede. Endelig kom han.

"Hvad bringer dig til byen i dag?"

"Forstyrrer jeg dig?"

"Nej ... men ..."

Og han tilstod, at hans vært ikke yndede, at lejerne modtog "damebesøg".

"Jeg har noget at tale med dig om," svarede hun.

Han tog sin nøgle, hun standsede ham.

"Nej, henne hos os selv!"

De gik op på deres værelse i Hotel de Boulogne.

Hun drak et stort glas vand. Hun var meget bleg.

"Léon, du må gøre mig en stor tjeneste."

Hun greb begge hans hænder, knugede dem og tilføjede:

"Hør! Jeg skal bruge otte tusinde francs."

"Men du er jo vanvittig."

"Nej, ikke endnu."

Og hun meddelte ham alt og forklarede ham sin fortvivlede stilling. Charles var uvidende om det hele, hendes fader formåede intet, hendes svigermoder afskyede hende, men han, Léon, måtte give sig til at løbe rundt for at skaffe denne absolut nødvendige sum ...

"Men hvorledes vil du da have ..."

"Du er en usling!" udbrød hun.

"Men du overdriver vist ulykken," sagde han dumt. "Måske vil fyren blive beroliget med to-tre tusinde francs."

Det var jo netop en yderligere grund til at forsøge et eller andet skridt. Det var ikke umuligt, at man skulle kunne opdrive tre tusinde francs. I øvrigt kunne Léon jo gå i kaution for hende.

"Gå! Prøv på det! Det må så være! Jeg skal elske dig så højt for det!"

Han gik og kom tilbage efter en times forløb og sagde med et højtideligt udtryk: "Jeg har været hos tre personer ... forgæves."

De blev siddende over for hinanden, hver ved sin side af kaminen, ubevægelige og uden at sige et ord. Emma trak på skuldrene og stampede i gulvet. Han hørte hende mumle: "Hvis jeg var i dit sted, skulle jeg nok skaffe penge!"

"Hvor da?"

"På dit kontor!" og hun så hen på ham.

En djævelsk dristighed spillede i hendes flammende blik, og øjenbrynene trak sig sammen på en sanselig og opmuntrende måde. Den unge mand følte sig blive svag under denne kvindes stumme vilje, der tilskyndede ham til en forbrydelse. Da blev han angst, og for at undgå enhver forklaring slog han sig for panden og råbte:

"Morel må jo komme hjem i nat! Han vil ikke sige nej, det håber jeg nok!" – Det var en af hans venner, søn af en meget rig købmand. "Jeg skal bringe dig dem i morgen," tilføjede han.

Emma lod ikke til at modtage dette håb med så megen glæde, som han havde troet. Anede hun løgnen? Han blev rød i hovedet og fortsatte:

"Men hvis du ikke skulle få mig at se til klokken tre, så vent ikke længere, min elskede. Nu må jeg gå, undskyld mig. Farvel!"

Han trykkede hendes hånd, den var aldeles slap. Emma havde tabt evnen til at føle noget som helst.

Klokken slog fire, og hun rejste sig for at tage hjem til Yonville, idet hun automatisk lystrede vanens magt.

Det var smukt vejr, det var en af disse lyse, skarpe martsdage, hvor solen skinner under en aldeles klar himmel. Søndagsklædte folk med fornøjede ansigter spadserede på

gaderne. Hun nåede torvet ved kirken. Vespergudstjensten var forbi, skaren strømmede ud af de tre portaler som en flod gennem tre brobuer, og i midten stod vagten, lige så ubevægelig som en klippe.

Da mindedes hun den dag, hvor hun ængstelig og forhåbningsfuld var trådt ind i dette store skib, der åbnede sig for hende, og som dog var mindre dybt og mindre uudgrundeligt end hendes elskov. Hun vedblev at gå fremad, grædende under sit slør, bedøvet, vaklende og nær ved at besvime.

"Pas på!" råbte en stemme fra en port, der blev åbnet.

Hun standsede for at lade en mørk hest, der var spændt for en tilbury, og kørt af en gentleman i zobelpels fare forbi sig. Hvem var det dog? Hun kendte ham jo ... Vognen fo'r afsted og forsvandt.

Men det var jo ham, vicomten! Hun vendte sig bort. Gaden var tom. Hun var så overvældet, så melankolsk, at hun måtte støtte sig til en mur for ikke at falde.

Hun tænkte, at hun havde taget fejl. For øvrigt vidste hun det ikke, alt i og uden for hende selv forlod hende. Hun følte sig fortabt, som om hun viljeløs styrtede ned i bundløse afgrunde, og hun blev næsten glad ved at opdage Homais i "Det røde Kors". Denne stod og så på, at man læssede en stor kasse med apotekersager på *Svalen*. I hånden holdt han et tørklæde med seks "cheminots" til sin kone.

Madame Homais holdt så meget af disse små, tykke, turbanformede brød, som man spiser i fastetiden med smør på, et sidste minde om goternes føde, der måske skriver sig fra korstogenes tid, og som de kraftige normanner fyldte sig med i

fordums dage, idet de ved det gule fakkelskær troede at se saracener-hoveder på deres bord mellem kanderne med den krydrede vin og de kæmpemæssige kødstykker. Apotekerens kone knasede dem lige så heroisk trods sine dårlige tænder, derfor undlod Homais heller ikke at bringe nogle hjem, hver gang han tog til byen.

"Det glæder mig at træffe Dem!" sagde han og bød Emma hånden, for at hjælpe hende ind i *Svalen*. Derpå hængte han brødene op i nettets remme og satte sig med bart hoved og korslagte arme i en tankefuld og napoleonsk stilling.

Men da den blinde som sædvanlig viste sig, udbrød han:

"Jeg kan ikke begribe, at myndighederne endnu tillader en så skændig trafik. Man burde indespærre disse ulykkelige og tvinge dem til et eller andet arbejde. Fremskridtet bevæger sig på ære kun med snegleskridt, vi vader om i et gyseligt barbari."

Den blinde rakte hatten frem mod vogndøren.

"Det er en kirtelsygdom!" sagde apotekeren. Og skønt han godt kendte den stakkels djævel, lod han, som om han så ham for første gang, mumlede ord som: "Hinde, stær, sclerotica, facies", og spurgte ham i en faderlig tone: "Har du længe lidt af denne forfærdelige sygdom, min ven? I stedet for at drikke dig fuld på kroerne, burde du hellere bruge en kur." Han opfordrede ham til at nyde god vin, godt øl, gode stege. Den blinde vedblev at synge, han syntes for øvrigt næsten at være sindssyg. Endelig åbnede Homais sin pung.

"Der har du en sou, giv mig to liards tilbage, og glem ikke mine råd. Du vil befinde dig vel ved det."

Hivert tillod sig ganske højt at ytre nogen tvivl, men apotekeren forsikrede, at han ville kurere ham med en salve,

han selv havde lavet og gav ham sin adresse: "Homais, ved Hallerne, hvert barn ved forresten, hvor jeg bor."

"Men nu må du også spille komedie for pengene," sagde Hivert.

Den blinde sank i knæ, bøjede hovedet tilbage, rullede de grønlige øjne rundt og rakte tunge, idet han gned sig på maven med begge hænder og udstødte en art dump hylen som en forsulten hund. Grebet af væmmelse slængte Emma en femfrancsmønt hen over skulderen til ham. Det var hele hendes formue, det forekom hende ædelt at kaste den bort på denne måde.

Vognen var allerede atter kørt til, da Homais pludselig lænede sig ud af vinduet og råbte:

"Ingen mel- og mælkespiser. Uld på kroppen, og de syge dele skal udsættes for røg af enebær."

Synet af de bekendte genstande, der fløj forbi Emmas øjne, vendte hende lidt efter lidt bort fra hendes sorg. En utålelig træthed overvældede hende, og hun nåede hjem, sløv, modløs, næsten sovende. Komme hvad der komme vil, tænkte hun, og måske, hvem ved? Hvorfor kunne der ikke i næste øjeblik ske noget aldeles mærkeligt? Lheureux kunne jo for eksempel dø.

Klokken ni om morgenen vaktes hun ved lyden af stemmer på torvet. En skare mennesker havde samlet sig omkring "Hallerne" for at læse en stor plakat, der var klæbet til en af pælene. Hun så Justin stå op på en afviser og rive plakaten itu, men i samme øjeblik tog landsbybetjenten ham i kraven. Homais kom ud fra apoteket, og madam Lefrançois lod til at holde en tale.

"Frue, frue!" råbte Félicité der trådte ind i stuen, "det er ganske forfærdeligt."

Og den stakkels pige rakte hende bevæget et stykke gult papir, som hun havde revet af døren. Emma så med et øjekast, at hele hendes møblement var sat på auktion.

De betragtede hinanden i tavshed, fruen og pigen havde ingen hemmeligheder for hinanden. Endelig sukkede Félicité: "Hvis jeg var i Deres sted, frue, gik jeg hen til monsieur Guillaumin."

"Tror du ...?"

Og dette spørgsmål betød: Har du, som kender huset gennem tjeneren, nogensinde hørt, at herren har omtalt mig?

"Ja, gå blot derhen, det gør De bedst i."

Hun klædte sig på, tog sin sorte kjole og hatten med jetperlerne, og for at man ikke skulle se hende (der var altid mange folk på torvet) gik hun uden for landsbyen ad stien langs vandet.

Hun nåede aldeles forpustet notarens gitter. Himlen var mørk, og der faldt lidt sne.

Ved lyden af klokken viste Théodore sig. Han åbnede næsten familiært døren for hende, som om hun havde været en bekendt, og førte hende ind i spisestuen.

En stor porcelænsovn summede under en kaktus, der udfyldte nichen, og på det egetræsfarvede tapet hang Steubens "Esmeralda" og Schopins "Potifars Hustru" i sorte rammer. Det dækkede bord, to sølvfyrfade, porcelænsknapperne på dørene, gulvet og møblerne, alt strålede af pinlig engelsk properhed. Der var farvede glas i alle vindueshjørnerne. – "Sådan en spisestue burde jeg have," tænkte Emma.

Notaren trådte ind. Han holdt den blomstrede slåbrok ind til sig med den venstre hånd, mens han med den anden hurtigt lettede på den kastanjebrune fløjlshue og atter omhyggeligt anbragte den på siden af hovedet på de tre lyse hårlokker, han havde strøget fra baghovedet for at bøde på den skaldede isse.

Efter at have budt hende en stol, satte han sig ned til sin frokost, idet han undskyldte sin uhøflighed.

"Min herre, jeg ville bede Dem ..."

"Om hvad, frue? Tal kun! Jeg er lutter øre."

Hun gav sig til at udvikle situationen for ham.

Monsieur Guillaumin kendte den godt, da han hemmeligt stod i intim forretningsforbindelse med Lheureux, hos hvem han stadig fik kapitaler til de lån i ejendomme, man bad ham om at skaffe.

Han kendte altså, og det bedre end hun, disse vekslers historie, der først havde været så ubetydelige og båret forskellige navne som endossenter, der havde været udstedt på langt sigte og stadig var blevet omsatte, indtil kræmmeren endelig engang havde samlet alle kravene og overdraget sin ven Vinçart at gøre de fornødne skridt i sit eget navn, da han ikke ville gælde for en tiger blandt sine medborgere.

Hun afbrød hyppigt sin beretning med bebrejdelser mod Lheureux, som notaren af og til svarede på med en intetsigende bemærkning. Mens han spiste sin kotelet og drak sin te, sænkede han hagen i sit himmelblå halstørklæde, der blev holdt sammen af to diamantnåle med en guldkæde imellem. Han smilede, men det var et ejendommeligt, sødligt og tvetydigt smil. Da han blev opmærksom på, at hun havde våde fødder,

sagde han: "Flyt Dem dog nærmere til kakkelovnen ... nærmere op til porcelænspladen."

Hun var bange for at smudse den til, men notaren svarede galant: "En så smuk dame kan aldrig ødelægge noget."

Hun søgte da at bevæge ham og kom selv i bevægelse ved at skildre ham sit tarvelige hjem, sine pinsler, sine fornødenheder. Han forstod det så godt, hun, en elegant dame! Og uden at afbryde sit måltid, havde han vendt sig helt om imod hende, således at hans knæ strejfede hendes støvler, hvis såler krummede sig mod den varme kamin og dampede.

Men da hun bad ham om tre tusinde francs, klemte han læberne sammen, erklærede at det gjorde ham meget ondt, at han ikke tidligere havde bestyret hendes pengesager, for der var hundrede bekvemme lejligheder, selv for en dame, til at anbringe sine kapitaler godt. Hun kunne måske have haft part i tørvemoserne ved Grumesnil eller grundene ved Havre, ypperlige og næsten aldeles sikre spekulationer, og han lod hende fortæres af harme ved tanken om de fantastiske summer, hun sikkert kunne have vundet.

"Hvad kommer det af," vedblev han, "at De ikke tidligere har henvendt Dem til mig?"

"Jeg ved det ikke rigtigt," svarede hun.

"Hvorfor? ... Jeg gjorde Dem vel meget angst. Det er tværtimod mig, der har anledning til at beklage mig; jeg kender Dem jo næppe. Jeg nærer dog megen hengivenhed for Dem, jeg håber, at De ikke tvivler om det."

Han greb hendes hånd, fæstede et glubsk kys på den og beholdt den på sit knæ, og han legede blidt med hendes fingre, idet han sagde hende tusind komplimenter.

Hans fade stemme summede som en rislende bæk, hans øjne skød gnister gennem brillerne, og hans hænder trængte ind i Emmas ærme for at befamle hendes arm. Hun følte et stønnende åndepust mod sin kind. Denne mand generede hende skrækkeligt.

Hun rejste sig med et sæt og sagde: "Jeg venter, min herre."

"På hvad?" spurgte notaren og blev pludselig aldeles bleg.

"På pengene."

"Men ..."

Han gav efter for sin attrå, der aldeles overvældede ham: "Nu vel, ja! ..." Og han slæbte sig på knæ hen imod hende, uden at bryde sig om sin slåbrok. "Bliv for Guds skyld! Jeg elsker Dem!"

Han greb hende om livet.

En purpurrød strøm skød sig op i hendes ansigt, der fortrak sig i raseri. Hun veg tilbage og råbte:

"De benytter Dem frækt af min nød, min herre. Jeg er at beklage, men ikke at få til købs." Og hun forlod stuen.

Notaren stod aldeles forbløffet med øjnene fæstede på sine smukke broderede morgensko. Det var en present fra en elskerinde. Dette syn beroligede ham til sidst. For øvrigt tænkte han, at et sådant eventyr kunne have ført ham for vidt.

"Hvilken nedrig usling! ... hvilken gemenhed," sagde hun til sig selv, da hun hastigt ilede langs espetræerne på landevejen. Skuffelsen over det uheldige udfald forstærkede kun harmen over krænkelsen. Det forekom hende, at Forsynet fremturede i at forfølge hende, og hendes stolthed voksede ved det. Aldrig havde hun næret så megen agtelse for sig selv og foragt for andre. Noget krigerisk bragte hende ud af sig selv. Hun havde ønsket at kunne prygle alle mændene, spytte dem i ansigtet,

knuse dem alle sammen. Og hun vedblev at gå hastigt til, bleg, skælvende, heftig, mens hun stirrede mod den tomme horisont med tårer i øjnene, og ligesom frydende sig over det had, der var nærved at kvæle hende.

Da hun fik øje på sit hus, blev hun et par minutter stående som stivnet. Hun kunne ikke gå et skridt længere, og dog måtte det ske. Hvor skulle hun for øvrigt flygte hen?

Félicité ventede hende i døren.

"Havde fruen held med sig?"

"Nej," svarede Emma.

I et kvarters tid grundede begge over, om der ikke skulle være et menneske i Yonville, der ville hjælpe. Men hver gang Félicité nævnede nogen, svarede Emma: "Nej, det er umuligt! De vil ikke."

"Og herren, som lige straks kommer hjem."

"Ja jeg ved det, lad mig være alene."

Hun havde forsøgt alt. Der var intet mere at gøre, og når Charles kom hjem, skulle hun altså sige til ham: "Gå din vej. Det tæppe, du træder på, tilhører ikke længere os. Af dit hus ejer du ikke et stykke møbel, en knappenål, et halmstrå, og det er mig, som har ruineret dig, stakkels mand!" Derpå ville han briste i hulken, fælde tårer i det uendelige og tilgive hende, når den første overraskelse var ovre.

"Ja!" mumlede hun og skar tænder, "han vil tilgive mig; dette menneske, som jeg aldrig vil kunne tilgive, at jeg har mødt ham på min vej, om han så tilbød mig en million. Nej, aldrig, aldrig!"

Tanken om Bovarys overlegenhed gjorde hende aldeles rasende. Hvad enten hun nu tilstod eller ej, ville han dog ikke desto mindre straks, snart eller i morgen få katastrofen at vide,

hun måtte altså vente denne skrækkelige scene og lide under hans højmod. Hun fik lyst til atter at begive sig hen til Lheureux; men til hvad nytte? at skrive til sin fader! det var alt for sent, og måske fortrød hun nu, at hun ikke havde givet efter for den anden, da hun hørte hestetrav i alleen. Det var ham, han åbnede leddet, han var hvidere i ansigtet end en kalket væg.

Hun fo'r ned ad trapperne, smuttede hastigt over torvet, og mairens kone, der passiarede uden for kirken med Lestiboudois, så hende gå ind til skatteopkræveren.

Hun løb hen og fortalte madame Caron det. Disse to damer gik op på loftet, og skjult af tøjet der hang til tørring, stillede de sig således, at de kunne overskue hele Binets værelse.

Han sad ene på sit kammer og var i færd med at efterligne i træ et af disse ubeskrivelige elfenbensarbejder, som er sammensat af halvmåner og kugler udskåret inden i hinanden, der er aldeles lige som en obelisk og fuldkomment uskikket til at bruges til noget som helst. Han arbejdede på det sidste stykke, han stod ved målet. I det halvmørke værksted fløj det lyse støv fra hans værktøj som gnister under galoperende hestehove. De to hjul drejede rundt og snurrede, Binet smilede med sænket hage, udspilede næsebor og syntes fortabt i denne fuldstændige lyksalighed, som rimeligvis kun kan opnås ved den slags tarvelige beskæftigelser, der morer tanken med let overvindelige vanskeligheder og tilfredsstiller den ved en udførelse, man ikke kan drømme sig bedre.

"Der er hun!" sagde madame Tuvache.

Men det var umuligt at høre noget for drejebænken.

Endelig troede disse damer at skelne ordet "francs", og mairens kone hviskede ganske sagte:

"Hun beder ham om udsættelse med sin skattebetaling."

"Sandsynligvis," svarede den anden.

De så hende gå op og ned i værelset og tage servietringene, lysestagerne, rækværkskuglerne i øjesyn, mens Binet veltilfreds strøg sit skæg.

"Skulle hun være kommet for at gøre en bestilling?" spurgte madame Tuvache.

"Men han sælger jo ikke noget," svarede den anden.

Skatteopkræveren så ud til at lytte til hende med opspilede øjne, som om han ikke forstod, hvad hun sagde. Hun talte på en øm, bønfaldende måde. Hun trådte nærmere til ham, hendes barm bølgede op og ned, de talte ikke mere.

"Gør hun ham tilbud?" spurgte madame Tuvache.

Binet var rød lige op til ørene. Hun greb hans hænder.

"Men det er dog for stærkt!"

Uden tvivl foreslog hun ham noget ganske forfærdeligt, for – Binet var dog tapper, han havde kæmpet ved Bautzen og Lützen, gjort felttoget i Frankrig med og var endog blevet indstillet til korset – pludselig fo'r han langt tilbage som ved synet af en slange og råbte: "Hvad tænker De på, frue?"

"Man burde piske den slags fruentimmer!" udbrød mairens kone.

"Hvor blev hun af?" spurgte madame Caron.

For hun var pludselig forsvundet, men da de så hende ile ned ad landevejen og dreje til højre, som for at nå ud til kirkegården, fortabte de sig i gisninger.

"Madam Rollet," sagde hun efter at være nået ud til ammen, "jeg er nær ved at kvæles! ... løs mit tøj!"

Hun faldt hulkende ned på sengen. Madam Rollet dækkede hende til med et skørt og blev stående ved siden af hende. Da hun ikke svarede hende, fjernede den gode kone sig, tog sin rok og gav sig til at spinde.

"Nej! hold dog op!" mumlede Emma, der troede at høre Binets drejebænk.

"Hvad er der i vejen?" tænkte ammen ved sig selv. "Hvorfor er hun kommet herud?"

Hun var løbet derud, grebet af en slags rædsel, der jog hende hjemmefra.

Liggende på ryggen, ubevægelig, med stive blikke, skelnede hun kun ubestemt sine omgivelser, skønt hun fæstede sin opmærksomhed på dem med en næsten idiotisk vedholdenhed. Hun stirrede på afskalningerne på væggene, to stykker brænde, der fortæredes side om side i ovnen, og en stor edderkop, der krøb ind i en bjælkerevne over hendes hoved. Endelig samlede hun sine tanker. Hun mindedes ... en dag med Léon ... å, hvor det var længe siden ... Solen skinnede på floden, og klematissen duftede ... Hun blev revet med af sine minder som af en sydende strøm, men erindrede sig snart den foregående dags begivenheder.

"Hvad er klokken?" spurgte hun.

Madam Rollet gik ud, hævede fingrene på den højre hånd hen imod den side, hvor himlen var klarest og kom langsomt tilbage med ordene: "Snart tre."

"Tak, tak."

For Léon ville komme, det var hun vis på. Han ville have skaffet penge. Men han søgte hende måske i hendes hjem, uden

at ane, at hun var her, og hun bad derfor ammen at løbe hjem til hende for at hente ham.

"Skynd Dem."

"Ja nu går jeg, nu går jeg, lille frue."

Nu var hun forbavset over ikke lige straks at have tænkt på ham. Han havde jo i går givet hende sit ord; han ville ikke svigte det, og i tankerne så hun sig allerede lægge de tre banknoter på Lheureux' pult. Derpå måtte man lave en historie for at forklare Bovary sagen. Men hvad?

Imidlertid varede det meget længe, før ammen kom igen. Men da der ikke var noget ur i hytten, frygtede Emma for, at hun måske ikke havde beregnet tiden rigtigt. Hun gav sig til at spadsere frem og tilbage i haven, skridt for skridt, hun gik hen ad stien langs hækken og vendte hurtigt tilbage i håb om, at den gode kone var kommet tilbage ad en anden vej. Endelig træt af at vente, et bytte for onde anelser, som hun stødte bort fra sig, fordi hun ikke længere vidste, om hun havde været der et århundrede eller et minut, satte hun sig hen i en krog og lukkede sine øjne og øren. Leddet knirkede, hun sprang op, men førend hun havde talt et ord, havde madam Rollet allerede sagt:

"Der var ingen hos Dem."

"Hvadfornoget?"

"Nej, ingen. Og herren græder. Han kalder på Dem, man søger efter Dem."

Emma svarede ikke. Hun stønnede, øjnene rullede i hovedet på hende. Forskrækket veg bondekonen uvilkårligt tilbage i den tro, at hun var blevet gal. Men pludselig slog hun sig for panden og udstødte et skrig, for mindet om Rodolphe var faret gennem

hendes sjæl som et lynglimt i en mørk nat. Han var så god, så fintfølende, så ædelmodig! Og for øvrigt, hvis han tøvede med at bevise hende denne tjeneste, skulle hun vide at tvinge ham ved med et eneste øjekast at minde ham om deres tabte kærlighed. Hun ilede derfor hen imod La Huchette uden at ænse, at hun netop ilede hen imod det, som lige havde gjort hende så forbitret, uden i mindste måde at ane, at det var så dyb fornedrelse.

8

Hun spurgte sig selv undervejs: "Hvad skal jeg sige? Hvordan skal jeg begynde?" Og efterhånden som hun kom længere frem, genkendte hun buskadset, træerne, gyvelbuskene på højen, herregården dernede. Hun genfandt alle minderne fra sin første kærlighed, og hendes stakkels forpinte hjerte lindredes ved det. En mild vind strøg hen over hendes ansigt, sneen, der smeltede, faldt dråbe for dråbe fra knopperne ned på græsset.

Hun trådte ligesom fordum ind ad den lille havelåge og stod i den store gård med den dobbelte række af tætte lindetræer. De vuggede hvislende deres lange grene. Alle lænkehundene gøede af alle kræfter, og deres stemmer gav genlyd, uden at der viste sig nogen.

Hun steg op ad den brede trappe med trærækværket, som førte til den støvede, flisebelagte korridor, hvor der lå flere værelser i en række som i et kloster eller på et gæstgiversted. Hans værelse lå for enden af gangen til venstre; men da hun lagde fingrene på låsen, svigtede pludselig kræfterne hende. Hun var bange for, at han ikke skulle være hjemme, og dog ønskede hun det næsten, men det var dog hendes eneste håb, den sidste udsigt til frelse. Hun tog sig sammen, samlede alt sit mod ved følelsen af den bydende nødvendighed og trådte ind.

Han sad foran ilden med fødderne på kamingesimsen i færd med at ryge en pibe.

"Hvadfornoget, er det Dem?" sagde han og rejste sig hurtigt.

"Ja, det er mig. Jeg ville bede Dem om et råd, Rodolphe."

Og trods alle hendes anstrengelser var det hende umuligt at fortsætte.

"De har ikke forandret Dem, De er lige så yndig som før."

"Å!" svarede hun bittert, "det kan kun være sørgelige ynder, min ven, siden De jo har forsmået dem."

Han begyndte at forklare sin opførsel og undskyldte sig i ubestemte udtryk af mangel af at kunne finde noget bedre.

Hun lod sig fange af hans ord, mere endnu af hans stemme og synet af hans skikkelse. Hun lod, som om hun troede eller måske troede hun virkelig på det påskud, han angav for deres brud. Det var en hemmelighed, som en tredje persons ære og måske liv afhang af.

"Lige meget!" sagde hun og betragtede ham sørgmodigt, "jeg har lidt så meget!"

"Således er nu livet!" svarede han i en filosofisk tone.

"Men har De da i det mindste haft det godt, siden vi skiltes ad?" spurgte Emma.

"Åh! hverken godt ... eller slet."

"Det havde måske været bedre, om vi aldrig havde forladt hinanden."

"Ja ... måske."

"Tror du?" sagde hun og rykkede sig nærmere til ham, og hun sukkede: "Ak, Rodolphe! Hvis du vidste, hvor højt jeg har elsket dig."

Hun greb hans hånd, og således sad de nogen tid – som den første dag ved det landøkonomiske møde. Af en levning af stolthed kæmpede han endnu lidt imod sin rørte stemning, men så kastede hun til hans bryst og sagde:

"Hvorledes ville du have, at jeg skulle kunne leve uden dig? Man kan ikke vænne sig fra lykken. Jeg var fortvivlet, jeg troede,

at jeg skulle dø! Jeg skal fortælle dig alt dette, du skal få at se ... og du? du har flygtet for mig ..."

For i de tre sidste år havde han omhyggeligt undgået hende som følge af den medfødte fejhed, der karakteriserer det stærke køn, og Emma vedblev med graciøse hovedbevægelser som en kælen kattekilling.

"Du har elsket andre kvinder, ikke sandt? Å! Jeg forstår dem, og jeg undskylder dem. Du har forført dem, ligesom du har forført mig. Du er en mand, du har alt hvad der kræves for at blive elsket. Men vi vil begynde forfra, ikke sandt? Vi vil atter elske hinanden. Se, jeg ler, jeg er lykkelig. Men så tal dog!"

Hun så henrivende ud med blikket, hvori der skælvede en tåre som en dugdråbe efter uvejret i en blå blomsterkalk.

Han trak hende hen på sit skød og kærtegnede med sin hånd hendes glatte hår, hvori en sidste solstråle spejlede sig som en guldpil. Hun bøjede panden, og han kyssede hende endelig ganske sagte og blidt på øjenlågene.

"Men du har grædt," sagde han. "Hvorfor?"

Hun brast i hulken. Rodolphe troede, at det var et kærlighedsudbrud, og da hun tav stille, antog han denne tavshed for en sidste undseelse og udbrød:

"Tilgiv mig! Du er den eneste, jeg synes om. Jeg har været et fæ og en usling. Jeg elsker dig og vil stadig elske dig ... Hvad fattes dig? Sig det dog!"

Han knælede.

"Nu vel! ... jeg er ruineret, Rodolphe! Du må låne mig tre tusinde francs."

"Men ... men ..." sagde han og rejste sig langsomt, mens hans fysiognomi antog et alvorligt udtryk.

"Du ved," vedblev hun hurtigt, "at min mand havde anbragt hele sin formue hos en notar, denne er imidlertid løbet bort. Vi har lånt, klienterne betalte ikke. For øvrigt er opgørelsen ikke endt endnu, vi får penge senere. Men i dag vil man gøre eksekution hos os, fordi vi ikke kan udrede tre tusinde francs; det er nu netop i dette øjeblik, og i tillid til dit venskab har jeg henvendt mig til dig."

"Ah!" tænkte Rodolphe, der pludselig blev aldeles bleg, "det er derfor, at hun er kommet." Endelig sagde han fuldstændig roligt: "Jeg har dem ikke, kære frue."

Han løj ikke. Hvis han havde haft dem, havde hun uden tvivl fået dem, skønt det i almindelighed er ubehageligt at gøre så gode gerninger. Af alle storme, der kan fare hen over kærligheden, er en anmodning om penge den koldeste og den, som river mest op med rode.

Hun stod først nogle minutter og så på ham.

"Du har dem ikke!" Hun gentog flere gange: "Du har dem ikke! Jeg burde have sparet mig denne sidste skam. Du har aldrig elsket mig, der er ikke mere ved dig end ved nogen af de andre."

Hun forrådte sig, hun tilintetgjorde sig.

Rodolphe afbrød hende med forsikringen om, at han selv var "i forlegenhed".

"Hvor jeg beklager dig!" udbrød hun. "Ja, grumme meget!" ... Og idet hendes øjne fæstede sig på en damasceret riffel, der glimrede i våbentrofæen, vedblev hun:

"Men når man er så fattig, anskaffer man ikke sølvbeslag på sin bøssekolbe, man køber heller ikke et taffelur med skildpaddesindlægning, eller sølvpiber til sine piske, eller

berlokker til sit lommeur. Han mangler intet, om det så er en likørbakke, har han en i sit værelse; du kæler for dig selv, du lever godt, du har en herregård, avlsgårde, skove, du går på jagt, du rejser til Paris. Om det så kun er disse," udbrød hun og tog hans manchetknapper på kammen ... "den mindste af disse narrestreger kan gøres i penge! ... Å! jeg vil ikke have dem! Behold dem kun!" Hun kastede knapperne langt fra sig, så kæden sprang itu ved at støde mod væggen. "Men jeg kunne have givet dig alt, jeg kunne have solgt alt, jeg kunne have arbejdet med mine hænder, jeg kunne have tigget på landevejene for et smil, for et blik, blot for at høre dig sige: Tak! Og du sidder ganske roligt i din lænestol, som om du ikke allerede havde fået mig til at lide nok. Ved du vel, at uden dig, havde jeg nu kunnet leve lykkeligt. Hvem tvang dig til det? Var det et væddemål? Du elskede mig dog, det sagde du i det mindste ... og nu for nylig ... Det havde været bedre, om du havde jaget mig bort. Mine hænder er endnu varme af dine kys, og der er det sted på tæppet, hvor du lå på knæ for mig og tilsvor mig en evig kærlighed. Du havde fået mig til at tro på det, i to år har du sænket mig i den vidunderligste og mest henrivende drøm ... Ak! Mindes du vore rejseplaner? Og dit brev, dit brev, der sønderskar mit hjerte. Og når jeg så vender tilbage til ham, til ham, som er rig, lykkelig, fri, for at bønfalde ham om en hjælp, som den første, bedste ville yde mig, idet jeg tigger ham om det og bringer ham al min kærlighed tilbage, støder han mig bort, fordi det ville koste ham tre tusinde francs!"

"Jeg har dem ikke," svarede Rodolphe med den fuldkomne ro, den tilbagetrængte vrede dækker sig med som med et skjold.

Hun gik. Væggene rystede, loftet var ved at kvæle hende, og hun gik tilbage ad den lange allé, idet hun snublede imod bunkerne af vissent løv, som vinden spredte. Endelig nåede hun gitterlågen, hun knækkede neglene mod låsen, i den grad skyndte hun sig med at åbne det. Hundrede skridt længere borte måtte hun standse, forpustet og nær ved at falde. Og idet hun vendte sig om, så hun endnu en gang det følelsesløse slot, med parken, haverne, de tre gårde og alle vinduerne i facaden.

Hun stod aldeles bedøvet og følte kun sin tilværelse ved pulsslagene, som hun troede at mærke som en bedøvende musik, der opfyldte landskabet. Jorden under hendes fødder var blødere end bølger, og plovfurerne forekom hende at være umådelige, mørke vover, der skummede forbi hende. Alt, hvad der var af tanker og minder i hendes hoved, slap løs på én gang og med et eneste sæt som de tusinde stykker i et fyrværkeri. Hun så sin fader, Lheureux' kontor, deres værelse i Rouen, et andet landskab. Hun blev grebet af vanvid, hun blev angst. Det lykkedes hende dog til sidst atter at gribe sig selv, ganske vist på en ufuldstændig, forvirret måde, for hun mindedes ikke årsagen til sin forfærdelige tilstand – pengespørgsmålet. Hun led kun over sin tabte kærlighedslykke og følte sin sjæl forlade sig gennem dette minde, som den sårede i dødskampen føler livet svinde bort gennem sin blødende vunde.

Det blev mørkt, kragerne fløj omkring hende.

Pludselig forekom det hende, at ildkugler fløj rundt i luften og skiftede form, drejede og drejede sig, for endelig at smelte på sneen imellem træernes grene. Midt i hver af dem så hun Rodolphes ansigt. De mangfoldiggjorde sig, de kom nærmere, de gennemtrængte hende, indtil de til sidst forsvandt. Så fik

hun øje på lysene i husene, der strålede fra det fjerne gennem tågen.

Da stod situationen igen for hende i hele dens rædsel. Hendes bryst stønnede, som om det skulle sprænges. I et anfald af heltemod, der næsten gjorde hende glad, løb hun ned ad bukken, fo'r over stien, gennem alleen, forbi "Hallerne" og nåede apoteket.

Der var ingen. Hun ville gå ind; men ved lyden af klokken kunne der komme nogen. Hun sneg sig da ind ad leddet med tilbageholdt åndedræt, famlede sig frem langs murene og nåede køkkenvinduet. Et tællelys brændte på skorstenen. Justin stod i skjorteærmer og skulle lige bringe et fad ind i spisestuen.

"Ah! De spiser, lad mig så vente lidt!"

Da han kom tilbage, bankede hun på ruden. Han kom ud.

"Nøglen! Den til ovenpå, hvor ..."

"Hvadbehager?"

Han betragtede hende, forbavset over hendes blege ansigt, der aftegnede sig blændende hvidt mod den mørke baggrund. Hun forekom ham forunderlig dejlig og majestætisk som et fantom. Uden at forstå, hvad hun ville, anede han noget skrækkeligt.

Men hun vedblev hastigt og sagte med en blid, smeltende stemme: "Jeg vil have den, giv mig den!"

Og da væggen kun var tynd, hørte de gaflernes raslen på tallerkenerne i spisestuen.

Hun foregav at ville dræbe rotter, der generede hendes søvn.

"Men jeg må dog først sige herren ..."

"Nej! Bliv!" Og i en ligegyldig tone tilføjede hun: "Det er ikke umagen værd, jeg skal straks fortælle ham det selv. Nå, lys for

mig."

Og hun gik ind i korridoren, hvor døren til laboratoriet var. Der hang en nøgle på væggen med påskriften "Kapernaum".

Nøglen drejede sig i låsen, og hun gik lige hen imod den tredje hylde, så godt ledede hendes hukommelse hende, greb den blå krukke, rev proppen af, stak hånden ned i den og trak den op fuld af et hvidt pulver, som hun gav sig til at sluge.

"Stands!" råbte Justin og kastede sig hen over hende.

"Ti stille! Der kunne komme nogen."

Han var aldeles fortvivlet og ville kalde.

"Sig blot ikke noget, alt ville falde tilbage på din herre."

Derpå gik hun bort, pludselig beroliget og næsten glad, som over at have opfyldt en pligt.

Da Charles, fuldstændig fortumlet over meddelelsen om eksekutionen, var kommet hjem, var Emma nylig gået ud. Han skreg, græd, besvimede, men hun kom ikke tilbage. Hvor kunne hun være? Han sendte Félicité til Homais, til Tuvache, til Lheureux, til *Den forgyldte Løve*, over alt, og når hans angst et øjeblik gav ham ro til at tænke sig om, så han sit gode navn og rygte tilintetgjort, sin formue ødelagt, Berthes fremtid knust. Og hvorfor?... Ikke et ord! Han ventede til klokken seks om eftermiddagen. Endelig kunne han ikke længere holde det ud, og i den tanke at hun var taget til Rouen, gik han ud på landevejen, tilbagelagde et par kilometer, traf ingen, ventede end stund og gik så endelig tilbage igen.

Hun var kommet hjem.

"Hvad var der i vejen? ... Hvorfor? ... Forklar mig ..."

Hun satte sig ved sin sekretær og skrev et brev, som hun langsomt forseglede med tilføjelse af dato og klokkeslæt. Derpå

sagde hun i en højtidelig tone:

"Du skal læse det i morgen; men indtil da beder jeg dig om ikke at stille mig et eneste spørgsmål ... nej, ikke ét."

"Men ..."

"Nej! Lad mig være!"

Hun kastede sig så lang hun var, på sengen.

En bitter smag, som hun følte i munden, vakte hende. Hun skimtede Charles og lukkede atter øjnene.

Hun iagttog sig selv opmærksomt, for at mærke, om hun led. Men nej, endnu intet! Hun hørte urets slag, ildens knitren og Charles' åndedrag.

"Døden er da altså ikke så slem!" tænkte hun. "Jeg falder i søvn, og alt er endt."

Hun drak en slurk vand og vendte sig om mod væggen.

Den forfærdelige blæksmag vedblev.

"Jeg er tørstig, jeg er så tørstig," sukkede hun.

"Hvad er der dog i vejen?" spurgte Charles og rakte hende et glas.

"Det er intet ... Luk vinduet op ... Jeg kvæles."

Og hun blev med ét grebet af en sådan kvalme, at hun næppe fik tid til at gribe sit lommetørklæde under hovedpuden.

"Tag det!" sagde hun hurtigt, "og kast det fra dig!"

Han udspurgte hende, hun svarede ikke. Hun holdt sig aldeles stille af frygt for, at den mindste bevægelse skulle bringe hende til at kaste op. Imidlertid følte hun en isnende kulde trænge fra fødderne op til hjertet.

"Nu begynder det altså!" mumlede hun.

"Hvad siger du?"

Hun rullede med hovedet med en blid, ængstelig bevægelse, mens hun idelig åbnede kæberne, som om hun havde båret noget meget tungt på tungen. Klokken otte viste brækningerne sig atter.

Charles opdagede, at der på bunden af vandfadet var noget hvidt grus, der hæftede sig til porcelænssiderne.

"Det er ganske besynderligt!" blev han ved at gentage.

Men hun sagde med stærk stemme: "Nej, du tager fejl."

Da strøg han ganske let, næsten kærtegnende med hånden hen over hendes mave.

Hun udstødte et skingrende skrig. Han veg aldeles forfærdet tilbage.

Hun gav sig til at stønne, først svagt. Så rystede en stærk gysen hendes skuldre, og hun blev hvidere end det lagen, hendes krampagtigt knyttede fingre borede sig ned i. Det uregelmæssige pulsslag var nu næsten blevet umærkeligt.

Der stod kolde sveddråber på hendes blålige ansigt, der syntes som stivnet under uddunstning af metaldampe. Hendes tænder klaprede, hendes forstørrede øjne stirrede forvildet rundt omkring, og på alle spørgsmål svarede hun kun med at ryste på hovedet. Tre gange smilede hun endog. Lidt efter lidt blev hendes stønnen stærkere, der undslap hende en dump hylen, alligevel påstod hun, at hun havde det bedre, og at hun straks ville stå op. Men hun blev grebet af konvulsioner og råbte: "Ak, min Gud, hvor er det forfærdeligt!"

Han kastede sig på knæ op imod sengen.

"Tal! Hvad har du spist? Svar i Himlens navn!"

Og han betragtede hende med øjne så kærlige, som hun aldrig før havde set.

"Nu vel! Der ... der ..." sagde hun med bristende stemme.

Han sprang hen til sekretæren, brak seglet og læste højt: "Man må ikke anklage nogen ..." Han standsede, fo'r med hånden hen over øjnene og læste videre.

"Hvorledes! Hjælp!"

Og han kunne kun gentage ordet: "Forgivet, forgivet." Félicité løb efter Homais, der udbasunerede det på torvet, madam Lefrançois hørte det i *Den forgyldte Løve*, folk stod op for at meddele det til deres naboer, og hele natten var landsbyen i bevægelse.

Bleg, ude af sig selv, stammende og nær ved at falde omkuld, tumlede Charles om i værelset. Han stødte mod møblerne, rev håret af hovedet, aldrig havde apotekeren troet at skulle få et så forfærdeligt syn at se.

Han gik hjem igen for at skrive til doktorerne Canivet og Larivière. Han var nær ved at miste forstanden, han skrev mere end femten kladder. Hippolyte tog til Neufchâtel, og Justin sporede Bovarys hest så stærkt, at den blev liggende undervejs, stivbenet og halvt død.

Charles ville søge hjælp i det medicinske leksikon, men han kunne ikke se noget. Bogstaverne dansede for hans øjne.

"Rolig!" sagde apotekeren, "det gælder blot om at finde en kraftig modgift. Hvad gift har hun taget?"

Charles viste ham brevet, det var arsenik.

"Så må den analyseres," svarede Homais.

For han vidste, at der i alle forgiftningstilfælde må gøres en analyse, og den anden, der ikke forstod det, svarede:

"Ja gør det blot, gør det blot, men frels hende."

Han gik tilbage til hende, kastede sig ned på tæppet og lå og hulkede med hovedet imod sengekanten.

"Græd ikke!" sagde hun til ham. "Snart skal jeg ikke længere pine dig."

"Men hvorfor? Hvad har tvunget dig til det?"

"Det måtte så være, min ven!" svarede hun.

"Var du ikke lykkelig? Er det min skyld? Jeg har dog gjort alt, hvad jeg formåede."

"Ja ... det er sandt ... Du er et godt menneske."

Hun strøg langsomt hånden gennem hans hår, men denne blide fornemmelse forøgede kun hans bedrøvelse. Han følte hele sit liv styrte sammen af fortvivlelse over tanken om at skulle miste hende i et øjeblik, hvor hun tilstod at nære større kærlighed til ham end nogensinde tidligere. Og han fandt intet, han vidste intet, han vovede intet. Det nødvendige i at fatte en øjeblikkelig beslutning var nær ved at gøre ham forstyrret.

Nu var hun da færdig, tænkte hun, med al den skændsel, lavhed og alle de utallige lyster, der pinte hende. Nu hadede hun ingen, tusmørke sænkede sig over hendes tanker, og af hele Jordens larmen hørte Emma kun dette stakkels hjertes blide og utydelige klager som et sidste ekko af en symfoni, der fjernede sig.

"Bring mig barnet!" sagde hun og hævede sig op på albuen.

"Du er vel ikke dårligere, vel?" spurgte Charles.

"Nej, nej."

Barnet kom ind på pigens arm i sin lange natkjole, hvorfra de blottede fødder stak frem, alvorligt og halvt sovende. Hun betragtede med forbavselse værelset, der var i fuldstændig uorden og blinkede med øjnene, blændet af lysene, der brændte

på møblerne. De mindede hende uden tvivl om nytårsmorgen, når hun blev vakt, mens det endnu var mørkt og bragt ind i sin moders seng for at få sine præsenter, for hun gav sig til at sige:

"Men hvor er de henne, mama?" Og da alle tav stille, tilføjede barnet:

"Jeg ser ikke min lille sko!"

Félicité bøjede hende hen over sengen, mens barnet stadig blev ved at se hen til kakkelovnen.

"Har ammen måske taget den?" spurgte hun.

Ved dette navn, der bragte hende til at mindes sin utroskab og sine ulykker, vendte Emma hovedet bort, som væmmet ved en endnu stærkere smag af gift. Barnet lå på sengen ved siden af hende.

"Hvor du har store øjne, mama! Hvor du er bleg, hvor du sveder!" Moderen stirrede på hende. "Jeg er bange," sagde den lille og veg tilbage.

Emma greb hendes hånd for at kysse den, men barnet stred imod.

"Nu er det nok! Tag hende bort," råbte Charles, der hulkede i alkoven.

Symptomerne hørte op et øjeblik, hun syntes mindre febrilsk, og ved hvert ubetydeligt ord, ved hvert roligere åndedrag, fattede han nyt håb. Da endelig Canivet kom, kastede han sig grædende i hans arme.

"Ak! Er det Dem! De er god! Men alt går bedre. Se blot på hende."

Hans kollega delte ikke denne mening, og da han, som han selv udtrykte sig, "aldrig gjorde meget vrøvl", forordnede han brækmidler for at rense maven fuldstændig.

Det varede ikke længe, før hun spyttede blod. Hendes læber klemte sig fastere sammen. Hendes lemmer fortrak sig krampagtigt. Kroppen blev dækket med mørke pletter, og hendes puls gled under fingrene som en bristende harpestreng.

Derpå gav hun sig til at skrige forfærdeligt. Hun forbandede giften, bønfaldt den om at skynde sig og bortstødte med sin stivnede arm alt, hvad Charles, der led større kvaler end hun, forsøgte at få hende til at synke. Han stod med lommetørklædet for munden, rallende, grædende og kvalt af en krampagtig hulken, der rystede hele hans legeme. Félicité løb frem og tilbage i værelset, Homais stod aldeles stille og udstødte dybe suk, og Canivet, der vedblev at bevare koldblodigheden, begyndte ikke desto mindre at føle sig forvirret.

"Men maven er jo dog tømt ... og fra det øjeblik årsagen ophører ..."

"Må også virkningen ophøre," svarede Homais, "det er tydeligt."

"Frels hende!" skreg Bovary.

Uden at høre på apotekeren, der endnu vovede sig frem med hypotesen "det er måske en gavnlig paroksysme", ville Canivet forordne theriak, da man hørte piskesmæld. Alle ruderne klirrede, og en postcaleche med tre indtil ørene tilstænkede heste drejede i flyvende fart omkring "Hallerne". Det var doktor Larivière.

Synet af en gud kunne ikke have vakt større bevægelse. Bovary hævede hænderne, Canivet holdt pludselig inde, og Homais tog sin fez af længe før lægen var kommet ind i stuen.

Doktor Larivière tilhørte Bichats store kirurgiske skole, denne nu forsvundne generation af filosofiske læger, der med

en fanatisk kærlighed til deres kunst udøvede den med begejstring og skarpsindighed. Alt skælvede i hans hospital, når han var opbragt, og hans elever havde en så dyb veneration for ham, at de lige så snart de var begyndt at praktisere, bestræbte sig for at ligne ham så meget som muligt. Derfor genfandt man i alle de omliggende byer hans lange merinoskappe og hans store sorte frakke, hvis opknappede opslag faldt ned på de kødfulde hænder, – meget smukke hænder, der aldrig havde båret handsker, ligesom for at være hurtigere til at sænke sig i al mulig nød og elendighed. Da han nærede foragt for kors, titler og hædersbevisninger, var gæstfri og gavmild, en sand fader for de fattige og levede som et dydsmønster, uden selv at tro på dyden, ville han næsten have gået for en helgen, hvis ikke hans skarpe vid havde gjort ham frygtet som en dæmon. Hans blik, som var skarpere end hans dissektionsknive, gik én lige til sjælen og blottede hver løgn trods alle udflugter og al mulig undseelse. Bevidstheden om et stort talent, en betydelig formue og fyrretyve års arbejdsomme og uplettede tilværelse forlenede ham med en art godmodig majestæt.

Allerede i døren rynkede han brynene ved synet af Emma, der lå udstrakt på ryggen med ligfarvet ansigt og åben mund. Idet han opmærksomt påhørte Canivets beretning, strøg han pegefingeren hen under næsen og gentog: "Vel, vel." Men han trak langsomt på skuldrene, Bovary iagttog ham, de så på hinanden, og denne mand, der dog var vant til synet af sorgen, kunne ikke holde en tåre tilbage, der faldt ned på hans kalvekrøs.

Han tog Canivet ind i sideværelset, Charles fulgte efter.

"Hun er meget dårlig, ikke sandt. Kunne man ikke lægge sennepskager? Jeg ved ikke hvad! Find dog på noget, De har jo frelst så mange." Charles omslyngede ham med begge arme og betragtede ham forvildet og bønfaldende, halvt faldet sammen mod hans bryst.

"Mod, min stakkels dreng! Her er intet mere at gøre." Og doktor Larivière vendte sig bort.

"Tager De afsted?"

"Jeg skal komme tilbage."

Han gik, som om han ville give postillonen en ordre, og Canivet, der heller ikke skøttede om at se Emma dø mellem hænderne på sig, fulgte med ham.

Apotekeren gik ned til dem på torvet. Hans natur forbød ham at skilles fra berømte mænd. Derfor besvor han doktor Larivière om at vise ham den umådelige ære at spise frokost hos sig.

Man sendte hurtigt bud efter duer i *Den forgyldte Løve*, efter alle slagterens koteletter, efter fløde hos Tuvache og æg hos Lestiboudois, og apotekeren hjalp selv til ved forberedelserne, mens hans kone forlegent pillede ved sit forklæde og fremstammede:

"De må tage til takke, min herre, for når man ikke ved besked den foregående dag ..."

"De høje vinglas!!!" hviskede Homais.

"Når vi boede i byen, kunne vi jo altid få sylte ..."

"Ti stille! Til bords, doktor!"

Efter den første mundfuld fandt han det passende at meddele nogle detaljer angående katastrofen.

"Først var der en følelse af tørhed i pharynx, dernæst utålelige smerter i epigastrum, voldsom vomering, til sidst coma."

"Men hvorledes har hun da forgivet sig?"

"Det ved jeg ikke, doktor, jeg aner ikke engang, hvorledes hun har kunnet forskaffe sig denne arseniksyre."

Justin, der just trådte ind med en stabel tallerkener, begyndte at ryste voldsomt over hele kroppen.

"Hvad går der af dig?" spurgte apotekeren. Men ved dette spørgsmål lod det unge menneske alting falde på gulvet med et stort rabalder.

"Fæhoved! Dumrian! Kejtede drog!" råbte Homais, men han beherskede sig straks igen og vedblev: "Jeg ville forsøge en analyse, og primo stak jeg ganske let et rør ..."

"Det havde været bedre," bemærkede kirurgen, "om De havde stukket fingrene ned i halsen på hende."

Hans kollega, der nylig i enrum havde fået en drøj straffepræken i anledning af sine brækmidler, tav ganske stille. Den gode Canivet, der havde været så uforskammet og højttalende ved klumpfodamputationen, var i dag blevet meget beskeden.

Homais var idel stolthed og glæde ved at være vært, og tanken om Bovarys sorg bidrog ubestemt til at glæde ham, idet han anstillede en egoistisk sammenligning mellem ham og sig selv. Doktorens nærværelse bragte ham aldeles ud af sig selv; han udkrammede al sin lærdom, i forvirret blanding talte han om spanske fluer, upas og mancinillatræet, hugormegift – "og jeg har endogså læst, at forskellige personer er blevet forgivet, doktor, og døde på stedet af pølser, der havde gennemgået en

alt for stærk røgning. I det mindste stod det således i en meget interessant afhandling skrevet af en af vore farmaceutiske storheder, den berømte Cadet de Gassicourt."

Madame Homais kom ind med en spritmaskine, for Homais yndede at lave sin kaffe inde ved bordet. Han havde for øvrigt selv ristet, malet og blandet den.

"Saccharum, doktor," sagde han, idet han bød ham sukker. Derpå lod han alle børnene komme ind. Han ønskede at erfare doktorens mening angående deres konstitution.

Endelig ville Larivière tage bort, da madame Homais bad ham om en konsultation angående hendes mand. Hun mente, at hans blod blev tykt, fordi han hver aften tog sig en dygtig lur efter bordet.

"Å, det er just ikke blodet, der generer ham," svarede doktoren og åbnede døren, idet han smilede lidt over dette ordspil, som de andre ikke lagde mærke til. Men apoteket var propfuldt af folk, og han havde stort besvær med at slippe fra Tuvache, der var bange for, at hans kone havde ansats til brystsyge, fordi hun plejede at spytte i asken, fra Binet, der undertiden led af nervøs sult, fra madame Caron, der klagede over svie og kløe, fra Lheureux, der led af svimmelhed, fra Lestiboudois, der havde fået en forkølelse på halsen, fra madam Lefrançois, der klagede over mavesmerter. Endelig rullede vognen afsted, og den almindelige mening var, at han ikke havde opført sig videre forekommende.

Men snart blev den almindelige opmærksomhed henledt snart på Bournisien, der gik forbi under "Hallerne" med den hellige olie.

I følge sine principper sammenlignede Homais præsterne med ravne, der lokkes af liglugt. Synet af en gejstlig var ham personligt imod, for ornatet fik ham til at tænke på ligklædet, og i aversionen mod det første blandede sig en vis frygt for det andet.

Men, da han ikke ville svigte, hvad han kaldte for "sit kald", gik han igen hen til Bovary sammen med Canivet, som Larivière, før han tog bort, bestemt havde opfordret til det. Hvis madame Homais ikke havde gjort indvendinger, havde han medtaget sine to sønner, for at vænne dem til livets alvor, for at det kunne være dem en lære, et eksempel, et højtideligt billede, der kunne prente sig i deres hoveder.

En melankolsk højtidelighed prægede værelset, da de kom ind. På sybordet, der var dækket af en hvid serviet, lå fem-seks små bomuldskugler på et sølvfad ved siden af et stort krucifiks mellem to stager med tændte lys. Med hagen sænket ned på brystet, spilede Emma øjenlågene vidt op, og hendes stakkels hænder slæbte sig hen over lagnerne på den uhyggeligt monotone måde, der er ejendommelig for den døende, der allerede synes at ville indhylle sig i liglagnet. Kridhvid som en statue og med røde øjne stod Charles uden at græde foran hende ved foden af sengen, mens præsten havde lagt sig på knæ og dæmpet mumlede sine bønner.

Hun drejede langsomt ansigtet og syntes grebet af glæde ved pludselig at se den violette messehagel. Sandsynligvis mildnedes hendes smerter, idet hun atter blev betaget af den vellyst, der havde grebet hende under hendes religiøse vækkelse med dens drømme om en evig salighed.

Præsten rejste sig og tog krucifikset. Hun strakte halsen frem som en, der er tørstig, og idet hun fæstede sine læber på gudemenneskets legeme, trykkede hun med al sin hendøende kraft det fyrigste kærlighedskys, hun nogensinde havde givet, på det. Dernæst oplæste han *Misereatur* og *Indulgentiam*, dyppede sin højre tommelfinger i olien og begyndte salvelserne. Først på øjnene, der havde attrået al jordisk herlighed, så på næseborene, der havde dirret af lyst under blomsternes elskovssvangre duft, så på munden, der havde åbnet sig for løgnen, der havde sukket af hovmod og stønnet i sanserus, så på hænderne, der havde frydet sig ved elskovsfulde berøringer og endelig på fodsålerne, der havde været så rappe, når hun ilede afsted for at mætte sit begær, og som nu ikke skulle gøre et skridt mere.

Præsten tørrede sine fingre, kastede de olievædede bomuldsstumperne på ilden og satte sig hen til den døende for at sige hende, at hun nu burde forene sine lidelser med Jesu Kristi og give sig den guddommelige barmhjertighed i vold.

Efter at have endt sine formaninger søgte han at stikke en indviet kerte i hånden på hende, et symbol på de himmelske glorier, hun om kort tid skulle omstråles af. Men Emma, der var alt for svag, kunne ikke lukke fingrene sammen, og uden Bournisien ville kerten være faldet til jorden.

Imidlertid var hun ikke længere så bleg, og hendes ansigt havde et udtryk af klarhed og ro, som om sakramentet havde helbredet hende.

Præsten undlod ikke at gøre de andre opmærksomme på dette, og han forklarede endog for Bovary, at Herren undertiden forlængede et menneskes tilværelse, når han fandt

det fornødent for dets evige frelse, og Charles mindedes en dag, da hun var lige så nær ved døden og havde fået sakramentet. Man burde måske ikke opgive alt håb endnu, tænkte han.

Hun kastede virkelig også blikket roligt rundt omkring i stuen, som et menneske, der vågner af en drøm, derpå bad hun med tydelig røst om sit spejl, og hun bøjede sig nogen tid hen over det, mens tunge tårer flød ned ad hendes kinder. Da bøjede hun hovedet tilbage med et suk og faldt om på puden.

Brystet gav sig straks til at stønne hastigt. Hele tungen stak frem af munden, hendes rullende øjne ble hvide som to lamper, der slukkes, så at man næsten kunne tro, at hun var død, hvis ikke legemet havde bølget under de heftigste trækninger, som om sjælen gjorde sig anstrengelser for at slippe løs. Félicité knælede foran krucifikset, og selv apotekeren sank lidt i knæ, mens Canivet åndsfraværende stirrede ud på torvet. Bournisien havde atter givet sig til at bede med ansigtet sænket mod sengekanten og med den lange sorte kappe slæbende efter sig i værelset. Charles lå på knæ på den anden side med armene udstrakte mod Emma. Han havde grebet hendes hænder og knugede dem, idet han skælvede ved hvert af hendes hjertes slag som ved stød af sammenstyrtende ruiner. Og efterhånden som hendes rallen tiltog i styrke, fremskyndede den gejstlige sine bønner, de blandede sig med Bovarys kvalte hulken, og stundom syntes alt at forsvinde i en dump mumlen af latinske stavelser, der klang som ligklokker.

Pludselig hørte man udenfor på fortovet en lyd af tunge træsko og stokkestød mod jorden, og der hævede sig en stemme, en stemme, der sang:

Sommerdagen skøn og varm
fylder tit med elskov gluttens barm.

Hun hævede sig op som et galvaniseret lig. Hendes hår havde løst sig, og hendes øjne stirrede stift ud i stuen.

For at samle kornet op, som mejet lå i flæng
bøjed min Nanette sig imod den gyldne eng.

"Den blinde!" udbrød hun.

Og Emma gav sig til at le med en gyselig, vanvittig, fortvivlet latter, idet hun troede at se den ulykkeliges hæslige ansigt for sig som et skræmmebillede i et evigt mørke.

Det blæste så lystigt den dag, skal I vide,
og pludselig flagred skørtet til side.

En krampetrækning kastede hende tilbage. De trådte alle nærmere. Hun havde ophørt at leve.

9

Efter et dødsfald indtræder der altid ligesom en dyb forbavselse, i den grad vanskeligt er det at forstå, at tilintetgørelsen er indtrådt og at finde sig i at tro på det. Men da han opdagede, at hun lå ubevægelig hen, kastede Charles sig hen over hende med råbet: "Farvel! Farvel!" Homais og Canivet drog ham ud af værelset.

"Behersk Dem dog!"

"Ja," sagde han, idet han stred imod, "jeg skal være fornuftig, jeg skal ikke gøre fortræd. Men slip mig! Jeg vil se hende! Det er jo dog min kone!"

Og han græd.

"Græd," sagde apotekeren, "giv kun naturen frit løb, det vil lindre Dem."

Charles, der var blevet svagere end et barn, lod sig føre nedenunder, og Homais gik snart efter hjem til sig selv.

På torvet blev han tiltalt af den blinde, der havde slæbt sig til Yonville i håb om at få den lovede salve og spurgte enhver, der gik forbi, hvor apotekeren boede.

"Nu har jeg ganske andre ting at tænke på. Kom igen en anden gang!"

Og han gik hurtigt ind på apoteket.

Han skulle skrive et par breve, lave en beroligende mikstur til Bovary, hitte på en løgn, der kunne skjule selvmordet og sætte den i stil til avisen, for ikke at tale om, at der stod folk og ventede på ham, for at få oplysninger. Da alle Yonvilles beboere havde hørt hans historie om arsenik, hun havde antaget for

sukker under en tillavning af vaniljecrême, gik Homais atter hen til Bovary.

Han fandt ham ene (Canivet var netop taget afsted). Han sad i lænestolen ved vinduet og stirrede på gulvet som en sindssvag.

"Nu må De selv bestemme, hvad tid ceremonien skal foregå," sagde apotekeren.

"Hvorfor? Hvilken ceremoni?" og stammende og forskrækket, tilføjede han:

"Nej, De mener det vel ikke ... Jeg vil beholde hende."

For ikke at tabe fatningen måtte Homais tage en karaffel på etagèren og gav sig til at vande geranierne.

"Tak!" sagde Charles. "De er god."

Han fuldendte ikke, for han var nær ved at kvæles under den fylde af minder, som apotekerens bevægelse vakte hos ham.

For at adsprede ham, fandt Homais på at passiare lidt om gartneriet. Planterne behøvede fugtighed. Charles nikkede bekræftende.

"Nu bliver det jo snart forår."

"Ja," svarede Bovary.

Apotekeren, der nu ikke længere vidste, hvad han skulle tale med ham om, fjernede langsomt gardinerne fra vinduet: "Kan De se – der går monsieur Tuvache."

Charles gentog som en maskine: "Der går monsieur Tuvache."

Homais vovede ikke atter at spørge ham om begravelsen, men det lykkedes den gejstlige at få ham til at bestemme den.

Han lukkede sig inde i sit kabinet, tog en pen, og efter at have hulket i nogen tid, skrev han:

"Hun skal begraves i sin brudekjole med hvide sko og krans på hovedet. Håret skal spredes over skuldrene; tre kister, en af egetræ, en af mahogni og en af bly. Man skal intet sige til mig, jeg skal nok have den fornødne styrke. Ovenpå skal den betrækkes med et stort stykke grønt fløjl. Således vil jeg have det. Gør det."

Herrerne undrede sig højligt over Bovarys romantiske indfald, og apotekeren gik ind til ham med de ord:

"Jeg synes, at fløjlet er en fuldstændig overflødighed. Al den bekostning ..."

"Hvad kommer det Dem ved?" råbte Charles. "Lad mig være! De holdt ikke af hende! Gå Deres vej!"

Præsten tog ham under armen for at gå en lille tur ned med ham i haven. Han udbredte sig om det jordiskes forgængelighed. Gud var meget god, meget stor, man burde uden knurren underkaste sig Hans befalinger, ja endog takke Ham.

Charles udbrød i gudsbespottelser. "Jeg afskyr Deres Gud."

"Oprørsånden er endnu i Dem," sukkede den gejstlige.

Men Bovary var allerede borte. Han vandrede med lange skridt langs muren ved espalieret, han skar tænder, han så op mod himlen og forbandede dem, men ikke et blad rørte sig.

Der faldt en fin regn. Charles, hvis bryst var blottet, rystede til sidst af kulde; han gik atter ind og satte sig i køkkenet.

Klokken seks hørte man en raslen af jernbeslåede hjul på torvet. Det var *Svalen*, som kom, og han blev siddende med panden imod ruderne og så passagererne en for en stige ud. Endelig bredte Félicité en madras til ham i dagligstuen. Han kastede sig hen på den og faldt i søvn.

Skønt han var filosof, nærede Homais dog agtelse for de døde. Derfor kom han igen om aftenen uden mindste nag til den stakkels Charles, for at våge ved liget, og medbragte tre bøger og en notesbog.

Bournisien var der også, og to store vokslys brændte ved hovedgærdet af sengen, som man havde trukket ud fra alkoven.

Det varede ikke længe, før apotekeren, som tavsheden tyngede på, gav sig til at beklage "denne ulykkelige unge kvinde". Præsten svarede, at nu stod der intet andet tilbage end at bede for hende.

"Men dog må det jo være et af to," svarede Homais; "enten er hun død "i nåden", som kirken udtrykker sig, og da behøver hun aldeles ikke vore bønner, eller også er hun død ubodfærdig – således tror jeg, det kirkelige udtryk lyder – og i så tilfælde ..."

Bournisien afbrød ham med det gnavne svar, at man alligevel var forpligtet til at bede.

"Men når Gud kender alle vore fornødenheder," indvendte apotekeren, "hvad nytter så bønnen til?"

"Hvadbehager?" udbrød den gejstlige. "Bønnen? Er De da ikke kristen?"

"Undskyld mig," svarede Homais. "Jeg nærer beundring for kristendommen. Den har først frigjort slaverne, indført en moral i verden ..."

"Her er der ikke spørgsmål om noget af det! Alle tekster ..."

"Hvad bryder jeg mig om tekster! Historien fortæller os, at jesuitterne har forfalsket dem."

Charles kom ind, nærmede sig til sengen og trak langsomt gardinet til side.

Emmas hoved faldt ned på den højre skulder. Hendes mund stod åben, og dannede ligesom et sort hul i underdelen af ansigtet. Begge tommelfingrene bøjede sig ind i håndfladen, et slags hvidt støv oversåede hendes øjenhår, og øjnene begyndte at forsvinde i en slimet bleghed, der lignede et fint edderkoppespind. Lagnet slog bugter fra barmen til knæene og hævede sig derpå ved tåspidsen, og det forekom Charles, at uendelige masser, en uhyre vægt tyngede på hende.

Kirkeuret slog to. Man hørte flodens dybe, stærke mumlen, der randt i mørket ved foden af terrassen.

Af og til pudsede Bournisien næsen støjende, og Homais' pen skrattede hen ad papiret.

"Nå, kære ven! gå nu, dette syn sønderriver Deres hjerte," sagde han.

Da Charles var borte, begyndte de atter deres disput.

"Læs Voltaire! Læs Holbach! Læs encyklopædisterne!" sagde den ene.

"Læs *Breve fra nogle Portugisiske Jøder*, læs *Fornuften i Kristendommen* af Nicolas, forhenværende dommer," sagde den anden.

De talte sig hede, de blev røde i hovedet, de talte begge i munden på hinanden uden at høre på hvad den anden sagde. Bournisien forargedes over en slig frækhed, Homais forstenedes over en slig dumhed, og de var ikke langt fra at skælde hinanden ud, da Charles pludselig atter trådte ind. Han var ligesom forhekset, han gik stadig op og ned ad trappen.

Han stillede sig lige foran hende, for bedre at kunne se hende og fortabte sig i beskuelsen af hende. Den voldte ham ikke længere smerte, i den grad gik han op i den.

Han mindedes beretninger om ligfald, magnetismens vidundere, og han sagde til sig selv, at det måske ved stærk viljekraft ville lykkes at vække hende til live. Engang bøjede han sig endog hen over hende og råbte ganske sagte: "Emma, Emma". Hans stærke åndedræt fik vokslysenes flammer til at skælve.

Ved daggry ankom hans moder; og da han omfavnede hende, brast han atter i en strøm af tårer. Hun prøvede, ligesom apotekeren allerede tidligere havde forsøgt, at gøre nogle forestillinger angående den bekostelige begravelse. Men han blev så heftig, at hun tav aldeles stille; han bad hende endog om ufortøvet at begive sig til byen for at købe det nødvendige.

Charles var alene hele eftermiddagen. Berthe var blevet bragt over til madame Homais, Félicité var ovenpå med madam Lefrançois.

Om aftenen fik han besøg. Han rejste sig, tog folk i hånden uden at kunne tale. De nyankomne satte sig så hen til de andre, der dannede en stor rundkreds om kaminen. Med sænket hoved og det ene ben lagt over det andet gyngede de foden, og udstødte af og til et dybt suk. De kedede sig alle ganske forfærdeligt, men kappedes af høflighed om at blive så længe som muligt.

Da Homais kom tilbage klokken ni (i de sidste to dage så man ham uafladelig vimse omkring på torvet) havde han forsynet sig med et rigeligt forråd kamfer, benzoe og aromatiske urter; ligeledes havde han medtaget et kar med klor for at forjage ethvert smitstof. Madam Lefrançois, Charles' moder og pigen var lige blevet færdige med at klæde Emma på, og de lod netop

det lange stive slør, der indhyllede hende lige til atlaskesskoene, falde ned over hende.

"Ak min stakkels frue, min stakkels frue!" hulkede Félicité.

"Se engang på hende," sukkede gæstgiversken, "hvor hun endnu er nydelig. Skulle man nu ikke sværge på, at hun straks ville rejse sig op."

De bøjede sig hen over hende for at give hende kransen på. Men hovedet måtte løftes lidt, og da strømmede en sort væske ud af munden på hende.

"Pas for Guds skyld på kjolen!" udbrød madam Lefrançois. "Så hjælp os dog," sagde hun til apotekeren, "De skulle vel ikke tilfældigvis være angst?"

"Jeg angst!" svarede han med et skuldertræk, "så kender De mig ikke ret. Jeg har set ganske andre ting i Hôtel-Dieu, da jeg studerede farmaci. Vi lavede punch i dissektionsstuen. Tilintetgørelsen forfærder ikke filosoffen. Det er min bestemte mening, som jeg så tit har sagt, at testamentere mit legeme til hospitalerne, for endnu at kunne tjene videnskaben efter min død."

Da præsten kom, spurgte han til herrens befindende, og efter at have svaret, at såret endnu var alt for frisk, lykønskede Homais ham, fordi han ikke som så mange andre var udsat for at miste en elsket mage, hvoraf der påfulgte en diskussion om præsternes cølibat.

"For det er jo unaturligt for en mand at undvære kvinder," mente apotekeren. "Man har set forbrydelser ..."

"Men vil De da sige mig, hvorledes en ægtemand for eksempel skal kunne bevare skriftestolens hemmeligheder?" udbrød Bournisien.

Så angreb Homais skriftemålet. Den gejstlige forsvarede det. Han udbredte sig angående de tilbagegivelser af tyvekoster, det havde bevirket. Han anførte forskellige eksempler på tyve, der ganske pludselig var blevet ærlige mennesker, militære, der havde nærmet sig skriftestolen, havde følt skællene falde fra deres øjne. I Freiburg var der en protestantisk præst, som ...

Homais var faldet i søvn, og da der ligeledes blev præsten for beklumret, åbnede han vinduet, hvorved apotekeren vågnede.

"Vil De have en pris?" spurgte Bournisien. "Tag den kun, den holder vågen."

Et eller andet sted langt borte fra hørte de en rasende hundegøen.

"Kan De høre den hund, hvor den hyler?" spurgte apotekeren.

"Man påstår, at de kan lugte lig," svarede den gejstlige, "det er ligesom bierne, de flagrer fra kuben ved et dødsfald." Homais rykkede ikke marken mod denne overtro, for han var atter faldet i søvn.

Bournisien, der havde større modstandskraft, vedblev endnu i nogen tid at bevæge læberne ganske sagte; derpå sænkede han umærkeligt hagen, slap sin tunge, sorte bog og gav sig til at snorke.

De sad over for hinanden med fremskudt mave, opsvulmet ansigt og vranten mine. Efter så megen uenighed mødtes de endelig i samme menneskelige svaghed, og de rejste sig lige så lidt som liget ved siden af dem, der så ud, som om det sov.

Da Charles trådte ind, vækkede han dem ikke. Det var for sidste gang. Han kom for at sige hende farvel.

De aromatiske urter duftede endnu, og de hvirvlende blålige røgskyer blandede sig i vindueskarmen med den indtrængende

tåge. Der lyste dog nogle stjerner, og natten var mild.

Vokset fra kerterne faldt i tunge dråber ned på sengelagnet. Charles så ind i lysene, han anstrengte sine øjne ved at stirre ind i de gule flammer.

Der spillede lysstriber i atlaskeskjolen, som var så hvid som måneskin. Emma forsvandt under den, og det forekom ham, at hun strømmede ud og tabte sig ubestemt mellem sine omgivelser, i natten, i tavsheden, i den forbifarende vind, i de fugtige dampe, der steg op af jorden.

Så så han hende pludselig i haven i Tostes på bænken under tjørnehækken, på Rouens gader, på deres dørtærskel i Yonville, i hendes faders gård. Han hørte atter de muntre karles latter, når de dansede under æbletræerne. Værelset var opfyldt af duften af hendes hår, og hendes kjole raslede i hans arme med en knitrende lyd. Og dog var det hende, der lå der.

Således stod han længe og genkaldte sig al sin forsvundne lyksalighed, hendes stillinger og bevægelser, klangen af hendes stemme. Den ene fortvivlede stemning fulgte uophørligt den anden som bølgerne i en sø, der løber over sine bredder.

Da blev han grebet af en skrækkelig nysgerrighed. Langsomt og famlende fjernede han sløret med fingerspidserne. Men han udstødte et rædselsskrig, der vækkede de to andre. De slæbte ham ned.

Kort efter sendte han Félicité op for at forlange en lok af hendes hår til ham.

"Klip et par af til ham!" sagde apotekeren, og da hun var bange, nærmede han sig selv til liget med saksen i hånden.

Han skælvede imidlertid så stærkt, at han stak huden på tindingerne på forskellige steder. Endelig ville han overvinde

sin bevægelse og klippede på lykke og fromme et par gange, hvorved der blev hvide pletter i det rige, mørke hår.

Apotekeren og præsten satte sig atter til deres beskæftigelser, men faldt fra tid til anden i søvn. Hver gang de vågnede, gjorde de gensidigt hinanden bebrejdelser. Så stænkede Bournisien værelset med vievand, mens Homais strøede lidt klor på gulvet.

Félicité havde sørget for at stille en flaske cognac, en ost og et stort hvedebrød ind til dem på kommoden, og hen ved klokken fire om morgenen sukkede apotekeren, der ikke længere kunne holde det ud: "Jeg kunne nok lide at få lidt at leve af." Præsten lod sig ikke bede ret længe, de tog godt for sig af retterne og klinkede med hinanden, idet de smilede så småt uden egentlig at vide hvorfor, grebet af denne ubestemte munterhed, der bemægtiger sig sindet efter sørgmodige timer. Ved det sidste lille glas slog præsten Homais på skulderen og sagde: Vi to bliver nok en gang enige. I forstuen stødte de på håndværksfolkene.

Charles måtte i to timer døje hammerslagene. Derpå sænkede man hende i egetræskisten, som man satte i de to andre, men da den yderste kiste var alt for bred, måtte mellemrummene stoppes med ulden fra en madras. Da endelig alle tre låg var høvlede, tilnaglede og svejsede, stillede man kisten uden for døren. Man åbnede huset på vid gab, og folk begyndte at strømme ind.

Emmas fader kom i sidste øjeblik. Ved synet af det sorte ligklæde, gadedøren var betrukket med, faldt han besvimet om på torvet.

10

Han havde først modtaget apotekerens brev seks og tredive timer efter begivenheden, og af hensyn til hans følelser havde Homais affattet det således, at det var umuligt at vide, hvordan det egentlig stod til.

Først styrtede den gamle om som ramt af et apoplektisk tilfælde. Da han kom til sig selv, forstod han, at hun ikke var død, men at hun kunne være det nu … I en fart havde han fået sin bluse på, taget sin hat, spændt sporer til sin sko og var faret afsted i stormende galop. Hele vejen stønnede han uafladeligt og var nær ved at omkomme af angst. Engang blev han endog nødsaget til at stige af hesten. Han kunne ikke se noget, han hørte stemmer rundt omkring sig. Han følte, at han var nær ved at blive afsindig.

Det gryede ad dag.

Han så tre sorte høns sove i et træ og skælvede aldeles forfærdet over dette varsel. Så lovede han den hellige jomfru tre messehagler til kirken, og at han ville gå med bare fødder fra kirkegården i Bertaux til kapellet ved Vassonville.

Han fo'r ind i Maromme, skrålede på krofolkene, slog døren ind med et skulderstød, sprang løs på en havresæk, hældte en krukke sød most i krybben og sporede atter sin kleppert, fra hvis sko der sprang gnister.

Han sagde til sig selv, at man nok kunne frelse hende. Lægerne ville finde en kur, det var han sikker på. Han mindedes alle de mirakelkure, man havde fortalt ham om.

Derpå viste hun sig for ham som død; hun lå udstrakt midt på vejen. Han trak i tøjlerne, og hallucinationen forsvandt.

I Quincampoix drak han tre kopper kaffe, den ene lige efter den anden, for at indgyde sig mod.

Han tænkte, at man måske havde adresseret brevet forkert. Han søgte efter det i sin lomme, men vovede ikke at åbne det.

Til sidst kom han på den tanke, at det måske var et puds, man ville spille ham, en hævn, man ville tage over ham, et indfald af en drukken mand, der ville more sig. Hvis hun var død, ville det jo allerede være ude imellem folk. Men der var slet intet mærkværdigt over landskabet. Himlen var blå, træerne vuggedes for vinden, en flok får blev drevet forbi ham. Han fik øje på landsbyen, man så ham flyve hen imod den, helt bøjet hen over ryggen på sin hest, som han pryglede ivrigt løs på, og hvis buggjord dryppede af blod.

Da han havde fattet sig, faldt han grædende i Bovarys arme.

"Min datter, Emma! Mit barn! Fortæl mig dog ..."

"Jeg forstår det ikke, jeg forstår det ikke," svarede den anden hulkende, "det må være en Himlens forbandelse."

Apotekeren skilte dem ad.

"Disse forfærdelige detaljer er unødvendige. Jeg skal nok meddele Deres hr. svigerfader dem. Nu kommer folk! Opfør Dem nu som mænd, som tænkende mennesker."

Den stakkels Charles ville se stærk ud og gentog flere gange: "Ja, ja ... jeg skal være modig!"

"Jeg skal også være rolig i Himlens navn!" udbrød den gamle. "Jeg vil følge hende lige til det sidste."

Klokken begyndte at ringe. Alt var færdigt, man skulle begive sig på vej.

Charles og hans svigerfader sad i koret ved siden af hinanden og så på de tre kirkesangere, der monotont syngende blev ved

at gå frem og tilbage. Serpentisten blæste af alle kræfter. Fader Bournisien i fuldt ornat sang med gennemtrængende stemme. Han bøjede sig for alteret, hævede hænderne og udstrakte armene. Lestiboudois passerede om i kirken med sin stav, og henne ved korpulten hvilede kisten mellem fire rækker vokskerter. Charles havde lyst til at rejse sig og slukke dem.

Han søgte at hidse sig til andagt, at fordybe sig i håbet om et evigt liv, hvor han skulle gense hende. Han forestillede sig, at hun gjorde en lang rejse og ville blive længe borte. Men når han så tænkte sig, at hun lå der henne, at alt var endt, at man bar hende til jorden, følte han sig grebet af et menneskefjendsk, mørkt og fortvivlet raseri. Undertiden troede han endog, at han ikke længere kunne føle noget som helst, og han nød denne formildelse af smerten, mens han samtidig skældte sig selv ud for en usling.

Man hørte af og til ligesom en tør lyd af en jernbeslået stok mod gulvets fliser fra baggrunden af kirken. En mand i en simpel, mørk trøje knælede med besvær, det var Hippolyte, gårdskarlen i *Den forgyldte Løve*. Han havde taget sit fine ben på.

En af kirkesangerne gik rundt i skibet for at samle ind til de fattige, og de svære kobbermønter klingede en for en på sølvfadet.

"Så skynd dem dog, jeg lider!" udbrød Charles og kastede vredt en femfrancsmønt hen til ham. Kirkebetjenten takkede med et dybt buk.

Man sang, man knælede, man rejste sig atter op, det fik ingen ende. Han erindrede en dag i den første tid af deres ægteskab, hvor de havde overværet messen sammen. Hvor de havde siddet på den modsatte side til højre op til muren.

Ringningen begyndte atter, der blev en stærk larm med stole. Ligbærerne stak deres tre stænger ind under kisten, og følget forlod kirken.

I dette øjeblik kom Justin frem på apotekets dørtærskel, men pludselig gik han bleg og vaklende ind igen.

Folk stod i vinduerne for at se toget passere forbi. Charles gik foran med brystet skudt frem. Han fremhyklede et tappert udseende og hilste med et nik de personer, der strømmede til fra huse og smøger for at slutte sig til toget.

De seks ligbærere, tre på hver side, gik pustende og langsomt. Præsten, kirkesangerne og de to kordrenge sang *De Profundis*, og deres stemmer lød ud over markerne, snart hævende, snart sænkende sig. Undertiden forsvandt de ved en omdrejning af stien; men det store sølvkors hævede sig stadig mellem træerne.

Kvinderne fulgte, indhyllede i sorte kåber med tilbageslåede hætter, de bar tykke brændende vokslys i hånden. Charles følte kræfterne forlade sig under denne idelige gentagelse af bønner og lys, denne fade lugt af voks og sørgekapper. En mild vind blæste, rugen og rapsen grønnedes, og dugdråber skælvede på tjørnehækkene ved vejkanten. Al slags munter støj lød rundtomkring, en vogn der rumlede i hjulsporene langt borte, en hane, der blev ved at gale, et føl, som galoperede afsted under æbletræerne. Den klare himmel var kun plettet af små rosenrøde skyer. Et blåligt lys sænkede sig over stråhytterne med deres espalier af sværdliljer. Charles kendte hver gård, de kom forbi, han mindedes morgener som denne, hvor han efter et sygebesøg var kommet ud fra dem og vendte tilbage til hende.

Det sorte med hvide perler oversåede klæde flagrede af og til tilside og blottede kisten. De trætte ligbærere hvilede sig lidt, og kisten rykkede stødvis frem med ligesom et skib, der slingrer for hver vove.

Man nåede kirkegården. Ligbærerne standsede ved det sted i græsset, hvor graven var opkastet.

De stillede sig alle omkring den, og mens præsten talte, trillede det røde sand, der var kastet op langs siderne, uafladeligt og lydløst ned i graven.

Efter at have lagt de fire Tove til rette, anbragte de kisten på dem. Charles så den glide ned, bestandig dybere og dybere.

Endelig hørte man et stød. Raslende kom tovene atter op. Da tog Bournisien spaden, som Lestiboudois rakte ham, og idet han stænkede vievandet med den højre hånd, kastede han med den venstre kraftigt en stor skovlfuld jord ned på kisten. Da jorden stødte imod låget, fremkaldte den denne uhyggelige lyd, som forekommer os at være en genklang af evigheden.

Den gejstlige rakte vievandskosten til sin sidemand, Homais. Han rystede den alvorligt og rakte den derpå til Charles, der sank ned på knæ og kastede store håndfulde jord ned på kisten med råbet: "Farvel!" Han sendte hende kys, han slæbte sig helt tæt hen til graven, for at opsluges af den sammen med hende.

Man drog ham bort, og det varede ikke ret længe, før han sank sammen. Måske følte han ligesom alle de andre en ubestemt tilfredsstillelse over, at det var vel overstået.

Da Rouault var kommet tilbage, gav han sig roligt til at ryge en pibe, hvilket Homais i sit inderste fandt højst upassende. Han havde ligeledes bemærket, at Tuvache var "stukket af" efter messen, at Binet slet ikke havde været til stede, og at notarens

tjener Théodore havde blå frakke på – "som om notaren ikke kunne give ham en sort frakke, som skik og brug fordrer det". Og for at meddele disse sine iagttagelser gik han fra den ene gruppe til den anden. Man beklagede i al almindelighed Emmas død, navnlig Lheureux, der ikke havde forsømt at vise sig ved begravelsen.

"Stakkels lille kone! Det er dog en stor sorg for hendes mand."

"Hvis jeg ikke havde været, havde han såmænd taget livet af sig," bemærkede apotekeren.

"Det var sådan en rar kone. Herregud! når jeg tænker på, at hun endnu forleden lørdag var inde i min butik."

"Jeg har desværre ikke haft tid til at forberede mig på et par ord, som jeg ville have strøet på hendes grav," sagde Homais.

Da Charles kom hjem, skiftede han tøj, og fatter Rouault trak atter sin blå bluse på. Den var ny, og da han tit på vejen havde tørret sine øjne i ærmerne, havde den smittet af på hans ansigt, og grådsporene dannede ligesom streger i det lag af støv, der tilsmudsede det.

Den gamle madame Bovary sad hos dem. De tav alle tre stille. Endelig sukkede Rouault: "Husker De, min ven, at jeg engang kom til Tostes, lige som De havde mistet Deres første kone. Dengang trøstede jeg Dem, dengang fandt jeg noget at sige Dem ... Men nu ..." Og med et dybt suk, hvorved hele hans bryst hævede sig, tilføjede han: "Nu er alt forbi for mig, jeg har set min kone gå bort ... så min søn ... og nu i dag min datter."

Han ville straks hjem til Bertaux, han påstod nemlig, at det ville være ham umuligt at sove i dette hus. Han ville ikke engang se sit barnebarn.

"Nej, nej, det ville kun gøre mig alt for bedrøvet. Men kys hende mange gange fra mig! Lev vel ... De er en brav fyr! Og jeg skal aldrig glemme dette her," sagde han og slog sig på låret, "det skal De ikke være bange for! De skal nok hvert år få Deres kalkun."

Da han var kommet op på toppen af bakken, vendte han sig om, ligesom han tidligere havde vendt sig om på vejen til Saint-Victor, da han tog afsked med hende. Landsbyens vinduer glødede under den nedgående sols stråler, han skyggede med hånden for øjet og opdagede i horisonten en indhegning af mure, hvor træerne hist og her dannede ligesom et sort krat mellem de hvide stene. Derpå fortsatte han sin vej i langsomt trav, for hans hest haltede.

Charles og hans moder blev trods deres træthed siddende til langt ud på aftenen og talte sammen. De talte om de svundne dage og om fremtiden. Hun ville komme til Yonville og føre hus for ham, de skulle aldrig skilles mere. Hun gav ham fornuftige og venlige råd og frydede sig i sit indre ved at genvinde en kærlighed, hun nu havde måttet savne i adskillige år.

Klokken slog tolv, landsbyen var tavs som altid, og Charles tanker dvælede kun hos "hende."

Rodolphe, der for at adsprede sig havde strejfet rundt i skoven hele dagen, sov roligt på sin gård, og Léon slumrede lige så roligt inde i Rouen.

Men der var én, der ikke sov i denne stund.

På graven mellem granerne græd et knælende barn bitterligt. Hans tårekvalte bryst stønnede i mørket under trykket af en overvældende sorg, der var blidere end måneskinnet og dybere end natten. Leddet raslede pludselig. Det var Lestiboudois, som

kom efter sin spade, som han havde glemt. Han så Justin klatre op over muren og vidste da, hvem den slubbert var, der stjal hans kartofler.

11

Næste dag lod Charles Berthe komme hjem. Hun spurgte efter sin moder. Man svarede hende, at hun var rejst og ville bringe legetøj med hjem til hende. Berthe spurgte endnu nogle gange om hende, men til sidst tænkte hun ikke mere på hende. Barnets munterhed pinte Bovary, og han måtte idelig døje apotekerens utålelige trøstetaler.

Snart begyndte atter pengebekymringerne. Lheureux hidsede igen sin ven Vinçart, og Charles blev hans debitor for betydelige summer, for han ville aldrig samtykke i at lade det mindste stykke møbel sælge, der havde tilhørt "hende". Hans moder var rasende over det, hvilket bevirkede, at han blev opbragt på hende. Han havde aldeles forandret sig. Hun forlod huset.

Da gav alle mulige sig til at plukke ham. Mademoiselle Lempereur forlangte betaling for et halvt års undervisning, skønt Emma ikke havde fået en eneste time hos hende, trods den kvittering, hun havde vist sin mand; det havde nemlig været et aftalt spil imellem dem. Lejebiblioteket forlagte betaling for tre års abonnement, madam Rollet fordrede betaling for hen ved tyve breve, og da Charles bad om nærmere forklaring, var hun diskret nok til at svare:

"Det ved jeg ikke besked om, det var vel hendes forretningssager."

Ved hver ny gældspost, han betalte, troede Charles at være færdig, men der kom stadig nye til.

Han krævede tilgodehavender for tidligere sygebesøg. Man viste ham de breve, hans kone havde sendt; så måtte han tilmed

gøre undskyldninger.

Félicité gik nu med fruens kjoler, dog ikke med dem alle, for Charles havde gemt nogle og lukkede sig inde i hendes toiletteværelse for at svælge i beskuelsen af dem. Da pigen havde omtrent samme figur som Emma, hændte det tit, at Charles, når han så hende fra ryggen, idet hun kom ud fra Emmas værelse, blev grebet af en illusion og udbrød: "Bliv lidt, bliv!"

Men ved pinsetide løb hun fra Yonville sammen med Théodore og tog resten af Emmas garderobe med sig.

Det var på samme tid, at enkefru Dupuis havde den ære at meddele ham, at hendes søn Léon Dupuis, notar i Yvetot, indgik ægteskab med mademoiselle Léocadie Leboeuf fra Bondeville. Blandt de lykønskninger Charles rettede til hende, skrev han følgende: "Hvor det ville have glædet min stakkels kone."

En dag, da han uden mål og med vandrede om i huset, var han kommet op på loftet. Pludselig følte han et lille sammenrullet stykke papir under sin morgensko. Han åbnede det og læste: "Mod, Emma, mod! Jeg vil ikke berede Dem en ulykkelig tilværelse". Det var Rodolphes brev, der var faldet ned mellem kasserne, var blevet liggende der, og af trækvinden var blæst hen til døren. Charles stod aldeles ubevægelig med vidt opspilede øjne på den samme plet, hvor Emma engang tidligere fortvivlet og ligbleg havde villet tage sig af dage.

Endelig opdagede han et lille *R* ved foden af den anden side. Hvad var det? Han mindedes Rodolphes stadige besøg, hans pludselige forsvinden, og hans forlegenhed, de to eller tre gange, han senere havde truffet ham. Men den ærbødige tone i

brevet narrede ham. "De har måske næret en platonisk kærlighed til hinanden," tænkte han.

For øvrigt hørte Charles ikke til de mennesker, der går til bunds i tingene, han veg tilbage selv overfor ligefremme beviser, og hans ubestemte skinsyge tabte sig i hans uendelige sorg.

"Man måtte have tilbedt hende," tænkte han, "alle mænd havde sikkert attrået hende". Derfor forekom hun ham endnu skønnere, og han fattede en stadig mere rasende længsel efter hende, der opflammede hans fortvivlelse og ingen grænser havde, fordi den nu var umulig at tilfredsstille.

For at behage hende, som om hun endnu levede, købte han sig lakerede støvler, han vænnede sig til at gå med hvide slips. Han viksede sin moustache og underskrev veksler ligesom hun. Hun fordærvede ham ud over graven.

Han blev tvunget til at sælge sølvtøjet stykke for stykke, derpå solgte han møblerne i dagligstuen. Alle værelserne blev plyndret lidt efter lidt, kun hendes værelse stod, som dengang hun endnu levede.

Efter middagsmåltidet gik Charles derop, han flyttede det runde bord hen til ilden og rykkede "hendes" lænestol hen til det. Han satte sig overfor. Der brændte et lys i en af de forgyldte stager. Berthe kolorerede billeder ved siden af ham.

Den stakkels mand led ved at se sit barn så slet klædt, med støvler uden snørebånd og ærmegabene flænget helt ned til hofterne, for konen, der besørgede husholdningen, forsømte hende ganske. Men hun var så sød og artig, hun bøjede det lille hoved så nydeligt, og hendes smukke lyse hår faldt ned ad de rosenrøde kinder, så at han blev grebet af en uendelig fryd; en

glæde, der dog var blandet med bitterhed som den dårlige vin, der lugter af harpiks. Han gjorde hendes legetøj i stand, klippede figurer til hende af pap og syede maven sammen på hendes dukker, når hun havde flænget den. Hvis hans blik da mødte sykurven, et bånd, der lå og flød eller en knappenål, der var blevet liggende i en af bordets sprækker, faldt han i drømmerier, og så så bedrøvet ud, at barnet blev lige så bedrøvet som han selv.

Nu var der aldrig nogen, der besøgte dem, for Justin var flygtet til Rouen, hvor han er blevet urtekræmmersvend, og apotekerens børn besøgte nu mindre og mindre hyppigt den lille Berthe, da Homais i anledning af den nuværende forskel på deres sociale stilling ikke holdt af, at det intime forhold skulle vedblive.

Den blinde, som han ikke havde kunnet kurere med sin salve, var vendt tilbage til sit gamle stade, hvor han fortalte alle de rejsende om apotekerens uheldige forsøg, så at Homais, når han tog til byen, måtte skjule sig bag *Svalen*s gardiner for at undgå et møde med ham. Derfor afskyede han ham, og ville i sin egen interesse skille sig af med ham for hver pris. Han rejste da et skjult batteri mod ham, der røbede, hvilke grumme rænker hans snedige intelligens og sårede forfængelighed kunne bringe ham til at bruge. I et halvt år i træk kunne man i *Rouens Fakkel* læse artikler i smag med:

> "Enhver, der begiver sig hen imod Picardiets frugtbare egne, har uden tvivl ved Bois Guillaume lagt mærke til en tigger, der er angrebet af hæslige sår i ansigtet. Han besværer og forfølger én og hæver en sand skat af de rejsende. Lever vi endnu i middelalderens forfærdelige

> tider, da det var vagabonderne tilladt at paradere på offentlige pladser med den spedalskhed og de kirtelsygdomme, de havde hjembragt fra korstogene?"

eller også:

> "Trods lovene mod løsgængeri vedbliver omegnen af vore store byer at hærges af bander af fattige. Man ser enkelte vanke alene omkring, og disse er måske ikke de mindst farlige. Hvad tænker vore ædiler på?"

eller Homais lavede ænder:

> "I går løb en hest løbsk ved bakken i Bois-Guillaume ..."

Derpå fulgte beretningen om en ulykke, som den blinde var skyld i.

Han gjorde sine sager så godt, at staklen blev spærret ind, men man slap ham løs igen. Han begyndte forfra, og Homais lige så. Det blev en sand kamp mellem de to. Homais sejrede, for hans fjende blev dømt til indespærring på livstid i et asyl.

Dette held gjorde ham dristig. Fra dette øjeblik af blev ingen hund kørt over, ingen lade stukket i brand, ingen kone mishandlet i arrondissementet, uden at han straks meddelte publikum det, stadig ledet af kærlighed til fremskridtet og had til præsterne. Han anstillede sammenligninger mellem folkeskolerne og de skoler, præsterne ledede, selvfølgelig til skade for disse sidste. Han mindede om Bartholomæusnatten i anledning af en bevilling på hundrede francs til kirken, angav misbrug, udslyngede spydigheder, Homais underminerede, han blev farlig.

Imidlertid kvaltes han inden for journalistikkens snævre grænser og higede nu efter at vinde forfatterry med en bog, et større værk. Da skrev han *Almindelig Statistik over kanton Yonville med klimatologiske Bemærkninger*, og statistikken førte ham til filosofien. Han beskæftigede sig med de store spørgsmål, de sociale problemer, proletariatets moralske forbedring, kunstig fiskeavl, kautsjuk, jernbaner osv. Det kom så vidt, at han rødmede over at være en simpel borgermand. Han gav "kunstneren", og købte to flotte statuetter i pompadourstil til at pynte sin salon med.

Han opgav dog ikke apoteket, tværtimod! Han fulgte med alle de nye opfindelser. Den store bevægelse med chokoladen studerede han grundigt. Han er den første, der indførte *choca* og *revalentia* i departementet Seine-Infériure. Han blev grebet af begejstring for hydroelektriske kæder, han tog selv en på, og når han om aftenen tog sin flonelstrøje af, stod hans kone aldeles blændet ved synet af denne gyldne spiral, som han forsvandt under og følte sin kærlighed tiltage for denne mand, der var mere snøret end en skyther og mere strålende end en mager.

Han havde alle mulige glimrende ideer angående et monument til Emmas grav. Først foreslog han en knækket søjle med et draperi, så en pyramide, et Vestatempel, en slags rotunde eller en samling af ruiner. Og til alle disse planer ville Homais idelig have tårepilen med. Det anså han for et aldeles uundværligt symbol på sorgen.

Charles og han tog sammen til Rouen for at se på monumenter i følge med en maler, en ven af Bridoux, der hele tiden gav brandere til bedste.

Efter at have beset hen ved hundrede modeller, bestilt et overslag og atter at være taget ind til Rouen, bestemte Charles sig for et mausolæum, som på begge sider skulle have en genius med en udslukket fakkel.

Hvad inskriptionen angår, fandt Homais ikke noget så smukt som: *Sta viator* [Note 5)], men længere kunne han ikke komme, han spekulerede i det uendelige, han vedblev at gentage: *Sta viator* ... Endelig fandt han på *amabilem conjugem calcas* [Note 6)], og dette blev antaget.

Ganske besynderligt var det, at skønt Bovary idelig tænkte på Emma, glemte han hende dog efterhånden, og var aldeles fortvivlet ved at føle dette billede undslippe sig trods alle de anstrengelser, han gjorde for at holde på det. Hver nat drømte han dog om hende. Det var stadig den samme drøm; han nærmede sig hende, men når han ville omfavne hende, holdt han det forrådnede lig i sine arme.

I løbet af en uge så man ham hver aften gå ind i kirken. Bournisien aflagde ham to eller tre besøg, men opgav ham så. For øvrigt hældede den gamle nu til intolerance og fanatisme, sagde Homais. Han tordnede mod tidens ånd og undlod ikke hver fjortende dag under prækenen at fortælle Voltaires skrækkelige dødskamp. Som alle ved, slugte han jo i dødsstunden sine ekskrementer.

Trods den sparsommelighed, Bovary levede med, var han langt fra at kunne dække sin gæld. Lheureux nægtede at omsætte nogen af vekslerne. En eksekution var nært forestående. Da tyede han til sin moder, der gav ham lov til at optage en prioritet i hendes ejendom i et brev, der var fuldt af bebrejdelser mod Emma. Til gengæld for hendes offer bad hun

ham om et sjal, der var undgået Félicités griskhed. Charles nægtede hende det, og de brød med hinanden.

Hun gjorde de første tilbud til forlig ved at foreslå ham, at hun ville tage barnet til sig, det kunne være hende en trøst i hendes ensomhed. Charles gav sit samtykke, men i det øjeblik han skulle skilles fra Berthe, svigtede modet ham. Da blev det et definitivt, et fuldstændigt brud.

Efterhånden som tiden gik, knyttede han sig fastere til dette barn. Han var dog urolig for hendes skyld, for undertiden hostede hun, og hun havde røde pletter på kinderne.

Foran ham prangede blomstrende og fornøjet apotekerens familie. Alt bidrog til at tilfredsstille Homais. Napoléon hjalp ham i laboratoriet, Athalie broderede en græsk hue til ham, Irma klippede papirer til at binde over syltekrukkerne, og Franklin opremsede uden at standse den pythagoræiske læresætning. Han var den lykkeligste af alle fædre, den mest begunstigede af alle dødelige.

Dog nej! En hemmelig ærgerrighed gnavede ham. Han ønskede Æreslegionens kors.

Han manglede ikke berettigelse til det.

"For det første har jeg i koleratiden udmærket mig ved en sjælden opofrelse, for det andet har jeg på egen bekostning udgivet adskillige almennyttige arbejder som ..." (og han mindede om sin pjece *Om Mosten, dens Fabrikation og Virkninger*, endvidere *Bemærkninger angående Bladlusen*, indsendt til Akademiet, hans statistiske arbejde og alt andet, lige til hans eksamensopgave), "for ikke at tale om, at jeg er medlem af flere videnskabelige selskaber" (han var medlem af ét eneste). Endelig udbrød han, idet han drejede om på hælen: "Om det så

kun var, fordi jeg har gjort mig bemærket ved ildebrandstilfælde."

Så gik Homais over til regeringspartiet. Han ydede i al hemmelighed præfekten store tjenester ved valgene. Kort sagt, han solgte sig, han prostituerede sig. Han henvendte endog en ansøgning til monarken, hvori han bønfaldt ham om at vise sig retfærdig imod ham. Han kaldte ham "vor gode konge" og sammenlignede ham med Henrik den Fjerde.

Og hver morgen styrtede apotekeren sig over avisen for at finde sin udnævnelse, men den kom ikke. Endelig kunne han ikke længere holde det ud, han gav en plæne i haven form af Æreslegionens stjerne med to små græssnipper foroven, der skulle forestille båndet. Han spadserede omkring denne stjerne med korslagte arme, idet han grundede over regeringens tåbelighed og menneskenes utaknemmelighed.

Af respekt mod den afdøde eller af en art sanselighed, der bragte ham til kun at gå langsomt til værks i sine undersøgelser, havde Charles endnu ikke åbnet det hemmelige rum i et palisandertræsskrivebord, som Emma sædvanligt havde benyttet. En dag satte han sig dog ned ved det, drejede nøglen om og trykkede på fjederen. Alle Léons breve lå der. Denne gang var der ikke længere nogen tvivl mulig. Han læste dem lige til det sidste, rodede i alle kroge, hjørner og skuffer, ude af sig selv, hulkende, hylende, vanvittig. Han opdagede en kasse og sparkede den op. Rodolphes portræt sprang ham lige op i ansigtet; det lå mellem en mængde kærlighedsbreve.

Man forstod ikke hans modløshed. Han gik ikke mere ud, modtog ingen, nægtede endog at aflægge sine sygebesøg. Da påstod man, "at han lukkede sig inde for at drikke."

Undertiden, når en nysgerrig hævede sig på tåspidserne for at kigge ind over hækken, så han med forundring en mand med et langt skæg og dårlige klæder grædende vandre frem og tilbage i haven.

Om sommeraftenerne tog han sin lille pige med sig og gik ud på kirkegården. De vendte hjem ved mørk nat, når der ikke var noget andet lys på torvet end Binets lygte.

Imidlertid var det vellystige i hans sorg ufuldstændig, for han havde ingen, han kunne dele den med. Undertiden besøgte han madam Lefrançois for at kunne tale om "hende".

Men krokonen hørte kun flygtigt på ham, hun havde selv sine egne sorger, for Lheureux havde endelig sat *Handelens Yndling* i gang, og Hivert, der nød megen anseelse for sin dygtighed til at udrette ærinder, fordrede tillæg til sin løn og truede med at gå over til konkurrenten.

En dag, da Charles var taget til marked i Argueil for at sælge sin hest, – det sidste han ejede – mødte han Rodolphe.

De blegnede ved synet af hinanden. Rodolphe, som blot havde sendt sit kort, fremstammede først nogle undskyldninger, men blev så dristigere og drev endog sin frækhed så vidt, at han indbød lægen til at drikke en flaske øl i kroen, det var nemlig en meget varm augustdag.

Godsejeren sad over for Charles, støttet på albuen, mens han snakkede og tyggede på sin cigar, og Charles fortabte sig i drømmerier ved synet af dette ansigt, som hun havde elsket. Det forekom ham, at han genså noget af hende. Rodolphe blændede ham. Han kunne have ønsket at være denne mand.

Den anden vedblev at tale om agerbrug, kvæg og gødning og tilstoppede med forslidte fraser alle de mellemrum i samtalen,

hvor en hentydning kunne indsnige sig. Charles hørte ikke på ham, Rodolphe lagde mærke til det, og fulgte erindringernes gang i den andens ansigt. Lidt efter lidt farvedes dette ansigt purpurrødt, næseborene bevægede sig heftigt, læberne dirrede; der var endog et øjeblik, hvor Charles, opfyldt af et mørkt raseri, så så vildt på Rodolphe, at denne blev angst og holdt op at tale.

Men snart viste atter den forrige dødstræthed sig på hans ansigt.

"Jeg er ikke vred på Dem," sagde han.

Rodolphe var blevet stum. Med hovedet skjult i hænderne gentog Charles med udslukket stemme og med det resignerede tonefald, som den uendeligt dybe sorg har:

"Nej, jeg er ikke længere vred på Dem!" Han tilføjede endog et stort ord, det eneste han nogensinde havde sagt: "Det er skæbnens skyld."

Rodolphe, der havde styret denne skæbne, fandt ham alt for godmodig for en mand i hans stilling, endog komisk og ikke langt fra at være noget foragtelig.

Næste dag satte Charles sig ind på bænken i lysthuset. Lysstrålerne faldt ind ad tremmerne, bladene på vinløvet tegnede deres skygger på sandet, jasminerne duftede, himlen var blå, insekterne summede om de blomstrende liljer, og Charles åndede tungt som en yngling under den fylde af vage erotiske stemninger, der fik hans sorgfulde hjerte til at svulme.

Klokken syv kom den lille Berthe, der ikke havde set ham hele eftermiddagen, for at hente ham ind til måltidet.

Han havde lænet sit hoved tilbage mod muren med lukkede øjne og åben mund og holdt en lang sort hårlok i hånden.

"Så kom dog, papa!" sagde hun.

Og i den tro at han ville lege, stødte hun blidt til ham. Han faldt om. Han var død.

Seks og tredive timer senere ilede Canivet til på apotekerens anmodning. Han obducerede liget, men fandt intet.

Da alt var solgt, var der tolv francs og fem og halvfjerds centimer til rest, som Berthes rejse til bedstemoderen blev betalt med. Den gamle kone døde endnu samme år, og da Emmas fader er blevet lam, tager en tante sig af hende. Hun er fattig og må lade barnet arbejde i et bomuldsspinderi for at tjene føden.

Siden Bovarys død har tre læger fulgt efter hinanden i Yonville uden at kunne trives der; Homais har slået dem alle af marken. Han har en glimrende søgning, autoriteterne forholder sig med ham, og den offentlige mening beskytter ham.

Han har nylig fået Æreslegionens kors.

Om "Madame Bovary"

Forfatter: Gustave Flaubert (1821-1881).
Org.udgave: *Madame Bovary. Mœurs de province.* Føljeton i *Revue de Paris* 1. oktober – 15. december 1856, bogudgave Michel Lévy frères, Paris 1857.
Denne udgave baseret på: *Fru Bovary. Scener af det franske provinsliv*, af Gustave Flaubert. På dansk ved N. J. Berendsen. L. A. Jørgensens Forlag, Kjøbenhavn 1875, samt samme oversætters reviderede udgave (Martins Forlag 1909).
Oversætter: N. J. Berendsen (1839-1920).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af James Tissot (1836-1902): *Querelle d'amoureux* (ca. 1876).

ISBN 978-87-7628-162-5
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-408-5 (Ølstykke 2015).

www.ebib1800.dk

Note 1:

Ridiculus sum: Jeg er latterlig.

Note 2:

Amor nel cor: Elskov i hjertet.

Note 3:

Castigat ridendo mores: Ved latteren tugter den sæderne.

Note 4:

Fabricando fit faber, age quod agis: Ved at smede bliver man smed, gør ordentligt alt hvad du gør.

Note 5:

Sta viator: Stå stille, vandringsmand.

Note 6:
amabilem conjugem calcas: Du træder på en elskelig hustru.